

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

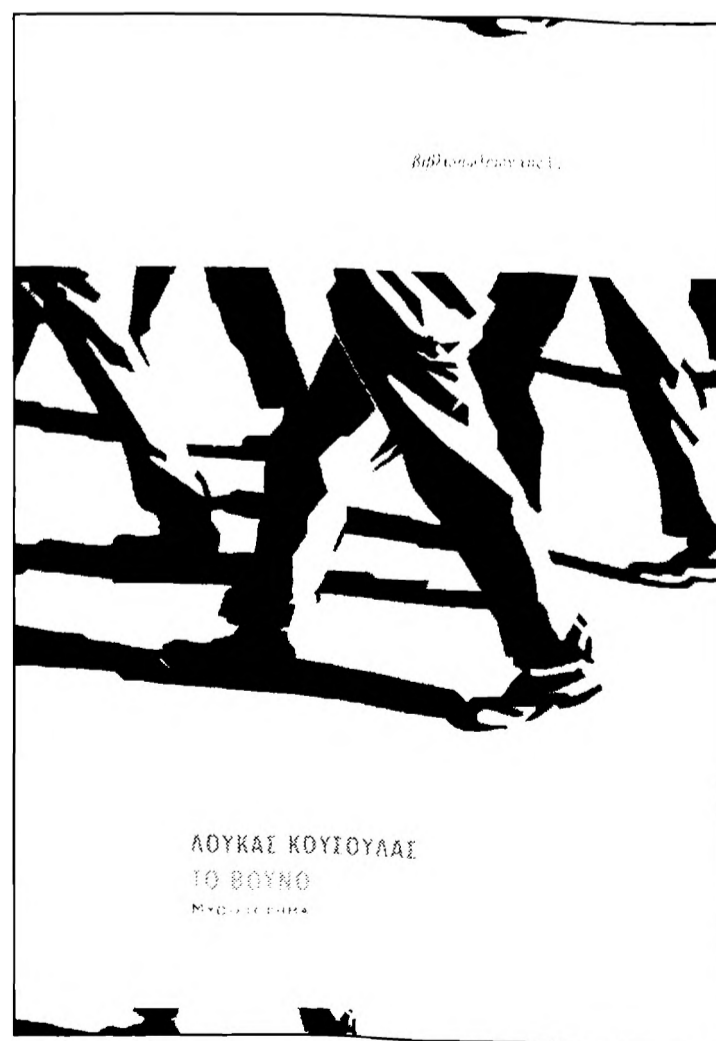
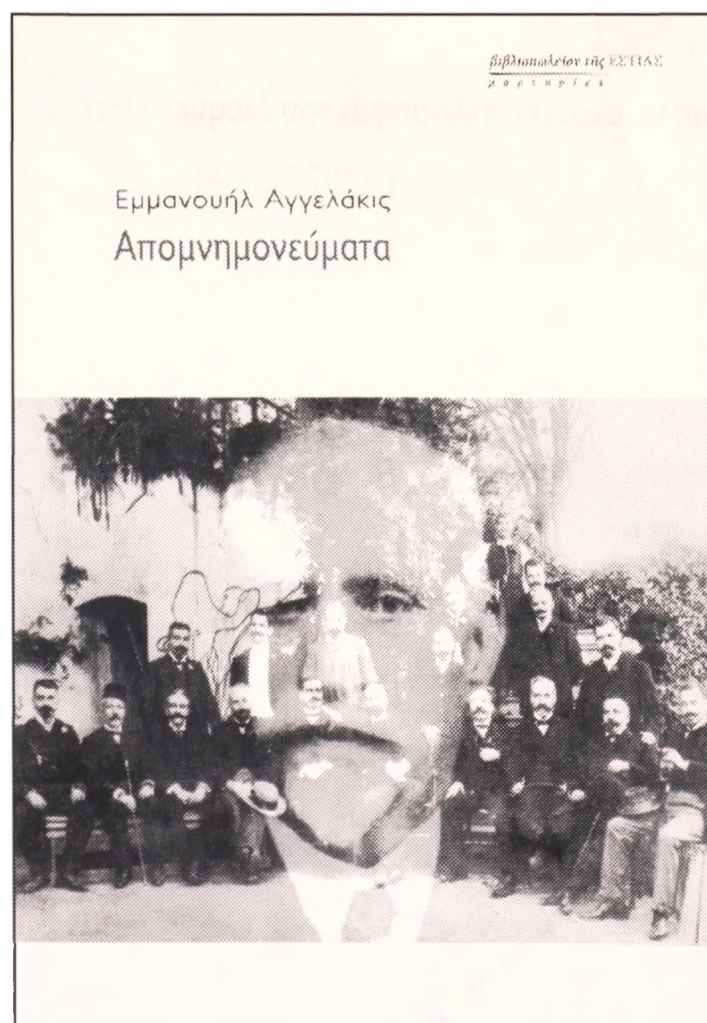
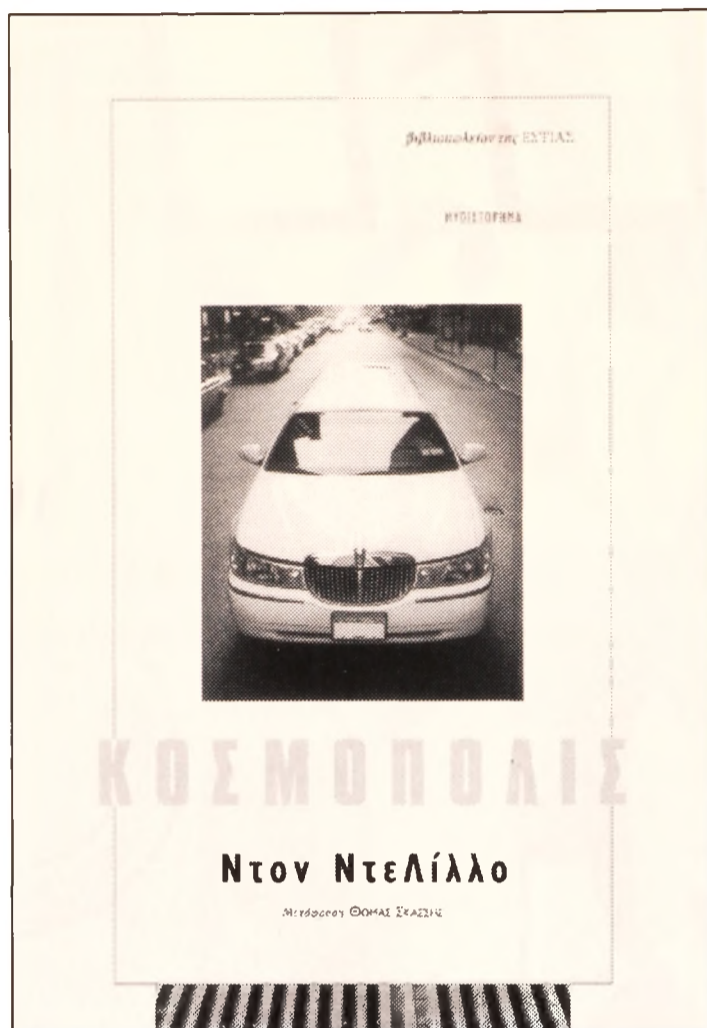
Περίοδος Β'
Τεύχος 828
Παρασκευή
22 Οκτωβρίου 2004
Τιμή: 4 Ευρώ

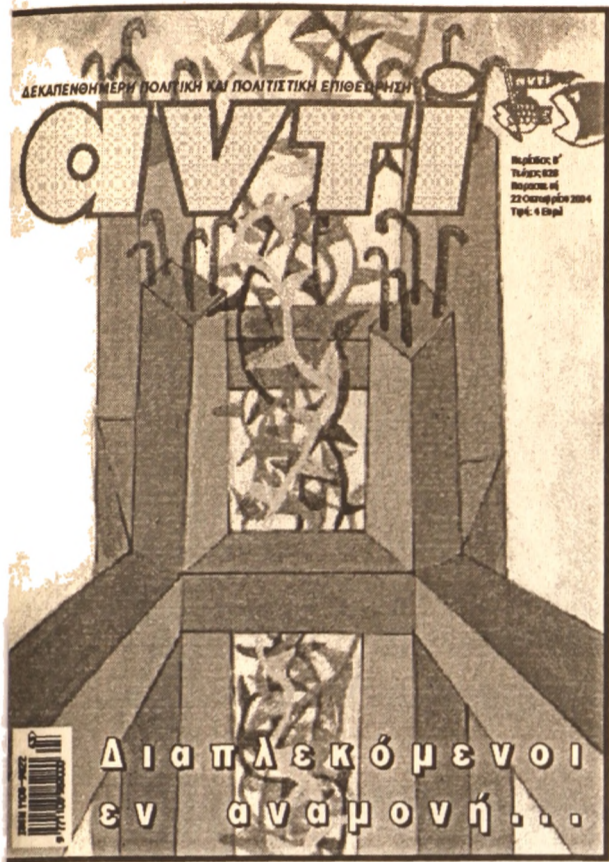
6 ΦΕΒ. 2005

ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ
ΕΝΑΙΝΑΜΟΝΗ...

Περίοδος Β' • Έτος 31ο • Τεύχος 828

Παρασκευή 22 Οκτωβρίου 2004

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

ANTI - ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 - 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrarou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Τασία Ρούμπου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κλπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 80 δολ. ΗΠΑ, Ετήσια 160 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- **ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ:** Οι διαπλεκόμενοι σε αναμονή... 4
- **ΑΝΤΗΝΩΡ:** Ασφαλιστικό: Το τελευταίο τρένο περνά από την Ελλάδα το 2020 6
- **ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ** 8
- **Στρατής Μοσχονήσιος:** Κάθαρση δεν γίνεται με μικροπολιτική 14
- **Ρεπόρτερ:** Διαπλεκόμενοι είναι μόνον οι πολιτικοί 16
- **Ν. Καμπίτης:** Περί διαπλεκομένων 20
- **Ρεπόρτερ:** Το επικερδές επάγγελμα του πανεπιστημιακού καθηγητή 23
- **Βασίλης Καββαθάς:** «Καίτοι η τιμή του ανθρώπου δεν εκτιμάται με χρήμα»... 26
- **Αντώνης Ρουπακιώτης:** Να συννενοηθούμε επιτέλους... 28
- **Κώστας Δέδες:** Αυτός ήταν ο Ντίνος Τσαλόγλου 30
- **Τ.Κ.Δ.:** Μπους-Κέρι: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος 32
- **Κωνσταντίνος Θανόπουλος:** Στρέφει η ιστορία το βλέμμα της στην Ασία; 34
- **Χριστόφορος Κατσαρός:** Το κρυφό τζαμί 38
- **Δημήτρης Κόκορης:** Περικομμένα κείμενα και σχολική λογοτεχνία 40
- **Αρχίσαν τα ματς** από τον Νίκο Πρωινό 41
- **ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ** 42
- **Θεόδωρος Γεωργίου:** Η πολιτική φιλοσοφία του Jacques Derrida 46
- **Ειρήνη Μουντρακή:** Ελένη Χατζηαργύρη (1925-2004) 48
- **Γρηγόρης Ιωαννίδης:** Η θέα του αθέατου 50
- **Δημήτρης Χαρίτος:** 7ο Φεστιβάλ Μεσογειακού Ντοκιμαντέρ στη Σάμο 51
- **Δημήτρης Χαρίτος:** *Νύφες:* Μεγάλο εγχείρημα, ανάλογος κι ο θαυμασμός 52
- **Δημήτρης Φιλιππίδης:** Ελευσίνα 2004 54
- **Ντόρα Ηλιοπούλου-Ρογκάν:** Richard King 55
- **Μάνος Στεφανίδης:** Ο πολιτισμός ως παράδοση 56
- **Μάνος Στεφανίδης:** Γιάννης, Πολιτική συνείδηση και έκφραση 58
- **Δημήτρης Κοσμόπουλος:** Στα όρια μιας ποιητικής μυθιστορίας 60
- **ΒΙΒΛΙΟ** 63

Εξώφυλλο: Έργο του Βασίλη Βλασταρά.

ΟΙ ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΣΕ ΑΝΑΜΟΝΗ

ΕΛΠΙΣΑΜΕ ότι με τις ραγδαίες αποκαλύψεις που «έσκασαν» τον τελευταίο καιρό για το τεράστιο κύκλωμα της διαπλοκής και της διαφθοράς, αλλά και με όσα λέει ο πρωθυπουργός, η κυβέρνηση έχει πραγματικά τη βούληση να καθαρίσει την «κόπρο του Αυγεία» που προκαλεί γάγγραινα στην ελληνική κοινωνία. Όμως το μαχαίρι που θα άνοιγε και θα καθάριζε τις κακοφομισμένες πληγές, στομώνει και πάλι. Και δεν φταίει το μαχαίρι. Φταίει ότι η μόλυνση έχει προχωρήσει πολύ περισσότερο από όσο φαίνεται.

ΟΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ που βλέπουν σχεδόν καθημερινά το φως συγκλονίζουν. Η Βουλή πήρε αποφάσεις επώδυνες αλλά αναγκαίες για να καθαρίσει επιτέλους το καρκίνωμα των εξοπλισμών, που όμως δεν είναι το μόνο: Μαζί και γύρω από αυτό, το πλέγμα της διαπλοκής και της διαφθοράς έχει αλώσει όλους τους τομείς - βαζάκια με μέλι για κάθε ενδιαφερόμενο. Προμήθειες, δημόσια έργα, μέσα μαζικής ενημέρωσης, Ολυμπιάδα, αθλητισμός, ντόπινγκ, και μια σωρεία άλλες κομπίνες και παράνομες συναλλαγές, στην πλάτη πάντα του κράτους και φυσικά του λαού, συνθέτουν την εικόνα.

Ο ΕΣΜΟΣ των κάθε λογής διαπλεκομένων ήταν φυσικό να θορυβηθεί από τον κουρνιαχτό που ξεσηκώθηκε και να περάσει στην αντεπίθεση, δείχνοντας ανοιχτά πλέον το πραγματικό πρόσωπό του. Με την υποστήριξη βεβαίως πολλών από εκείνους που συνέβαλαν στην άνδρωσή του –πολιτικών, οικονομικών παραγόντων, πληρωμένων δημοσιογράφων, αλλά και στενών «συντεχνιακών» μηχανισμών του μεγάλου κεφαλαίου– σε μια πανστρατιά εναντίον όσων απειλούν τα κεκτημένα του.

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ δεν παραμένουν αδρανείς αναμένοντας την εξάρθρωση του δικτύου της διαπλοκής. Έχουν παντού ανθρώπους οι οποίοι έχουν υπαλληλική σχέση μαζί τους. Στο αμαρτωλό ΥΠΕΧΩΔΕ, το ΕΣΡ, σε όλον το κρατικό μηχανισμό, οι διαπλεκόμενοι έχουν αφήσει τις «αναμονές του οπλισμού» τους για τα καινούργια «πανωσηκώματα». Κινούνται δραστήρια γιατί βρίσκονται μπροστά σε μια επαπειλούμενη αναμέτρηση. Δεν αφήνουν να χαθεί ούτε πόντος από τα «κεκτημένα» τους.

ΟΙ ΒΟΛΕΣ εναντίον της εξεταστικής επιτροπής της Βουλής αποτελούν ένα παράδειγμα εξαιρετικά σημαντικό, καθώς πίσω από αυτό κρύβονται και τάσεις όχι μόνον ανατροπής της νομιμότητας, αλλά και διασάλευσης της δημοκρατικής ομαλότητας. Στο χορό και ο ΣΕΒ, ο οποίος αισθάνθηκε υποχρεωμένος να πάρει θέση, ανησυχώντας τάχα για την πορεία της εθνικής οικονομίας, στην ουσία όμως για τα πιθανά διαφυγόντα κέρδη του μεγάλου κεφαλαίου και κυρίως για την ενδεχόμενη ανατροπή των σχέσεων του κεφαλαίου με την πολιτική εξουσία. Αλλά και ο Κ. Μητσοτάκης, ο οποίος προεξοφλεί το έτσι κι αλλιώς αναμενόμενο, ότι δηλαδή η εξεταστική επιτροπή της Βουλής δεν πρόκειται να καταλήξει σε κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα, για να ζητήσει τελικά –το κερασάκι στην τούρτα– την διακοπή του καταιγισμού των αποκαλύψεων. Αλλά ο κ. Μητσοτάκης είναι γνωστός. Καλά κάνει και ξεφουρνίζει όσα ξεφουρνίζει, για να τον καταλάβουν πλέον και οι ελάχιστοι ακροατές που του απέμειναν.

Η ΜΑΦΙΑ της διαπλοκής από την πλευρά της, αποφασισμένη να σταματήσει τον πόλεμο εναντίον της, δεν διστάζει να χύσει και ανθρώπινο αίμα, όπως φάνηκε από τη δολοφονική επίθεση σε βάρος του δημοσιογράφου Φίλιππου Συρίγου, θέλοντας να εκφοβίσει εκείνους που τολμούν, επιμένοντας να την ξεμπροστιάζουν καθημερινά, καταγγέλλοντας τα έργα και τις ημέρες της.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ είναι τεράστιο και εγκυμονεί αντίστοιχους κινδύνους. Η βούληση από την πλευρά της κυβέρνησης, όση υπάρχει, δεν είναι στις συνθήκες αυτές αρκετή. Χρειάζεται τόλμη. Και κυρίως καθαρότητα προθέσεων, στόχων και μεθόδων. Χρειάζεται επίσης τη συμπαράσταση και συμπαράταξη όλων των κομμάτων της Βουλής –χωρίς πονηριές ή μικροπολιτικές συναλλαγές– για την ουσιαστική κάθαρση που θα απαλλάξει τη χώρα από τις πληγές που την δηλητηριάζουν χρόνια τώρα.

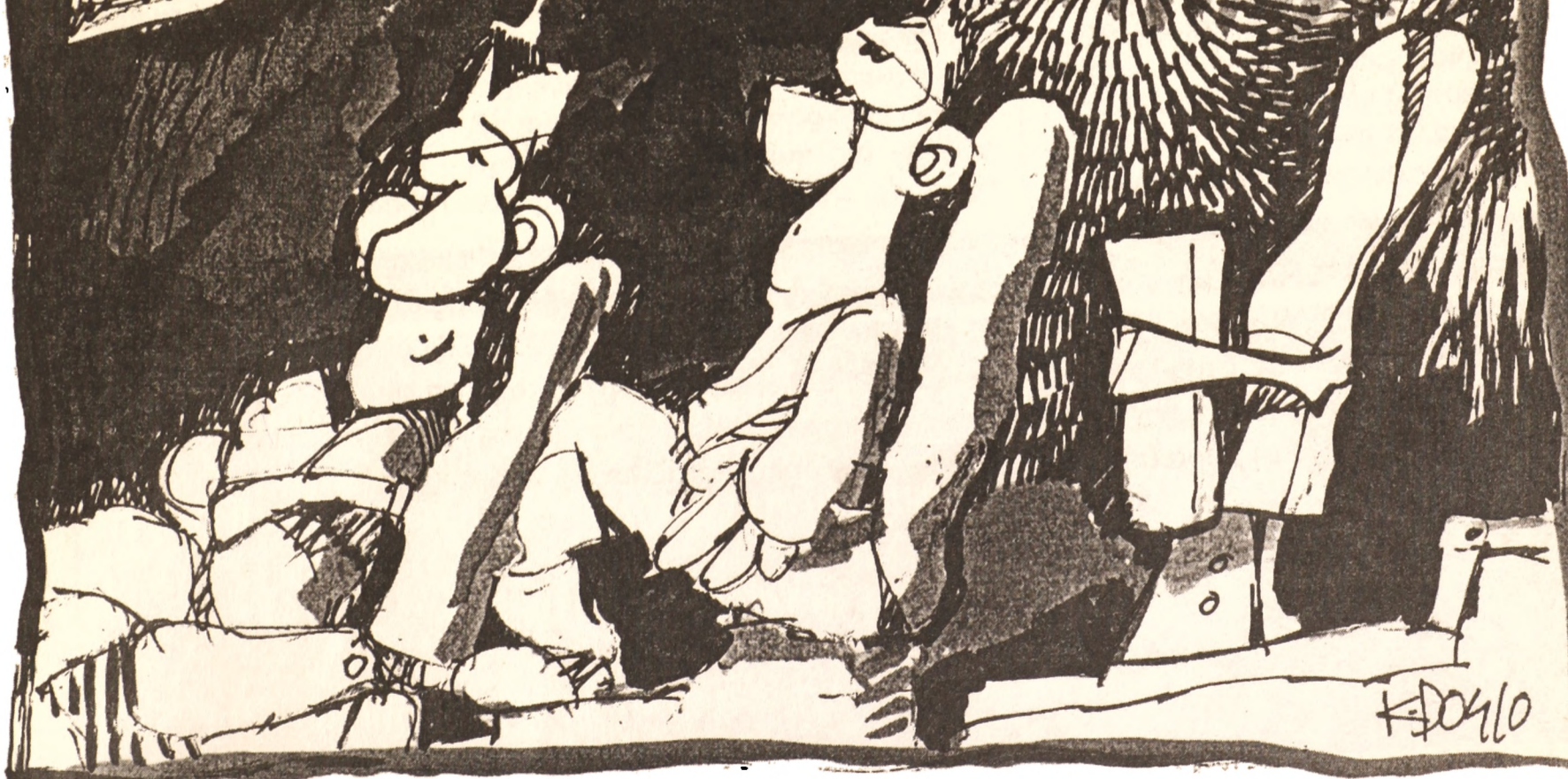
Πφφ... Το έχω
ΞΑΝΑΔΕΙ...

ΞΕΡΕΤΕ
ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ;

ΟΧΙ, ΤΟ
ΔΙΑΠΛΟΚΗ...

ΟΙ ΠΕΝΤΕ
ΝΤΑΒΑΤΖΙΔΕΣ
2002

ΣΙΝΕ-
ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ
Η ΕΛΛΑΣ

Ασφαλιστικό: Το τελευταίο τρένο περνά από την Ελλάδα το 2020

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, λοιπόν, στη Μεγάλη Ελληνική Πολιτεία 2004 μ.Χ., «δεν βαίνουν κατ' ευχήν». Μας το διαμήνυσαν, πρώτοι, κάποιοι κουτόφραγκοι του Συμβουλίου ECOFIN, στο Λουξεμβούργο. Για ν' ακολουθήσει ο ίδιος ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας Ν. Γκαργκάνας, παρουσιάζοντας την ενδιάμεση έκθεση για τη νομισματική πολιτική.

ΤΙ ΑΚΡΙΒΩΣ είπε, όμως, ο κεντρικός τραπεζίτης «μας»; Είπε μερικά πολύ απλά (αλλά και πολύ ανησυχητικά) πράγματα, όπως, λόγου χάρη: Ότι παραμένουμε «ανοχύρωτη χώρα» απέναντι στις κρίσεις· ότι τα δημόσια οικονομικά βρίσκονται στο κόκκινο· ότι ο πληθωρισμός εμφανίζει ανοδική τάση· ότι το κόστος εργασίας παρουσιάζεται αυξημένο, σε αντίθεση με το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών που παραμέ-

νει βαρύτατα ελλειμματικό. Και επειδή πολύς ο λόγος περί ξένων επενδύσεων, κ.λπ., ο κ. Γκαργκάνας φρόντισε να μας προσγειώσει: *Ο τόπος μας δεν προσφέρεται για (σημαντικές) ξένες επενδύσεις!*

ΘΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΕΤΕ, ενδεχομένως, ότι ο κ. διοικητής δεν είπε τίποτε το νέο και ότι, επιτέλους, όλοι δεν είχαμε δεχθεί τις θέσεις Σημίτη περί «ισχυρής Ελλάδας που καταναγάζει τα σκότη», σε Ανατολή και Δύση. Άλλωστε, όλοι κάτι είχαμε υποψιασθεί ως προς το πού το πάει η οικονομία μας ή/και για το «μάρμαρο» των Ολυμπιακών. Ως προς το «δέον γενέσθαι», ο κ. διοικητής υπέδειξε τα μέτρα που συνήθως εισηγούνται οι διοικητές κεντρικών τραπεζών! Συγκράτηση του πληθωρισμού, αύξηση της παραγωγικότητας, διαρθρωτικές αλλαγές, αναμόρφωση του

ασφαλιστικού, «δημοσιονομική παρησία», κ.λπ. Πλην, ο κ. Γκαργκάνας προχώρησε λίγο περισσότερο: Πρέπει όλοι να αφυπνισθούμε – είπε. Ωραία τα ασμάτια και τα ευχολόγια, αλλά χρειάζεται δουλειά. Διαφορετικά τα πράγματα θα φθάσουν στο απροχώρητο, οπότε θα μας επιβληθούν –εκ των πραγμάτων– λύσεις ανελαστικές και οδυνηρές.

ΚΑΤ' ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ: Η οικονομία μας χρειάζεται επείγουσες διαρθρωτικές αλλαγές, με άμεση προτεραιότητα στην αναζήτηση λύσης στο ασφαλιστικό. «Λόγω γήρανσης του πληθυσμού –δήλωσε χαρακτηριστικά– το τελευταίο τρένο περνάει από την Ελλάδα, το 2020». (Και ο νοών, νοείτω!) Κατά τα άλλα, υπέδειξε: Πάταξη της φοροδιαφυγής, διεύρυνση της φορολογικής βάσης, δραστικό περιορισμό των προ-

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

Το *Αντί* κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μian ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

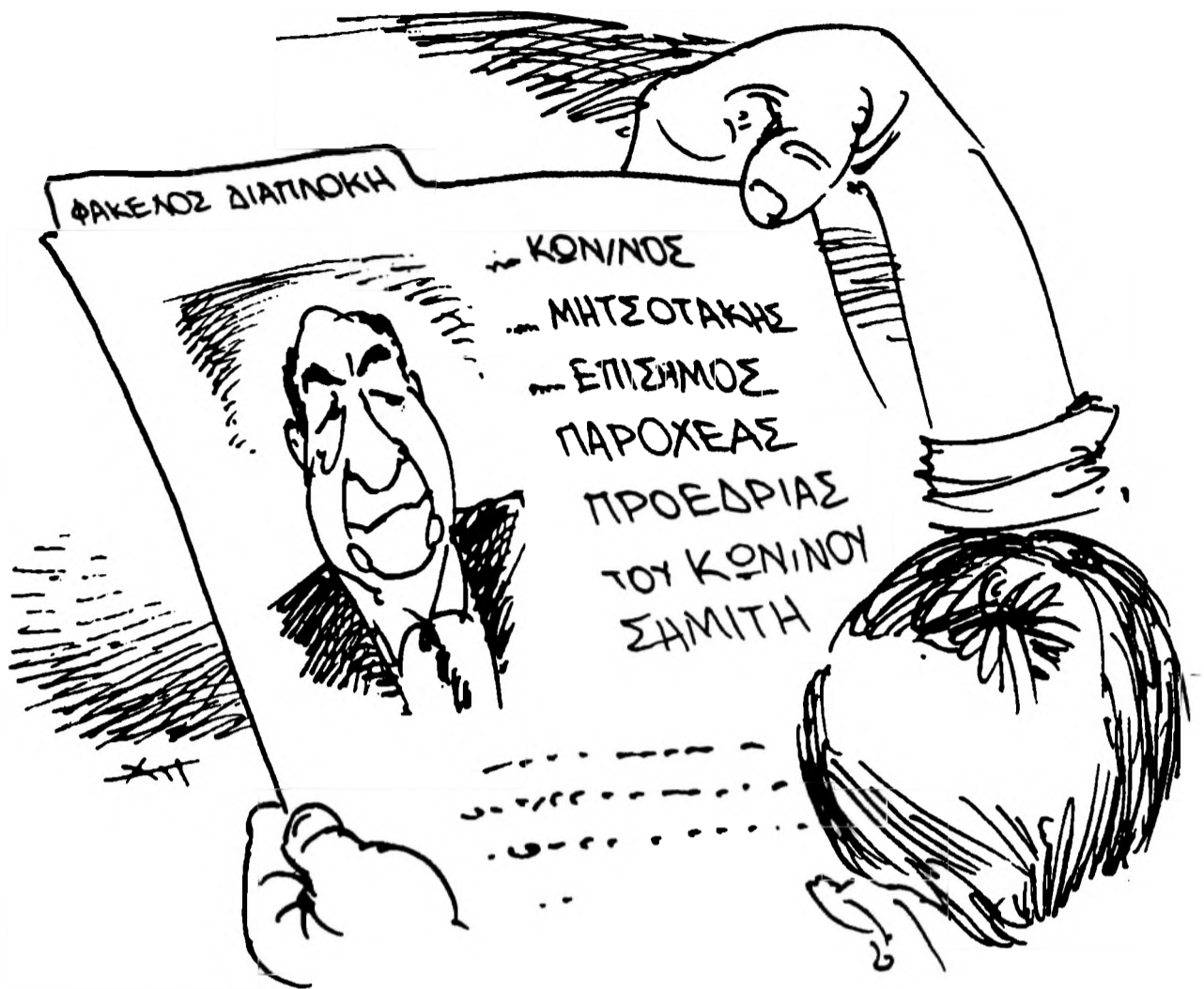
για να εξασφαλίσετε τη συνεχή και αντικειμενική ενημέρωσή σας.

σλήψεων στο δημόσιο και περιορισμό των αμυντικών δαπανών. Μόνο που για το τελευταίο αυτό, κανείς δεν ξέρει επακριβώς αν αποτέλεσε αντικείμενο διαλόγου μεταξύ Καραμανλή και Ερντογάν ή αν μας δουλεύουν αμφοτέρω!

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΣΥΡΙΓΟΥ: ΠΟΙΟΣ ΚΙΝΗΣΕ ΤΟΥΣ ΠΛΗΡΩΜΕΝΟΥΣ ΔΟΛΟΦΟΝΟΥΣ; ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ;

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, όλα δείχνουν ότι η επίθεση κατά του δημοσιογράφου Φίλιππου Συρίγου ήταν δουλειά πληρωμένων δολοφόνων, όχι άσχετων με τον αθλητικό υπόκοσμο και τα κυκλώματα του ντόπινγκ. Ο ίδιος ο Φ. Συρίγος πιστεύει ότι οι δράστες «εξετέλεσαν συμβόλαιο θανάτου» και το ερώτημα που αυτόματα αναπηδά είναι: Θα προχωρήσει η κυβέρνηση στη σύσταση εξεταστικής επιτροπής για το ντόπινγκ; Όπως είναι γνωστό, σχετικό αίτημα είχε διατυπωθεί τον περασμένο Αύγουστο, αλλά συνέχεια δεν δόθηκε, προφανώς για να μην «αμαυρωθεί το ολυμπιακό ιδεώδες»! Τα ψέματα, όμως, τελείωσαν, καθώς ο αθλητικός υπόκοσμος δεν διαφέρει από οποιονδήποτε άλλον υπόκοσμο. Συμπέρασμα: Η «υπόθεση Συρίγου» ξεφεύγει από τα στενά ποινικά όρια, αφού προσλαμβάνει –εκ των πραγμάτων– ευρύτερες (και πολιτικές) διαστάσεις.

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη, η υπόθεση Συρίγου έμελλε να συμπέσει με κάποια έξαρση (ή «έπαρση») του ρατσισμού, με αφορμή την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου... Το «φαινόμενο» είχε ξεκινήσει ως μεμονωμένο γεγονός (περίπτωση Οδυσσέα Τσενάι, στην Νέα Μηχανιώνα), αλλά, με την πάροδο του χρόνου, τείνει να προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Ποιος κινεί αυτά τα νέα ρατσιστικά φαινόμενα στην Πάτρα, στην Κατερίνη, στη Θεσσαλονίκη; Η υπουργός Παιδείας Μ. Γιαννάκου μπορεί να δηλώνει ότι «η σημαία τιμά τον φέροντα και όχι ο φέρων τη σημαία». Και ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, ο πρόεδρος του ΣΥΝ, να θυμίζει ότι: «Όπως αγκαλιάζουμε στην ελληνική αθλητική οικογένεια όλους όσους αγωνίζονται με τα χρώματά της και τη

σημαία της, το ίδιο, και στις σχολικές παρελάσεις δεν νοείται αποκλεισμός μαθητών αλλοδαπών που έχουν το προνόμιο να αριστεύουν».

ΣΤΗΘΟΣ ΜΕ ΣΤΗΘΟΣ ΤΕΛΙΚΑ («ΘΡΙΛΕΡ») Η ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ ΜΠΟΥΣ ΚΑΙ ΚΕΡΙ

ΚΑΙ ΕΝΩ μας χωρίζουν ελάχιστες μέρες από τις αμερικανικές προεδρικές εκλογές της 4ης Νοεμβρίου, όλες οι πληροφορίες συγκλίνουν στο ότι η αναμέτρηση Μπους-Κέρι θα έχει τον χαρακτήρα πραγματικού θρίλερ. Μερικοί αναλυτές εκτιμούν ότι η ραγδαία αύξηση των ισπανόφωνων, σε πολλές κρίσιμες Πολιτείες, τους καθιστά κλειδί των προεδρικών εκλογών. Από την άλλη, δυο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ (οι Θ. Πάγκαλος και Ι. Μαγκριώτης), μιλώντας στη Βουλή, υπαινίχθηκαν ότι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας προσπαθεί να «ποδηγετήσει» την ελληνική ομογένεια υπέρ του Μπους. Και για να αποδείξουν του λόγου το αληθές, επικαλέσθηκαν την (κατεπείγουσα) ίδρυση ελληνικού προξενείου στην πόλη Τάμπα της Φλόριδας.

ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΑ, η Αμερική «δεν πρέπει να επανεκλέξει τον Μπους». Αυτό δεν το λέγει το ΠΑΣΟΚ, αλλά ο διασημότερος χρηματιστής του κόσμου, ο Τζορτζ Σόρος, ο οποίος υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι ο σημερινός πρόεδρος των ΗΠΑ «φίμωσε την όποια κριτική», αποκαλώντας την «μη πατριωτική»! [Πάντως δεν είναι σαφές αν ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, Γ.Α. Παπανδρέου υποστηρίζει την υποψηφιότητα Κέρι]. Όσο για το κόστος του πολέμου, πέρα από τις ανθρώπινες απώλειες, ο Τζορτζ Σόρος τις υπολογίζει σε 200 δις. δολάρια, κόστος που συνεχίζει να αυξάνεται «επειδή η είσοδος στο Ιράκ ήταν πολύ πιο εύκολη από την έξοδο».

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, δεν υπάρχει φίλος της ειρήνης που να εύχεται την επανεκλογή της σημερινής «συμμορίας του πολέμου», όπως αποκαλείται –σε ευρωπαϊκή κλίμακα πια– η σημερινή κυβέρνηση των Μπους, Ράμφελντ, Τσένι, Ράις, Γούλφοβιτς και άλλων τινών.

ANTHΩP

PASOKIES

- Περί νταβατζήδων ο λόγος.
- Σ' ένα σουβλατζίδικο, από τον πρωθυπουργό.
- Άνω κάτω το σύστημα
 - ΠΑΣΟΚ.
 - Η φωτογράφιση ψηφιακή, με άριστη ευκρίνεια.
- Εθνικός προμηθευτής-εργολάβος-εκδότες.
- Υπάρχει έστω και ένας Έλληνας που δε γνωρίζει τον ρόλο και τις πομπές τους;
 - Όπως φαίνεται, ΝΑΙ.
 - Τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ. Ή, για να είμαστε δικαιότεροι, η νομενκλατούρα του πράσινου συρφετού.
 - Υποκρισία ή δουλοπρέπεια;
 - Και τα δυο.
 - Μια ζωή τούμπες.
- Στον εκάστοτε αρχηγό, τους Αμερικάνους, την Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΝΑΤΟ, τις πολυεθνικές, το σύστημα γενικώς.
 - Ευαγγελίο τους το «ό,τι φάμε, ό,τι πιούμε κι ό,τι αρπάξει ο κω... τους».
- Για το τελευταίο δεν μας πέφτει κανένας λόγος.
 - Είναι παντελώς ελεύθεροι στη διάθεση (και αυτοδιάθεση) του σώματός τους.
- Για το φαγοπότι τους όμως;
 - Απ' την κασίδα μας τρωγόπιναν τόσα χρόνια, για να κάνουν λαμπρούς γάμους εις Παρισίους και βίλες στα βόρεια προάστια, που ζηλεύει ακόμα και η πλουτοκρατία.

ΟΙ ΝΤΑΒΑΤΖΗΔΕΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

Την ίδια στιγμή που η θλιβερή (και φρικώδης) τηλεοπτική αφασική πραγματικότητα φιλοξενεί το τελευταίο διάστημα συζητήσεις για την ύπαρξη ή μη νταβατζήδων, η δολοφονική ενέργεια σε βάρος του δημοσιογράφου Φίλιππα Συρίγου έδωσε μεγαλόφωνα την απάντηση. Και νταβατζήδες υπάρχουν, και δεν είναι πέντε, όπως θέλει να μας πείσει η κυβέρνηση. Είναι δυστυχώς πολλοί, πάρα πολλοί. Και κατοικοεδρεύουν σ' όλη την επικράτεια, την οποία επιχειρήσαν να μετατρέψουν σε οίκο ανοχής [η λέξη *μπουρδέλο* θίγει τον πολιτικό(;) πολιτισμό (sic) των κ.κ. Μπίστη, Κουναλάκη, Κουλούρη, Πρωτόπαπα και λοιπών εταίρων της Α.Ε. ΠΑΣΟΚ και τίθεται εντός παρενθέσεως – μην τους δημιουργήσουμε και ψυχικά τραύματα, φτάνει που έχασαν την εξουσία], τα τελευταία χρόνια, και σε θεραπεινίδες του συστήματός (τους) τους πολίτες. Από τους νομαρχιακούς εργολάβους και τον μεγαλοεργολάβο της Ελλάδας (της ΟΝΕ βεβαίως-βεβαίως), από τους προμηθευτές των δήμων και των δημοσίων υπηρεσιών της επαρχίας (με τις πράσινες συστατικές επιστολές) και τον εθνικό (τους) προμηθευτή, μέχρι τους τοπικούς καναλάρχες-εργολάβους και το τραστ των εκδοτών-καναλαρχών-εργολάβων-προμηθευτών της πανελληνίας εμβέλειας και διαπλοκής, τα πάντα λειτουργούσαν (και εξακολουθούν να λειτουργούν), εντός ενός δύσοσμου και απεχθούς τοπίου.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, ο αθλητισμός έχει απολέσει προ πολλού την «αθωότητά» του και από τον ερασιτεχνισμό πέρασε τις πύλες του επαγγελματισμού πλέοντας στη γαλέρα της υποτιθέμενης ελεύθερης αγοράς. Στημένα παιχνίδια,

κατασκευασμένοι πρωταθλητές, ντόπες, ξέπλυμα μαύρου χρήματος και δημιουργία ιδιωτικών στρατών-ασπίδας των ιδιοκτητών –κυρίως στα ομαδικά αθλήματα– είναι μερικές από τις πτυχές της σύγχρονης (και εκσυγχρονιστικής, για να μην ξεχνιόμαστε) πραγματικότητας. Ο Φίλιππος Συρίγος ήταν από τους ελάχιστους στο χώρο του που αντιτάχθηκε στα Ολυμπιακά «οράματα» του επικυρίαρχου μπλοκ εξουσίας. Τόλμησε μάλιστα να βγάλει φόρα παρτίδα τις «περίεργες» διασυνδέσεις της εταιρείας OCTAGON και τις πιθανολογούμενες σχέσεις με τη «λαίδη» της Επιτροπής των Ο.Α., εισπράττοντας μια μήνυση και αγωγή αποζημίωσης 300 εκατομμυρίων! Κι ακόμα ανέδειξε με τα κείμενά του το «σκοτεινό χώρο των αναβολικών» (που μόνο σκοτεινός δεν είναι) και της μαϊμουδιάς του τροχαίου των δυο ελλήνων πρωταθλητών (Κεντέρη, Θάνου). Λίγους μήνες πριν ήταν από αυτούς που έκανε «ρόμπα» την τότε αθλητική ηγεσία των Λιανοβενιζέλων για τη δωρεά-εκχώρηση του Σταδίου Καραϊσκάκη στο μεγαλοσχήμονα κ. Κόκκαλη.

Πολλά τα μέτωπα και ακόμα πιο πολλοί οι θιγόμενοι. Η απόπειρα δολοφονίας του μπορεί να φαντάζει αποτρόπαιη, αλλά ας έχουμε κατά νου ότι εκτός από τους δράστες υπάρχουν και οι ηθικοί αυτουργοί. Αν υποθεθεί ότι οι πρώτοι θα εντοπιστούν και θα συλληφθούν, το ζήτημα το οποίο τίθεται είναι τι θα γίνει με τους δεύτερους. Με συναινήσεις, συνθέσεις, ήπιο κλίμα, και με τις λοιπές τσιχλόφουσκες που μας σερβίρουν, στο πλαίσιο του δικομματισμού, αποκλείεται να βγούμε από το τούνελ. Χρειάζονται ρήξεις. Και ο νούν νοεϊτώ.

Νίκος Μολυβιάτης

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΥΡΙΓΟΣ

Και πριν αλέκτωρ φωνήσαι οι Τ.Β.νταβατζήδες και οι χουλιγκανοτραμπούκοι υπάλληλοί τους έδρασαν. Θύμα τους ο Φίλιππος Συρίγος, ένας από τους ελάχιστους έντιμους και ασυμβίβαστους δημοσιογράφους από όσους σχετίζονται με το βρόμικο κύκλωμα που λέγεται «ποδόσφαιρο, εμπόριο του αθλητισμού, αμαρτωλές διοικήσεις, ντόπα και συνακόλουθη πολιτική κάλυψη».

Εδώ και χρόνια ο Συρίγος ξιφουλκεί εναντίον των Λιανοβενιζέλων, της χαριστικής λύσης για το «Καραϊσκάκη», των πανάκριβων Ολυμπιακών, των μπιστικών της Γιάννας και εσχάτως για την Οκταγον και το ζεύγος Αγγελόπουλου. Παράλληλα καυτηρίαζε τους «στρατούς» που οργανώνουν οι μεγαλομέτοχοι των ΠΑΕ και τις πολιτικές πιέσεις που ασκούν μέσω αυτών των οργανωμένων τραμπούκων. Το κανάλι του Κόκκαλη του έσουρε συχνά τα εξ αμάξης και δεν ήταν λίγοι οι αγανακτισμένοι «νταήδες»

που τον απειλούσαν τηλεφωνικά. Όλο αυτό το παθογενές ίζημα που ονομάζουμε συνεκδοχικά «οπαδισμός» και «φίλαθλοι» στην Ελλάδα, βρήκε στον Φίλιππο έναν εύκολο στόχο. Όσο πιο καυστική και εμπειριστατωμένη ήταν η κριτική του, τόσο πιο πολύ ενοχλούνταν οι ανεγκέφαλοι! Και ιδού τ' αποτελέσματα. Δεν τον προστάτευσαν ούτε τα Ζέπελιν ούτε οι κρυφές κάμερες ούτε η ασφυκτική αστυνόμευση της Αθήνας.

Εδώ όμως τίθεται και ένα άλλο θέμα. Υπάρχουν πολλοί επώνυμοι ή απλώς «κοσμικοί» δημοσιογράφοι που κυκλοφορούν με στρατιές φρουρών της ΕΛ.ΑΣ. λ.χ. ο Ψυχάρης, ο Χατζηνικολάου, η Παναγιωταρέα. Ο Φίλιππος όπως και ολόκληρη η *Ελευθεροτυπία* –σε αντίθεση π.χ. με την *Καθημερινή*– ήσαν και είναι αφύλαχτοι. Μήπως ο υπουργός Δημόσιας Τάξης θα έπρεπε να επανεξετάσει κάποιες προτεραιότητες;

Τζιμ Μπούκης

ΠΑΡΕΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΪΚΛ ΑΛΜΠΕΡΤ

Σήμερα, Παρασκευή 22 Οκτωβρίου, στις 8 το βράδυ, στη Στοά του Βιβλίου θα γίνει η παρουσίαση του βιβλίου του αμερικανού ακτιβίστα και διανοουμένου της αριστεράς Μάικλ Άλμπερτ *Πάρεκον*. Το βιβλίο μετέφρασε ο Νίκος Ράπτης και κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Παρατηρητής».

Την παρουσίαση αυτή οργανώνει το *Αντί* για το βιβλίο ενός γνωστού στους αναγνώστες του περιοδικού διανοουμένου, από το αφιέρωμα που είχαμε κάνει στο τχ. 764 (31/5/02).

Ένας ακόμη λόγος για τον οποίο το περιοδικό αποφάσισε να οργανώσει αυτή την παρουσίαση: Μια μικρή χειρονομία συμπαράστασης στους εργαζόμενους του «Παρατηρητή».

ΓΙΑ ΤΟΝ «ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ»

Ο Π. Παπασαραντόπουλος, εκδότης του «Παρατηρητή» κήρυξε πτώχευση και δραπέτευσε στη Σόφια, σύμφωνα με πληροφορίες. Άφησε στην τύχη τους δεκάδες εργαζόμενους που τώρα προσπαθούν να μαζέψουν τα ασυμμάζευτα. Οι πληροφορίες λένουν επίσης ότι ο Π.Π. είχε στην κατοχή του μπλόκ επιταγών στο όνομα 3-4 υπαλλήλων του και εξέδιδε εν αγνοία τους επιταγές πολλών χιλιάδων ευρώ. Οι άνθρωποι αυτοί κινδυνεύουν

τώρα να χάσουν ό,τι έχουν και δεν έχουν, ενώ ο κολλητός του Ευ. Βενιζέλου βρίσκεται στη Βουλγαρία. Λέγεται ότι όλα αυτά είναι μικρό μέρος μιας μεγάλης απάτης, για την οποία δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή συνολική εικόνα.

Για να εκδίδει όμως επιταγές στο όνομα κάποιου άλλου, σημαίνει ότι είχε και συνενόχους στις τράπεζες. Η ιστορία του «Παρατηρητή» δεν είναι υπόθεση μόνον του αστικού δικαίου... **Ι.Α.**

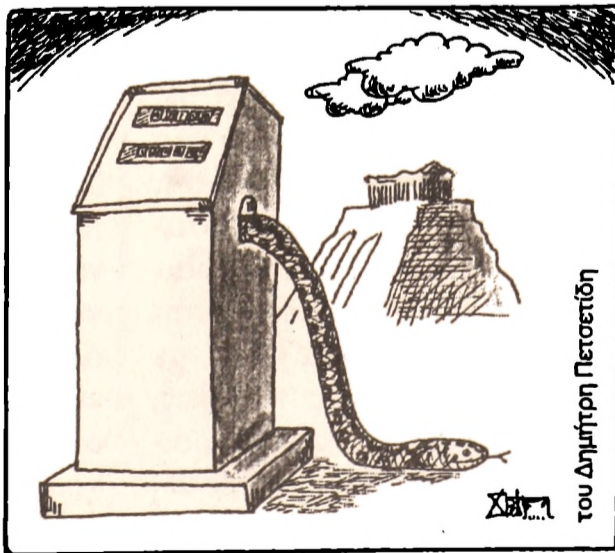
PASOKIES

- Και βγαίνουν στο γυαλί ως μωρές παρθένες (ούτε το ένα είναι, ούτε το άλλο) και μιλούν για συνωμοσία!!!
- Με την αβάντα τριών εκδοτών και των υπαλλήλων τους σκουλικοδημοσιογράφων που επιμένουν.
- Κατάντησαν τη χώρα μπουρδέλο και έχουν ενστάσεις για τους νταβατζήδες.
- Μα αυτά τα δυο πάνε πακέτο από αρχαιοτάτων χρόνων. Ή όχι;
- Βρε ούστ.
- Η ξευτίλα των υπερασπιστών των νταβατζήδων (τους) είναι τέτοια που κάνει τον απλό πολίτη να τους σιχάινεται ακόμα περισσότερο.
- Αυτό όμως είναι πολύ καλό. Πάρα πολύ καλό!
- Και τίποτα να μη συμβεί επί της ουσίας (που απευχόμαστε), έχουν (ξανα)γίνει ρόμπες πανελληνίως.
- Στη φαρέτρα των επιχειρημάτων (εκσυγχρονιστών τε και συμμετοχικοδημοκρατικών) το σουβλατζίδικο, ως χώρος συνάντησης πολιτικών (λες και το καρακίτσαριό των πειναλεόντων λαϊκιστών ήταν συνηθισμένο από τα γεννοφάσκια του σε πιάνο μπαρ και χλιδάτα ρεστοράν) και η φρασεολογία (οι Πασόκοι μεγάλωσαν με νταντάδες και σπούδασαν σε κολέγια) δεν ταιριάζουν σ' έναν πρωθυπουργό.
- Βρε ξαναούστ.

ΤΗΛΕ-ΠΑΖΑΡΙ

Αφού είχαμε δει όλα τα άλλα «τηλεριάλιτι» απόμενε να δούμε και την εύρεση εργασίας μέσα από τηλεοπτικές εκπομπές. Στην εκπομπή «η δική σου ευκαιρία» όλες οι υποσχέσεις πέφτουν στα πόδια σου. Δεν χρειάζεται να ανοίξεις τις αντίστοιχες εφημερίδες, ούτε να ξεροσταλιάζεις στις ουρές του ΟΑΕΔ. Το αστραφτερό χαμόγελο της παρουσιάστριάς της εκπομπής εγγυάται την εκπλήρωση των προσδοκιών σου. Τι κρίμα να μην είμαστε όλοι «όμορφοι» για να ανοίγουν όλες οι πόρτες! Πού να πάρει χαμπάρι η ευήθης ξανθιά σε πόσες πόρτες δυστυχίας θα σπρώξει αρκετούς συνανθρώπους της τις επόμενες ημέρες.

ΣΩς

του Δημήτρη Πετροσίδη

ΡΑΣΟΚΙΕΣ

- Ο παλιός μου σύντροφος από την Β' Πανελλαδική Παν-Παν έδωσε μια παράσταση στο γυαλί, που μόνο την *Αυριανή* των παλιών εποχών θύμιζε, υποστηρίζοντας τον Μπόμπολα, που όλως τυχαίως φιλοξενεί τα άρθρα του.
- Του εργοδότη του δηλαδή!
- Σε μια κόντρα με τον Έβερτ είπε μάλιστα και το εξής αμίμητο: *Οι σχέσεις μας (της μεγάλης δημοκρατικής(;) παράταξης) με τους εργοδότες δεν είναι όπως αυτές που έχετε κατά νου.*
- Στ' άρματα, στ' άρματα, κ. πολιτευτά!
- Μήπως μπορείτε να θυμηθείτε τι έγινε με την εκδίωξη του συναδέλφου Τσαγκρή και τη λογοκρισία του άρθρου του στο Έθνος προεκλογικά;
- Βέβαια τότε τρέχατε για ψήφους στην Ηλεία, όπου τελικά δεν τα καταφέρατε, αλλά όπως και να 'ναι όλο και θα ξεφυλλίζατε τον Τύπο.
- Όσο για την κόντρα *Καθημερινής-Έθνους*, πέρα του ότι θα βγάλει στη φόρα πολλά άπλυτα, είναι βέβαιο ποιος θα είναι ο νικητής.
- Δείτε ποιοι στελεχώνουν την ΕΤ και θα καταλάβετε.
- Περαστικά σας, κύριοι και κυρίες της Α.Ε. ΠΑΣΟΚ!
- Γνωρίζετε καλώς ότι στις εταιρείες υπάρχουν και πτωχεύσεις!
- Το λεγόμενο επιχειρηματικό ρίσκο, που θάλεγε κι ο Χριστοδουλάκης (σας).
Ν.Μολ.

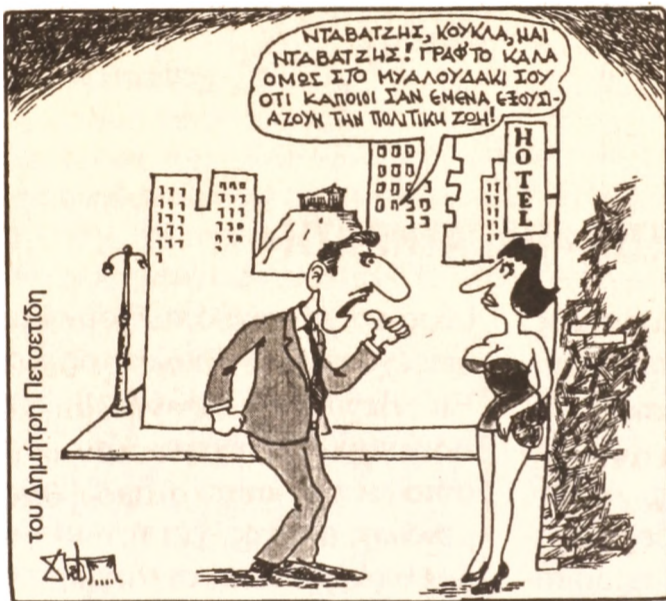
Τι θλιβερή, θλιβερά επανερχόμενη ιστορία αυτή με τη σημαία των σχολικών παρελάσεων! Τι ντροπή από την συμπλεγματική μειοψηξία και την ιδεοληπτική μοναξιά εκείνων των γονιών που αντί να παρακινήσουν τα παιδιά τους ώστε να πρωτεύσουν για να είναι άξια ης σημαίας, βάζουν τρικλοποδιά στα ξενάκια που αρίστευσαν. Κι εκείνα τρομαγμένα από τον φασισμό της πλειοψηφίας και την ξεντίλα των ενηλίκων που έχουν μάθει να «δικαιώνονται» με ρουσφέτια και από την πίσω πόρτα, παραιτούνται αηδια-

Η ΑΡΠΑΧΤΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

σμένα από το προσωπικό τους επίτευγμα. Τι μέγιστο μάθημα δικαιοσύνης και αξιοκρατίας για τα υπόλοιπα μαθητούδια, τα ελληνάκια! Είναι η πολιτική των παράνομων μετεγγραφών που όπως μάθαμε εφαρμόζε σιωπηρά ολόκληρη η πολιτική ηγεσία του τόπου, αλλά και η τάξη των «δυνατών» η οποία τώρα δικαιώνεται. Η αρπαχτή, βλέπετε, από το δημόσιο ταμείο (πρβλ. τα ηρωικά κατορθώματα των ηγητόρων του Μπερμπαντείου!) δεν απέχει πολύ απ' την αρπαχτή μιας Σημαίας που τη στερείται κάποιος που αριστεύει στα ελληνικά

γράμματα, υπέρ ενός μπιφτεκόπαιδου μεγαλωμένου από γονείς που έχουν μάθει στην ήσσυα προσπάθεια και τα «σοσιαλιστικά» δικαιώματα. Κάπως έτσι αντιλαμβάνονται και την έννοια «πατρίδα» αυτοί οι super Έλληνες! Σαν αυθαίρετο στην άκρη του δάσους με τη γαλανόλευκη να κυματίζει υπερήφανα μήπως και τρομάξουν οι Αλβανοί (ιδιαίτερα μάλιστα μετά από κάποια ποδοσφαιρική επιτυχία). Σε μονοσήμαντους καιρούς όμως οι πατρίδες δεν χαρίζονται, αλλά κερδίζονται.

Μάνος Στεφανίδης

ΕΛΕΟΣ!

Σε κόμμα του μεταμοντέρνου μετεξελίσσεται ο ΣΥΝ: Οργάνωσε, με πρωτοβουλία της κοινοβουλευτικής ομάδας και οργανωτή τον σύντροφο Καϊμάκη, «ημερίδα» με θέμα «Σχέσεις πολιτικής εξουσίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης» την Τετάρτη στο Ζάππειο. Στο πάνελ για την Διαπλοκή, τον Βασικό Μέτοχο και την Διαφάνεια, που συντόνιζε ο Παύλος Τζίμας(!), ομίλησε ο Δημ. Χαραλάμπης του ΕΣΡ! Σε άλλο πάνελ προήδρευε ο Γιάννης Βλαστάρης.
Μεταλλαγμένος

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

Το ακάθαρτο σίριαλ του ελληνικού ρατσισμού συνεχίζεται. Μετά τα βλακώδη και εξοργιστικά συνθήματα της Ομονοίας, τη δολοφονία του αλβανού συμπολίτη από ρατσιστές (ρατσιστές, όχι θερμοκέφαλους) στη Ζάκυνθο, μετά τα παραμύθια της Χαλιμάς για το τζαμί που όλο γίνεται κι όλο αναβάλλεται, συνεχή κρούσματα ρατσιστικής συμπεριφοράς στον ευαίσθητο χώρο της μέσης εκπαίδευσης (τρία σε μια μέρα, με θύματα αριστούχες κοπέλες, δύο αλβανικής και μία ρωσικής καταγωγής) επιβεβαιώνουν την υποψία ότι ο πολιτι-

σμός στη χώρα μας πάει κατά διαόλου. Πράγμα τρις και τετράκις ανησυχητικό αφού το αντίστοιχο υπουργείο έχει αναλάβει ο πρωθυπουργός της χώρας. Επειδή ο πολιτισμός είναι ζήτημα ουσίας και δεν κατοικεί στα πανηγύρια των Ολυμπιακών, κι επειδή η κοινωνία μας είναι πλέον de facto μικτή και θα γίνει μικτότερη, είναι καιρός να γίνει συνείδηση ότι σ' αυτό το κομμάτι γης Έλληνες θεωρούμαστε όλοι, είτε έχουμε γεννηθεί εδώ είτε όχι, κι έχουμε τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις απέναντι στο νόμο. Άραγε έχουν κάνει σχετικές

ενέργειες τα υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού με εγκυκλίους τους, ώστε να μπει στο μυαλό των οπισθοδρομικών ανθρώπων ότι πρέπει τα πράγματα ν' αλλάξουν εδώ και τώρα;

Μόνη ελπίδα κατά της ερπύστριας της παγκοσμιοποίησης είναι οι πολυφυλετικές, πολυπολιτισμικές, πολυθρησκευτικές κοινωνίες του μέλλοντος. Έτσι πρέπει να είναι και έτσι θα είναι και η ελληνική μελλοντική κοινωνία, όσο και αν αντιδρούν οι ανόητοι και επικίνδυνοι μισαλλόδοξοι.

Μαρία Τσάτσου

ΕΓΚΛΗΜΑ ΧΩΡΙΣ ΤΙΜΩΡΙΑ

Τα όρια ενός επαναλαμβανόμενου εθνικού εγκλήματος αγγίζει το τραγικό δυστύχημα της περασμένης Πέμπτης, κατά το οποίο δύο μαχητικά αεροσκάφη κατέπεσαν στο Πήλιο, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους τέσσερις πιλότοι.

Δεν γνωρίζουμε τις ακριβείς συνθήκες του δυστυχήματος και δεν μπορούμε να τις γνωρίζουμε. Ανησυχούμε όμως, μαζί με την πλειοψηφία της κοινής γνώμης, η οποία βλέπει τον τελευταίο καιρό να αυξάνονται τα φαινόμενα ενός επικίνδυνου εφησυχασμού από μια μερίδα τουλάχιστον της στρατιωτικής ηγεσίας. Ενός εφησυχασμού που καθιστά το σύστημα οργάνωσης και λειτουργίας του ίδιου του στρατού –και κατ'επέκταση της ασφάλειας της χώρας– χαλαρό και άρα αναποτελεσματικό. Ενός εφησυχασμού που προκαλεί τεράστιες απώλειες σε πολύτιμο ανθρώπινο δυναμικό αλλά και σε πανά-

κριβο υλικό.

Τώρα τα δύο F16 στο Πήλιο, πριν από μερικές εβδομάδες το Σινούκ στη Χαλκιδική, πριν από αυτό το Μιράζ, ο πιλότος του οποίου κατάφερε να διασωθεί... Συνολικά 37 νεκροί πιλότοι και 40 χαμένα αεροσκάφη στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Που σημαίνει ότι, εκτός από τις ανθρώπινες ζωές, σε μια δεκαετία καταστρέψαμε μια «αγορά του αιώνα», την οποία θα πρέπει να ξανακάνουμε, πράγμα βεβαίως δύσκολο, αν όχι αδύνατο, στις παρούσες συνθήκες.

Και δεν είναι μόνο αυτό. Υπάρχουν και τα συχνότερα τον τελευταίο καιρό ατυχήματα, με υψηλό φόρο αίματος, που συμβαίνουν σε άλλα σώματα του στρατού και δείχνουν ότι κάτι δεν πάει καλά στις Ένοπλες Δυνάμεις. Κάτι για το οποίο η εξήγηση του ωχαδερφισμού, όσο και αν βολεύει κάποιους, δεν είναι αρκετή!

Τ.Κ.Δ.

ΣΠΥΡΟΣ ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ

ΕΝΑΣ ακόμα μαχόμενος δημοσιογράφος και στοχαστής, ο Σπύρος Λιναρδάτος, έφυγε για τον αιώνιο ύπνο του θανάτου και της αιωνιότητας. Και οι πλήθιοι φίλοι του –ανάμεσά τους και κάποιοι παλιοί συγκρατούμενοί του– προσπαθούν να εθισθούν στην ιδέα της μόνιμης απουσίας του.

Τον Σπύρο πρωτογνώρισα με την εγκατάστασή μου στην Ελλάδα, λίγο πριν από τη δικτατορία των συνταγματαρχών. Και η γνωριμία έγινε βαθύρριζη φίλια, όταν, από το πολιτικό ρεπορτάζ της *Αυγής* και της *Δημοκρατικής Αλλαγής*, βρεθήκαμε έγκλειστοι στα στρατόπεδα του Παρθένι και του Λακκί, στη Λέρο. [Άλλοι συνάδελφοι στάθηκαν «τυχερότεροι», αφού τον είχαν γνωρίσει από τα χρόνια της Μακρονήσου ή του Άη Στράτη].

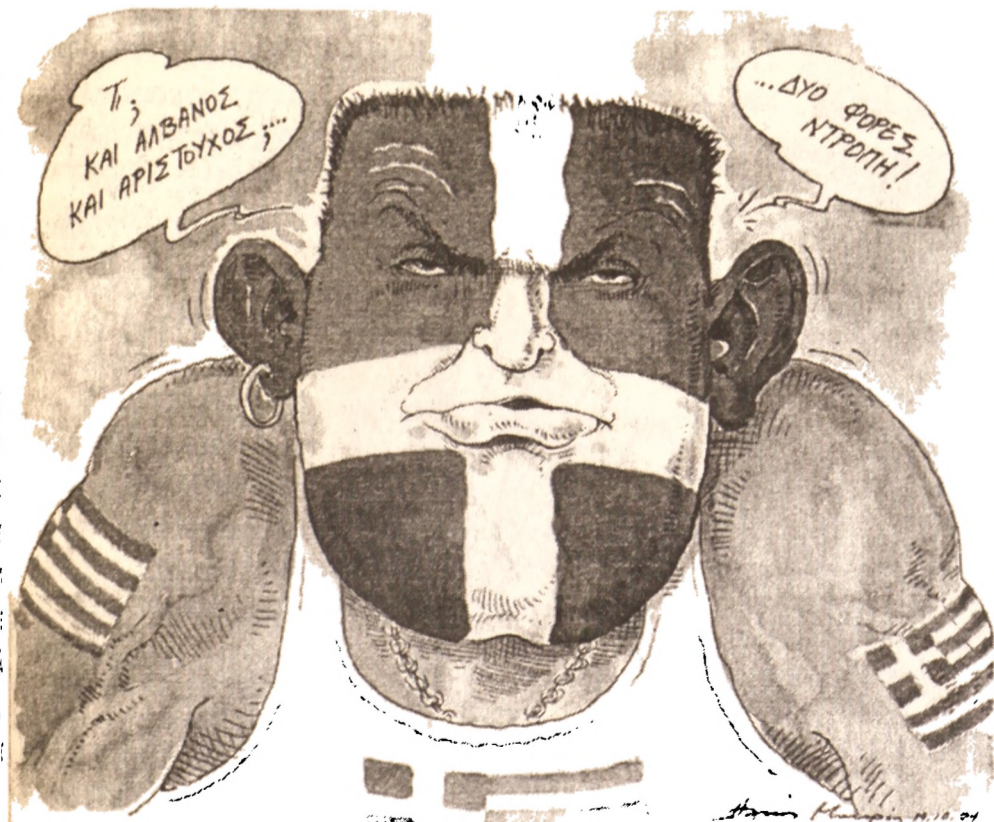

Ο Σπύρος Λ. ανήκε στην Αριστερά. Από τα φοιτητικά του χρόνια, ως το τέλος της ζωής του, είχε δεχθεί και είχε παλέψει για την αριστερή εκδοχή. Ναι, κάποιοι από μας, μπορεί να είχαμε πιστέψει στον «καλώς νοούμενο» (;) κομματικό αυταρχισμό ή θανατερό δογματισμό ή στο κόμμα-οδηγό. Η ζωή, όμως, προχωρεί. Οπότε γινόμαστε όλοι σοφότεροι. Τότε ανακαλύπτουμε ότι αριστερά θα πει –μεταξύ άλλων– ανθρωπιά, δημοκρατία, ευαισθησία· και ότι σοσιαλισμός μπορεί ν' αναπτυχθεί σε μια χώρα, χωρίς ν' ακολουθεί, κατ'ανάγκη, το σοβιετικό μοντέλο.

ΑΝΑΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕ, ο Σπ. Λιναρδάτος θα έλθει σε σύγκρουση με την ηγεσία Κολιγιάννη, όταν διαπιστώσει ότι η ηγεσία αυτή κάνει το παν για ν' ανακόψει την αυτόνομη πορεία και ανάπτυξη της ΕΔΑ. Και, φυσικά, θα καταγγείλει την σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, όταν τα σοβιετικά τανκς κυριεύουν την Πράγα, για να πνίξουν τον «σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο».

Ως πολιτικός αναλυτής, ως συγγραφέας (άφησε πίσω του πάνω από δέκα τόμους που «ξαναδιαβάζουν ιστορία») και, πρωτίστως, ως άνθρωπος και αγωνιστής, ο Σπύρος Λιναρδάτος παραμένει πρότυπο ήθους, συνέπειας και εργατικότητας. Οι νέοι άνθρωποι πολλά θα κερδίσουν μελετώντας τα βήματά του, την όλη πορεία του.

Σοφιανός Χρυσστομίδης

Σκίτσο του Ηλία Μακρή από την *Καθημερινή*, Τετάρτη 20.10.2004.

ΑΝΘΡΩΠΟΙ-ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ

Η Ευρώπη έχει ανυψώσει εδώ και χρόνια τα δικά της τείχη, νοητό εμπόδιο σε μια όλο και πιο περίπλοκη πραγματικότητα. Οι μετανάστες από χώρες του τρίτου κόσμου ενσαρκώνουν την αρχαϊκή απειλή του «δούρειου ίππου». Μας «απειλούν» ως φορείς νόσων, ως στρατιές ανέργων που εκλιπαρούν για λίγα χρήματα. Πρώτος δαισθάνθηκε τον κίνδυνο ο Τόνυ Μπλερ. Χωρίς ρητορικό γλωσσόδετη και σημάδια δισταγμού πρότεινε τη δημιουργία στρατοπέδων προσφύγων πριν από ένα χρόνο. Η πρότασή του όμως δεν βρήκε ένθερμους υποστηρικτές. Είχε έναν λόγο παραπάνω να υποστηρίξει μια τέτοια πρόταση: η χώρα του ήταν που επινόησε τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, στη διάρκεια του πόλεμου των Μπόερς (1900-1902) στη Νότια Αφρική, για να κλείνονται εκεί τα γυναικόπαιδα που προέρχονταν από τους ολλανδούς εποίκους του Ακρωτηρίου.

Το θέμα επανέρχεται προς συζήτηση αυτές τις ημέρες,

χωρίς οι αναμνήσεις να επηρεάζουν την ποιότητα των πολιτικών κριτηρίων. Η γερμανική πλευρά ζητεί την εγκαθίδρυση στρατοπέδων προσφύγων στη Βόρεια Αφρική, όπου θα κρατούνται οι αιτούντες άσυλο στην ΕΕ έως ότου κριθεί το αίτημά τους. Προφανώς θα είναι εκεί στοιβαγμένοι απαλλάσσοντας τις υπηρεσίες της ΕΕ από την εξέταση των περιπτώσεών τους, ενώ σταδιακά θα αυξάνονται οι πιθανότητες να μας απαλλάξουν βιολογικά και από την παρουσία τους.

Προς στιγμήν η Ελλάδα είναι από τις χώρες που διαφωνούν με την πρόταση. Τους ισχυρούς όμως της ΕΕ ευνοεί προφανώς η δημιουργία σύγχρονων δεξαμενών ανθρωπινων «αποβλήτων». Μπορεί να αποδειχθεί ότι διαχειριστικά συμφέρει περισσότερο από το να πονοκεφαλιάζεις για το τι θα κάνεις με τα περιφερόμενα καράβια τοξικών αποβλήτων.

Σ. Λέτσιος

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΕΠ' ΑΜΟΙΒΗ

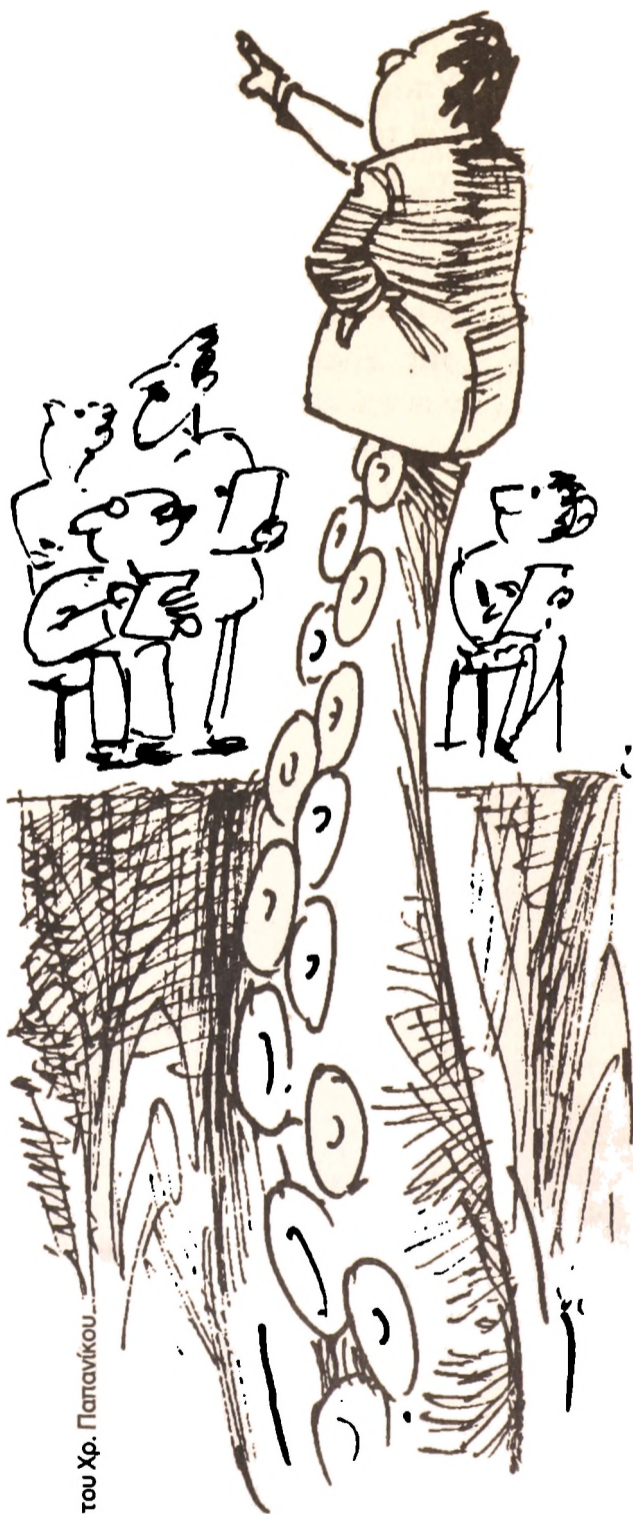
Ως μια ακόμα από τις συνήθειες γραφικότητες εκ μέρους εκκλησιαστικών ιεραρχών θα μπορούσε να θεωρηθεί η σπουδή του μητροπολίτη Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ. Θεόκλητου να απευθυνθεί στους μαθητές, προσφέροντάς τους χρηματικά βραβεία για την καλύτερη έκθεση με θέμα το Μακεδονικό Αγώνα, τα εκατό χρόνια του οποίου γιορτάστηκαν αυτές τις μέρες.

Με μια σημαντική διαφορά: Ο μητροπολίτης έστειλε αρχικά (14 Σεπτεμβρίου) σχετική εγκύκλιο προς όλα τα σχολεία της περιοχής Φλωρίνης, για να ακολουθήσει 13 ημέρες αργότερα αντίστοιχη εγκύκλιος, του υπουργείου Παιδείας αυτή τη φορά, προς την αρμόδια Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Φλωρίνης, με την οποία το υπουργείο απλώς υιοθετεί τη μητροπολιτική πρωτοβουλία και ζητεί από τους εκπαιδευτικούς να συνταχθούν με αυτή. Δέχεται μάλιστα το υπουργείο και τον έλεγχο των εκθέσεων από ειδική επιτροπή που είχε συστήσει η μητρόπολη και ότι τα βραβεία θα απονέμονταν στους νικητές από τον αρχιεπίσκοπο κ. Χριστόδουλο.

Το σημαντικότερο είναι ότι η άκρως αντιπαιδαγωγική αυτή ενέργεια του μητροπολίτη Φλωρίνης αποτελεί μια άμεση και σε κάποιο βαθμό προκλητική παρέμβαση στο έργο της πολιτείας γενικότερα και του υπουργείου Παιδείας ειδικότερα. Μια παρέμβαση που στόχο έχει να επιβάλει την ενεργό συμμετοχή της εκκλησίας στην εκπαίδευση, πράγμα που ο αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος επιδιώκει εδώ και πολύ καιρό.

Εκείνο που δεν θα μάθουμε είναι όχι μόνο πώς δέχτηκαν τις δυο εγκυκλίους οι εκπαιδευτικοί της Φλώρινας, αλλά και πώς αντέδρασαν οι μαθητές, που με το δέλεαρ της χρηματικής αμοιβής κλήθηκαν να συναγωνισθούν σε πατριωτισμό, γράφοντας έκθεση για ένα θέμα το οποίο βρίσκεται έξω από την ύλη που διδάσκονται και φυσικά έξω από τα άμεσα ενδιαφέροντά τους!

Τ.Κ.Δ.

ΠΑΡΑΣΗΜΑ

Δεν θα αργήσουν στη ΝΔ να προχωρήσουν στην επίσημη αναγνώριση της ηρωικής αντίστασης των νεοδημοκρατών υπαλλήλων του δημοσίου, που στα χρόνια της «πασοκοκρατίας» υπερασπίστηκαν το φρόνημά τους. Την αρχή έκανε ο αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Γιώργος Σούρας, όταν έπλεξε το εγκώμιο των «γαλάζιων» δημοσίων υπαλλήλων που τα προηγούμενα χρόνια «στάθηκαν απέναντι σε ένα αδίστακτο καθεστώς». Έπειτα θα ακολουθήσει ο τιμητικός διορισμός των υπολοίπων δικών μας παιδιών...

Σως

ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΣΤΟ ΓΟΥΔΗ

Η έκταση του Γουδή είναι ο τελευταίος αδόμητος χώρος που απέμεινε στην Αθήνα. Χάρης στις κινητοποιήσεις των περιοίκων απέφυγε την τσιμεντοποίησή της μέχρι στιγμής. Μετά από μελέτη του ΕΜΠ η οποία ανατέθηκε και πληρώθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ πρόκειται να γίνει Μητροπολιτικό Πάρκο, ανάσα ζωής για τη νεφρόπληκτη Αθήνα.

Πριν από χρόνια είχε τεθεί και ξεκινήσει καμπάνια –και μάλιστα από το περιοδικό *Αντί*– για τη μετατροπή του Ελαιώνα σε μητροπολιτικό Πάρκο. Η πολιτική σπέκουλα που αναπτύχθηκε δεν βοήθησε κατ' ελάχιστον. Η κατάσταση εκεί παρέμεινε –ή μάλλον χειροτέρευσε– τα τελευταία είκοσι χρόνια.

Τι θα γίνει τώρα με το Γουδή; Ο κ. Σουφλιάς θα δημιουργήσει εκεί το γήπεδο του Παναθηναϊκού; Θα προκαλέσει επανάσταση εναντίον των κατοίκων, των γύρω δήμων και του επιστημονικού κόσμου που έχουν ξεσηκωθεί και συσπειρωθεί; Θα επαναλάβει τα λάθη και τις παραλείψεις των προκατόχων του;

Καλό το πράσινο τριφύλλι, κύριε Υπουργέ, αλλά καλύτερο το πράσινο των δέντρων.

Β.Κ.

ΔΙΑΠΛΟΚΕΣ ΜΕ... ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΔΙΑ

Αυτή η διαπλοκή... δεν αποδεικνύεται. Τα θύματά της δεν μπορούν να μιλήσουν, γιατί δεν μιλούν. Και όσοι μπορούν να μιλήσουν, κλείνουν το στόμα, γιατί η σιωπή είναι χρυσός. Είναι η διαπλοκή της εξαγωγής χιλιάδων σκύλων, γάτων και κουταβιών από τη χώρα μας, στις βιομηχανικές χώρες της κεντρικής Ευρώπης, της Αμερικής και του Καναδά, για να γίνουν γούνες, καλλυντικά, κολλαγόνο, ρετινόλη, να χρησιμοποιηθούν σε σκυλομαχίες, μεταμοσχεύσεις, πειράματα πόνου, και να γίνουν μπονζάι.

Ερωτήματα:

- Τι γνωρίζει το Υπ. Γεωργίας για τα περίφημα «πιστοποιητικά εξόδου»;
- Τι γνωρίζει το Υπ. Μεταφορών για νταλίκες με σκύλους με κατεύθυνση Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία, Τουρκία, Ιταλία κ.λπ.;
- Τι γνωρίζουν οι Ασφάλειες του Ελ.Βενιζέλος και των άλλων αεροδρομίων;
- Τι γνωρίζουν τα... μη κερδοσκοπικά φιλοζωικά σωματεία;
- Τι γνωρίζει ο Κτηνιατρικός Σύλλογος;
- Τι γνωρίζουν οι Αστυνομίες ευαίσθητων περιοχών, όπως π.χ. της Αρτέμιδας (Λούτσας) και της Ραφίνας, της οποίας ο πρωθυπουργός είναι επίτιμος δημότης;
- Τι γνωρίζουν τα μίντια που καλύπτουν την υπόθεση με σιγή τάφου;
- Τι γούνα, λένε, θα φορεθεί πολύ εφέτος, το ίδιο και το... κολλαγόνο!

Μαρία Τσάτσου

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

• Συγκινητική η αφήγηση στην εφημερίδα *Η Φωνή της Νισουρου*:

Ονομάζομαι Πέτρος Διακοβασίλης και έχω γεννηθεί στα Νικειά όπου και μεγάλωσα. Στο χωριό μου συμμετείχα πάντα σε κάθε εκδήλωση και βοηθούσα τους συμπατριώτες μου με χαρά σε κάθε ανάγκη και εκδήλωσή τους, βοηθώντας πάντα τα μοναστήρια και τις εκκλησίες μας, στα οποία με κάθε ευκαιρία προσερχόμουν και τα ενίσχυα.

Το έτος 1985 παντρεύτηκα την Ασπραδενή Κουμπανιού και ήρθα στους Πάλους.

Η σύζυγός μου γεννήθηκε στους Πάλους όπου και μεγάλωσε, και τόσο η ίδια όσο και όλη της η οικογένεια ποτέ δεν απουσιάζει από τις ανάγκες και τις εκδηλώσεις της μικρής μας κοινωνίας. Με την Ασπραδενή αποχτήσαμε τρία παιδιά τα οποία μεγαλώνουμε στο χωριό μας και τα οποία με τη βοήθεια του Θεού θα μείνουν στους Πάλους δημιουργώντας οικογένειες!

Η μακρόχρονη θητεία μου στις διασκεδάσεις με εξοικείωσε στον τρόπο που χορεύει ο κάθε Νισύριος και στη γνώση των επιθυμιών και προτιμήσεών του.

Και ο λαϊκός οργανοπαίχτης φτάνει στο αιτούμενο:

Στα δυο μεγάλα πανηγύρια, που εγώ και η οικογένειά μου προσερχόμαστε εκ γενετής και από πάππου προς πάππου, καλούνται να διασκεδάσουν τους συμπατριώτες μας οργανοπαίχτες εκτός Νισύρου.

Σεβαστοί ιερείς μας και αγαπητά μέλη των μοναστηριακών επιτροπών των μοναστηριών μας, θέλω όσα παραπάνω έγραψα να τα συλλογιστείτε με νισύρικη σκέψη.

• Στην εφημερίδα *Ζάτουνα* προσπερνώ τις νεκρολογίες για όσους χωριανούς έφυγαν το καλοκαίρι και τα μάτια «γέμισαν δάκρυα, γέμισαν μαύρους κύκλους από το κλάμα και τα ξενύχτια πάνω από τα παιδιά» του χωριού, και αντιγράφω μια περίεργη είδηση συνοδευόμενη και από ιστορικές μαρτυρίες:

Γράψαμε για το τρικέφαλο φίδι που βρέθηκε στην Επάνω Βρύση και από τις συμπληρωματικές μας πληροφορίες, αλλά ήταν υπερβολικά χοντρό. Έντονα συζητήθηκε αυτή η παρουσία του φιδιού στην Ζάτουνα και πάρα πολλοί συμπατριώτες μας έδωσαν τις

δικές τους ερμηνείες(!). Η ύπαρξη φιδιού με δύο κεφάλια έχει καταγραφεί αρκετές φορές. Μάλιστα πρόσφατα παρουσιάστηκε ένα τέτοιο φίδι από την τηλεόραση. Η επιβεβαίωση της ύπαρξης φιδιού με τρία κεφάλια στη Ζάτουνα, έγινε από όλους όσους το είδαν και από τον π. Δαμασκηνό. Ερευνήσαμε λίγο το θέμα και διαπιστώσαμε κατά την έρευνά μας ότι, η ύπαρξη φιδιού με τρία κεφάλια καταγράφεται ιστορικά στην ναυμαχία της Μυκάλης (479 π.Χ.). Οι Έλληνες από τους θησαυρούς και τα λάφυρα που απέκόμισαν από τους Πέρσες αφέρωσαν ένα χρυσό τρίποδα στημένο επάνω σ' ένα χάλκινο τρικέφαλο φίδι. Επάνω σ' αυτή τη βάση χαραχτήκαν τα ονόματα των πόλεων που είχαν πολεμήσει για να κατατροπωθούν οι βάρβαροι. Ο Μεγάλος Κωνσταντίνος μετέφερε αυτό το τρικέφαλο φίδι στην Κωνσταντινούπολη, στον ιππόδρομό της. Το ένα κεφάλι το έκοψε ο κατακτητής Μωάμεθ Β'. Από τους ειδικούς, η ύπαρξη φιδιού με τρία κεφάλια, αποδίδεται σε παραξενιά της φύσης.

• Διαβάζω στην εφημερίδα *Η Φωνή των Βολιμιστών* της Ζακύνθου για έναν «Ποδηλατόδρομο αναψυχής»: Πολυμήκης και πολυδαίδαλος, ασφαλτοστρωμένος, με πολλές εισόδους και εξόδους, διασχίζει δασωμένες πλαγιές, παρέχει πρόσβαση σε καλλιεργούμενες περιουσίες, προσφέρει μοναδικές εναλλαγές και μαγευτική θέα, με τη ματιά να χάνεται στο γαλάζιο του Ιονίου, συνδέει τη Βολίμα με την Αναφωνήτρια και οι διαδρομές του είναι ιδανικές για αναψυχή... Πρόκειται για τον ποδηλατόδρομο που ξεκινά δίπλα από την εκκλησία τ' Αη-Λιός, πάνω στην κεντρική οδό Ζακύνθου-Βολιμών. Οι διακλαδώσεις

του, πρόσφορες για κάθε φυσιολάτρη οδηγούν, μέσα από γραφικά τοπία, τόσο στην Αναφωνήτρια όσο και στη διασταύρωση του «πέταλου» αλλά και στο δρόμο του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών. Και μια απορία: Οι λίγοι διάσπαρτοι πέτρινοι πάγκοι ξεκούρασης, γιατί χτίστηκαν τόσο κακότεχνα;

Κάθαρση δεν γίνεται με μικροπολιτική

Επιτέλους. Η διαπλοκή και η διαφθορά γύρω από τις οποίες κινήθηκε το πολιτικό παιχνίδι σε όλη την περίοδο πριν από τις εκλογές του περασμένου Μαρτίου, που οδήγησαν στη συντριπτική ήττα του ΠΑΣΟΚ και την άνοδο στην εξουσία της ΝΔ, άρχισαν να ξετυλίγονται στις πραγματικές τους διαστάσεις, προκαλώντας βάνουσα μάλιστα τον απλό πολίτη. Εκείνο που μένει όμως να αποδειχθεί είναι αν η ηγεσία της χώρας διαθέτει την τόλμη να εγκαταλείψει τα γνωστά μικροπολιτικά παιχνίδια και να ασκήσει ουσιαστική πολιτική, ανταποκρινόμενη στις δικές της εξαγγελίες και δεσμεύσεις, αλλά και στο επιτακτικό πλέον αίτημα του λαού για πραγματική κάθαρση από τον βόρβορο που μολύνει τη δημόσια ζωή του τόπου και υποθηκεύει το μέλλον του.

Από τα μέχρι τώρα στοιχεία, η εικόνα που εμφανίζεται είναι ότι ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής είναι αποφασισμένος να προχωρήσει σε πραγματικές ρήξεις και ουσιαστικές ανατροπές σε ό,τι αφορά το πλέγμα των δημοσίων έργων, των κρατικών προμηθειών και τον έλεγχο των μέσων ενημέρωσης, που δημιουργούν τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του κράτους από το εκτεταμένο δίκτυο των οργανωμένων οικονομικών συμφερόντων. Μια ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος όμως χρειάζεται γενναίες αποφάσεις και ριζοσπαστικές λύσεις, χωρίς διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα σε «δικά μας παιδιά» ή «παιδιά» των άλλων, χωρίς υποχωρήσεις σε προσωπικά οικονομικά ή πολιτικά συμφέροντα, χωρίς δεσμεύσεις και εξαρτήσεις των πολιτικών προσώπων ή κομμάτων από το επιχειρηματικό κεφάλαιο. Και το ερώτημα είναι αν ο πρωθυπουργός μπορεί να φτάσει σε μια ολομέτωπη σύγκρουση με τα οικονομικά συμφέροντα, επιβάλλοντας το γράμμα και το πνεύμα –χωρίς χαραμάδες και παράθυρα– των διατάξεων του Συντάγματος και των σχετικών νόμων που ήδη υπάρχουν, αλλά καταστρατηγούνται προκλητικά εδώ και πάνω από μια δεκαετία.

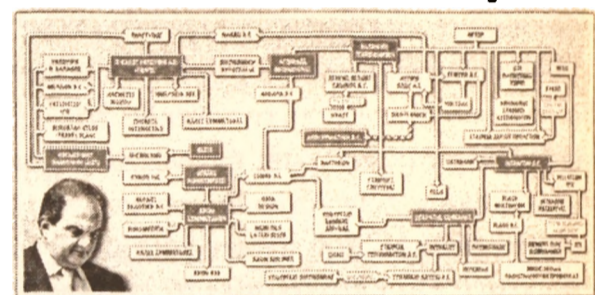
Αν μπορεί, διότι δείχνει να το θέλει, έχει πάντως να αντιμετωπίσει τις διαφορετικές απόψεις ή και κάποιες πιέσεις από στελέχη του δικού του κόμματος, το οποίο δεν είναι βεβαίως αναμάρτητο, ούτε άμοιρο ευθυνών, ούτε άσχετο με την εικόνα που παρατηρείται σήμερα στη δημόσια ζωή.

Από την άλλη πλευρά, την κάθαρση από τη διαπλοκή και τη διαφθορά δείχνει να επιζητεί και η νέα ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Άλλωστε οι δυο αυτές αμαρτίες υπήρξαν από τις βασικές αιτίες της ήττας του κόμματος στις εκλογές του περασμένου Μαρτίου, γεγονός που έμμεσα μεν αλλά με πλήρη σαφήνεια υποχρεώθηκε να ομολογήσει ο Γ. Παπανδρέου. Για το λόγο αυτό και εκφράζει μια περιορισμένη, έστω, αλλά ξεκάθαρη συναίνεση προς τους σχεδιασμούς του Κ. Καραμανλή.

Μόνο που ο Γ. Παπανδρέου, με συγκεχυμένη ακόμα την κατάσταση στο ΠΑΣΟΚ, έχει να αντιμετωπίσει α) τις αντιθέσεις και τις τριβές ανάμεσα στο «παλιό» ΠΑΣΟΚ και σ' εκείνους που τον ακολουθούν στη νέα μορφή που θέλει να δώσει στο κόμμα, αλλά και τις προσωπικές τριβές που έχει ο ίδιος με εκείνους που τον θεωρούν «λίγο» και επιδιώκουν την αντικατάστασή του, β)

Της διαπλοκής το κάγκελο

τις πιέσεις που προκύπτουν από τις παλιές δεσμεύσεις και εξαρτήσεις που κουβαλά το κόμμα του και γ) τις πρόσθετες πιέσεις που δημιουργούνται από το γεγονός ότι δύο πρωτοκλασάτα στελέχη και πρώην υπουργοί του ΠΑΣΟΚ –Τσοχατζόπουλος και Παπαντωνίου– αντιμετωπίζουν σοβαρές κατηγορίες διασπάθισης δημόσιου χρήματος, γεγονός που δεν αποκλείει, όσο συνεχίζονται οι αποκαλύψεις για σκάνδαλα, να ακολουθήσουν και άλλοι.

Παρά τα βαρίδια που δυσχεραίνουν τις όποιες πρωτοβουλίες πάντως, οι αρχηγοί των δυο μεγάλων κομμάτων φαίνεται ότι συμφωνούν πως ήλθε η ώρα για ένα γενικό ξεκαθάρισμα των πραγμάτων, και ίσως να μην είναι μακριά από την αλήθεια οι πληροφορίες ότι υπάρχει ήδη μια ανοιχτή γραμμή επικοινωνίας μεταξύ τους, αν και ένα τέτοιο ξεκαθάρισμα είναι βέβαιο ότι εγκυμονεί αρκετούς κινδύνους ακόμα και ανατροπής των ίδιων των δυο αρχηγών.

Από μια τρίτη πλευρά, οι συγκεκριμένοι διαπλεκόμενοι –μεγαλοεπιχειρηματίες, εργολάβοι, προμηθευτές και ταυτόχρονα μεγάλοι καναλάρχεις– είναι φυσικό να αντιδρούν στον ορατό κίνδυνο να ανατραπεί το «στάτους» που έχουν δημιουργήσει και να χάσουν

τα τεράστια οφέλη που έχουν από αυτό. Έτσι, οργανώνονται μεν για να αντιμετωπίσουν οποιοδήποτε αρνητικό ενδεχόμενο, παράλληλα όμως προσπαθούν να παραμείνουν στο πολιτικό παιχνίδι, με σκοπό να διατηρήσουν ό,τι είναι δυνατό από τα «κεκτημένα». Εδώ μάλιστα περιλαμβάνεται και η πολεμική που εκδηλώνεται ανάμεσά τους, με στόχο κάποιος από τους οικονομικούς παράγοντες που ήταν παραγκωνισμένοι μέχρι πρότινος να δημιουργήσουν τα δικά τους ερείσματα στη νέα κυβέρνηση, με αποτέλεσμα το κλίμα που διαμορφώνεται να χαρακτηρίζεται από ορισμένους -όχι εντελώς άδικα- ως προσπάθεια «αναδιανομής της πίτας».

Στο πλαίσιο αυτό, ξέσπασε και η συζήτηση περί πρόωρων εκλογών, με αφορμή την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας την ερχόμενη άνοιξη. Βεβαίως, μια νέα προσφυγή στις κάλπες είναι το τελευταίο που θα χρειαζόταν η χώρα. Ωστόσο θεωρείται ότι θα έλυνε

αρκετά από τα προβλήματα των πρωταγωνιστών της διαπλοκής, αφού θα οδηγούσε στην άρση των κατηγοριών σε βάρος των δυο πρώην υπουργών του ΠΑΣΟΚ, αλλά ταυτόχρονα θα έλυσε και ορισμένα από τα εσωτερικά προβλήματα των ίδιων των κομμάτων. Για παράδειγμα θα βοηθούσε τον Κ. Καραμανλή να «στριμώξει» ορισμένα στελέχη της ΝΔ που δείχνουν να μην πειθαρχούν στη «γραμμή» του αρχηγού, όπως θα βοηθούσε και τον Γ. Παπανδρέου κρατήσει τη συνοχή του ΠΑΣΟΚ.

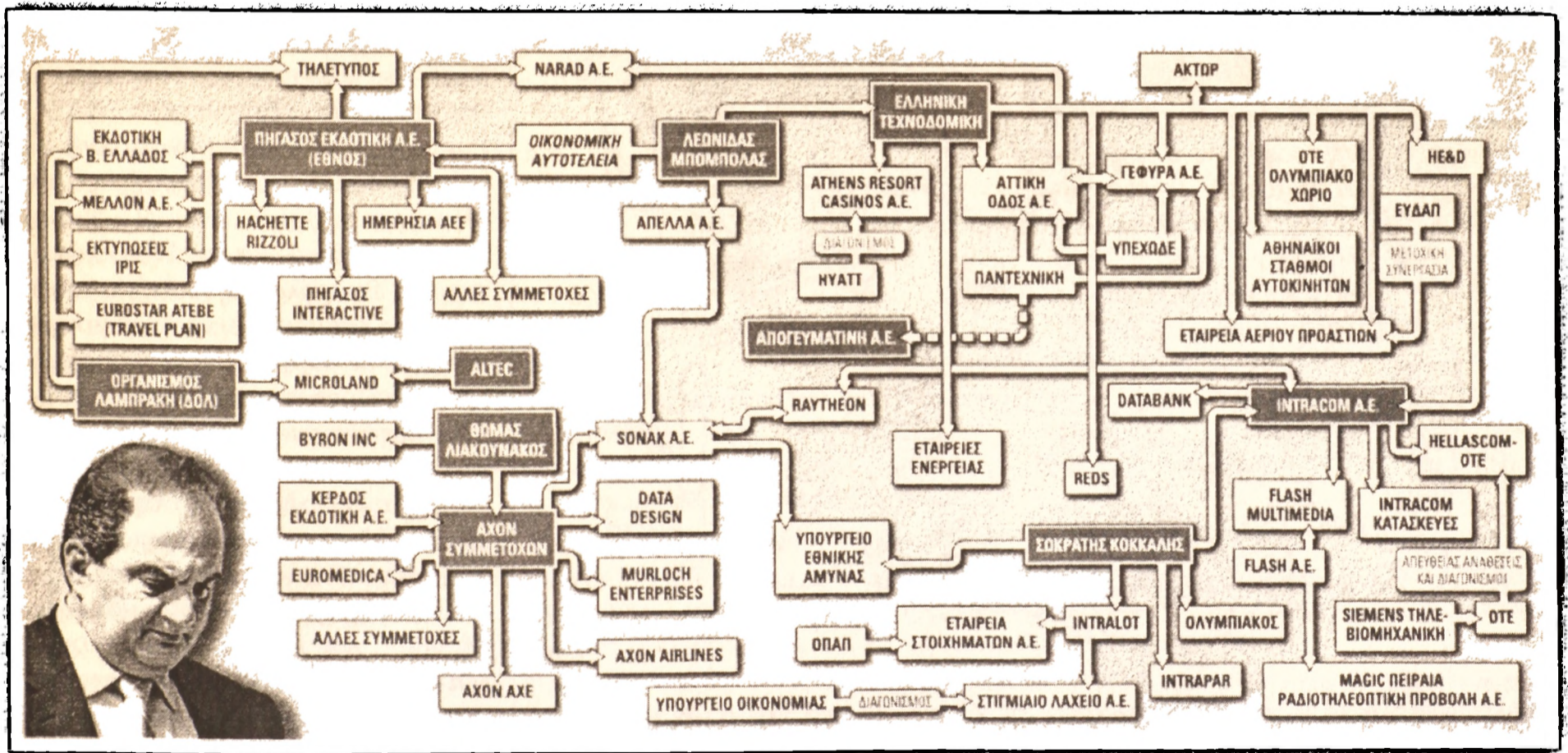
Παράλληλα, μια πρόωγη εκλογική αναμέτρηση θα «τακτοποιούσε» την ισορροπία δυνάμεων των δυο μεγάλων κομμάτων στη Βουλή, με μόνη χαμένη βεβαίως την Αριστερά, η οποία, με δεδομένη την πόλωση που θα δημιουργούνταν, θα αντιμετώπιζε τον κίνδυνο να περιορίσει τη δύναμη της.

Τόσο ο Κ. Καραμανλής όμως, όσο και ο Γ. Παπανδρέου, έχουν πλήρη επίγνωση των αρνητικών επιπτώσεων από μια

πρόωγη εκλογική αναμέτρηση, την οποία άμεσα ή έμμεσα υποστηρίζει και μεγάλη μερίδα των μέσων ενημέρωσης. Υπολογίζουν όμως και στα όποια θετικά προκύπτουν από αυτήν. Για τον λόγο αυτό τους βολεύει η συντήρηση ενός άτυπου προεκλογικού κλίματος, όσο και αν συμφωνούν και οι δυο στη συναίνεση για την εκλογή του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας.

Τέτοια παιχνίδια ωστόσο είναι άκρως επικίνδυνα, ιδιαίτερα εμπρός στα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τόπος, αλλά και εν όψει εκείνων που αναπόφευκτα έρχονται. Και η μόνη σοβαρή λύση θα ήταν να τερματισθούν άμεσα τα σκόπιμα διλήμματα του τύπου «βγαίνει, δεν βγαίνει Πρόεδρος», διότι και προσωπικότητες ικανές για τη θέση αυτή υπάρχουν και μια συμφωνία όλων των κομμάτων είναι εφικτή, αν πρωτανεύσει το ενδιαφέρον για το καλό της χώρας, για το οποίο όλοι κόπτονται.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ

Η Κυριακάτικη *Ελευθεροτυπία* κυκλοφορούσε στις 10.10 με τίτλο «Της διαπλοκής το κάγκελο», από όπου και το αναδημοσιευόμενο διάγραμμα. Στο όντως εντυπωσιακό αυτό διάγραμμα παρατηρήσαμε όμως μια παράλειψη με σημασία: Υπάρχουν δύο εταιρείες που ξεχάστηκαν. Είναι ο «Άργος» και η «Ευρώπη». Στον «Άργο» συμμετέχουν ο Κ. Τεγόπουλος της *Ελευθεροτυπίας* και ο ΔΟΛ του Χρ. Λαμπράκη. Η «Ευρώπη» είναι εταιρεία όπου μετέχουν οι Α. Αλαφούζος της *Καθημερινής* και Γ. Μπόμπολας του *Έθνους*. Αυτές οι δύο εταιρείες έχουν πολλές αμαρτίες που κουβαλούν: Από το αντικείμενό τους, που είναι η διακίνηση του Τύπου και δεν μπορεί να γίνεται από τους εκδότες, άμεσα εμπλεκόμενους με την «παραγωγή του προϊόντος», έως την «ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών», η οποία είναι ατελέστατη. Άλλη φορά γι' αυτά.

Διαπλεκόμενοι είναι μόνον οι πολιτικοί

του Ρεπόρτερ

«Πρέπει να ξέρουμε πως δεν υπάρχει τίποτα πιο δύσκολο στην πραγματοποίησή του, πιο αβέβαιο για την επιτυχή έκβασή του, πιο επικίνδυνο στο χειρισμό του, από την προσπάθεια εισαγωγής μιας νέας τάξης πραγμάτων. Γιατί ο μεταρρυθμιστής έχει εχθρούς όλους εκείνους που αποκομίζουν κέρδη από το παλιό σύστημα και χλιαρούς μόνον υποστηρικτές αυτούς που περιμένουν να ωφεληθούν με το καινούργιο»

Machiavelli, Ο Ηγεμόνας.

του Χρ. Παπανίκου

«Μένω έκπληκτος», που θα έλεγε και ο Χάρου Κλυνν, με τη διαχρονική ισχύ του αποφθέγματος του μεγάλου Φλωρεντινού. Λες και το έγραψε για την Ελλάδα μ.Μ. (μετά Μπαϊρακτάρη), όπου συγκρούονται μέχρι τελικής πτώσης το «παλιό» με το «νέο», που θα έλεγε και ο Μίμης Ανδρουλάκης στον αρχηγό του. Αλλά ποιο είναι το «παλιό» και ποιο το «νέο»; Το «παλιό» είναι πια

σε όλους γνωστό και αποκαλείται με τον αδόκιμο, όπως θα εξηγήσω στη συνέχεια, όρο «διαπλοκή». Πολύ φοβούμαι όμως ότι ελάχιστοι έχουν αντιληφθεί ποιο θα είναι το «νέο» – ούτε καν ο Γιωργάκης και πολύ περισσότερο το ΠΑΣΟΚ και η Αριστερά.

Έτσι η κύρια γραμμή αντίδρασης του ΠΑΣΟΚ στον πόλεμο που κήρυξε ο Κ. Καραμανλής στα διαπλεκόμενα από το

«σουβλατζίδικο» του Μπαϊρακτάρη, είναι ότι πρόκειται «για αναδιανομή της πίτας». Για ξαναμοίρασμα δηλαδή των κρατικών προμηθειών, στους επιχειρηματίες της Νέας Δημοκρατίας αυτή τη φορά. Κατά τη γνώμη μου και στην περίπτωση αυτή αποδεικνύεται ότι το ΠΑΣΟΚ τρέχει ασθμαίνοντας πίσω από τις εξελίξεις. Διότι αναλύει τις κινήσεις Καραμανλή σύμφωνα με τις παρακαταθήκες των δασκάλων του παρελθόντος, του «μεγάλου» Ανδρέα και του μικρότερου Σημίτη.

Τι έκανε ο Ανδρέας μετά το 1981; Ξεκλήρισε την παραδοσιακή δεξιά πλουτοκρατία και την αντικατέστησε με μια δική του «νέα τάξη», με τα «νέα τζάκια», με τους δικούς του επιχειρηματίες που εισέπρατταν από τον κρατικό κορβανά και επέστρεφαν ένα μέρος των λαφύρων στα ταμεία του ΠΑΣΟΚ. Εκείνους που εξελίχθηκαν σιγά σιγά σε αυτό που αποκαλείται σήμερα «διαπλοκή».

Ο Κ. Σημίτης, για να διεκδικήσει κι εκείνος ένα ρόλο στην ιστορία της διαφθοράς, επιχείρησε να ξαναμοιράσει την πίτα με τις γνωστές συσκέψεις στη Μεγάλη Βρετανία και αλλού, και αυτό ήταν κατά τη γνώμη μου η καταστροφή του. Διότι το σύστημα της διαπλοκής, το σύστημα δηλαδή που στηρίζεται σε κρατικοδίαιτους επιχειρηματίες που διαθέτουν ένα μέρος των εισπράξεων για να στηρίζουν το κόμμα και την κυβέρνηση που τους ταΐζει, τελείωσε. Μπήκε οριστικά στο χρονοντούλαπο της ιστορίας, που θα έλεγε και ο ΣΥΝ. Γιατί η ασυμβατότητά του με τις απαιτήσεις που θέτουν οι νέες συνθήκες στην οικονομία, με τις ανάγκες της ανάπτυξης και με την ίδια την επιβίωσή του αν θέλετε, το έχει καταστήσει ξεπερασμένο. Αυτό είναι που μετρά σε τελική ανάλυση, πέρα από τις οποιεσδήποτε «ηθικολογίες» περί «διαφάνειας, κάθαρσης, δικαιοσύνης» κ.λπ., κ.λπ.

Αυτό λοιπόν που κατά τη γνώμη μας καθορίζει την πολιτική Καραμανλή δεν είναι το ξαναμοίρασμα της πίτας, αλλά, πρώτον, η αποκατάσταση των στοιχειωδών κανόνων του επιχειρηματικού γίγνεσθαι, ενός στοιχειώδους fair play. Διαφορετικά θα χαθούν όλα, πλην των λογαριασμών στην Ελβετία. Και δεύτερον, η αποκατάσταση της χαμένης τιμής του πολιτικού συστήματος, η ανεξαρτητοποίηση δηλαδή των πολιτικών από τους πειθαναγκασμούς της διαπλοκής τους με τους επιχειρηματίες. Διότι, και πρέπει να το ξεκαθαρίσουμε αυτό, δεν υπάρχουν διαπλεκόμενοι επιχειρηματίες· υπάρχουν μόνον διαπλεκόμενοι πολιτικοί και γι' αυτό ίσως εισήγαγε πρώτος τον σχετικό όρο ο Κ. Μητσοτάκης - αυτός ξέρει καλύτερα. Κάθε επιχειρηματία, μικρός ή μεγάλος, θέλει να κάνει μπίζνες, κι αν απαιτηθούν μίζες για τις κάνει, θα πληρώσει. Αυτός ήταν ο βασικός νόμος της αγοράς ανέκαθεν και θα είναι εσαεί. Το πρόβλημα είναι λοιπόν οι πολιτικοί «που τα πιάνουν».

Αναπτύσσοντας τη διαπλοκή σαν το κύριο όχημα για την επιβίωσή του, το ΠΑΣΟΚ υπονόμει τελικά την ίδια την ύπαρξή του ως ανεξάρτητου πολιτικού σχηματισμού, μαζί με την ανεξαρτησία του γενικότερου πολιτικού συστήματος. Πριν από το 1981 υπήρχε βέβαια η παραδοσιακή πλουτοκρατία και ευνοιοκρατία, τις αποφάσεις όμως τις έπαιρναν οι πολιτικοί και όχι οι μεγαλοεπιχειρηματίες. Μετά το 1981 φτάσαμε σιγά σιγά στο εντελώς αντίθετο: να αποφασίζουν οι μεγαλοεπιχειρηματίες για τους πολιτικούς, μέσω ενός βρόμικου συστήματος διαφθοράς, εξαγορών και εκμαυλισμού συνειδήσεων. Διέπραξαν δηλαδή οι «πολιτικοί» ένα παιδαριώδες λάθος: αντί να έχουν υπόλογους τους επιχειρηματίες, έγιναν εκείνοι υποχείρια των επιχειρηματιών.

Αυτήν λοιπόν την ανατραπείσα νομιμότητα του πολιτικού συστήματος πρέπει κυρίως να αποκαταστήσει ο Κ. Καραμανλής. Ο Γ.Α. Παπανδρέου είναι υποχρεωμένος να συναινέσει, αν θέλει να επικρατήσει στο κόμμα του.

Πώς διαμορφώνονται όμως τα αντίπαλα στρατόπεδα; Από την μια μεριά παρατάσσονται εκείνοι που περιγράφονταν μέχρι σήμερα ως «διαπλεκόμε-

νοι» μεγαλοεπιχειρηματίες, οι «εθνικοί» προμηθευτές, κατασκευαστές και καναλάρχες, με επικεφαλής το «τρίο» Λαμπράκης-Μπόμπολας-Κόκκαλης και τσόντα τον Λιακουνάκο: Μια άτυπη και ανίερη συμμαχία που άρχισε να διαμορφώνεται την εποχή του σκανδάλου Κοσκωτά και επικράτησε στα χρόνια που ακολούθησαν χάρις στην αμέριστη υποστήριξη που εξασφάλισε και από τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ αλλά και από την κυβέρνηση Μητσοτάκη.

**Αναπτύσσοντας τη διαπλοκή
σαν το κύριο όχημα για την
επιβίωσή του, το ΠΑΣΟΚ
υπονόμει τελικά την ίδια
την ύπαρξή του ως
ανεξάρτητου πολιτικού
σχηματισμού, μαζί με την
ανεξαρτησία του
γενικότερου πολιτικού
συστήματος...**

Οι σχέσεις όλων αυτών με το «κράτος τροφодότη», αλλά και μεταξύ τους, μπορούν να σκιαγραφηθούν με ένα και μόνον παράδειγμα: της εταιρείας «Ελληνική Τεχνοδομική», η οποία ελέγχεται από την οικογένεια Μπόμπολα και με τη σειρά της ελέγχει την «ΑΚΤΩΡ» και την «Αττική Οδό», που έχουν πάρει τη μερίδα του λέοντος στα μεγάλα οδικά έργα.

Μεταξύ των άλλων ελέγχει και το 67% της εταιρείας «HE&D», που δραστηριοποιείται στην αγορά της ενέργειας, το 33% της οποίας έχει η Intracom του Σωκράτη Κόκκαλη. Ταυτόχρονα, η Intracom συνεργάζεται με την Raytheon του Λιακουνάκου (Patriot), ο οποίος ελέγχει την SONAK, κύριο αντικείμενο της οποίας είναι οι προμή-

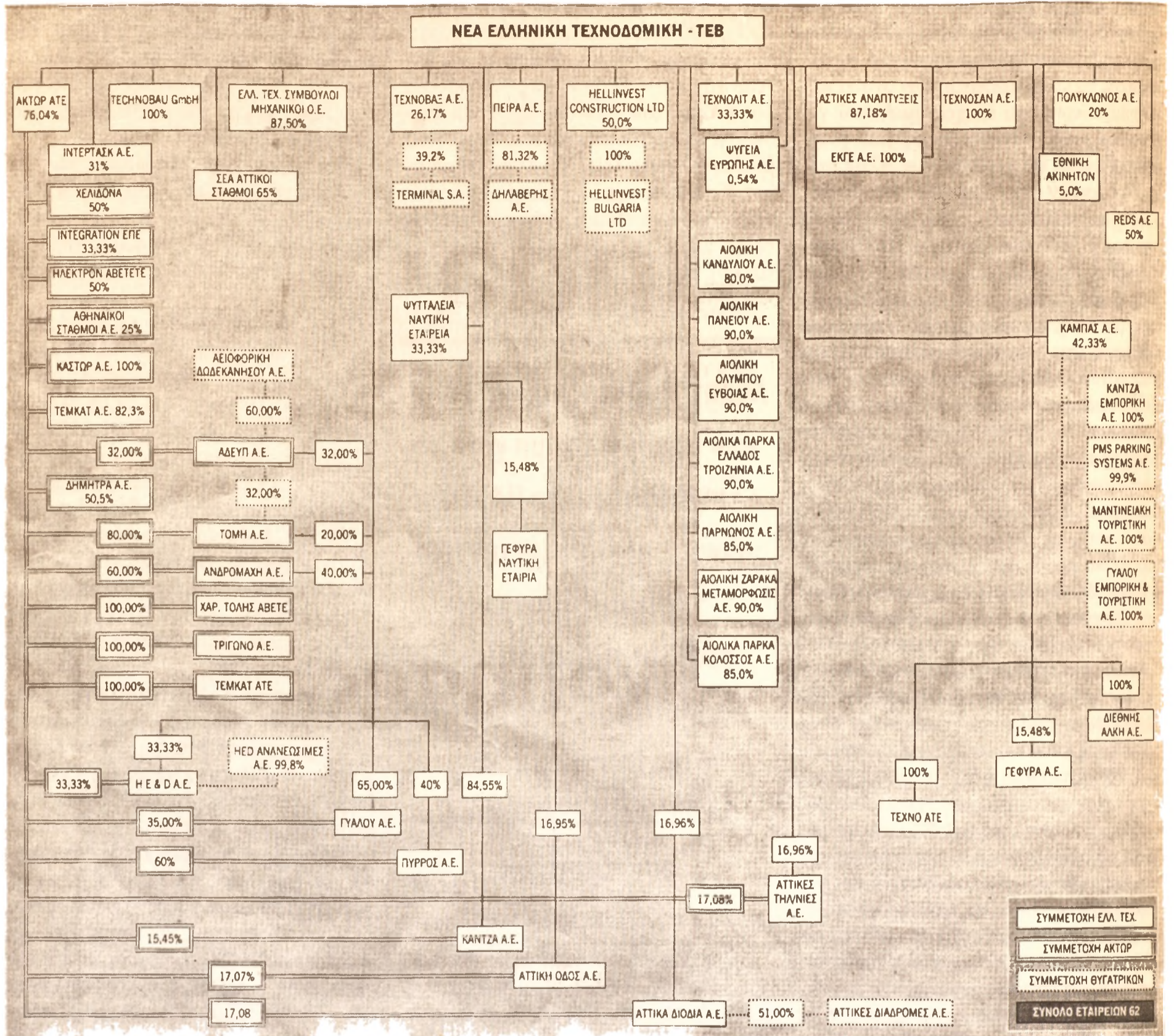
θειες των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ συνδέεται με τη σειρά της με την ΑΠΕΛΛΑ, η οποία επίσης δραστηριοποιείται στις Ένοπλες Δυνάμεις και έχει πρόεδρο τον Λεωνίδα Μπόμπολα (προμήθειες ελικοπτέρων κ.λπ.).

Στην οικογένεια Μπόμπολα ανήκει επίσης η εκδοτική εταιρεία ΠΗΓΑΣΟΣ που ελέγχει το 30% της εταιρείας «Εκτυπώσεις ΙΡΙΣ», το άλλο 70% της οποίας ελέγχεται από τον Χρήστο Λαμπράκη.

Ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη (ΔΟΛ) και ο ΠΗΓΑΣΟΣ ελέγχουν μαζί την «Εκδοτική Βορείου Ελλάδος». Συγχρόνως ο ΔΟΛ ελέγχει και το 9,926% της MICROLAND, το 24,26% της οποίας διαθέτει η σκανδιναβική ALTEC του Θ. Αθανασούλη, η οποία εξετέλεσε επί ΠΑΣΟΚ δεκάδες έργα του δημοσίου και συνεχίζει να παίρνει μεγάλες δουλειές και επί ΝΔ. Η ALTEC έγινε επίσης γνωστή από τη σύγκρουσή της με τον Κουρή για τον έλεγχο του τηλεοπτικού σταθμού ALTER.

Η επιρροή της «διαπλοκής» στα ΜΜΕ είναι περισσότερο γνωστή από όσα μόλις προηγήθηκαν: Με το *Βήμα*, τα *Νέα*, το *Έθνος*, το *Mega* και τόσα άλλα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης που ελέγχουν, αναδεικνύονται από κοινού Λαμπράκης-Μπόμπολας σε ένα πανίσχυρο μπλόκ δύναμης που τροφοδοτείται από το κράτος και έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει όχι μόνο το πολιτικό γίγνεσθαι, αλλά και τις εκλογές. Ποιος πιστεύει άλλωστε ότι η εκλογική διαδικασία είναι αντικειμενική, όταν την κοινή γνώμη επηρεάζουν οι δεκάδες καλοπληρωμένοι εγκάθετοι δημοσιογράφοι και «αναλυτές», τα στημένα «γκάλοπ» και τα ψεύτικα πρωτοσέλιδα;

Από την άλλη πλευρά όμως, ποιοι πολεμούν; Είναι καταρχήν βέβαιο ότι από τους «μεγάλους», στο πλευρό του Κ. Καραμανλή βρίσκονται οι Βαρδινογιάννης και Αλαφούζος, δυο ικανοί παίκτες, οι οποίοι, σημειωτέον, μέχρι την εποχή Σημίτη στήριζαν το ΠΑΣΟΚ. Ο Αλαφούζος για παράδειγμα συνέβαλε τα μέγιστα στην ανατροπή της κυβέρνησης Μητσοτάκη, ενώ ο Βαρδινογιάννης διατηρούσε ανέκα-

Τα όπλα, τα ελικόπτερα και τα χρυσά υπόστεγα του Ακτορα

Στην «εποχή των διαγραμμάτων», η Καθημερινή της Κυριακής 17.10, μια εβδομάδα μετά την Ελευθεροτυπία, δημοσιεύει το αναδημοσιευόμενο διάγραμμα όπου πολύ αναλυτικά εμφανίζονται οι πολυσχιδείς δραστηριότητες του «Οίκου Μπόμπολα». Ίσως ο καθηγητής κ. Χαραλάμης να κατανόησε μετά από αυτό ότι το Μεγα, το Έθνος και μερικά άλλα έντυπα έχουν σχέση με εργολαβίες δημοσίων έργων και άλλες συναφείς οικονομικές δραστηριότητες.

θεν άριστες σχέσεις με τον Ανδρέα Παπανδρέου. Δεδομένη πρέπει να θεωρείται και η υποστήριξη του Λάτση προς την κυβέρνηση. Με το κυβερνητικό στρατόπεδο συμπαρατάσσονται σήμερα και αρκετοί άλλοι, «μικρότεροι» και επαμφοτερίζοντες επιχειρη-

ματίες, όπως ο Κοπελούζος, ο Εμφιετζόγλου, ο Κοντομηνάς κ.λπ.

Τι περιμένουν και τι προσδοκούν όλοι αυτοί; Σύμφωνα με τον Θ. Πάγκαλο, που ξέρει απ' αυτά, ακονίζουν την όρεξή τους και έχουν βάλει την πίτα πάνω στο τραπέζι για να τη μοιράσουν. Φαί-

νεται όμως ότι δεν υπάρχει πλέον καμία πίτα για να την ξαναμοιράσει ο Κ. Καραμανλής. Τα μεγάλα έργα τελείωσαν και όσοι τα πήραν, τα πήραν. Τελείωσαν επίσης και οι μεγάλες κρατικές προμήθειες, όπως εκείνες του Κόκαλη στον ΟΤΕ και του Λιακουνάκου

στην Άμυνα. Το παιχνίδι έχει αλλάξει τελείως. Και παίζεται πλέον αλλού, στις Τράπεζες, στις αυτοχρηματοδοτήσεις, στα μεγάλα επενδυτικά προγράμματα και τόσα άλλα που δεν είναι του παρόντος να αναλυθούν και οριοθετούν μια εντελώς νέα οικονομική και πολιτική πραγματικότητα.

Για να είμαστε όμως δίκαιοι, ούτε και στη Νέα Δημοκρατία, με εξαίρεση τον Κώστα Καραμανλή και ίσως το στενό περιβάλλον του, δεν έχουν ακόμα αντιληφθεί την πραγματικότητα αυτή. Παράδειγμα η έντονη κριτική και πίεση που ασκείται στην κυβέρνηση από τα «δικά μας παιδιά» και τους «δικούς μας επιχειρηματίες», που θεωρούν ότι «στέγνωσαν» ύστερα από τόσα χρόνια ΠΑΣΟΚ και «δικαιούνται» πλέον κι αυτοί τουλάχιστον μία, και μάλιστα μεγάλη, κρατική σύμβαση. Όπως και τα «δικά μας παιδιά» στην περίπτωση των διορισμών, έτσι και οι επιχειρηματίες που θέλουν μια ρεβάνς θα περιμένουν ματαιώς στο ακουστικό τους. Είναι φανερό ότι ο Κ. Καραμανλής δεν προτίθεται με κανένα τρόπο να αντικαταστήσει το παλιό σύστημα διαπλοκής με ένα νέο, έστω και «πιο έντιμο και διαφανές». Θα ήταν ανόητος αν το έκανε. Γιατί αυτό που χρειάζεται το ίδιο το σύστημα (δεν λέω «η Ελλάδα») για να επιβιώσει, δεν είναι μια νέα τάξη διαπλεκόμενων, αλλά fair play και προσαρμογή στο διεθνές επιχειρηματικό γίγνεσθαι.

Θα επιχειρήσω να το εξηγήσω περισσότερο: Είναι σε όλους γνωστό ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι Αλαφούζος και Βαρδινογιάννης στηρίζουν τον Κ. Καραμανλή. Κανείς από τους δύο όμως δεν έχει συμφέροντα στις κρατικές προμήθειες – ή τουλάχιστον δεν είχαν μέχρι τώρα. Δεν μπορώ να γνωρίζω αν κι αυτοί θέλουν τώρα δουλειές, όπως επιμένουν επιφανείς δημοσιογράφοι, ή αν ασκούν παρασημιακά εξουσία και πόση. Όποιος όμως διαθέτει ακόμα στοιχειώδη λογική γνωρίζει ότι αυτό που πρέπει να τους ενδιαφέρει δεν είναι να γίνουν ένας άλλος «Μπόμπολας» και ένας άλλος «Κόκκαλης». Το ίδιο το συμφέρον τους επιβάλλει να αποκατασταθεί η νομιμότητα του συστήματος και να καθιερω-

θούν διαφανείς κανόνες στο παιχνίδι. Γιατί πρέπει να έχουν μάθει πια όλοι πού οδηγεί ο «εύκολος» δρόμος της δωροδοκίας και του εκμαυλισμού. Μέχρι και ο Κακαουνάκης φαίνεται να το κατάλαβε και άλλαξε εν τάχει στρατόπεδο.

Από κει και πέρα υπάρχουν χιλιάδες προβλήματα, άλλα περισσότερα και άλλα λιγότερα σοβαρά. Ποιοι εφαρμόζουν αυτή την πολιτική; Ο κ. Έβερτ; Ο «κουμπάρος» του Διακουνάκου και του Ψυχάρη; Ή ο γαμπρός του ο κ. Δούκας, εκείνος που έδωσε το «Έυστό» στον Σ. Κόκκαλη, λίγο πριν «πέσει» η κυβέρνηση Μητσοτάκη; Ο κ. Σαλαγκούδης (Ολυμπιακός) ή ο κ. Αλογοσκούφης, που δεν μπορεί να κρύψει τις προτιμήσεις του για τον κ. Λάτση; Ή μήπως ο κ. Γιακουμάτος, ο κ. Σπηλιωτόπουλος και

Αυτό που χρειάζεται το ίδιο το σύστημα για να επιβιώσει, δεν είναι μια νέα τάξη διαπλεκόμενων, αλλά προσαρμογή στο επιχειρηματικό γίγνεσθαι...

ο κ. Αβραμόπουλος; Και με τις Τράπεζες και τους τραπεζίτες τι γίνεται; Ποιος είναι ο πραγματικός ρόλος του κ. Λάτση; Εκείνη η πονηρή διάταξη για τα πανωτόκια πέρασε όντως κατά λάθος;

Η αντιμετώπιση από το ΠΑΣΟΚ και την Αριστερά των παρεμβάσεων του Κ. Καραμανλή αποδεικνύουν ότι δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιήσει ότι έχει μάλλον παρέλθει ανεπιστρεπτή η εποχή των μεγάλων «αυτοδημιούργητων» παικτών. Και ίσως μάλιστα τη νοσταλγήσουμε. Πόσο άλλαξε το παιχνίδι υποδεικνύεται για παράδειγμα από την διαφαινόμενη αποχώρηση Κόκκαλη – πολλοί λένε ότι υποκλήθηκε πλήρως στον Βαρδινογιάννη, αλλά δεν το πιστεύω. Ο Λαμπράκης λέγεται ότι έχει ήδη διαμηνύσει πως δεν πρόκειται να

δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην κυβέρνηση, αρκεί να μην του πειράξουν το «Μέγαρο», ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που θεωρούν ότι ο ΔΟΛ περνάει αργά, αλλά σταθερά, στον έλεγχο του Λάτση.

Όσο για τον Κίτσο Τεγόπουλο, ούτε αυτός μπορεί πλέον να παίζει μπάλα, για λόγους ηλικίας κυρίως, και το ίδιο συμβαίνει και με τους επιγόνους, για άλλους λόγους. Όσα «παίζει» λοιπόν η *Ελευθεροτυπία* είναι για λόγους εντυπωσιασμού και κυκλοφορίας, όπως το περίφημο σκαρίφημα με τη διαπλοκή της περασμένης Κυριακής. Από το οποίο πρέπει ωστόσο να επιστημάνω ότι απουσιάζουν μερικές αποδοτικότες επιχειρήσεις, όπως τα «ροζ τηλέφωνα» στα οποία διακρίθηκε και η εν λόγω εφημερίδα (προφανώς για λόγους συμπαράστασης προς το χειμαζόμενο προλεταριάτο θηλυκού γένους των χωρών του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού). Απουσιάζει επίσης κάθε αναφορά στις επιχειρήσεις Λάτση, είτε επειδή κατά την *Ελευθεροτυπία* δεν είναι διαπλεκόμενες, είτε επειδή περιλαμβάνονται στους πιθανούς αγοραστές της.

Ο αποπροσανατολισμός και η σύγχυση που προκαλούν παρόμοιες απλουστεύσεις της διαπλοκής αποδεικνύονται από την απουσία μιας άλλης και πολύ πιο σοβαρής ανάλυσης από την απλή περιγραφή των εταιρικών διασυνδέσεων. Την διαπλοκή δεν την κάνουν οι εταιρείες, αλλά οι άνθρωποι. Ούτε τα κανάλια βγαίνουν μόνα τους για να υποστηρίξουν την μία ή την άλλη κατάσταση. Χρειάζονται άνθρωποι, δημοσιογράφοι, πολιτικοί, βουλευτές και υπουργοί για να κινηθούν τα γρανάζια του συστήματος, να λαδωθούν οι μηχανισμοί, να κυκλοφορήσει το χρήμα και να αλλάξει χέρια. Γι' αυτούς δεν μας λένε κουβέντα, ούτε η *Ελευθεροτυπία* ούτε τα άλλα έντυπα που το παίζουν τελευταία κήσορες της δημόσιας ζωής.

Και ξέρετε γιατί αποφεύγουν να μιλήσουν για πρόσωπα; Γιατί τα χρειάζονται σε όλες τις καταστάσεις και δεν μπορούν να τα κάψουν. Παράδειγμα η περίπτωση του Ν. Κακαουνάκη, τον οποίο η ιδιοκτησία της *Ελευθεροτυπίας* αναγκάστηκε να δεχθεί στο Mega.

Περί διαπλεκομένων

του Ν. Καμπίτη

Το πρωτοσέλιδο της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας της 10.10.2004 ήταν εντυπωσιακό. Συζητήθηκε πολύ και στη συνέχεια αναδημοσιεύτηκε στην Ελευθεροτυπία την επομένη, 11.10, και στην Καθημερινή την Τρίτη 12.10. Ήταν ένα τεκμηριωμένο διάγραμμα των σχέσεων μεταξύ διαφόρων επιχειρηματιών που εμπλέκονται στα ΜΜΕ.

Δεν ήταν όμως πλήρες. Δεν υπήρχε αναφορά σε μερικούς από τους βαρόνους των Μέσων ή σε δραστήριους επιχειρηματίες όπως οι Τεγόπουλος, Αλαφούζος, Βαρδινογιάννης, Κοντομηνάς, Κυριακού, Λάτσης κ.λπ. Διότι και αυτοί «παίζουν» στο ταμπλό των διαπλεκομένων και, οπωσδήποτε, επηρεάζουν τα πολιτικά παιχνίδια.

Όταν αναφερόμαστε στον όρο διαπλοκή, πρέπει κατ' αρχήν να αναζητούμε τους εμπλεκόμενους πολιτικούς. Διότι οι οικονομικοί παράγοντες πάντοτε προσπαθούσαν –και το πετύχαιναν– να «συνάψουν σχέσεις» με τους πολιτικούς. Καλό θα ήταν λοιπόν όσοι αναφέρονται σε ονόματα, να ερευνούν πρώτα τους πολιτικούς που διαπλέκονται. Κάποτε λ.χ. ο Θ. Πάγκαλος κατονόμασε τον «σύντροφο Τσουκάτο» λέγοντας ότι επέβαινε στο κότσο του Κόκκαλη. Αυτή η παλιά ιστορία δείχνει πού καταλήγει η διαπλοκή. Μερικοί από τους οικονομικούς παράγοντες είναι τόσο σταμπαρισμένοι που και μια χειραψία μόνον μαζί τους γεννά ερωτήματα. Γιατί άραγε;

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΩΝ ΜΜΕ

Τα τελευταία χρόνια ένας νέος παράγοντας άρχισε να επεμβαίνει στα πολιτικο-οικονομικά παιχνίδια: ο Τύπος και οι ραδιοτηλεοπτικές συχνότητες. Παρατηρήθηκε το σταδιακό πέρασμα των εφημερίδων από τα χέρια παραδοσιακών δημοσιογράφων στον αποκλειστικό έλεγχο οικονομικών μεγιστάνων ή ανθρώπων που υπηρετούν συγκεκριμένους οικονομικούς παράγοντες. (Καταλήξαμε να έχουμε σήμερα ως μόνη ίσως ανεξάρτητη εφημερίδα την *Εστία*).

Πάρτε όλες τις αθηναϊκές εφημερίδες, τις μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες, αυτές που κυκλοφορούν μέσα σε ένα πλαστικό περιτύλιγμα στο οποίο περιέχονται ένθετα περιοδικά, οικονομικά φύλλα, CD και προσφάτως DVD, διαφημιστικά πολύπτυχα κ.λπ. Όλα αυτά με ένα ή δύο ευρώ. Οι πωλήσεις συσκευών για DVD αυξήθηκαν κατακόρυφα το τελευταίο εξάμηνο, όπως πληροφορηθήκαμε από έρευνα της αγοράς. Γιατί; «Όλοι θέλουν και ένα μηχανάκι να προβάλλουν τα εξαρτήματα της εφημερίδας», ήταν το σχόλιο που ακούσαμε μετά τη σχετική ερώτηση.

Παράλληλα, τα τηλεοπτικά κανάλια

ενθαρρύνονται από την έλλειψη κάθε κανόνα, δεοντολογίας και ελέγχου και ασχημονούν προσφέροντας ριάλιτι-σόου, κουτσομπολιά για τις ερωτοδουλειές επωνύμων και τηλεπαιχνίδια, ενώ τις μεταμεσονύκτιες ώρες προβάλλουν «τσόντες» και δίνουν τηλέφωνα για ερωτικές συναντήσεις. (Στο τελευταίο άθλημα επιδίδονται και πολλές εφημερίδες). Λειτουργούν δηλαδή κανάλια και Τύπος ως κανονικοί «νταβατζήδες», με την κυριολεκτική σημασία του όρου σ' αυτή την περίπτωση. Οι έλεγχοι μάλιστα για το τελευταίο «πλημέλημα» και τα πρόστιμα που επιβάλλονται είναι, ως φαίνεται, ελάχιστα, αφού δεν έχουν ανακοπεί οι σχετικές «αγγελίες».

Τα ΜΜΕ έχουν ενδυναμώσει τον ρόλο τους· δεν είναι μόνον ελληνικό το φαινόμενο αυτό. Στην Ελλάδα η ενδυνάμωση αυτή κορυφώθηκε κατά την περίοδο της οικονομικής κυβέρνησης Ζολώτα. Τότε επιτράπηκε, με την ανοχή και συμμετοχή όλων των πολιτικών κομμάτων, η ανάπτυξη των ιδιωτικών τηλεοπτικών καναλιών. Τότε σημειώθηκε και η πλήρης άλωση των ΜΜΕ από οικονομικούς μεγιστάνες.

Τις τελευταίες δεκαετίες, ιδίως από τη μεταπολίτευση και μετά, έχουν μεταβληθεί ουσιαστικά όροι στις σχέσεις κοινωνίας και πολίτη/ιδιώτη. Έχουν εισβάλει νέα ήθη και έχουν αλλάξει οι συνθήκες ζωής με την προβολή διαφορετικών προτύπων.

ΜΕΡΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Θα θέσουμε το πρόβλημα διαφορετικά, με μορφή ερωτημάτων:

Ο Αλαφούζος της Καθημερινής, ο Μπόμπολας του Έθνους, ο Σαραντόπουλος της Απογευματινής, ο Τεγόπουλος της Ελευθεροτυπίας, ο Λαμπράκης του ΔΟΛ, μήπως λειτουργούν με αποκλειστικό γνώμονα την ενημέρωση της κοινής γνώμης; Λειτουργούν αποκλειστικά με όρους «ιδεολογικής ταύτισης» με κάποιο από τα κόμματα; Όλοι αυτοί

αλλά και οι λοιποί μικρότεροι εκδότες δεν έχουν συνταχθεί αμέσως ή εμμέσως με κάποιον οικονομικό μεγιστάνα;

Οι Αλαφούζος και Κυριακού έχουν και εφοπλιστικές δραστηριότητες, ο Μπόμπολας είναι ο μεγάλος εργολάβος των δημοσίων έργων, ο Σαραντόπουλος επίσης εργολάβος, ο Τεγόπουλος έχει εξάρτηση από τους Βαρδινογιάννηδες, ο Λαμπράκης... Ε, ο Λαμπράκης έχει στενότερες σχέσεις με τον Κόκκαλη αλλά και με τον Αθανασούλη και άλλους.

Επειδή «η μνήμη είναι κοντή», χρειάζεται μήπως να υπενθυμίσουμε τα ονόματα των εταιρειών που έχουν συστήσει ο Κόκκαλης με τον Σταύρο Ψυχάρη του Λαμπράκη; Ή να θυμίσουμε τα ονόματα των εταιρειών του Σταύρου Ψυχάρη με τον Θωμά Λιακουνάκο;

Η καταγραφή δεκάδων περιπτώσεων όπου συνέπλευσαν τα οικονομικά συμφέροντα με τους βαρόνους των ΜΜΕ καταντά άσκοπη. Γιατί όμως ενδιαφέρθηκαν οι καλοί επιχειρηματίες, αποκλειστική δουλειά των οποίων είναι η παραγωγή αγαθών, οι εξαγωγές, η οικονομική εν γένει δραστηριότητα, να εμπλακούν στην παραγωγή τηλεπαιχνιδιών και να μουτζουρωθούν με τα μελάνια των τυπογραφείων;

Γιατί οι οικονομικοί μεγιστάνες ενδιαφέρθηκαν για την τοποθέτηση του άλφα ή του βήτα τηλεοπτικού αστέρα στο «δικό τους κανάλι»; Πώς ξαφνικά ο Κακαουνάκης προσελήφθη στο Mega και γιατί ο Χατζηνικολάου αποπέμφθηκε προ ενός έτους από το Mega και μεταπήδησε στον Alpha; Μικροεπεισόδια, θα πείτε. Αλλά μήπως δεν έχουν να κάνουν με πολιτικούς υπολογισμούς;

Γιατί το δίδυμο εκδότες/καναλάρχες και οικονομικοί μεγιστάνες οργανώνει όπως οργανώνει τα ΜΜΕ;

Και η Πολιτεία πώς μένει απαθής θεατής όταν ορυμαγδός και εκκωφαντική φασαρία ξεσηκώνεται σε κανάλια και Τύπο; Πώς ρυθμίστηκαν οι υποχρεώσεις σε αγγελιόσημο του ΔΟΛ λ.χ.; Με ποιο άλλοθι κρύβονται οι κυβερνήσεις και δεν ρυθμίζουν χρόνια τώρα το καθεστώς αδειοδότησης των τηλεοπτικών καναλιών;

Όταν πριν λίγες μέρες ο πρωθυπουργός αναφέρθηκε σε «πέντε νταβατζήδες» (πέντε, που λέει ο λόγος, γιατί ο

αριθμός είναι μεγαλύτερος) και ο υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας Εμμ. Κεφαλογιάννης κατονόμασε τον Λαμπράκη ως «εθνικό εκδότη», τον Κόκκαλη ως «εθνικό προμηθευτή» και τον Μπόμπολα ως «εθνικό κατασκευαστή», ξεσηκώθηκαν «οι ευαίσθητοι και οι καλλιπείς». Όμως η κοινή γνώμη που τότε τούμπανο σχολίασε: «Έσταξε η ουρά του γαϊδάρου!».

Οι γραφίδες του αθώου κυρίου Μπόμπολα, την περασμένη εβδομάδα συνδύασαν τους δύο όρους και χαρακτήρισαν τον Αρ. Αλαφούζο «εθνικό νταβατζή». Τα πράγματα άρχισαν να «χοντραίνουν» για τον Μπόμπολα μετά την καθυστερημένη απόφαση του ΕΣΡ να

Γιατί άραγε ενδιαφέρθηκαν οι καλοί επιχειρηματίες, αποκλειστική δουλειά των οποίων είναι η οικονομική δραστηριότητα, να μουτζουρωθούν με τα μελάνια των τυπογραφείων;

μην του χορηγήσει πιστοποιητικό διαφάνειας και να απολέσει έτσι τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε μια μικρή εργολαβία του Δήμου της Αθήνας!

Καλά, αναρωτιέται κανείς, σε ποια χώρα ζουν όσοι «εκπλήσσονται» και δεν γνωρίζουν, όπως λ.χ. ο καθηγητής Δημήτρης Χαραλάμπης, ότι Έθνος, Μπόμπολας και Ελληνική Τεχνοδομική είναι ένα και το αυτό; Μπορεί πολλοί να υπηρετούν, όπως υπηρετούν, μεγάλα αφεντικά και να έχουν τη σχετική αντιμισθία τους, αλλά τόση υποκρισία πώς περισεύει; Κατέλαβαν «το πόστο τους» για διαφορετικό σκοπό από το να μοιράζονται «χαρτάκια». Ορίστηκαν στο ΕΣΡ για να ελέγχουν τη λειτουργία των καναλιών και των ραδιοσταθμών. Μόνον γι' αυτό.

ΟΙ ΒΑΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Διαπλοκή δεν νοείται όμως άνευ του διεμβολισμού των πολιτικών κομμάτων από το δίδυμο «ΜΜΕ και οικονομικοί παράγοντες».

Επειδή στη χώρα μας οι βιομήχανοι και οι εργολάβοι γενικώς αναπτύχθηκαν μέσω των χαριστικών δανειοδοτήσεων των Τραπεζών –και χωρίς να επιστρέφουν συνήθως τα δάνεια– ή με απαλλαγές σε Ασφαλιστικά Ταμεία ή ρυθμίσεις για φοροαπαλλαγές, η έννοια της ανταγωνιστικότητας που κυριαρχεί στους κανόνες της καπιταλιστικής οικονομίας είναι πλήρως απαξιωμένη. Δεν ήταν όμως μόνον αυτό. Η έννοια της εξάρτησης έχει τόσο βαθιά ριζώσει, ώστε η ελληνική παραγωγική μηχανή δεν επιχείρησε ποτέ σοβαρά να εκσυγχρονιστεί. Η ιστορία της αποβιομηχάνισης της χώρας είναι γνωστή. Δεν έχουν γίνει όμως γνωστοί οι όροι κάτω από τους οποίους λειτούργησε η αποβιομηχάνιση. Αλλά αυτό είναι μια άλλη, μεγάλη ιστορία, η οποία ας μην εμπλακεί τώρα στα συζητούμενα τις ημέρες αυτές.

Οι «βαρόνοι» της οικονομίας ανδρώθηκαν με τις αναθέσεις των μεγάλων δημοσίων έργων και των προμηθειών (ΟΤΕ, ΔΕΗ, Ένοπλες Δυνάμεις κ.ο.κ.). Αυτή η διόγκωση και συγκέντρωση της οικονομικής ισχύος δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς χαριστικές παρεμβάσεις. Τουλάχιστον μία υπουργική υπογραφή ήταν το προϋποτιθέμενο για την έγκριση των σχετικών δαπανών.

Σήμερα φτάσαμε στους «πέντε (μόνον;) νταβατζήδες» και αναδεικνύεται η μεγάλη ευθύνη όσων κυβέρνησαν τη χώρα, για το σημερινό επίπεδο ανάπτυξης της. Η οικονομική κατατρακύλα της Ελλάδας σε σχέση με τις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες είναι συνεχής. Η «ισχυρή Ελλάδα» του κ. Σημίτη είναι ένα παραμύθι που πια έχει πέραση μόνον στα Βαλκάνια.

ΕΝΑ ΛΑΜΠΡΟ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Μια μικρή περιήγηση στην περίπτωση ενός παλαιού, καλού μας φίλου είναι πολύ διδακτική. Αναφερόμαστε συγκεκριμένα στον κ. Σωκράτη Κόκκαλη. Πώς κατάφερε και συσώρευσε τόσο πλούτο; Μήπως με κάποια ευρεσιτεχνία όπως λ.χ. ο Πετζετάκης; Μήπως από πατρική

κληρονομία; Έχουν ιχνηλατηθεί επαρκώς οι διαδρομές του Σωκράτη Κόκκαλη και από εμάς και από άλλους. Ξεκίνησε μεν ως πρακτοράκος, αλλά εξελίχθηκε, με ελάχιστα χρήματα –ας μην αναφερόμαστε τώρα στις πηγές του–, σε μεγαλοπρομηθευτή του ΟΤΕ. Ανέπτυξε σχέσεις και διασυνδέσεις με πολιτικά πρόσωπα και με κάποιες γκριζες φιγούρες της ελληνικής ζωής (Μητσοτάκης μεν, Λούβαρης δε· Ανδρέας μεν, Σαλελές δε, Τόμπρας από τη μια, Ψυχάρης από την άλλη· κ.ο.κ.). Συντονίστηκε τέλος με κεντρικά πρόσωπα των ΜΜΕ όπως ο κ. Χρήστος Λαμπράκης. Μεθοδικά και συστηματικά πλησίασε πολλούς οικονομικούς παράγοντες. Οι σοβαροί τον απέφυγαν και συνομιλούν μαζί του μόνον για... μουσική. Όμως μερικοί, όπως ο κ. Θωμάς Λιακουνάκος, άλλος αετονύχης αυτός, έκαναν κολιγίες μαζί του. Ο Σ. Κόκκαλης κατάφερε ακόμη και το «συνδικαλιστικό όργανο» των εταιρειών του να συμπεριφέρεται με τρόπο ανάλογο εκείνου με τον οποίο στο παρελθόν είχε συμπεριφερθεί το αντίστοιχο συνδικαλιστικό σωματείο της Τράπεζας Κρήτης με τον «Πρόεδρο κύριο Γιώργο Κοσκωτά».

Δεν είναι ο Σωκράτης Κόκκαλης καρπός που τράφηκε αποκλειστικά με την διαπλοκή και μέσω της διαπλοκής; Υπάρχει μήπως κάποιος άνθρωπος που να το αμφισβητεί; Εννοούμε σοβαρός άνθρωπος.

ΟΙ ΓΝΩΣΤΕΣ-ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΟΝΟΜΑΤΟΔΟΣΙΕΣ

Κάθε φορά που ανακυκλώνονται οι ιστορίες περί διαπλοκής, αναφέρονται κάποια ονόματα βαρόνων του Τύπου, οι διαδοχικές εναλλαγές στην κυριότητα των καναλιών και κάποιες αμαρτωλές συμβάσεις, και επανέρχεται η συζήτηση περί «βασικού μετόχου». Σιγά σιγά όμως η υπόθεση εκφυλίζεται και «καταλαγιάζει».

Τελευταία, ειδικά για τα κανάλια, στις αναφορές που γίνονται, χρησιμοποιούνται τα ονόματά τους, όπως Mega, Alter, Alpha, Flash, Magic, Star, Extra κ.λπ., κ.λπ., που τα αποπροσωποιούν και επιφέρουν σύγχυση. Όμως τα ονόματα Μπόμπολας+Λαμπράκης+Τεγόπουλος+Βαρδινογιάννης αντί του Mega, ή Κόκκαλης αντί του Magic και του Flash, ή Κουρής+Γιαννίκος αντί του Alter, Κο-

ντομηνάς αντί του Alpha κ.λπ., κ.λπ., ίσως να βοηθούσαν ώστε κάθε φορά να ανακαλούμε τις διασυνδέσεις. Συγχρόνως η «ρευστότητα» στις ιδιοκτησίες –κάθε τόσο αλλάζουν χέρια τα κανάλια– επιφέρει επιπλέον σύγχυση. Πότε ο Αθανασούλης ή ο Κουρής είχαν το «πάνω χέρι» και σε ποια κανάλια; Απαντήστε γρήγορα.

Όπως γίνεται κατανοητό, στο τέλος μας «μπαφιάζουν», γυρίζουμε την πλάτη και αδρανεύει το ενδιαφέρον και για τις ιδιοκτησίες των καναλιών και για το ποιος είναι ποιος στη σειρά των άλλων περιεργων ονοματοδοσιών με τις τεχνικές εταιρείες (εδώ συνήθως χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα!).

Είναι κι αυτό ένα από τα φαινόμενα της εποχής όπου η «Μηχανή Επικοινωνία» έχει αναγορευτεί σε κυρίαρχο παράγοντα της κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας. Είναι κι αυτό «ένα επικοινωνιακό κόλπο», όπως παρατήρησε πρόσφατα ο κ. Κοσμάς Αγγελούδης.

Στον μέσο αναγνώστη των εφημερίδων έχουν μείνει μερικά ονόματα μόνον: Λαμπράκης, Τεγόπουλος, Κόκκαλης, Αλαφούζος, Μπόμπολας, και μια θολή εικόνα για τις επιλεκτικές αλλά πρόσκαιρες σχέσεις του καθενός από αυτούς με συγκεκριμένους πολιτικούς ή κόμματα.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΠΑΠΑΓΑΛΑΚΙΑ

Δεκάδες δημοσιογράφοι αποτελούν τους κρίκους στον ιμάντα της διαπλοκής. Οι δημοσιογράφοι αυτοί –αλλά και άλλοι που ενεργούν με πλήρη αφέλεια μέσα στην άγνοιά τους– μεταβάλλονται σε εκφωνητές εντολών του εκδότη ή του καναλάρχη. «Σταρ της δημοσιογραφίας» έχουν ανακηρυχτεί οι γνωστοί μας –ικανότατοι και εργατικότατοι είναι αλήθεια– καθημερινοί επισκέπτες στις τηλεοπτικές οθόνες. «Πρωταγωνιστές» παρουσιάζονται και «Φάκελοι» ανοίγονται κάθε εβδομάδα· αλλά συχνότατα με σκοπό να υμνηθεί ή να καταδαφιστεί ένα πρόσωπο της πολιτικής ζωής. Ερμαφρόδιτοι πολιτικά γραφιάδες ή παρουσιαστές συντονίζουν τους άνευ ουσίας καβγάδες και ανοιγοκλείνουν τα τηλεοπτικά «παράθυρα».

Είναι αθώοι όλοι αυτοί ως προς την υπόθεση της διαπλοκής; Τρομερές και φοβερές αποκαλύψεις προαναγγέλλο-

νται και στο τέλος εμφανίζεται μια συνηθισμένη ιστορία, όπου οι «Φάκελοι» καταλήγουν σε ιστορίες με τα συνήθη μικρά «φακελάκια». Ο κόσμος βοά για υποθέσεις μεγάλων ατασθαλιών και τη διασπάθιση πολλών δισ. και αίφνης ο κ. Πρετεντέρης ανακαλύπτει την ιστορία ενός υπαλλήλου του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου ο οποίος παραποίησε τα πρακτικά μιας συνεδρίασης του ΠΙΣ. Μα είναι μικρή ή μεγάλη αυτή η αποκάλυψη; Είναι μικρή αλλά είναι και μεγάλη, διότι το «ψάρι» που πάει να πιάσει είναι μεγάλο: ο υπουργός Υγείας Νικήτας Κακλαμάνης. Μικρή ή μεγάλη αποκάλυψη; Εξαρτάται από πού το βλέπεις: Εάν είσαι το *Βήμα* ή το *in.gr* (η ιστοσελίδα του ΔΟΛ) την επομένη το πρωί θα «αναδειξεις το θέμα» με μερικές εκατοντάδες λέξεις. Την ίδια ώρα άλλες μεγάλες ιστορίες «τρέχουν»: εξεταστικές επιτροπές, αναζήτηση ευθυνών για τους Άκη και Γιάννο, βασικός μέτοχος. Για όλα αυτά επιλέγεται η αποσιώπηση δια της μετατόπισης της προσοχής... στην παραποίηση των πρακτικών του ΠΙΣ.

Φυλλομετρώσα πριν λίγες ημέρες το *Αντί* από τα έτη 1994, 1995 και 1996. Ξαναδιάβασα μια σειρά άρθρων με στοιχεία για τα μεγάλα δημόσια έργα που τότε προγραμματιζόνταν, το αεροδρόμιο, το Μετρό, τους «προγραμματισμούς» του πακέτου Ντελόρ κ.ά. Ο Κ. Λαλιώτης, ο λαμπαδηδρόμος, ήταν τότε ΥΠΕΧΩΔΕ. Είχαν παραπεμφθεί αυτές οι υποθέσεις στον Εισαγγελέα. Από τότε είχε καταγγελθεί σειρά παραβάσεων των πολεοδομικών διατάξεων για την κατασκευή «γκαράζ» –έτσι βάφτισε ο κ. Χρ. Λαμπράκης το φαραωνικό έργο– στο τέως Πάρκο Ελευθερίας. Καμιά από τις ιστορίες εκείνες δεν διερευνήθηκε. Οι εμπλεκόμενοι υπουργοί –και πρώτος ο Κ. Λαλιώτης– που ενεργούσαν ως απλοί υπάλληλοι του εκδοτικού-επιχειρηματικού συμπλέγματος εξουσίας, δεν απάντησαν ποτέ στις καταγγελίες εκείνες.

Σήμερα έχει και πάλι ανακινηθεί το θέμα της διαπλοκής μεταξύ επιχειρηματιών-εκδοτών-πολιτικών. Ο κ. Καραμανλής ύψωσε τη φωνή και χρησιμοποίησε βαρείς χαρακτηρισμούς. Τα εννοούσε άραγε όλα αυτά; Έχει καταλάβει το μέγεθος του εγχειρήματος; Ή απλώς μας δουλεύει;

Το επικερδές επάγγελμα του πανεπιστημιακού καθηγητή

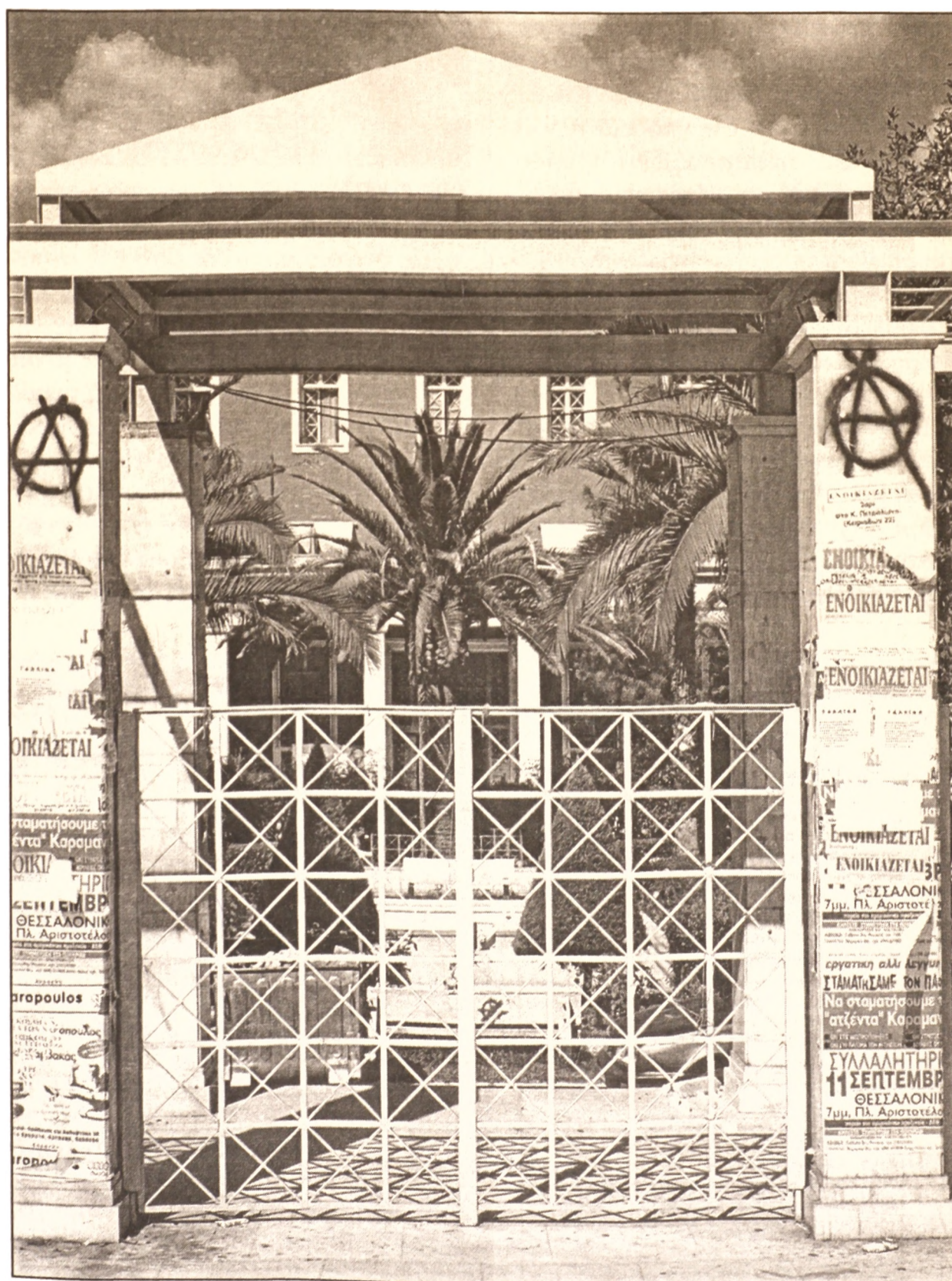
του Ρεπόρτερ

Σε μια ερειπωμένη οάση δίπλα στο χωριό Μπαρούν, στο μέσον της αραβικής χερσονήσου, βρέθηκα κάποτε με μια δημοσιογραφική αποστολή. Εκεί ξεδιψάσαμε με νερό εμφιαλωμένο σε πλαστικά φιαλίδια. Ξαποστάσαμε, και ο βεδουίνος που μας συνόδευε μας αφηγήθηκε σαν παραμύθι την ιστορία της οάσης του Μπαρούν: Ήταν, έλεγε το αραβικό παραμύθι, μια ωραία και κατάφυτη οάση στη θέση εκείνη. Αρχηγός της φυλής ήταν κάποιος Φάτιμ. Ο Φάτιμ με τα χρόνια άρχισε να ιδιοποιείται το νερό που πήγαζε στην οάση. Με πήλινα κανάλια οδηγούσε το νερό που χρησιμοποιούσε όλη η φυλή, στη δική του σκηνή. Επειδή το σούσουρο δεν ενόχλησε, ο Φάτιμ βρήκε μιμητές. Οι συγγενείς του έκαναν το ίδιο. Άρχισαν μετά οι φίλοι του. Μέχρι και ο Ρούμπη-αγάς άρχισε να κλέβει νερό. Η ιστορία του βεδουίνου τραβάει σε μάκρος και επειδή ο χώρος του περιοδικού είναι περιορισμένος, παραλείπω τις χαριτωμένες λεπτομέρειες της αραβικής αφήγησης για να φτάσω στην κατάληξη της οάσης του Μπαρούν:

Στο τέλος, εξαιτίας της εντατικής άντλησης από επίλεκτα μέλη της φυλής, τα δέντρα δεν ποτίζονταν, η οικολογική σειρά ανατράπηκε

και η πηγή «εξηράνθη». Σήμερα, εάν βρεθείτε στην πρώην οάση του Μπαρούν, θα δροσιστείτε μόνον από το νερό που μεταφέρεται μέσα σε πλαστικά φιαλίδια. Τέλος του αραβικού

παραμυθιού. Σχετικά πάντως με την ιστορία αυτή θα βρείτε σε παλιά τεύχη του *Αντί*, από 1993 και μετά, και συγκεκριμένα στα 538, 539, 540, 541, 542, 614, 703, ίσως και σε μερικά ακόμη.

Πριν από έξι σχεδόν χρόνια (Ιανουάριος 1999) γράφαμε στο *Αντί* για όλες αυτές τις αθλιότητες που μόλις πριν από δεκαπέντε ημέρες είδαν το φως μιας ευρείας δημοσιότητας. Γράφαμε τότε και για το «οικονομικό άνοιγμα» –τόσο ευγενικά χαρακτηρίζαμε τη λεηλασία 2,5 δισ. δρχ. από τα ταμεία του Παντείου Πανεπιστημίου– κατά τη διάρκεια της πρυτανείας των Δημ. Κώνστα και Αιμίλιου Μεταξόπουλου, αλλά και για την αγορά της Φεράρι – δεν γράφαμε πάντως ότι είχε κόκκινο χρώμα. Σήμερα μάλιστα λέγεται ότι το ποσόν της λεηλασίας ανέρχεται όχι σε 2,5 δισ. αλλά σε 4,5 δισ. δρχ.!

Παλιότερα είχαμε ασχοληθεί με τον βίο και την πολιτεία του τέως πρύτανη του Παντείου κ. Δημ. Κώνστα. Κυρίως είχαμε αναφερθεί στην πορεία των «ιδεολογικών» μεταστροφών του ιδιόρρυθμου αυτού πανεπιστημιακού, ο οποίος είχε προσφωνήσει τον εκδότη του *Αντί* με τα επίθετα του «χαφιέ» και του «γκαιμπελίσκου» και τον είχε κατηγορήσει ότι κάνει χρήση «χουντικών μεθόδων»! Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο «αγωνιστής καθηγητής» κ. Γιάγκος Ανδρεάδης εμφανίστηκε τότε ως υπερασπιστής του Δημ. Κώνστα. Αλλά για τον κ. Ανδρεάδη άλλη φορά.

Ο κ. Δημ. Κώνστας ξεκίνησε προδικατορικά «ως ακραιφνής οπαδός της εθνικόφρονος παρατάξεως». Στη δικτα-

Δημήτρης Κώνστας

τορία, στη διάρκεια της βασικής στρατιωτικής του εκπαίδευσης ανέλαβε «ειδικά καθήκοντα ασφαλείας και εθνικής επαγρυπνήσεως» (οι διατυπώσεις μέσα σε εισαγωγικά είναι του ίδιου). Στη συνέχεια, όταν βρέθηκε στον Καναδά, πλησίασε τις παρέες του ΚΚΕεσ. Κατόπιν επανήλθε στην Ελλάδα και υπηρέτησε «επιστημονικά» την ΝΔ του Κ. Μητσοτάκη, ενώ είχε επίσης υποστηρίξει με πείσμα την εκλογή του περιφη-

μου Βεντούρη στο Πάντειο. Στη συνέχεια προσχώρησε στο ΠΑΣΟΚ του κ. Σημίτη. Αν και είχαν γίνει γνωστές οι «ατασθαλίες» του Δημ. Κώνστα στο Πάντειο, διορίστηκε από τον κ. Σημίτη υπηρεσιακός υπουργός Τύπου την περίοδο των εκλογών του 1996 και στη συνέχεια διορίστηκε πρεσβευτής της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Παρέμεινε στο Στρασβούργο μέχρι πρόσφατα. Παράλληλα, όλα αυτά τα χρόνια, ανελίχθηκε στο καθηγητικό κατεστημένο του Παντείου Πανεπιστημίου και με περισσή δραστηριότητα έστησε τους δικούς του ανθρώπους στους μηχανισμούς του ιδρύματος. Σχετικά με την κατάσταση στο Πάντειο τα χρόνια της πρυτανικής θητείας των Δ. Κώνστα και Αιμ. Μεταξόπουλου, ο Ν. Θεοτοκάς δημοσίευσε στον *Πολίτη* το 1994 και αναδημοσίευσε στην *Κυριακάτικη Αυγή* της 17.10.2004 ένα καυστικό άρθρο με τίτλο «Κάντειο Πανεπιστήμιο».

Σήμερα, προκειμένου να αποφύγει την προφυλάκιση, το δίδυμο Δημ. Κώνστας-Αιμ. Μεταξόπουλος κατέβαλε 120+400 χιλιάδες ευρώ. Στην υπόθεση υπεξαίρεσης από τα ταμεία του Παντείου εμπλέκεται και σειρά άλλων καθηγητών, αλλά και υπαλλήλων του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Μεταξύ τους και οι καθηγητές Παναγιώτης Γετίμης και η κ. Ελένη Στεφάνου, τέως υφυπουργός Παιδείας της κυβέρνησης Σημίτη.

Η αυτοκάθαρση στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Απόφαση Γ.Σ. Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου Πανεπιστημίου, με ομόφωνη απόφασή της, επιθυμεί να υπενθυμίσει ότι η πρωτοβουλία της κάθαρσης του Παντείου προήλθε εξ ολοκλήρου από το εσωτερικό του πανεπιστημίου. Ήδη από το 1992 μέλη της πανεπιστημιακής μας κοινότητας είχαν γνωστοποιήσει τα συμβαίνοντα, από το βήμα θεσμικών οργάνων του πανεπιστημίου, αλλά και από τα ΜΜΕ. Πολλά από τα μέλη αυτά, επειδή ακριβώς επέμειναν να ανθίστανται, διατηρώντας ανοιχτό το όλο ζήτημα, υπέστησαν διώξεις και συκοφαντήθηκαν από τις τότε πρυτανικές αρχές. Το σημερινό αποτέλεσμα της απόδοσης της διαφθοράς στη δικαιοσύνη είναι η απόληξη πρωτοβουλίας που ανέλαβε η πρυτανική αρχή που εξελέγη το 1998 στο όνομα της αυτο-κάθαρσης, της οποίας μόλις έληξε η πρώτη της φάση. Η προανάκριση οδήγησε στην προφυλάκιση του πρώην προϊσταμένου οικονομικών υπηρεσιών και στην επιβολή χρη-

ματικών εγγυήσεων και απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα σε διοικητικούς υπαλλήλους και καθηγητές, μέλη πρότερων πρυτανικών αρχών, οι οποίοι κρίθηκαν προφυλακιστέοι.

Ήδη οι οικονομικές συνέπειες της κατάχρησης υπήρξαν εξαιρετικά οδυνηρές. Όταν κανείς λάβει υπ' όψιν τις, υπό κανονικές συνθήκες, μεγάλες ελλείψεις στην καθημερινή λειτουργία του ιδρύματος, ακόμη και για τα πλέον στοιχειώδη (φωτοτυπικά, ηλεκτρονικά), την αδυναμία συντήρησης των εγκαταστάσεων, το τέλμα στη βιβλιοθήκη (παραγγελίες βιβλίων και επιστημονικών επιθεωρήσεων), το ότι δηλαδή και η παραμικρή σταγόνα ρευστού διεκδικείται ως κάτι το πολύτιμο, μπορεί να κατανοήσει πόσο σοβαρό πρόβλημα δημιούργησε αυτή η υπεξαίρεση ποσού άνω των 2,5 δισεκατομμυρίων δραχμών, κατά την περίοδο 1992-1998.

Όμως, παρ' όλο το βάρος τους, οι οικονομικές συνέπειες δεν είναι παρά ένα μικρό μέρος του προβλήματος: η διαφθο-

Σε διπλανές στήλες αναδημοσιεύουμε το κείμενο απόφασης της Γ.Σ. του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου, που προσυπέγραψαν όλοι οι διδάσκοντες. Οι μόνοι που απείχαν από την ψηφοφορία ήταν οι εκπρόσωποι των φοιτητών (ανήκουν στη ΔΑΠ, την ΠΑΣΠ και την ΠΚΣ).

Υπάρχει η καταγγελία ότι οι πρυτανικές αρχές είχαν επινοήσει τρόπους ώστε οι συνδικαλιστές φοιτητές όλων των παρατάξεων να «σιτίζονται» με αργομισθίες από το λογαριασμό ερευνών του Πανεπιστημίου. Άλλη καταγγελία αναφέρει ότι χρησιμοποιήθηκαν και για τη συκοφάντηση καθηγητών.

Από την άλλη, το Δ.Σ. του Συλλόγου των καθηγητών του Παντείου έβγαλε απόφαση όπου κατακρίνει τα Μέσα Ενημέρωσης, επειδή διαχειρίστηκαν το σκάνδαλο όχι φιλικά προς τους κατηγορούμενους. Αρνήθηκε δε να συγκληθεί, παρότι προτάθηκε από τη μειοψηφία λόγω της μείζονος σημασίας του θέματος, η Γενική Συνέλευση των καθηγητών (ΔΕΠ)!

Θα αναρωτηθείτε ίσως τώρα ποια σχέση έχει η μοίρα του μακρινού αραβικού χωριού με την υπόθεση Κώνστα, Μεταξόπουλου και συντροφιάς. Στην Ελλάδα οι μεγάλοι προύχοντες διαχειρίστηκαν όπως διαχειρίστηκαν το δημόσιο χρήμα. Όπως ο Φάτιμ έδωσε το «καλό παράδειγμα» στον Ρούμπη-αγά,

Αιμίλιος Μεταξόπουλος

έτσι και το κυβερνείο Σημίτη έδωσε το σύνθημα για τη δήωση του δημοσίου και στους χαμηλόβαθμους. Ποιος άραγε θα τους ήλεγχε;

ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΙΡΙΑΛ

Μια ακόμη «περίεργη» ιστορία όμως παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αφορά στη ματαίωση του γυρίσματος ενός σίριαλ με 26 επεισόδια, που θα έκανε ο Γιάννης Σμαραγδής με τίτλο «ο

κύριος Πρύτανης».

Ο Γ. Σμαραγδής δίδασκε στο Τμήμα ΜΜΕ του Παντείου και είχε άμεση γνώση όσων συνέβαιναν τότε στο Πανεπιστήμιο. Μάλιστα ο Γ. Σμαραγδής δεν πληρώθηκε ποτέ τις ώρες διδασκαλίας του. Ο κ. Κουτσοδημητρόπουλος, που τώρα είναι προφυλακισμένος, φρόντισε για τη μη πληρωμή του. Αλλά αυτή είναι μια άλλη μεγάλη ιστορία, που θα σας αφηγηθούμε σαν... αραβικό παραμύθι εν ευθέτω χρόνω.

Το θέμα του σίριαλ αφορούσε στον βίο και την πολιτεία της τότε πρυτανείας Κώνστα-Μεταξόπουλου. Είχε αναγγελθεί από τον ημερήσιο Τύπο και είχε γίνει η διανομή των ρόλων: Κύριος Πρύτανης θα ήταν ο Γιώργος Μιχαλάκοπουλος και κύριος Αντιπρύτανης ο Ηλίας Λογοθέτης. Στο Πάντειο ήταν τότε Πρύτανης ο κύριος Κώνστας και Αντιπρύτανης ο κύριος Μεταξόπουλος.

Ο Γιάννης Σμαραγδής και οικείοι του δέχθηκαν μάλιστα τότε απειλές για τη ζωή τους και τα γυρίσματα ματαιώθηκαν. Ο σκηνοθέτης γνωστοποίησε σε φίλους του γραπτώς τις απειλές για τη ζωή του, για να γνωρίζουν ότι εάν κάτι του συνέβαινε δεν... αυτοκτόνησε! Οι εξελίξεις με τον ξυλοδαρμό πρυτάνεων και αντιπρυτάνεων που ερεύνησαν τα οικονομικά του Πανεπιστημίου φανερώνουν ότι οι απειλές δεν ήταν απλώς σχήμα λόγου.

ρά επιδιώκει πρωτίστως να αποδυναμώσει ή/και να προσεταιριστεί εκείνα τα όργανα που θα μπορούσαν να τη διαπιστώσουν και να την καταγγείλουν – τα οποία, στην περίπτωσή μας, είναι κατά κύριο λόγο τα εκλεγμένα όργανα του πανεπιστημίου· επιδιώκει να εκμεταλλευτεί προς ίδιον όφελος την αυτοτέλεια του πανεπιστημίου, μετατρέποντάς την σε τέχνασμα, προκειμένου να επιτύχει την ατιμωρησία· διαβρώνοντας με τον τρόπο αυτόν την αυτοτέλεια, στην ουσία η διαφθορά καταστρέφει τον ίδιο τον θεσμό του πανεπιστημίου.

Εάν ένα πανεπιστήμιο γενικά, αλλά και ειδικότερα ένα Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών στελεχώνεται από διδάσκοντες/ουσες που επιθυμούν να εκφράζουν δημοσίως και χωρίς ουδεμία προϋπόθεση, ελεύθερα και κριτικά τον λόγο τους απέναντι σε κάθε μορφή εξουσίας –πολιτική, οικονομική–, τότε για να είμαστε πιστευτοί οφείλουμε πρώτιστα να ασκήσουμε τη δική μας αυτοκριτική ως σώμα. Ως τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας θλιβόμαστε βαθύτατα για την οικονομική βλάβη, την ηθική απαξίωση και τη διάβρωση του θεσμού που προκλήθηκε στο πανεπιστήμιο από αυτές τις πράξεις, γιατί ανεξαρτήτως από την ενοχή ή μη των επιμέρους προσώπων,

για τη διαπίστωση της οποίας είναι αρμόδια μόνο η δικαιοσύνη, κανείς δεν αμφισβητεί την υπεξαίρεση δισεκατομμυρίων. Ζητούμε, λοιπόν, από τις νέες πρυτανικές αρχές και τη Σύγκλητο:

- Α) Να καταδικάσουν δημοσίως με τον πλέον απερίφραστο τρόπο τις πρακτικές που οδήγησαν το πανεπιστήμιο σε αυτήν την απαράδεκτη κατάσταση των πραγμάτων.
- Β) Να εμμένουν στην πολιτική της κάθαρσης και να υποστηρίξουν μέχρι τέλους την άτεγκτη απόδοση της δικαιοσύνης.
- Γ) Να διερευνήσουν εάν η ιδιότητα του προφυλακιστέου συνάδει προς αυτήν του καθηγητή ΑΕΙ, και σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως να εισηγηθούν την αποχή των εν λόγω καθηγητών από την άσκηση των καθηκόντων τους, έως την έκδοση της δικαστικής αποφάσεως.

Αθήνα, 13 Οκτωβρίου 2003

Τα Μέλη ΔΕΠ της Γ.Σ.: Αγγελίδης Εμμ., Αναγνωστοπούλου Αθ., Αρώνη-Τσίχλη Αικ., Θεοτοκάς Ν., Ιωαννίδης Στ., Κοντογιώργης Γ., Κωνσταντακόπουλος Στ., Λίποβιτς Αθ., Μαζαράκη-Χριστοδουλίδη Αγγ., Μπασάκος Π., Παπαγεωργίου Στ., Παπαδημητρίου Δ., Πεσμαζόγλου Στ., Ρήγος Α., Σεφεριάδης Σ., Σταυρίδη-Πατρικίου Ειρ., Τομαρά-Σιδέρη Στ., Χριστόπουλος Δ.

«Καίτοι η τιμή του ανθρώπου δεν αποτιμάται

Ο Μητσοτάκης κατά του Στάθη (Σταυρόπουλου). Η Γιάννα (και ο Θόδωρος) κατά του Φίλιππα Συρίγου... Και ο χορός των αγωγών καλά κρατεί. Η φάμπρικα που άνοιξε ένας Νόμος, ο περί αστικής ευθύνης του Τύπου, λαμβάνει διαστάσεις επιδημίας.

Το επισημαίνει η Ένωση Συντακτών (ΕΣΗΕΑ) με αφορμή τα αλληπάλληλα κρούσματα που δεν αποβλέπουν στην αποκατάσταση της τρωθείσης υπολήψεως, αλλά στη φίμωση των δημοσιογράφων – ο γενικός αφορισμός δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να έχει κάποια στιγμή δικιο ο ενάγων. Ωστόσο υπάρχουν ορισμένα ζητήματα που δεν πρόβλεψε ο Νομοθέτης στην προεμούρα του να προστατέψει τους πολίτες από την υπαρκτή... κακοήθεια των δημοσιογράφων.

του Δημήτρη Πετσειδής

Λόγου χάρη κάτι που δεν ξέρει ο κόσμος είναι ότι: Τα αλληπάλληλα κρούσματα προσβολής της προσωπικότητας διαφόρων πολιτών από δημοσιογράφους αλλά και από δημοσιογραφούντες αληθίριους –αδίστακτους τύπους που εισχώρησαν στον κλάδο και ασελγούν

στην έννοια δημοσιογραφία– οδήγησαν στην νομοθετική κατοχύρωσή τους περνώντας στο άλλο άκρο.

«Οι αποκαταστατικές αγωγές αποσκοπούν στην εξισορρόπηση των συνεπειών της προσβολής της προσωπικότητας που υπέστη ο ενάγων...», διαβάζω σε μια απόφαση.

Ας δούμε όμως τα πράγματα όσο γίνεται πιο αντικειμενικά και πιο ψύχραιμα.

–Οι ενάγοντες εκμεταλλευόμενοι το πλεονέκτημα που τους δίνει ο Νόμος καταφεύγουν στη δικαιοσύνη όταν θίγεται η προσωπικότητά

τους από τα γραφόμενα –ή τα λεγόμενα– των εναγομένων και για την αποκατάσταση της τρωθείσης τιμής τους ζητούν τα μαλλιά της κεφαλής τους ως αποζημίωση. Προσοχή: Δεν επιθυμούν την ποινική δίωξη-τιμωρία τους, αλλά την οικονομική τους εξόντωση – και τον

Η αβάσταχτη ελαφρότητα των TV-νταβατζήδων

Αρχισαν πάλι τα τηλεοπτικά όργανα. Όμοια κι απaráλλαχτα όπως πέρσι και πρόπερσι. Με τα ίδια, πολυφθαρμένα, κουρασμένα και κουραστικά πρόσωπα. Σκέφτομαι πως από έναν πρωθυπουργό που δεν σ' αρέσει, μπορείς ν' απαλλαγείς, από τον Κακαουνάκη με τίποτε. Ούτε βεβαίως από την κ. Παναγιωταρέα, η οποία έφυγε από την ΕΡΤ ως πράσινη για να ξαναγυρίσει ως γαλάζια, αφού απέτυχε να κάνει καριέρα στα ιδιωτικά κανάλια. Η ΕΡΤ πάλι, του κ. Χουλιάρα και λοιπών, ανανέωσε το πρόγραμμά της μ' αυτή την «νέα», συνταρακτική μεταγραφή.

Απ' την άλλη ο κ. Κακαουνάκης προσεχώρησε στο Mega για να μπορεί ευκολότερα να καταγγέλλει την «γελοιότητα» των εξεταστικών επιτροπών και να υπερασπίζεται το νέο του αφεντικό, τον κ. Μπόμπολα. Πέρσι τον βλέπαμε στο κανάλι του κ. Κόκκαλη με τακτική εκπομπή, αλλά και σε φωτογραφίες με τον κ. Σωκράτη και τον κ. Ανδριανόπουλο στις κερκίδες του Καραϊσκάκη. Από κοντά βεβαίως-βεβαίως και ο κ. Ανδρουλάκης. Παράλληλα ο «πράσινος» κ. Τσίμας απεχώρησε από την ΕΡΤ τώρα που σφίγγουν εκεί τα λουριά, αφού πρώτα υπεραξιοποίησε το αρχείο της και υπεραξιοποιήθηκε σε πάμπολλες εκπομπές εκατομμυρίων, για να γίνει πλέον συνομιλητής του «λαϊκού» κ. Κακαουνάκη στο Mega. Το alterego του πάλι,

ο κ. Τράγκας, τα λέει κάθε βράδυ με τον Χατζησαρίπολο στον Alpha εναντίον του «Τεό», η επιτυχία του οποίου έχει καταστεί κάρφος οφθαλμών και για τους δύο αυτούς τηλετιβιτζήδες. Όσο για μας, πλήξη, αδιαφορία και ενίοτε αηδία. Η τηλεόραση είναι κατ' εικόνα και ομοίωση των ηγητόρων της: και αυτό δεν προμηνύει τίποτε καλό για την ενημέρωση, την ψυχαγωγία αλλά και την αγωγή του τόπου αυτού.

Και να το τεράστιο χρέος της πολιτείας. Οι τηλεοπτικές συχνότητες είναι εθνικό αγαθό και παραχωρείται υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Ο απαράδεκτος νόμος Βενιζέλου διέλυσε το ραδιοτηλεοπτικό τοπίο καθιστώντας τις συχνότητες πεδίο ανταγωνισμού των εντόπιων Saga και προνομιακό χώρο για την ασυδοσία της πιο άγριας, της πιο ακραία καπιταλιστικής αγοράς. Η ελληνική τηλεόραση είναι μια απέραντη διαφημιστική ζώνη που διακόπτει, σπανίως, για να παίξει και το άλλοθί της, δηλαδή το επίσημό της πρόγραμμα.

Ποιον συμφέρει όλο αυτό το ξεπούλημα; Όχι τον τηλεθεατή που αποχαυνώνεται, όχι την πολιτεία που παραμένει έκθετη και εκτεθειμένη, αλλά μόνο τους διαπλεκόμενους μεγαλοιδιοκτήτες και τα κέρδη τους. Ας τους ελέγξουμε λοιπόν κι ας μπει επιτέλους ένα θεσμικό πλαίσιο όσο ακόμη είναι καιρός.

Μάνος Στεφανίδης

σε χρήμα»... εμείς την αποτιμάμε!

αυτονόητο δικό τους πλουτισμό.

Ίδού τι αναφέρει το σκεπτικό μιας απόφασης βασιζόμενη στο σχετικό άρθρο: «Καίτοι η τιμή του ανθρώπου δεν αποτιμάται σε χρήμα, εν τούτοις ο νομοθέτης κρίνει ότι η επιβάρυνση του προσβολέως προς τον προσβληθέντα απαλύνει κατά κάποιον τρόπο την προσβολή...»

[Ορισμένοι κτίζουν καινούργιες πέρυγες στις βίλες τους, στις οποίες δίνουν τα ονόματα των «συκοφαντών» τους – και φυσικά μακαρίζουν τη δικαιοσύνη που στην προκειμένη περίπτωση είναι στραβή και δεν βλέπει ότι ο καβγάς δεν είναι για την τρωθείσα τιμή του ενάγοντος αλλά «για την κονόμα», που λέει ο Λευτέρης Παπαδόπουλος.]

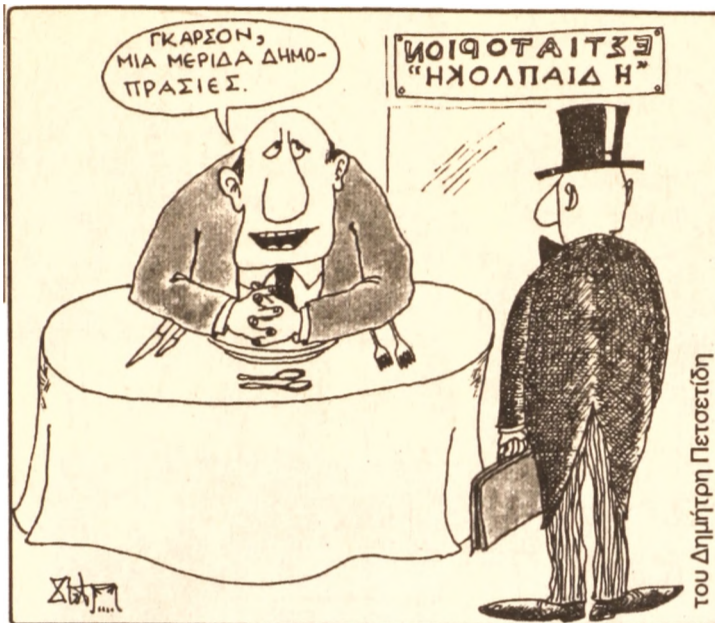
Κάτι ακόμα, που αγγίζει τα όρια του φασισμού: Στο Πολυμελές Πρωτοδικείο όπου εκδικάζεται η υπόθεση –στο όνομα του ελληνικού λαού– ο κατηγορούμε-

νος παρίσταται δια του δικηγόρου του, και δεν ομιλεί παρά δια των μαρτύρων. Με δυο λόγια, δηλώνει «παρών» – είναι εκεί, ακούει τα εξ αμάξης, αλλά δεν έχει δικαίωμα παρέμβασης παρά μόνο αν το δικαστήριο του κάνει τη χάρη να μιλήσει, δι' ολίγον! Τα πάντα γίνονται ερή-

μην του –ενώπιόν του– και, ενώ είναι σε θέση να φωτίσει με τα στοιχεία του την υπόθεση, τρέχει στα διαλείμματα να κάνει φροντιστήριο στον μάρτυρά του, που κάνει ό,τι μπορεί ο άνθρωπος για να τον αθώώσει. Έτσι αποδίδεται η δικαιοσύνη – και, ενίοτε, με δικαστές που αποφαινόμενοι για πράγματα που δεν γνωρίζουν (αλίμονο).

ΥΓ.: Πολλά από αυτά τα αδικήματα είναι αρμοδιότητας του Πειθαρχικού της ΕΣΗΕΑ, που επιλαμβάνεται ανάλογων ζητημάτων. Οι αγωγές είναι εκ του πονηρού, πάρτε το χαμπάρι, πηγή πλουτισμού και τίποτε άλλο. Ας σταματήσουν τα σάπια οι ανάγοντες περί αποκατάστασης της τρωθείσης υπολήψεώς τους. Το χρήμα δεν απαλύνει –και πώς μπορεί να γίνει αυτό– καμιά προσβολή. Δεν μασάμε.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΒΒΑΘΑΣ

Φασουλήδες

■ εσπάθωσε ο κ. Φασουλής στο «7» της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας εναντίον του νυν υπουργείου Πολιτισμού και της δεξιάς του αγραματοσύνης. Θα χαιρόμασταν ειλικρινά την έκρηξή του, επειδή κι εμείς από καιρό έχουμε διαγράψει τους όποιους πολιτικούς από τη δυναμική του δικού μας πολιτισμού, αν στο ίδιο κείμενο δεν επεφύλασσε ο εκλεκτός ηθοποιός ύμνους για τους απελθόντες κ.κ. Σημίτη και Βενιζέλο. Τι έργα, τι ευφυΐα, τι ικανότητα τους αναγνώρισε.

Και βέβαια μας το χάλασε το γλυκό. Και φάνηκε πως ενώ είναι έτοιμος να κόψει κεφάλια για επτά μηνών κακοδιοίκηση ή απραξία, κατάπιε αμάσητα και «πολιτισμούς των πολιτισμών» και Μαραθώνες και Ηρακλήδες στη Μόσχα και Νταλάρες στην Όπερα της Ν. Υόρκης και Μπατατούδηδες και κλειστά Εθνικά Θέατρα και Μουσεία-γιαπιά και εικοσάχρονη αφορητή ρητορεία χωρίς στοιχειώδη άποψη ή ελάχιστο πολιτικό προγραμματισμό. Αφού λοιπόν κατακεραύνωσε την άπνοια και την κλεισούρα του ΥΠΠΟ, ο κ. Φασουλής ανεχώρησε βιαστικός για να σκηνοθετήσει, όπως εμμέσως πλην άμεσα διαφημιστικώς εδήλωσε, Ρέμο και Νταλάρα. Έτσι για να εξοντώσει μια και καλή τη δεξιά κουλτούρα.

Μ.Σ.

Να συνεννοηθούμε επιτέλους...

του Αντώνη Ρουπακιώτη

Εν αρχή είναι βέβαια ο λόγος, ο οποίος στοιχειώνει τον κανόνα, που οριοθετεί δικαιώματα και υποχρεώσεις. Και το όνομα αυτού Σωφρονιστικός Κώδικας, νόμος 2776/99, σε μέγιστο βαθμό εναρμονισμένος με τις σύγχρονες αντιλήψεις άσκησης σωφρονιστικής πολιτικής.

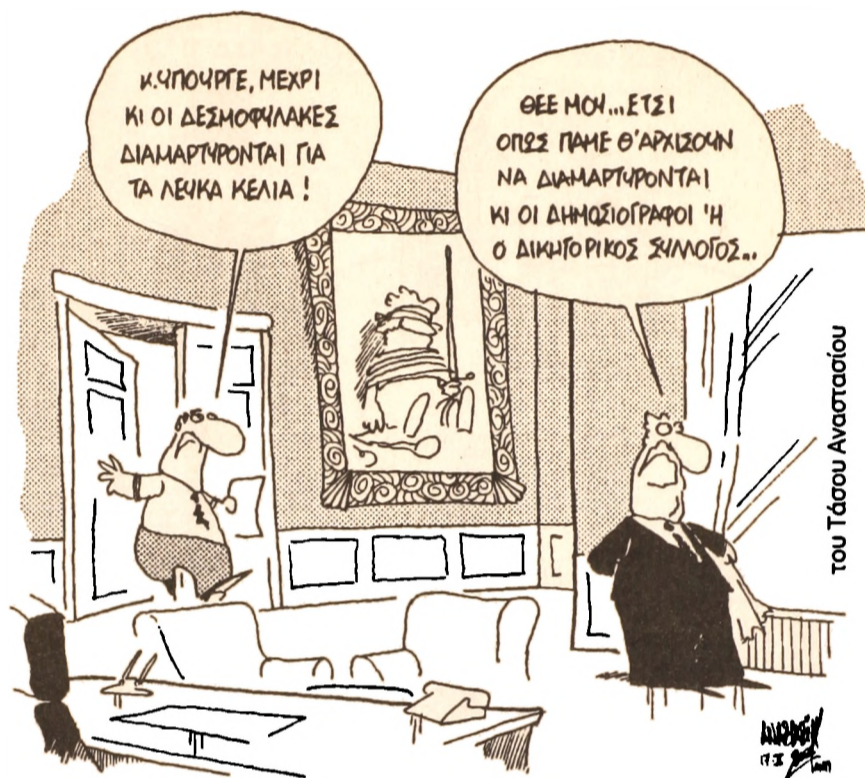
Ο κώδικας αυτός διαχέει την αρχή της νομιμότητας στο σύστημα έκτισης της ποινής και αποτελεί το τρίτο μέρος του πλέγματος ρυθμίσεων στο πεδίο του ποινικού κολασμού, με πρώτη την ύπαρξη θεσμικού πλαισίου οριοθέτησης των αδικημάτων και πρόβλεψης ανάλογων ποινών και τη δεύτερη που ρυθμίζει την κατάγνωση της δικαστικής απόφασης ως προϊόν δίκαιης δίκης με διασφαλισμένα δικαιώματα και αδιαμφισβήτητη εγκυρότητα διαδικασίας.

Έτσι αποκτούν υπόσταση οι επιμέρους λειτουργίες του σύγχρονου κράτους δικαίου στον τομέα: έγκλημα-δίκη-ποινή.

Ακριβώς ο σωφρονιστικός κώδικας είναι που απαγορεύει δυσμενή διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων για οποιονδήποτε λόγο, όπως εθνική ή κοινωνική καταγωγή, θρήσκευμα ή ιδεολογικές πεποιθήσεις (άρθρο 3), με την προσθήκη ότι τα ίδια ισχύουν και για όσους εκτίουν ποινή κάθειρξης, οι οποίοι δεν επιτρέπεται να υποβάλλονται και μόνο για το λόγο αυτό σε αυστηρότερο καθεστώς κράτησης (άρθρο 11 παρ. 4), αλλά, αντιθέτως, πρέπει να εκτίουν την ποινή τους σε υγιεινές συνθήκες και με άνετη κυκλοφορία στους χώρους κράτησης.

Οι ρυθμίσεις αυτές δεν αντιστοιχούν μόνο στις σύγχρονες αντιλήψεις, αλλά εξειδικεύουν και επιβεβαιώνουν, θα 'λεγα, τη συνταγματική επιταγή για προστασία της ανθρώπινης αξίας και στο χώρο της φυλακής, εφόσον οι κρατούμενοι στερούνται την προσωπική τους ελευθερία, αλλά είναι προστατευτέα από το Σύνταγμα και τους διεθνείς κανόνες δικαίου η ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους.

Ωστόσο, ενώ αυτά είναι γνωστά, αναδεικνύονται από καιρού εις καιρό προβλήματα, όπως με τους καταδικασμένους της 17ης Νοέμβρη, στους οποίους επιβάλλεται ειδικό καθεστώς κράτησης, οι συνέπει-

του Τάσου Αναστασίου

ες και οι προβολές του οποίου θέτουν σε δεινή αμφισβήτηση το κύρος κανόνων και την αξιοπιστία προσώπων.

Και για τους κρατουμένους αυτούς η επιταγή είναι μία: Δικαιούνται να εκτίσουν την ποινή τους στις ίδιες, όπως και οι άλλοι κρατούμενοι, συνθήκες, χωρίς να διεκδικούν βέβαια προνομιακή μεταχείριση, αλλά και χωρίς να επιτρέπεται η επιβολή δυσμενών όρων κράτησης.

Εξάλλου αυτοί κρίθηκαν από το πρωτοβάθμιο ποινικό δικαστήριο για τις πράξεις τους και θα κριθούν εκ νέου από το δευτεροβάθμιο, κατά συνέπεια οφείλει η πολιτεία και γι' αυτούς να διασφαλίσει συνθήκες κράτησης σύμφωνες με τους κανόνες που η ίδια θέσπισε.

Το γεγονός ότι οι εγκληματικές πράξεις, για όσους έχει κριθεί και θα κριθεί αμετακλήτως ότι τις διέπραξαν, προκαλούν κοινωνική απαξία, επειδή –και πρέπει αυτό να μην το λησμονούμε– αφαιρέθηκαν ανθρώπινες ζωές και προκλήθηκε γενικότερης μορφής διακινδύνευση, η οποία, πέραν των άλλων, έδωσε τη δυνατότητα για τις γνωστές θεσμικές σκληρύνσεις, επ' ουδενί επιτρέπεται στην πολιτεία να παρουσιάζεται ως τιμωρός, αν θέλει στην πράξη να αποδεικνύεται ως ευνομούμενη.

Έτσι δεν είναι επιτρεπτό να εφαρμόζονται για τους κρατουμένους της 17ης Νοέμβρη ειδικές συνθήκες κράτησης, όταν μάλιστα είναι προφανές ότι δεν υπάρχουν

εγγενείς κίνδυνοι από τη συνύπαρξή τους με άλλους κρατουμένους.

Κατά τα άλλα μένει το ερώτημα γιατί υλοποιείται η επιλογή αυτή, η οποία και τα αυτονόητα παραβιάζει και την κυβέρνηση εκθέτει.

Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά ό,τι ο Ξενοφών στην «Κύρου Ανάβασις» αναφέρει, ότι ο φόβος δημιουργεί για τον άνθρωπο μεγαλύτερες διαστάσεις από τον πραγματικό κίνδυνο.

Αυτό επιβεβαιώθηκε και στις περιπτώσεις της 17ης Νοέμβρη αλλά και του ΕΛΑ, για τις οποίες ψηφίστηκαν νόμοι την τελευταία στιγμή, που πολλές δικαιολογημένες αντιδράσεις προκάλεσαν, όπως εξάλλου δεινώς δοκιμάστηκαν συμπεριφορές παραγόντων

της δίκης του ΕΛΑ αλλά και η απόφαση που εκδόθηκε.

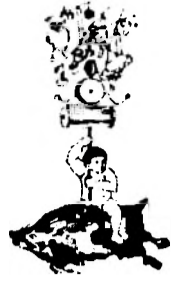
Φόβος της εξουσίας αδικαιολόγητος. Το γεγονός μάλιστα ότι, ανάλογα με τις αντιδράσεις των κρατουμένων, η κυβέρνηση αποφασίζει την άρση των σκληρών περιοριστικών μέτρων, πέραν του ότι εκθέτει την ίδια, πιστοποιεί ότι αυτά δεν ήταν εναρμονισμένα με τους κανόνες και τις αρχές δικαίου.

Ο φόβος αυτός συνοδεύεται από γενικότερη πολιτική και θεσμική σκλήρυνση που διατρέχει τις κοινωνίες της Ευρώπης μετά την 11-9-2001 και οδηγεί σε επιλογές αυταρχισμού και αμφισβήτησης θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Έτσι όμως διηθείται η κοινωνία από φοβικές και συντηρητικές αντιλήψεις, αναντίστοιχες προς την πραγματικότητα, με συνέπεια να αφυδατώνεται η ζωτικότητα των πολιτών, μέχρι του σημείου να αποδέχονται ή να ανέχονται αυτοί μείωση ή αμφισβήτηση των δικαιωμάτων τους.

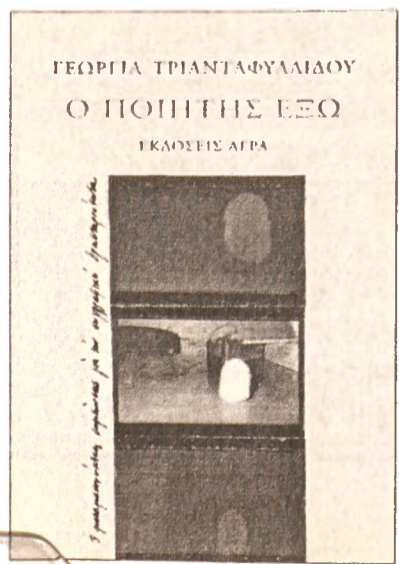
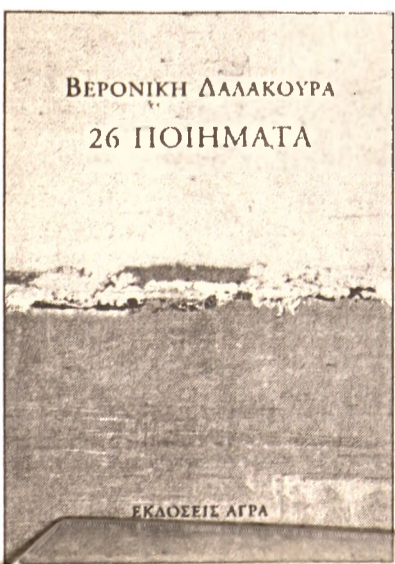
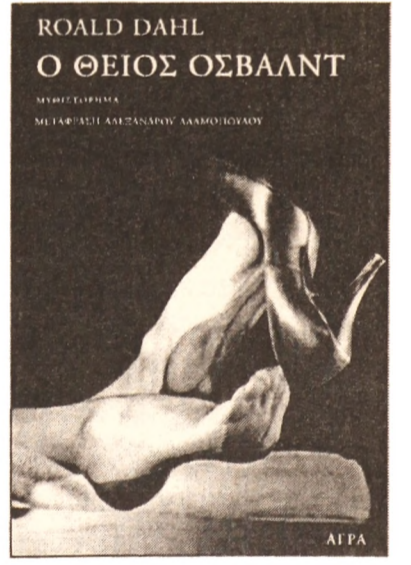
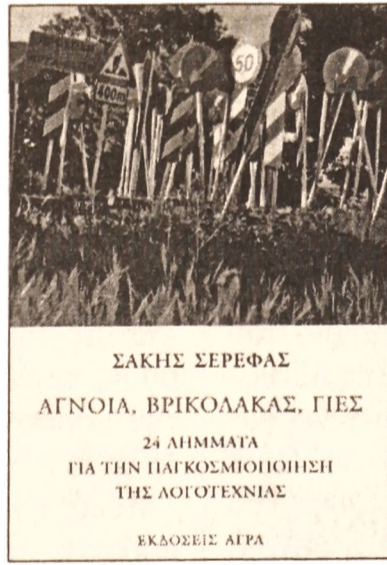
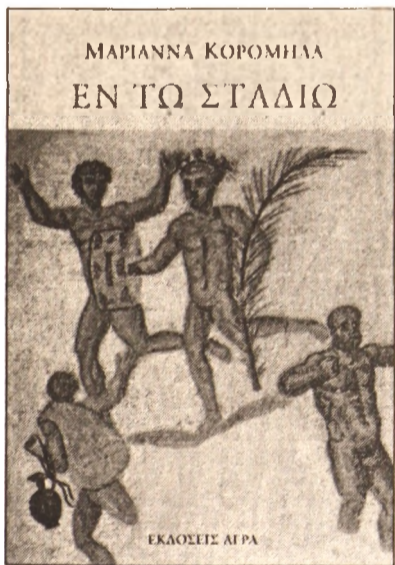
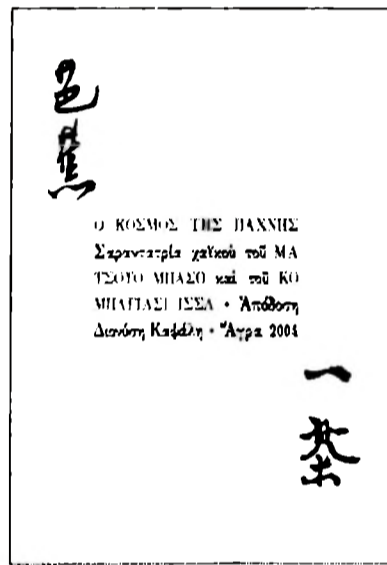
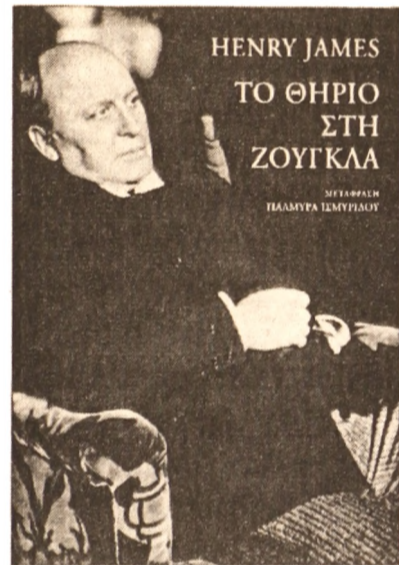
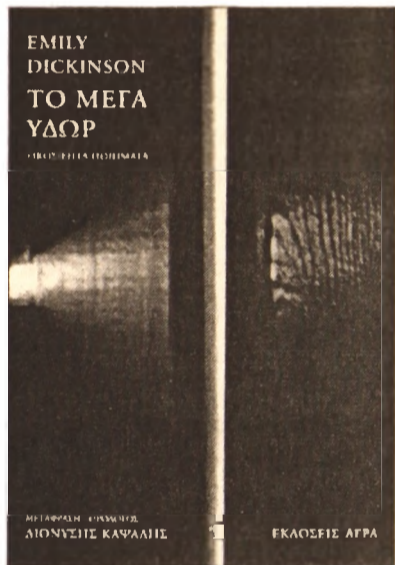
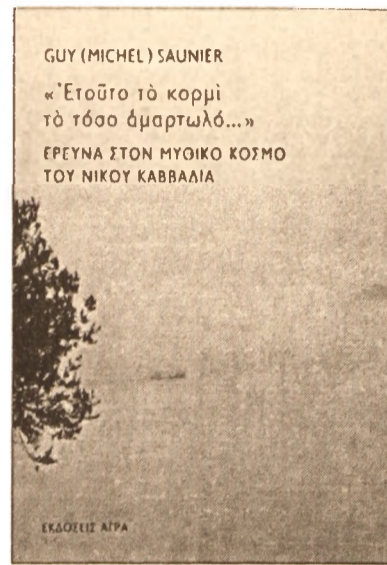
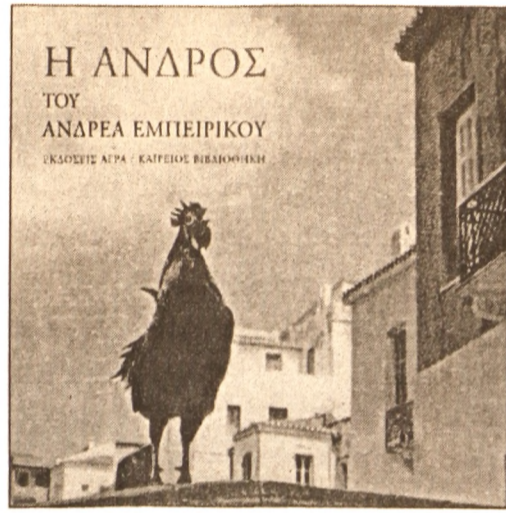
Τέλος δεν πρέπει να λησμονούμε αλλά συνεχώς να τονίζουμε ότι το κράτος δικαίου δεν επιβεβαιώνεται μόνο με την επίκλησή του, αλλά, αντιθέτως, πρέπει να αποδεικνύει την αξιοπιστία του κατά την εξέλιξη του στην καθημερινή λειτουργία του και, κυρίως, όταν ο πολίτης απειλείται, διώκεται, συλλαμβάνεται, δικάζεται, φυλακίζεται.

Οκτώβριος 2004

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

<http://www.agra.gr>

Αυτός ήταν ο Ντίνος Τσαλόγλου

Το σημείωμα αρχίζει με ένα ιστορικό γεγονός. Αλλά και πέραν αυτού του συμβάντος, ο Ντίνος Τσαλόγλου, με όλα όσα εύστοχα είπε και έγραψε δεν έβαλε το πετραδάκι του στην σύγχρονη πολιτική και οικονομική ιστορία; Ανεξαρτήτως αν πολλοί τον διάβασαν, λίγοι τον εννόησαν και αρκετοί δεν ήθελαν να τον καταλάβουν.

Απόγευμα Σαββάτου 23 Σεπτεμβρίου του 1944 στη γερμανοκρατούμενη Αθήνα. Η ώρα πλησίαζε 7 παρά 10 και στους ραδιοθαλάμους του Ζαπτείου ετοιμάζονταν για το δελτίο ειδήσεων. Ο κόσμος συγκεντρωμένος κάτω από τα μεγάφωνα στις κεντρικές πλατείες και δρόμους για να ακούσει τα τελευταία νέα από την υποχώρηση των ναζιστικών στρατευμάτων. Η εκφωνήτρια της υπηρεσίας, μέλος του ΕΑΜ, με το κείμενο των ειδήσεων στο χέρι, προχωρούσε προς τον θάλαμο των εκφωνήσεων. Ξαφνικά κάποιος την συγκρατεί λέγοντας: «Φύγε αμέσως. Πήγαινε κρύψου και περίμενε». Η εκφωνήτρια σήκωσε το βλέμμα της και αντίκρισε τον συνάδελφό της στη ραδιοφωνία Ντίνο Τσαλόγλου. Δευτερόλεπτα μετά, ο Τσαλόγλου, μέλος του ΚΚΕ και του ΕΑΜ, βάδιζε προς τον θάλαμο των εκπομπών στην πόρτα του οποίου ήταν καθισμένος, όπως πάντα, ένας γερμανός στρατιώτης με το αυτόματο στα πόδια. Μέσα στα χέρια του Ντίνου το μήνυμα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κατά των Γερμανών και των εδώ συνεργατών τους, προς τον ελληνικό λαό. Πριν καθίσει στο τραπέζι του μικροφώνου έψαξε να βρει ένα δίσκο με τον εθνικό ύμνο για να ακουστεί μετά την εκπομπή. Δίσκος πουθενά. Παιραιτήθηκε από την προσπάθεια.

Από το γυαλί που χώριζε τον θάλαμο εκφωνήσεων από αυτόν του τεχνικού ελέγχου, έβλεπε ένα άλλο παλληκάρι, τον αείμνηστο Γιάννη Αρζινό, να παίρνει την κανονική θέση του στην κονσόλα, να σηκώνει το τηλέφωνο και να κάνει αμέσως νόημα στον Τσαλόγλου να μεταδώσει το δελτίο ειδήσεων. Ο Ντί-

νος άνοιξε τον διακόπτη του μικροφώνου. Η ταραχή και η αγωνία του υποχώρησαν.

Με ηρεμία ανέγνωσε:

«Προσοχή. Προσοχή. Μεταδίδουμε το πρώτο εθνικό δελτίο ειδήσεων από την σκλαβωμένη Αθήνα. Προσοχή. Σας μιλάει το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Όλοι επί ποδός πολέμου. Ο ΕΛΑΣ ελευθερώνει την αγαπημένη μας πατρίδα. Εμπρός να ελευθερώσουμε και την Αθήνα μας. Εμπρός να ελευθερώσουμε τους φυλακισμένους αδελφούς μας. Μην δίνετε καμιά προσοχή στην προπαγάνδα του εχθρού. Ζήτω οι μεγάλοι μας σύμμαχοι. Ζήτω το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ».

Οι τεχνικοί της βάρδιας δεν έδωσαν σημασία στο δελτίο ειδήσεων. Ήταν απορροφημένοι σε ένα περιοδικό με γυμνές καλλονές που τους είχε προμηθεύσει ο Αρζινός για να τους παραπλανήσει.

Ο Γιάννης, καθισμένος στην κονσόλα, κατά τη διάρκεια της εκφωνήσεως τηλεφωνούσε στον διευθυντή της ραδιοφωνίας στον κεντρικό σταθμό των Λιοσίων, προκειμένου να του αποσπάσει την προσοχή από το περιεχόμενο του δελτίου ειδήσεων.

Μόλις τελείωσε η μετάδοση, η οποία κράτησε περίπου ένα λεπτό, ο Τσαλόγλου έκανε νόημα στον Αρζινό. Σηκώθηκε άνοιξε την πόρτα, κτύπησε τον γερμανό φρουρό δήθεν φιλικά στην πλάτη και προχώρησε προς τον διάδρομο, όπου συνάντησε τον Αρζινό.

Ξεκίνησαν για την έξοδο από τις εγκαταστάσεις με βάδισμα κανονικό, σαν όλες τις άλλες φορές, για να μην τους προδώσουν οι κινήσεις τους. Στην εξώπορτα η διπλή γερμανική φρουρά.

Βάδιζαν προς την Αιγλή του Ζαπτείου,

πριν καλά καλά ο υπεύθυνος για τις ραδιοφωνικές εκπομπές στην γερμανική πρεσβεία επί της οδού Βασιλίσσης Σοφίας ακούσει και καταλάβει το περιεχόμενο του μηνύματος και σημάνει συναγερό. Η επίδειξη φυσικότητας συνεχιζόταν. Το στόμα και των δύο είχε στεγνώσει.

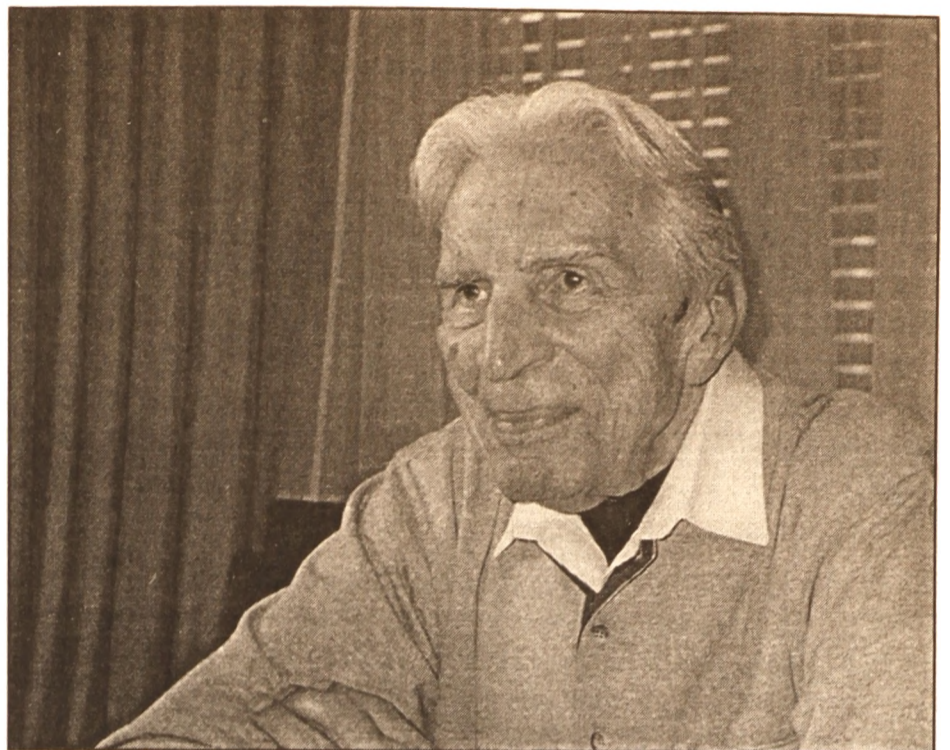
Έστριψαν και αμέσως το έβαλαν στα πόδια προς την κατεύθυνση του Λεωφόρου Αμαλίας. Έτρεξαν προς τα δρομάκια της Πλάκας για να κρυφτούν σε σπίτι συναγωνιστών τους.

Οι Γερμανοί άρχισαν να πυροβολούν προς την κατεύθυνσή τους. Οι σφαίρες σφύριζαν γύρω τους. Η αγωνία στο κατακόρυφο. Η ομάδα περιφρούρησης του ΕΑΜ, η οποία έφθασε καθυστερημένα στο Ζάπτειο γιατί είχε πέσει σε γερμανικό μπλόκο, άρχισε να πυροβολεί για αντιπερισπασμό. Ο Τσαλόγλου και ο Αρζινός γλύτωσαν χάρις στην ψυχραιμία τους.

Μετά από λίγες ημέρες η Αθήνα απελευθερώθηκε και η πρώτη πράξη του αρμοδίου για τον Τύπο και τη ραδιοφωνία υπουργού επί κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου ήταν να απολυθεί από τη ραδιοφωνία ο Τσαλόγλου. Ήταν ύποπτος –είπαν– για επανάληψη παρομοίων εκπομπών κατ' εντολή του ΚΚΕ.

Πολλά χρόνια μετά ο Ντίνος Τσαλόγλου, παντρεμένος με την αγωνίστρια της Αριστεράς, αδελφή της μητέρας μου, Ελευθερία, μας έλεγε στο τραπέζι μετά από ένα γεύμα: «Το μήνυμα τελείωνε με το *Ζήτω το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΚΚΕ*. Εγώ έβγαλα το ΚΚΕ. Και αυτό γιατί έκρινα ότι η αντίσταση του ελληνικού λαού δεν ήταν κομματική υπόθεση. Αυτό δεν μου το συγχώρησε το ΚΚΕ».

Ο Ντίνος Τσαλόγλου γεννήθηκε στην Πρέβεζα το 1918. Σε ηλικία 17 ετών άρχισε να εργάζεται ως τραπεζικός υπάλληλος στη γενέτειρά του. Το 1943 προσελήφθη στη ραδιοφωνία μετά από διαγωνισμό και εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Οργανώθηκε στο ΕΑΜ. Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, προκειμένου να κορέσει για λίγο την πείνα του, πήρε

Αριστερά: ο Ντίνος Τσαλόγλου το 1953. Δεξιά: ο ίδιος το 2002.

πρωταγωνιστικό ρόλο στην ταινία του Ορέστη Λάσκου *Ραγισμένες Καρδιές*, με την Στέλλα Γκρέκα και τον Λάμπρο Κωνσταντάρα. Σημειωτέον ότι κατά τη διάρκεια των γυρισμάτων μοιραζόταν φαί και κυρίως ελιές... Ο Ντίνος με το ψευδώνυμο «Ντίνος Βαλέντης» υποδύοταν τον ρομαντικό βιολιστή Μάριο. Ψηλός, γόης, ευγενικός, με την καταπληκτική στην χροιά της φωνή, κάνει, όταν παίζεται από την τηλεόραση πού και πού η ταινία, πολλούς να δακρύνουν και να δουν μια άλλη εποχή που έφυγε ανεπιστρεπτή. Ήταν η πρώτη και τελευταία ταινία του.

Μετά την απελευθέρωση εργάστηκε ως υπεύθυνος έκδοσης της εφημερίδας *Ριζοσπάστης*, στην δύσκολη περίοδο του Αυγούστου του '47 με τις συλλήψεις του υπουργού Ναπολέοντα Ζέρβα. Καταδικάστηκε σε επτά χρόνια φυλάκιση για ένα άρθρο στο οποίο ανεφερόταν ότι η Φρειδερίκη ήταν στην ναζιστική νεολαία.

Στις αρχές της δεκαετίας του '50 εργάστηκε στην *Αυγή* ως οικονομικός συντάκτης. Ένα άρθρο του, το οποίο δεν ήταν ενταγμένο στις δογματικές περιχαράκωσεις του ΚΚΕ και άλλων συντηρητικών της ΕΔΑ, ήταν η αιτία για την αποπομπή του. Άρθρο που, εκ των υστέρων, αποδείχτηκε προφητικό ακόμη και για τον «ευρωκομμουνισμό», για τον οποίο ο Τσαλόγλου μίλησε πολύ πριν οι εδώ πάρουν χαμπάρι.

Εκδιώχθηκε από την *Αυγή*. Δύσκολοι καιροί, άνεργος, συκοφαντημένος, απογοητευμένος. Ζήτησε δουλειά. Προσελήφθη στην τότε πρωτοεκδιδό-

μενη *Μεσημβρινή* της Ελένης Βλάχου, ως οικονομικός συντάκτης.

Μετά τη δικτατορία εργάστηκε ως αρθρογράφος και διευθυντής του οικονομικού ρεπορτάζ στην *Καθημερινή*. Μετά το πέρασμα της εφημερίδας στον Κοσκωτά, εγκατέλειψε την *Καθημερινή*, την οποία ωστόσο διάβαζε κάθε πρωί.

Για μικρό χρονικό διάστημα συνεργάστηκε, συνταξιούχος πια, με την *Μακεδονία*, *Το Βήμα* και τον *Ελεύθερο Τύπο* επί εποχής Βουδούρη. Ήταν επίσης αρθρογράφος και σχολιαστής του περιοδικού *Αντί*.

Ο Ντίνος Τσαλόγλου υπήρξε σε βάθος μελετητής της οικονομίας και του μαρξισμού. Εφάρμοζε την μαρξιστική μεθοδολογία στο να αναλύει και να συνθέτει, κατά τρόπο μοναδικό. Πράγμα δύσκολο και σπάνιο. Ιδιαίτερα για τον σημερινό ελληνικό Τύπο. Αντιδογματικός, υπέρ της εθνικής συμφιλίωσης, ο Τσαλόγλου δεν έπαυε να κατηριάζει και να επικρίνει την διεθνή βαναυσότητα και την καταπάτηση των ελευθεριών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα μήκη και πλάτη της Γης, ανεξαρτήτως ιδεολογίας.

Ο Τσαλόγλου είχε τιμηθεί για την οικονομική αρθρογραφία του, που την χαρακτήριζε το ήθος, η συνέπεια αλλά και η ευθύνη. Η ανυπέρβλητη αξιοπρέπειά του, το θάρρος του, η ακεραιότητα του χαρακτήρα του, το πάθος του για την αλήθεια και τη δικαιοσύνη, η αγάπη του για τον συνάνθρωπό του, για τον οποίο ποτέ δεν έλεγε κακή κουβέντα, αλλά και η σεμνότητά του και ο τρόπος σκέψης του, είναι αυτά που

αφήνει κληρονομιά στον τόπο του.

Ο Ντίνος Τσαλόγλου άφησε την τελευταία του πνοή την Τρίτη 12 Σεπτεμβρίου (σημαδιακός μήνας γι' αυτόν). Είχε προσβληθεί προ πολλών ετών από καρκίνο του λάρυγγα, του οποίου η αφαίρεση είχε στερήσει από τον ίδιο το μόνο περιουσιακό στοιχείο του: τη φωνή του.

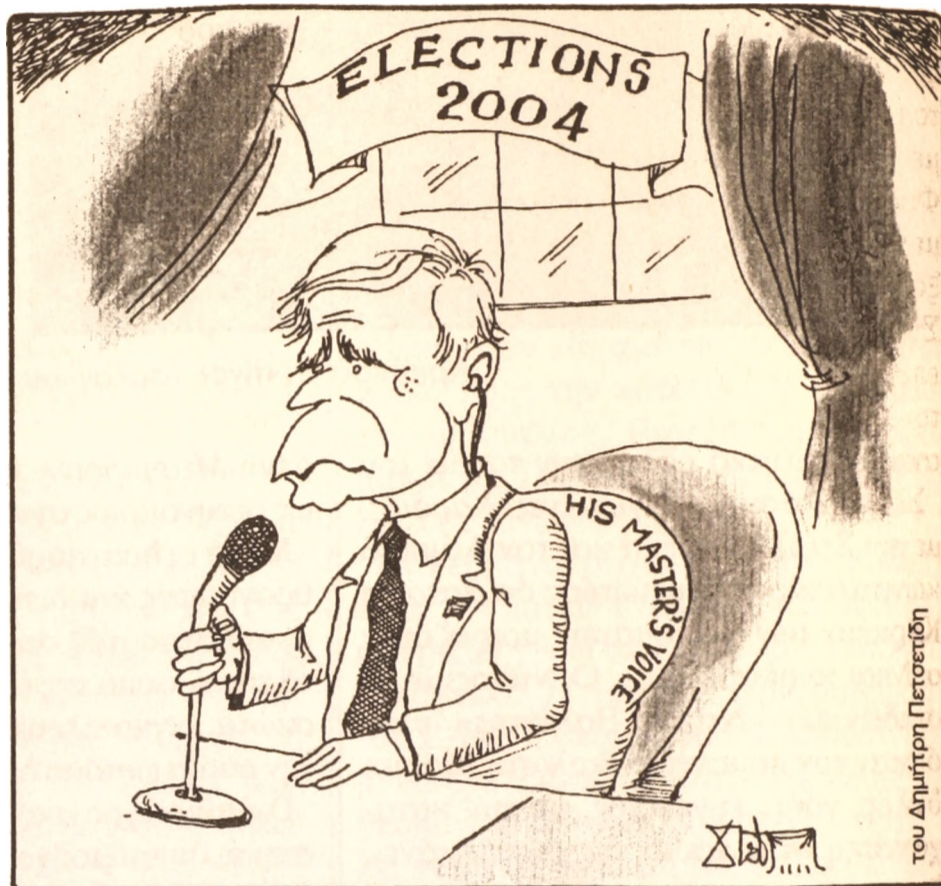
Έφυγε αθόρυβα, για να πάει να συναντήσει τον μοναδικό αδελφό του, τον Αντώνη Τσαλόγλου, που αγνό παλληκάρι και αυτός, ως αξιωματικός ενταγμένος στον ΕΛΑΣ σκοτώθηκε στον Εμφύλιο, κατά τις επιχειρήσεις του στρατού στην Πελοπόννησο.

Τον θείο Ντίνο, έτσι τον έλεγα, τον γνώρισα όταν ήμουν σχεδόν πέντε χρονών. Ήταν δύσκολες και σκληρές οι εποχές. Ήμουν στο σπίτι της γιαγιάς, στην Καλλίπολη του Πειραιά, όταν κατά το σούρουπο ήρθε ο δεύτερος αδελφός μητέρας μου και είπε στην Ελευθερία: «Τρέξε στην πλατεία (Σερφιώτη). Ήρθε ο Ντίνος από τη φυλακή». Λίγα λεπτά μετά αντίκρισα, για πρώτη φορά, τον θείο για τον οποίο πολλά είχα ακούσει.

Ο θείος Ντίνος λίγες ώρες πριν ξεψυχήσει ανασηκώθηκε, άνοιξε διάπλατα τα μάτια και με κοίταξε σαν να μου έλεγε: «εδώ είμαι». «Κράτα θείε. Κράτα. Θα σου φέρω αύριο νέα». Δεν με άκουσε. Έφυγε τη νύχτα, ήρεμος. Σιώπησε σαν μια κρατημένη σε υψηλή περιοχή νότα, παιγμένη από το βιολί του «Ντίνου Βαλέντη», η οποία διέκοπτε για να ξαναρχίσει και να σβήσει σιγά σιγά.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΕΔΕΣ

Μπους-Κέρι: Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος

Μόλις 13 ημέρες πριν από τις προεδρικές εκλογές της 2ας Νοεμβρίου στις ΗΠΑ και κανείς δεν είναι σε θέση να προβλέψει με βεβαιότητα ποιος μπορεί να είναι ο τελικός νικητής, καθώς οι δύο «μονομάχοι», ο σημερινός πρόεδρος Τζορτζ Μπους και ο Δημοκρατικός υποψήφιος Τζον Κέρι, βρίσκονται σχεδόν στήθος με στήθος στην προτίμηση των

εκλογέων. Οι σφυγμομετρήσεις της τελευταίας εβδομάδας επέμεναν να δίνουν ένα προβάδισμα στον Τζορτζ Μπους, αν και στο προηγούμενο διάστημα έφερναν τον Κέρι να απειλεί τον αντίπαλο του, εξαιτίας και της καλής για τα αμερικανικά πρότυπα εμφάνισής του στις τρεις διαδοχικές τηλεοπτικές αναμετρήσεις που διεξήχθησαν.

Γεγονός είναι πάντως ότι οι αναμετρήσεις αυτές, που είχαν οργανωθεί με τις προδιαγραφές ενός πραγματικού σύου περισσότερο παρά μιας πολιτικής αντιπαράθεσης, πολύ λίγα στοιχεία προσέφεραν, ώστε να γείρουν ξεκάθαρα την πλάστιγγα προς τον ένα ή τον άλλο. Δεν θα μπορούσαν άλλωστε: Οι δυο αντίπαλοι, ο καθένας με τον δικό τρόπο, μεταφέρουν στην ουσία τις αρχές μιας και μόνης πολιτικής που στόχο έχει τη διατήρηση και επέκταση της αμερικανικής κυριαρχίας στον πλανήτη.

Στη λογική αυτή εξάλλου εντάσσεται εμμέσως πλην σαφώς και η καθόλου τυχαία σφυγμομέτρηση που διενήργησε σε παγκόσμιο σχεδόν επίπεδο το αμε-

ρικανικό ινστιτούτο «Γκάλοπ», το οποίο θέλησε βεβαίως να δείξει ποιον από τους δύο υποψηφίους προτιμά η διεθνής κοινή γνώμη, ταυτόχρονα όμως θέλησε να καταδείξει και ότι η εκλογή Προέδρου στις ΗΠΑ αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός που επηρεάζει άμεσα τη ζωή ολόκληρου του πλανήτη, με τη διαφορά ότι δικαίωμα ψήφου σ' αυτή την εκλογή έχουν μόνο οι Αμερικανοί.

Ποια είναι όμως η προσωπικότητα και η πολιτική που εκφράζουν οι δυο μονομάχοι των εκλογών, περιγράφει ανάγλυφα ο Φρεντ Γκόλντσταϊν σε άρθρο του που πρόκειται να δημοσιευτεί αύριο στο *Workers World*, στο οποίο χαρακτηρίζει απερίφραστα τους Μπους και Κέρι ως «το ίδιο πολεμοχα-

ρείς και πωρωμένους δολοφόνους».

Συγκεκριμένα ο συντάκτης του άρθρου επικεντρώνει το ενδιαφέρον του κυρίως στον «πόλεμο» του Ιράκ, στο οποίο, όπως λέει, η κυβέρνηση Μπους «εφαρμόζει μια νέα στρατηγική, προσπαθεί δηλαδή να επιβάλει την ειρήνη χρησιμοποιώντας μια αιματηρή επίθεση εναντίον της αντίστασης αλλά και γενικά του άμαχου πληθυσμού».

Εξηγεί μάλιστα ότι με τον τρόπο αυτό η Ουάσιγκτον προσπαθεί να αντιστρέψει την κακή εικόνα που έχει δημιουργηθεί σε βάρος της διεθνώς, εξαιτίας της συνεχιζόμενης ιρακινής αντίστασης, η οποία «χωρίς άρματα, αεροπλάνα, κανόνια ή υψηλής τεχνολογίας οπλισμό, αντιστέκεται σε μια αμερικανική

νοκίνητη κατοχική δύναμη, που το μόνο που επιδιώκει είναι να πάρει υπό τον έλεγχό της το πετρέλαιο του Ιράκ, να εγκαταστήσει 14 μόνιμες στρατιωτικές βάσεις στο έδαφός του και να ιδιωτικοποιήσει την οικονομία του για να τη μεταβιβάσει σε αμερικανικά χέρια».

Για τον σκοπό αυτό άλλωστε –συνεχίζει– οι αμερικανικές δυνάμεις πραγματοποιούν έναν ανελέητο βομβαρδισμό με πολλά αθώα θύματα, ιδιαίτερα στην Φαλούτζα, αλλά και σε άλλες πόλεις, με τη δικαιολογία ότι θέλουν να πλήξουν το «δίκτυο των τρομοκρατών». Στην πραγματικότητα όμως το κάνουν επειδή θέλουν να κάμψουν την επιμονή του πληθυσμού να υποστηρίζει την αντίσταση.

Σ' αυτό το έγκλημα ωστόσο, σύμφωνα με τον Γκόλντσταϊν, «η σιωπή των δυο καπιταλιστών υποψηφίων, Μπους και Κέρι, είναι εκκωφαντική». Και ναι μεν ο Μπους ήταν αναμενόμενο να προσπαθεί να το καλύψει. Ο Κέρι όμως σε όλη την προεκλογική εκστρατεία του δεν είπε ούτε μια λέξη γι' αυτό, πειθαρχώντας στη γραμμή της άρχουσας τάξης, καθώς ο ίδιος δεν είναι τίποτε άλλο από έναν υπερασπιστή του αμερικανικού ιμπεριαλισμού και καπιταλισμού σε ολόκληρο τον κόσμο αλλά και στην ίδια την Αμερική.

Άλλωστε ο Κέρι ήταν εκείνος που κατηγορήσε τον Μπους ότι δεν ακολούθησε σκληρότερη γραμμή «εναντίον του Ιράν και της Βόρειας Κορέας και του δικαιώματός τους να οργανώνουν την αυτοάμυνά τους, επειδή υπήρχε η πιθανότητα να αναπτύξουν πυρηνικά όπλα». Δεν είπε κουβέντα όμως για το γεγονός ότι το αμερικανικό Πεντάγωνο διαθέτει 6-7.000 πυρηνικά όπλα, ότι οι ΗΠΑ είναι η μόνη χώρα στον κόσμο που έχει χρησιμοποιήσει πυρηνικά στη διεξαγωγή πολέμου και είναι προετοιμασμένη για έναν πραγματικό πυρηνικό τρόπο για τα επόμενα 60 χρόνια.

Επίσης ο Κέρι κατηγορεί τον Μπους ότι έκανε ένα «κολοσσιαίο λάθος» ξεκινώντας έναν πόλεμο χωρίς να έχει σχεδιάσει την ειρήνη. Σύμφωνα με τον Γκόλντσταϊν όμως, για τον Κέρι αυτός ο «σχεδιασμός για την ειρήνη» δεν μπορεί να σημαίνει άλλο από την παγίωση

της αποικιοκρατικής κατάκτησης μετά τον πόλεμο. Που σημαίνει ότι για τους καταπιεσμένους λαούς του κόσμου αυτό που έκανε ο Μπους δεν ήταν απλώς ένα λάθος, αλλά ένα ιμπεριαλιστικό έγκλημα. Άλλωστε ο Κέρι τονίζει ότι υποστηρίζει τον μεγαλύτερο στην ιστορία προϋπολογισμό του Πενταγώνου, πράγμα που για τους τους φτωχούς λαούς της Αφρικής, της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής εκφράζει την υποστήριξη για τον 21ο αιώνα μιας νέας, σύγχρονης παραλλαγής του μεγάλου μαστιγίου της παλιάς αποικιοκρατίας. Με μια διαφορά: ο Κέρι θέλει στην πολιτική που θα ακολουθήσει να παρασύρει ως συνεργούς και άλλες χώρες, κυρίως της Ευρώπης.

Απολύτως σωστά όλα αυτά. Εκείνο ωστόσο που δεν αναφέρει ο Γκόλντσταϊν –ίσως γιατί το θεωρεί δεδομένο– είναι ότι ο Κέρι, ακόμα και αν το πίστευε, δεν θα μπορούσε να εμφανιστεί αλλιώς, ούτε καν στο πλαίσιο μιας αντιπολιτευτικής τακτικής προς χάριν της προεκλογικής μάχης. Διότι είναι γνωστό ότι στις ΗΠΑ η επιλογή οποιουδήποτε υποψήφιου για την προεδρία είναι προϊόν έντονων διαπραγματεύσεων και σκληρών παζαριών και συναλλαγών, όχι τόσο με τα όργανα του κόμματός του, όσο με το πανίσχυρο μεγάλο κεφάλαιο, στην κυριαρχία του οποίου υπόκειται στο σύνολό της η δημόσια ζωή των ΗΠΑ – απόδειξη ο τρόπος αντιμετώπισης και τα παιχνίδια σε βάρος του ανεξάρτητου υποψήφιου Ράλφ Νέιντερ.

Από την άλλη πλευρά είναι επίσης γνωστό ότι στις ΗΠΑ, με την κατευθυνόμενη και απόλυτα σχεδόν ελεγχόμενη πληροφόρηση ή παραπληροφόρηση, με δεδομένο τον συντηρητισμό και τον ρατσισμό σε μια μεγάλη μερίδα πολιτών και τώρα με την καλλιεργούμενη τρομοϋστερία, η κοινωνία στερείται πολιτικής σκέψης και άρα αντανάκλαστικών ώστε να αντιδρά σε πολιτικές που ουσιαστικά στρέφονται σε βάρος της.

Αυτός είναι και ο λόγος που οι αμερικανοί πολίτες στην πλειονότητά τους ταυτίζονται ευκολότερα με τον αυθάδη και επιθετικό λόγο του Μπους παρά με

την ελιτίστικη παρουσία του Κέρι, ενώ σημαντικό ρόλο στην προεκλογική εκστρατεία έχουν παίξει και τα βρόμικα κόλπα για τον επηρεασμό της κοινής γνώμης που μετέρχεται το επιτελείο του σημερινού Προέδρου, κάτι που έχει αρνηθεί να κάνει ο αντίπαλος του.

Έτσι οι δύο μονομάχοι βρίσκονται τελικά σε απόσταση αναπνοής ο ένας από τον άλλο και το πιθανότερο είναι στις 2 Νοεμβρίου να επαναληφθεί το ίδιο θρίλερ των αποτελεσμάτων που είχαμε παρακολουθήσει το 2000, όταν ο Μπους αντιμετώπιζε τον Αλ Γκορ. Και επειδή το Δημοκρατικό Κόμμα φοβάται ότι θα επαναληφθεί και η κλοπή των ψήφων που είχε συντελεσθεί τότε από την πλευρά του Μπους, έχει ζητήσει την –για πρώτη φορά στην ιστορία των ΗΠΑ– παρουσία παρατηρητών του ΟΑΣΕ, οι οποίοι ωστόσο είναι σχεδόν βέβαιο ότι τελικά θα χαθούν μέσα στην περίεργη αμερικανική πραγματικότητα.

T.K.Δ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΜΑΡΙΝΕΛΛΑ ΒΛΑΧΑΚΗ
ΚΑΘ' ΟΔΟΝ

Πρόλογος: Βικτωρία Θεοδώρου

ΜΑΡΙΝΕΛΛΑ ΒΛΑΧΑΚΗ

ΚΑΘ' ΟΔΟΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Εκδόσεις Πολύτυπο
Κεντρική διάθεση, τηλ.: 210-72.32.819

Στρέφει η ιστορία το βλέμμα της στην Ασία;

του Κωνσταντίνου Θανόπουλου

Βρίσκεται πράγματι το μέλλον στην Ασία, όπως ισχυρίζονται πολλοί; Μετατοπίζεται εκεί, αργά ή γρήγορα, το κέντρο βάρους των διεθνών εξελίξεων και η προσοχή; Μεσούντος του πολέμου στο Ιράκ, που χρωματίζει και επισκιάζει τα υπόλοιπα γεγονότα, η Ασία και τα θέματά της σίγουρα δεν μονοπωλούν τη δημοσιότητα. Η πολιτική προσοχή είναι στραμμένη στη Μέση Ανατολή, ενώ η Ασία μοιάζει αφημένη στις δικές της εξελίξεις.

Σε ότι αφορά την οικονομία πάντως, μια ματιά στο Xinhuanet.com, την ειδησεογραφική ιστοσελίδα της κινεζικής κυβέρνησης, είναι αρκετή για να μας προϊδεάσει. Η Κίνα δεν υποχωρεί στην πολιτική της συναλλαγματικής ισοτιμίας¹, γράφει το σχετικό άρθρο και αναφέρει πως η κινεζική ηγεσία αποκρούει τις πιέσεις του Προέδρου Μπους για απελευθέρωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματός της, που είναι συνδεδεμένο με το δολάριο. Ακολουθεί όμως η πολιτική σημασία την οικονομική; Και αυτό που ισχύει για την Κίνα στις σχέσεις της με την Αμερική και Ευρώπη ισχύει και για τις άλλες χώρες της Ασίας;

Το ερώτημα είναι ποια γεγονότα και ποιες διαδικασίες δημιουργούνται τώρα εκεί, μέσα από συνεργασίες οικονομικές, διπλωματικές, πολιτικές, ακόμα και πολιτισμικές, που θα καθορίσουν τις τάσεις και το μέλλον στον κόσμο που έρχεται. Ειδικά, τι μπορεί να σημαίνει για την Κίνα και τις χώρες του ASEAN², για παράδειγμα, η υπογραφή αλληπάληλων συμφωνιών το τελευταίο διάστημα, κυρίως εμπορικών, μέσα και έξω από το πλαίσιο του ASEM³; Το γεγονός ότι ο παγκόσμιος

ηγεμόνας έχει στρέψει την προσοχή του στο Ιράκ μπορεί να σημαίνει ότι έχει χαλαρώσει τη λαβή του στην περιοχή. Οι ισορροπίες όμως που θα προκύψουν από το παρόν στάδιο δεν θα επηρεάσουν μόνο την Ασία αλλά θα γίνουν εμφανείς σε όλο τον πλανήτη.

Γιατί αν εκεί βρίσκεται το μέλλον, τότε πρέπει να υπάρχουν ήδη, ή να είναι εν τη γενέσει τους, τα σημάδια εκείνα που θα δηλώσουν ότι μια αναμφισβήτητη μετεγκατάσταση της οικονομικής σημασίας από τον Ατλαντικό στον Ειρηνικό, θα συνοδεύεται αντίστοιχα και από μια εμφανή και διαπιστωμένη αύξηση στην πολιτική σημασία και ικανότητα. Και θα ορίζαμε την πολιτική αυτή ικανότητα κοντά στην έννοια της αναγεννησιακής *virtu* του Machiavelli: την ικανότητα δηλαδή μιας πολιτικής μορφής –ή ηγεσίας και τάξης– να επιβάλει με αποφασιστικότητα και ισχύ τη θέλησή της στις τύχες του κράτους και τον περίγυρό του, στην οικονομική, πολιτική, κοινωνική και στρατιωτική ζωή. Αναζητώντας αυτά τα σημάδια μπορούμε να πάρουμε την Κίνα σαν ένα παράδειγμα ενιαίου συγκεντρωτικού κράτους, τις χώρες του ASEAN σαν ένα παράδειγμα απόπειρας κατασκευής μιας Κοινότητας στα χνάρια της ευ-

Η Πέμπτη Ευρω-Ασιατική Συνάντηση ASEM5 έγινε στο Βιετνάμ τον Οκτώβριο του 2004.

ρωπαϊκής, και τον ευρωασιατικό διάλογο ASEM5 ως ένα πρόσφατο παράδειγμα λειτουργίας ενός πολυμερούς διεθνούς οργανισμού.

Η Κίνα στις εξωτερικές σχέσεις της τα τελευταία χρόνια έχει καταφέρει τουλάχιστον τέσσερα πράγματα: Πρώτον, έχει προσδέσει το γιουάν στο δολάριο⁴, γεγονός που έχει συντελέσει στη σημαντική αύξηση των εξαγωγών της, ειδικά προς τις ΗΠΑ. Δεύτερον και σαν άμεση συνέπεια, έχει διαδεχθεί την Ιαπωνία στη θέση του μεγαλύτερου χρηματοδότη του αμερικανικού δημοσίου χρέους και ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο (το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ προς την Κίνα υπολογίζεται φέτος κοντά στα 120 δισ. δολάρια). Τρίτον, έχει καθιερώσει στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ την πλήρη αποδοχή της πολιτικής της Μίας Κίνας στο θέμα της Ταϊβάν και δεν ανέχεται ούτε λεκτική απόκλιση από τον κανόνα. Τέταρτον, έχει αναδειχθεί σε ρυθμιστή της ισορροπίας και κυρίαρχο συντελεστή της περιοχής στις Εξαμερείς Συνομιλίες για τον πυρηνικό αποπλισμό της Β. Κορέας, αναγκάζοντας την Ουάσινγκτον να έχει διαρκώς ανάγκη την υποστήριξή της.

Οι χώρες του ASEAN, από την άλλη

μεριά, υπέγραψαν πρόσφατα τη συμφωνία δημιουργίας μιας Ασιατικής Κοινότητας ως το 2020, με έμφαση στην οικονομική, πολιτική και πολιτιστική συνεργασία.⁵ Σε πρώτη φάση ωστόσο προωθείται η κοινή αγορά και η απελευθέρωση του εμπορίου (αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου) για την ανάσχεση της φυγής σημαντικού μέρους των αμερικανικών επενδύσεων προς την Κίνα. Τα θέματα δηλαδή που θα κυριαρχήσουν άμεσα στην ατζέντα του ASEAN θα είναι μάλλον εργατικής νομοθεσίας, τελωνειακών δασμών και δικαστικών μεταρρυθμίσεων και όχι εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Στην πράξη, οι χώρες του ASEAN έχουν υπογράψει ήδη συμφωνία με την Κίνα για τη δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου μέχρι το 2010, σε μια απόπειρα να προλάβουν τον μελλοντικό ανταγωνισμό του ασιατικού γίγαντα. Η άνοδος τόσο της Κίνας όσο και της Ινδίας στα δυτικά, εξηγούν συνεπώς οικονομικά την απόπειρα δημιουργίας μιας Ασιατικής Κοινότητας, η οποία ωστόσο θα μένει πίσω, καθώς στερείται ένα σημαντικό πολιτικό πλεονέκτημα: την ικανότητα ενιαίας απόφασης και δράσης ενός συγκεντρωτικού κράτους όπως τα παραπάνω.

Η πρωτοβουλία του ASEM5 δίνει ένα επιπρόσθετο παράδειγμα λειτουργίας ενός πολυμερούς οργανισμού – αν όχι ενός απλού φόρουμ συναλλαγών. Τα κράτη μέλη της ΕΕ ενδιαφέρονται να αναπτύξουν τις σχέσεις τους με τις χώρες της Ασίας και υπέγραψαν στις 9 Οκτωβρίου τη Διακήρυξη του Ανόι στο Βιετνάμ. Η διακήρυξη αυτή μιλάει στο γνωστό ύφος των ευρωπαϊκών κειμένων για την εμπάθυνση του πολιτικού διαλόγου, τη συνεργασία, την ειρήνη και την ανάπτυξη. Η προτεινόμενη λύση αντιμετώπισης προβλημάτων, τόσο μέσα στο πλαίσιο του ASEM όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, είναι η ανάπτυξη της πολυμερούς συνεργασίας, είτε μεταξύ των χωρών μελών, είτε παρέχοντας υποστήριξη στον ΟΗΕ και τα αρμόδια όργανά του. Καμία δεσμευτικότητα όμως δεν προκύπτει συνήθως μέσα από τον απλό διάλογο σε διεθνείς οργανισμούς, και στο

Ο γάλλος Πρόεδρος με τον ομόλογό του Hu Jintao κατά τη διάρκεια εργασιών για την προώθηση του sino-γαλλικού διαλόγου τον Οκτώβριο στο Πεκίνο.

ίδιο το κείμενο δεν γίνεται πουθενά νύξη για ανοιχτά θέματα που μπορούν να επιφέρουν ρήξη.

Διαφαίνεται ωστόσο εδώ μια ενδεχόμενη αδυναμία των ευρωπαϊκών χωρών να συλλάβουν το πρόβλημα συνολικά: τα κράτη της Ευρώπης συνήθως προσπαθούν ατομικά να αποσπάσουν οφέλη από την Κίνα και την ευρύτερη περιοχή της Ασίας, ενώ μέσω της ΕΕ θα είχαν μεγαλύτερο διαπραγματευτικό βάρος. Όταν τελικά χρησιμοποιούν το άρμα της Ένωσης, όπως στο πρόσφατο ASEM5, αδυνατούν να μεταφράσουν το συλλογικό τους βάρος σε απτά πολιτικά αποτελέσματα που προκύπτουν από πίεση και δια-

Ο κινέζος πρωθυπουργός Wen στο ASEM5 στο Ανόι, Βιετνάμ, τον Οκτώβριο του 2004.

πραγμάτευση. Οι συνδιασκέψεις διεθνών οργανισμών μετατρέπονται έτσι σε εμπορικά φόρουμ και επιχειρηματικά παζάρια, χάνοντας την πολιτική τους αξία και δυναμικό. Καμία μύτη δεν άνοιξε στο ASEM5 για την Κορέα, την Ταϊβάν, το Θιβέτ, ή τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Κίνα, ενώ για το καθεστώς της Βιρμανίας έγινε απλή μνεία στις υπάρχουσες ευρωπαϊκές κυρώσεις, και του επιτράπηκε να συμμετάσχει πλήρως.

Ακόμα και οι ΗΠΑ ωστόσο, που εποφθαλμιούν την κινεζική αγορά, δεν μπορούν από μόνες τους να επηρεάσουν την κινεζική πολιτική. Η αμερικανική ηγεσία πιέζει την Κίνα να ανοίξει την αγορά της, να αποδεσμεύσει το γιουάν από το δολάριο που ευνοεί μαζικά τις κινεζικές εξαγωγές, και να δεχτεί περισσότερες εισαγωγές αμερικανικών προϊόντων, με τη χαρακτηριστική ανυπομονησία του μεγάλου αμερικανικού κεφαλαίου και των πολυεθνικών που θέλουν ακόμη πιο γρήγορη πρόσβαση στην Κίνα αδιαφορώντας για άλλα κομμάτια της οικονομίας που πλήγονται σημαντικά, όπως η βιομηχανία. Ενώ όμως γίνονται αυτά, η αμερικανική οικονομία χάνει την κατασκευαστική της βάση, που μεταφέρεται στην Κίνα, επηρεάζοντας έτσι άμεσα τις τύχες και των αμερικανών καταναλωτών. Το γιουάν παραμένει καρφωμένο στο δολάριο, με την κινεζική ηγεσία να προσφέρει μη ουσιώδη ανταλλάγματα⁶, ενώ αγοράζει επίσης μαζικά το αμερικανικό εξωτερικό χρέος μέσα από το εμπορικό έλλειμμα.

Στο πολιτικό σκέλος, η πολιτική της Μίας Κίνας στο θέμα της Ταϊβάν έχει γίνει η επωδός στις σχέσεις Ουάσιγκτον-Πεκίνου, με σαφή την πρωτοβουλία των κινήσεων στην κινεζική πλευρά⁷. Στις Εξαμερείς Συνομιλίες για τον πυρηνικό αφοπλισμό της Βόρειας Κορέας, η Κίνα έχει και πάλι το πλεονέκτημα σε σχέση με τις ΗΠΑ: αναλαμβάνοντας τις συνομιλίες, έχει αναγκάσει την Ουάσιγκτον να χρειάζεται τη διαρκή συμπαράσταση και υποστήριξη της σε μια περιοχή όπου η ίδια αναδεικνύεται σε πρωταγωνιστικό παίκτη. Οι Εξαμερείς Συνομιλίες προ-

σφέρουν ένα διπλό θετικό πρόσημο για την Κίνα: από την μία θα ευχόταν σαφώς τον πυρηνικό αφοπλισμό της Β. Κορέας, παίρνοντας όλα τα εύσημα για τη διαμεσολάβηση και την ενίσχυση του περιφερειακού ρόλου της, όσο ακόμα η κύρια απειλή έχει το πρόσωπο των ΗΠΑ. Από την άλλη, κάθε επιβράδυνση ή και ολικό σταμάτημα των συνομιλιών απλά μεγαλώνει τη σημασία της διαμεσολάβησής της για την Ουάσιγκτον, και συνεπώς η κατάρρευση των προηγούμενων γύρων των συνομιλιών δεν βλάπτει την Κίνα.

Και ενώ ακαδημαϊκοί αναλυτές στις ΗΠΑ επιχειρούν να εξηγήσουν το ρόλο της Κίνας στις Συνομιλίες με έννοιες δανεισμένες από την κινεζική παράδοση περί αρμονικών και ευνοούμενων κοινωνιών προσαρμοσμένες σε οικονομικά κίνητρα⁸, η ίδια η Κίνα προχωρεί σε κινήσεις σαφούς γεωπολιτικής σκοπιμότητας, όπως η εγκατάσταση διαστημικού σταθμού με στρατιωτικό προσωπικό στα νησιά Κιριμπάτι του Ειρηνικού από το 1997 έως πρόσφατα⁹.

Τέλος εποχής λοιπόν για Αμερική και Ευρώπη; Ενώ είναι σίγουρο ότι η οικονομική σημασία μετατοπίζεται από τον Ατλαντικό στον Ειρηνικό, μήπως μπορούμε να διαπιστώσουμε το ίδιο και για τους θεσμούς στη διακυβέρνηση και τη διοίκηση; Ένα τέτοιο συμπέρασμα είναι βέβαια πρόωρο: οι ΗΠΑ και η Ευρώπη θα συνεχίσουν για πολύ καιρό ακόμα να έχουν το κπω how και την υψηλή τεχνογνωσία. Ενδεχομένως στο μέλλον όμως να μην έχουν τον έλεγχο και την επίγνωση των αλλαγών που έχουν συντελεστεί στις ισορροπίες των πραγμάτων.

Παρ' όλ' αυτά το αγγλοσαξονικό πρότυπο είναι ίσως το τελευταίο ευρωπαϊκό παράδειγμα τρόπου σκέψης στη διοίκηση και τη διακυβέρνηση το οποίο μπορεί ακόμα να δημιουργεί θεσμούς και να προσδίδει αξία υποστηρίζοντας τη διαδικασία τους – έστω και για πολύ στενά προσωπικά οφέλη. Στο μέλλον, άλλες κουλτούρες, ενδεχόμενα ασιατικές, θα πειραματιστούν με το πρόβλημα της δημιουργίας θεσμών και της απόδοσης αξίας σε αυτούς για να είναι ζωντανοί και αποτελεσματικοί. Κουλτούρες που έχουν προηγούμενες ιστο-

Εκπρόσωπος της ΕΕ στην Πέμπτη Ευρω-Ασιατική Συνάντηση (ASEM5) στο Ανόι, Βιετνάμ, Οκτώβριος 2004.

ρικές εμπειρίες και ρίζες βαθύτερες στον χρόνο από την Αγγλία και τις ΗΠΑ, όπως η Ινδία και η Κίνα. Ποιοι θα είναι οι νέοι συνδυασμοί που θα προκύψουν και ποιες αξίες θα κινητοποιήσουν κοινωνίες πανάρχαιες; Μόνο το εμπόριο, το κέρδος και η αντιγραφή π.χ. εμπορικών πρακτικών και μάρκετινγκ από την Δύση; Αυτά είναι τα μελλοντικά ερωτήματα.

Και ενώ στην Ευρώπη οι συζητήσεις για την μοίρα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας δίνουν και παίρνουν, ο κινέζος Πρόεδρος Hu Jintao στα τέλη του Σεπτεμβρίου έγινε Ανώτατος Διοικητής των κινεζικών Ενόπλων Δυνάμεων, μετά την παραίτηση του Ζιανγκ Ζεμίν από το τελευταίο πόστο που κατείχε. Η ΕΕ μοιάζει ανικανή να αντιμετωπίσει όχι μόνο μακρινά προβλήματα της ΚΕΠΑΑ, όπως η κρίση στο Αφγανιστάν και ο εμφύλιος στο Σουδάν, αλλά και κοντινά και άμεσα, της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, όπως η μαζική πλημμυρίδα απελευσμένων μεταναστών στην Ευρώπη από χώρες της Βόρειας Αφρικής σαν την Λιβύη.

Για κάποιο καιρό από εδώ και μπρος η *virtu* του Machiavelli θα αιωρείται πάνω

από τις πέντε ηπείρους, αφήνοντας τα λαμπερά σημάδια της εδώ κι εκεί, απελευθερωμένη καθώς θα είναι από την προηγούμενη κατοικία της στον Ατλαντικό, για να εγκατασταθεί τελικά στις χώρες της Ασίας και την Κίνα. 🇬🇷

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

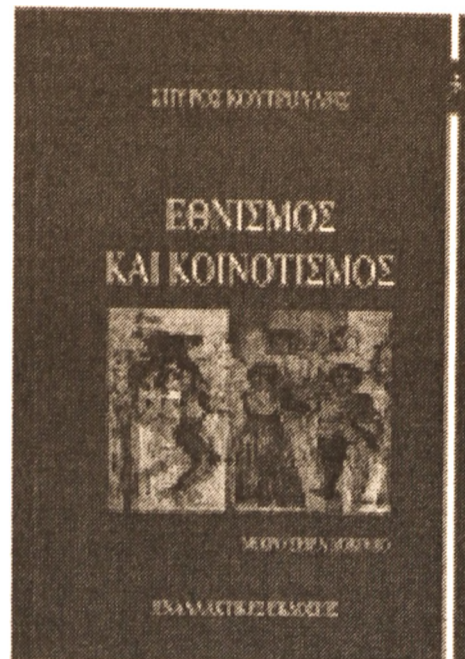
1. «China stands firm on exchange rate policy», 2004-10-12, 07:29:34, Xinhuanet, www.xinhuanet.com, English
2. Οι χώρες του ASEAN είναι: το Μπρουνέι, η Καμπότζη, η Ινδονησία, το Λάος, η Μαλαισία, η Βιρμανία-Μυανμάρ, οι Φιλιππίνες, η Σιγκαπούρη, η Ταϊλάνδη και το Βιετνάμ.
3. Το ASEM είναι ο ευρωασιατικός διάλογος μεταξύ της ΕΕ, των χωρών του ASEAN, της Κίνας, της Κορέας και της Ιαπωνίας.
4. Διατηρεί σταθερή και όχι ελεύθερη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο στα 8.28 γν/δολ.
5. ASEAN Concord II, στο Μπαλί της Ινδονησίας, Οκτώβριος 2003.
6. Στην επίσκεψη που πραγματοποίησε ο κινέζος πρωθυπουργός στην Ουάσιγκτον στις 8 και 9 Δεκεμβρίου του 2003, απάντησε στις πιέσεις των αμερικανικών εμπορικών κύκλων κάνοντας αγορές δισεκατομμυρίων δολαρίων σε αεροσκάφη, οχήματα και γεωργικά εργαλεία. Βλ. «US sees red over China trade», στο www.news.bbc.co.uk, BBC News World Edition, 9/12/03.
7. Τελευταία ο κινέζος Πρόεδρος Hu Jintao σε τηλεφωνική επικοινωνία του με τον Πρόεδρο Μπους προειδοποίησε ότι δεν θα ανεχθεί την πώληση προηγμένων πυραυλικών συστημάτων αξίας 18 δισ. δολαρίων στην Ταϊβάν από τις ΗΠΑ: βλ. «China leader warns Bush on Taiwan», www.news.bbc.co.uk, BBC News World Edition, 31/7/04.
8. Park, John, «China Takes 'Xiaokang' Approach to N. Korea», *The Straits Times*, 5 Φεβρουαρίου 2004.
9. Από το *Oxford Analytica Brief*, China/Kiribati: Pacific Influence, 16 Δεκεμβρίου 2003:1.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

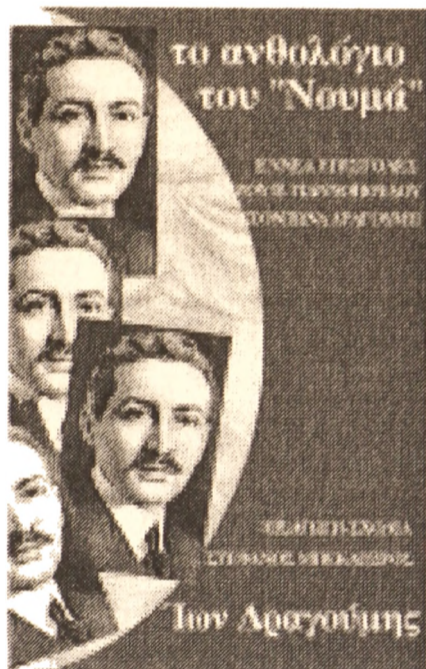
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 37, 106 77 ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 210 3826319, fax: 210 3839930, email: enal@ardin.gr

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ
Η ΘΑΝΑΣΙΜΗ ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΝΔΑ

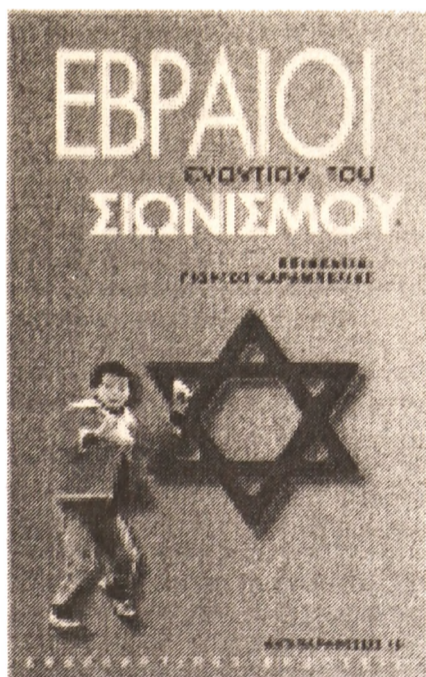
ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΥΤΡΟΥΛΗΣ
ΕΘΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΣΜΟΣ

ΙΩΝ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
ΤΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ"

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
ΧΙΛΙΑΕΝΝΙΑΚΟΣΙΑΕΙΚΟΣΙΔΥΟ
ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

ΕΒΡΑΙΟΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ
ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ

MICHAEL LOEWY - ROBERT SAYRE
ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

Το κρυφό τζαμί

του Χριστόφορου Κατσαρού

Εάν οι ακραίες αντιδράσεις δεν είχαν μονοπωλήσει την προσοχή των μέσων, ίσως και να είχε αρθρωθεί λόγος και αντίλογος γύρω από τη σημασία του εγχειρήματος: τη δημιουργία, για πρώτη φορά ύστερα από 200 χρόνια, ενός τζαμιού στην Αθήνα. Ποιος ο αντίκτυπος στην πόλη στο σύνολό της, ποια η σημασία της σαουδαραβικής χρηματοδότησης και ποιο το αποτέλεσμα της χωροθέτησης που έγινε; Ερωτήματα που έμειναν αναπάντητα ελλείψει ουσιαστικού διαλόγου, ως συνήθως. Περιοριστήκαμε στον άλλο διάλογο, τον τηλεοπτικό, με τους κάθε λογής εγχώριους υπερχριστιανούς, όπως τον Επιφάνιο Οικονόμου που αντιδρά στην ίδια την ιδέα ανέγερσης τεμένους, επικαλούμενος τη λανθασμένη εικόνα που θα διαμορφώνουν οι ξένοι ερχόμενοι από το νέο αεροδρόμιο. Το κύριο μέλημα λοιπόν των φανατικών πολέμιων του τζαμιού στην Αττική είναι η διατήρηση της εικόνας της ελληνικής κοινωνίας ως αμιγώς ορθοδόξων χριστιανών.

Αρνητικές απόψεις για το θέμα εκφράστηκαν και από τον κεντρικό χώρο, κυρίως για το ζήτημα του ισλαμικού πολιτιστικού κέντρου που θα πλαισιώνει το τέμενος. Το πολιτιστικό κέντρο ενοχλεί ακόμα περισσότερο απ' ό,τι το τζαμί: Μουσουλμάνοι ας έρθουν, αλλά όχι και διανοούμενοι. Λες και η αναγκαστική συνθήκη για την αποδοχή των «άλλων» είναι η πνευματική κατωτερότητά τους. Ο άλλος ως ίσος, διαχειριστής ενός αντάξιου πολιτισμού, μιας αντίστοιχης αλλά διαφορετικής παράδοσης, απλά δεν περνάει ως ιδέα. Η δυτική ισλαμοφοβία βρήκε στην Ελλάδα γόνιμο έδαφος, έτοιμες προκαταλήψεις και αναρίθμητους υποστηρικτές.

Κρατικά ισλαμικά πολιτιστικά κέντρα δημιουργήθηκαν τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια στις περισσότερες χώρες της

Ευρώπης, και σίγουρα δεν είναι χώροι συνεύρεσης για τα απανταχού μέλη της αλ-Κάιντα. Σε όσους αμφιβάλλουν προτείνω μια επίσκεψη στο Ινστιτούτο του Αραβικού Κόσμου στο Παρίσι, (έργο του αρχιτέκτονα Ζαν Νουβέλ), ή ακόμη στο ISIM (International Institute for the Study of Islam in the Modern World) στο Λάιντεν της Ολλανδίας: μια από τις σημαντικότερες πλατφόρμες συνάντησης και διανόησης για το Μεσανατολικό, σήμερα στην Ευρώπη. Και μιας και οι ΗΠΑ έχουν σταματήσει κάθε σοβαρή προσπάθεια διαλόγου με τη Μέση Ανατολή, αυτές οι ευρωπαϊκές μονάδες στοχασμού και παραγωγής λόγου είναι ίσως οι τελευταίες προσπάθειες αντίστασης στην ευρέως διαδεδομένη, αν και λανθασμένη, θεωρία περί αναπότρεπτης και καθολικής ρήξης του Ισλάμ με τη Δύση.

Η θεωρία της αναπότρεπτης ρήξης εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 στους κύκλους των αμερικανικών πανεπιστημίων της Μέσης Ανατολής. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως η διάδοσή της είναι ταυτόχρονη με την άνοδο των νεοσυντηρητικών στις ΗΠΑ. Όποια και αν είναι η προέλευση της θεωρίας της ρήξης, το σίγουρο είναι πως δεν χρειάστηκε πολύ για να την ασπαστούν οι κάθε λογής τουρκοφάγοι. Ισλαμικό πολιτιστικό κέντρο μάλλον θα αργήσουμε να δούμε στην Αττική, όπως θα αργήσουμε να ξαναδούμε μιναρέ.

Όσο οπισθοδρομική κι αν είναι η αντίδραση στην ανέγερση τεμένους, οφείλει κανείς να παραδεχτεί πως η σαουδαραβική χρηματοδότηση δεν είναι μια λεπτομέρεια που μπορεί κανείς να παραβλέψει. Η σαουδαραβική επέμβαση στη Βοσνία κάθε άλλο παρά ιδανική ήταν. Οι Σαουδάραβες, όταν χιτίζουν, συνήθως επίσης στελεχώνουν. Τι δουλειά έχουν Σαουδάραβες σε μια χώρα με γη-

γενή μουσουλμανικό πληθυσμό; Το ερώτημα ας το απαντήσουν αυτοί που οραματίστηκαν αυτή την εξέλιξη.

Γιατί να μην διαχειριστούν την όλη υπόθεση οι ελληνικές μουσουλμανικές αρχές της Θράκης; Η απάντηση είναι απλή. Η επιλογή της σαουδαραβικής λύσης αποσκοπεί στον διαχωρισμό αυτού του τεμένους από το μουσουλμανικό παρελθόν της χώρας μας. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει το τέμενος να έχει σχέση με την οθωμανική περίοδο της Ελλάδας. Έτσι βλέπουν τα πράγματα στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Τόσα χρόνια πασχίζουν να σβήσουν αυτό το κομμάτι της ιστορίας μας – πώς θα μπορούσαν να κάνουν πίσω τόσο εύκολα; Καλύτερα λοιπόν ένα τζαμί αλεξιπτωτιστής από τη μακρινή Σαουδική Αραβία, παρά κάτι που να θυμίζει ότι πριν από διακόσια χρόνια μεγάλο μέρος του πληθυσμού του ελληνικού χώρου ήταν μουσουλμάνοι. Και όμως, στη μικρή Αθήνα του 18ου αιώνα λειτουργούσαν δύο τζαμιά και μια κορανική θεολογική σχολή.

Το ερώτημα τίθεται αυθόρμητα: Τη στιγμή που η Ελλάδα απαιτεί την επαναλειτουργία της θεολογικής σχολής της Χάλκης, γιατί να μην ξαναλειτουργήσει το τζαμί του Τσιουδαράκι στην πλατεία Μοναστηρακίου; Αφελής ερώτηση. Αυτό αποκλείεται γιατί η σύγχρονη Ελλάδα δεν έχει θελήσει να εντάξει στην ιστορία της την οθωμανική περίοδο. Αποκλείεται επειδή μάθαμε πως ελληνικό είναι οτιδήποτε αντιτάσσεται στους Τούρκους. Το ότι υπήρξε ελληνικός πολιτισμός στα αστικά κέντρα της οθωμανικής αυτοκρατορίας είναι κάτι που παραγράψαμε. Πως με τις ανταλλαγές πληθυσμού στείλαμε στην Τουρκία, με μοναδικό κριτήριο το θρήσκευμα, χιλιάδες Έλληνες που αγνοούσαν την τουρκική γλώσσα, αυτό δεν διδάσκεται ακόμη στα σχολεία.

Και όμως σήμερα στη Σμύρνη υπάρχουν ακόμα ελλαδίτες Τούρκοι που μιλούν ελληνικά, όπως και στη Νέα Σμύρνη βρίσκεις ακόμα εξηντάρηδες Πολίτες που μιλούν την τουρκική.

Το ζήτημα πλέον δεν αφορά μόνο τους μουσουλμάνους οικονομικούς μετανάστες. Αγγίζει το δύσκολο θέμα της διαχείρισης του οθωμανικού μας παρελθόντος.

Πέραν όμως του ιδανικού χαρακτήρα της πρότασης (αποδοχή ενός παρελθόντος που μάθαμε να βιώνουμε ως κατοχή) εγείρεται το ζήτημα της αντίληψης για το Ισλάμ, στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Η Ελλάδα δεν είναι η μοναδική χώρα στην Ευρώπη όπου η λειτουργία τζαμιού συναντάει αντιστάσεις. Στην Ολλανδία, χώρα με παράδοση στην ένταξη των μεταναστών, ο δήμαρχος του Ρότερνταμ σταμάτησε την κατασκευή του τρίτου τζαμιού της πόλης, αντιδρώντας στην ευκολία με την οποία η Μαροκινή κοινότητα πραγματοποιούσε τα σχέδιά της. «Χωρίς πόνο τέμενος ή εκκλησία δεν χτίζεται».

Όποιοι κι αν είναι οι πραγματικοί λόγοι γι' αυτή την αναβολή, το σίγουρο είναι πως το Ισλάμ ενοχλεί. Οι λόγοι γι' αυτή την εκ των προτέρων απόρριψη διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Αν στην Βαλκανική οι εθνικοί απελευθερωτικοί αγώνες κατά των Οθωμανών καθορίζουν την αντίληψη για το Ισλάμ, στην βόρεια Ευρώπη το αποικιοκρατικό παρελθόν παίζει καθοριστικό ρόλο στην εικόνα που διαμορφώνεται για τους μουσουλμάνους, και στην υποδοχή που τους επιφυλάσσεται όταν και αν μεταναστεύσουν.

Το έργο του Έντουαρντ Σαϊντ δείχνει ξεκάθαρα πως η εικόνα που διαμορφώνεται στη Δύση για τους Άραβες και το Ισλάμ δύσκολα ξεφεύγει από στερεότυπα οριενταλισμού, αποικιοκρατικού χαρακτήρα. Αυτά τα κατάλοιπα διαμορφώνουν περισσότερο από οτιδήποτε άλλο την κοινή γνώμη στη Δύση σήμερα. Παρόμοια στερεότυπα συναντά κανείς και στον χώρο της αρχιτεκτονικής. Οι συνέπειες τέτοιων προκαταλήψεων στην αρχιτεκτονική σίγουρα δεν κοστίζουν ζωές, δεν παύουν όμως να υφίστανται και να διαιωνίζουν ένα πολιτισμικό χάσμα. Η δε εκδήλωσή τους

Το τέμενος Shah Jahan, το πρώτο τζαμί στην Μεγάλη Βρετανία (1889).

σε κτήρια τις καθιστά ακόμα πιο ευανάγνωστες.

Η μελέτη της αρχιτέκτονος Nebahat Ancioğlu για τα τζαμιά που χτίστηκαν τον 20ό αιώνα στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες είναι αποκαλυπτική. Τόσο το μεγάλο τζαμί του Παρισιού (1926) όσο και το τζαμί Shah Jahan του Λονδίνου (1889) διακατέχονται από οριενταλιστικά χαρακτηριστικά, εμπνευσμένα κάθε φορά από τις αποικίες της κάθε χώρας τη στιγμή της δημιουργίας του τεμένους. Το τζαμί του Λονδίνου εμπνέεται από το Τατζ Μαχάλ (ασχέτως αν το συγκεκριμένο μνημείο δεν είναι τζαμί), ενώ εκείνο του Παρισιού χτίστηκε προς τιμήν των 100.000 μουσουλμάνων που θυσιάστηκαν για την Γαλλία στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Τα δύο αυτά τεμένη χτίστηκαν με κύριο γνώμονα τον συμβολισμό της ίδιας της παρουσίας τους στην πόλη. Διαμορφώθηκαν ως ντεκόρ, και όχι για τις ανάγκες των πιστών για τους οποίους προορίζονταν. Χτίστηκαν για να δείχνουν ανατολίτικα και να πιστοποιούν με αυτό τον τρόπο το μεγαλείο και την έκταση της αυτοκρατορίας. Ήταν σύμβολα της εξουσίας που τα αποδεχόταν.

Μήπως και η χωροθέτηση του αθηναϊ-

κού τζαμιού στη μακρινή Παιανία δεν εξυπηρετεί τους ίδιους σκοπούς; Τα οριεντάλ τζαμιά των αρχών του περασμένου αιώνα ήταν διακοσμητικά τρόπαια των αποικιών. Η τοποθέτηση του τζαμιού σε εμφανές σημείο στην Αττική Οδό, λίγο μετά το αεροδρόμιο, μάλλον και αυτή διακοσμητική είναι. Το κίνητρο δεν είναι ακριβώς το ίδιο, αλλά το αποτέλεσμα συμπίπτει. Στην Αθήνα του 2004, όπως στο Πάρισι του 1926, το τζαμί χτίζεται (αν ποτέ χτιστεί) για να δείξουμε ότι το αποδεχόμαστε, και όχι για τους υποτιθέμενους χρήστες του. Τώρα που τελείωσαν οι Ολυμπιακοί και έληξε η τραγικωμική ανησυχία για το τι θα πουν οι ξένοι, ας δοθεί από την πολιτεία μια ρεαλιστική απάντηση στο αίτημα για δημιουργία τζαμιού. Αντί ενός τεμενούς-βιτρίνας ας γίνει ένα λειτουργικό κτήριο στην Αθήνα, για τους χρήστες αλλά και τους κατοίκους της πόλης στην οποία καλείται να ενταχθεί. Αντί για σαουδαραβικού τύπου γιγαντισμό και κακογουστιά ας εμπνευστούνε από κατασκευές που έγιναν στη Βοσνία τη δεκαετία του '80. Το τζαμί στο Βίκοβο είναι ίσως η πιο ξεκάθαρη απόδειξη ότι Ισλάμ και νεωτερισμός δεν είναι πράγματα ασύμβατα.

Περικομμένα κείμενα και σχολική λογοτεχνία

του Δημήτρη Κόκορη

Δεν θα ήταν άσκοπο να προεκτείνουμε τον προβληματισμό που πρόσφατα τέθηκε ως προς διάφορες παρεμβάσεις σχετικές με τα λογοτεχνικά κείμενα των σχολικών βιβλίων. Δεν πρόκειται μόνο για οδηγίες που αφαιρούν από ανθολογημένα κείμενα τη δυνατότητα της διδακτικής πρακτικής (περίπτωση κειμένου Βενέζη, Δ' Δημοτικού), ούτε μόνο για χονδροειδείς παραχαράξεις (βλ. Λέανδρος Πολενάκης, εφ. *Η Αυγή*, αρχές Οκτ. 2004) σαν αυτή που δέχτηκε η εκπονημένη από τον Κώστα Χατζόπουλο μετάφραση του *Φάουστ*: Το «παπάδες χαζοί» μετετράπη σε «παπάδες, σοφοί» (βλ. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Ενιαίου Λυκείου*, σ. 524).

Πρόκειται και για αφαιρέσεις τμημάτων από λογοτεχνικά κείμενα, αφαιρέσεις που, ανεξαρτήτως των αιτιών που τις προώθησαν, αναπόφευκτα παραποιούν τα ανθολογημένα λογοτεχνήματα.

Δεν αναφερόμαστε σε μυθιστορήματα, τα οποία –αν και είναι θεσμοθετημένη η διδασκαλία ολοκληρωμένου και μεγάλης έκτασης λογοτεχνικού έργου– για να ανθολογηθούν, de facto περικοπώνται. Δεν είναι ευεξήγητο ούτε φυσικά και ορθό ότι, δείγματος χάριν, περικόπηκε το ποίημα IB' του *Μυθιστορήματος* του Σεφέρη (*ΚΝΑ Α' Γυμνασίου*, σ. 261) ή ότι από το «Γυρισμό του Ξενιτεμένου» του ίδιου ποιητή ανθολογούνται μόνον οι τρεις πρώτες στροφές (*ΚΝΑ Β' Γυμνασίου*, σ. 222) και όχι ολόκληρο το ποίημα.

Το φαινόμενο της περικοπής τμημάτων από τα λογοτεχνικά κείμενα ίσως να μην οφείλεται αποκλειστικά στις ομάδες σύνταξης των σχολικών βιβλίων· ίσως να προκαλείται και από δυσλειτουργίες των Αναλυτικών Προγραμμάτων ή και από υπηρεσιακές παρεμβάσεις, αλλά, όπως και να έχει, πρόκειται για λαθεμένη και παιδαγωγικά ατελέσφορη πρακτική.

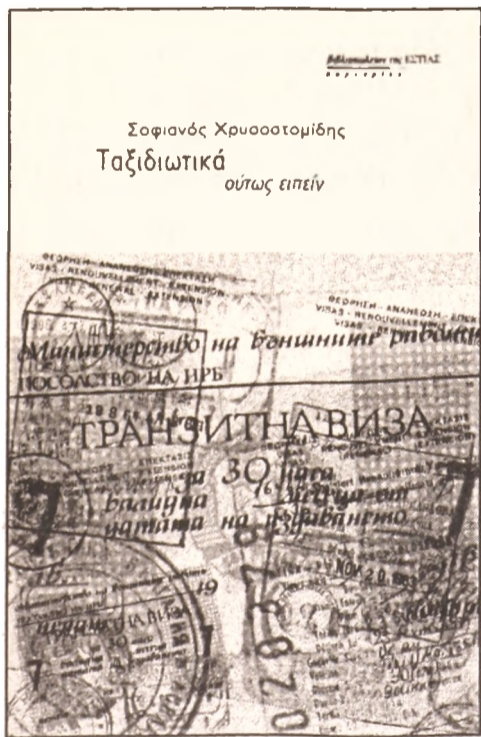
Εισφέρουμε δύο ακόμη δείγματα, τα οποία αντλούμε από πεζογραφικά κείμενα. Στα *ΚΝΑ Β' Ενιαίου Λυκείου* (σ. 421-427) ανθολογείται τμήμα από το διήγημα «Τα χταποδάκια» του Μ. Καραγάτση. Το σκοτεινό «τέλος» του διηγήματος δεν έχει ανθολογηθεί (ο περιθωριακός, αποδιωγμένος από όλους πρωταγωνιστής βρίσκει τραγικό θάνατο). Το κείμενο εντάσσεται εσφαλμένα στην «Πεζογραφία του Μεσοπολέμου». Όμως, όπως θα φανεί στη συνέχεια, το κείμενο έχει γραφτεί με υποφώσκουσα τη θεματική επίδραση της Κατοχής και του Εμφυλίου. Από το ανθολογημένο κείμενο λείπουν (χωρίς να δηλώνεται με το γενικώς αποδεκτό σύμβολο «[...]» η αφαίρεσή τους) όλες οι αναφορές στους «Χίτες», όπως η απλή ανάγνωση του πρωτοτύπου κειμένου αποκαλύπτει (βλ. Μ. Καραγάτση, *Το νερό της βροχής*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», γ' έκδ., χ.χ., σ. 127, 128, 129). Ο λογοτεχνικός ήρωας, για να γίνει αποδεκτός από παρέα γαλονάδων σε μια λαϊκή ταβέρνα, δηλώνει:

«Εμένα που βλέπεις, άδικα μ' έδειραν οι Χίτες στον Άη-Λευτέρη. Δεν είμαι κουκουές!». Λίγο αργότερα –μιας και απευθυνόμενος αναιδώς σε ένστολο θαμώνα λέει: «Επειδή, δηλαδή, έχεις δυόμισυ γαλόνια στο μανίκι, μας κάνεις και τον κάργα;»– επισύρει το ειρωνικό σχόλιο της αφηγηματικής φωνής: «Φως φανάρι πως οι Χίτες του Άη-Λευτέρη δεν είχαν και τόσο άδικο. Μαρτυρήθηκε μοναχός του». Αρκετά σημεία του κειμένου αφαιρέθηκαν στην ανθολογημένη εκδοχή του. Τόσο ακατάλληλα είναι ως πεδίο προβληματισμού για δεκαεπτάχρονους εφήβους;

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά κείμενο του Ανδρέα Καρκαβίτσα, που αποσπασματικά ανθολογείται στα *ΚΝΑ Β' Γυμνασίου* (σ. 9-12). Πρόκειται για τμήμα του πασίγνωστου διηγήματος «Η Θάλασσα» από τα *Λόγια της Πλώρης* («Ο πατέρας μου –μύρο το κύμα που τον τύλιξε... κ.τ.λ.»). Το αγόρι ονειρεύεται τη στιγμή που θα έχει ήδη γίνει ένας άξιος ναυτικός: «Θα γινόμουν όμορφος τότε, παλικάρος σωστός· θα με καμάρωνε το νησί [θα με αγαπούσαν τα κορίτσια]!». Θα καταλάβατε, βέβαια, ότι την περικλειόμενη στις αγκύλες φράση (και πάλι «σιωπηρά»)... «την έφαγε η μαρμάγκα» και αφαιρέθηκε από το σχολικό βιβλίο. Η απολύτως φυσική και ψυχολογικώς αναμενόμενη επιθυμία κάθε εφήβου να είναι ερωτικά ελκυστικός, φαίνεται ότι θεωρήθηκε εκπαιδευτικώς ανάρμοστη. Πού να το φανταζόταν ο επιφανής εκπρόσωπος της ώριμης ηθογραφίας μας ότι θα αφαιρούνταν η αθώα αυτή φράση από το κείμενό του; Εάν ερωτηθούν δεκατετράχρονα κορίτσια και αγόρια για το γεγονός («μα δοκιμή θα σας πείσει», που έλεγε και το παλιό σλόγκαν), ως απάντηση θα εισφέρουν αρχικά απορία και μετά τον καγχασμό και το γέλιο. Ένα λυτρωτικό γέλιο, που υπογραμμίζει (εξ όνυχος τον λέοντα) ότι η εκπαιδευτική σοβαρότητα πόρρω απέχει της ηθικοπλαστικής(;) σοβαροφάνειας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Σοφινός Χρυσσοστομίδης
Ταξιδιωτικά, ούτως ειπείν

βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ

ΑΕΚ-Tours, ουροαναλύσεις, πολύφερνες νύφες και χορηγοί παντός καιρού

του Νίκου Πρωινού

☞ Το σύστημα ΠΑΣΟΚ πρόλαβε λίγο πριν τη δύση του, με τις γνωστές διαπλοκές που καλλιέργησε την εικοσαετία που βρισκόταν στην εξουσία, να χαρίσει το Στάδιο Καραϊσκάκη στον εθνικό «του» προμηθευτή. Το στάδιο μετεξελίχθηκε (Κυρκική ορολογία) σε ποδοσφαιρικό γήπεδο. Αποτέλεσμα; Δεκάδες σωματεία κλασικού αθλητισμού να βρίσκονται άνευ στέγης.

☞ Την προηγούμενη εβδομάδα ο ΣΕΓΑΣ Πειραιά εξέδωσε ανακοίνωση ζητώντας την παρέμβαση της πολιτείας και την επίλυση του προβλήματος.

☞ Είχαμε άμεση κατάθεση ερώτησης, από το ΚΚΕ, για το ζήτημα αυτό. Άντε να δούμε τι θα απαντήσει ο Ορφανός.

☞ Ο Νικολαΐδης πήγε εκδρομούλα την ομάδα του στην Κωνσταντινούπολη, να λάβει τις ευχές του Πατριάρχη. Όμως το οικονομικό εξακολουθεί να «καίει», για να μην πούμε «ζεματάει», την ΠΑΕ η οποία κινείται σε τεντωμένο σχοινί.

☞ Διαδήλωσαν και οι ΑΕΚτζήδες στο κέντρο της Αθήνας ζητώντας (πολύ ορθά) να πληρώσουν αυτοί που έκλεψαν τα λεφτά.

☞ Όμως τα «κονέ» που είχαν οι «νταβατζήδες» της Ένωσης με τους προηγούμενους καθεστωτικούς ήταν πάρα πολύ υψηλά. Οπότε μάλλον χλωμό φαίνεται κάτι τέτοιο.

☞ Όσο για την υπαγωγή της ομάδας στο άρθρο 44 μοιάζει να απομακρύνεται οριστικά.

☞ Μόνον ο γάτος (και φίλαθλος) Μπέος τα κατάφερε...

☞ Τουλάχιστον ας του γύρευαν την τεχνογνωσία!

☞ Το νέο αφεντικό της ΑΕΚ θυμίζει τις «μαγκιές» του Georgakis, που έχει στην απέξω το Λαλιώτη και συμβουλευεται μια παρέα από φλούφληδες του ΥΠΕΞ, τους Ανδρουλοκουναλάκηδες και τις Σουλβανομαρίες.

☞ Ποιος αμφιβάλει ότι και πάλι θα χάσει, όποτε κι αν γίνουν εκλογές;

☞ Στο μπάσκετ ο Παναθηναϊκός πέρασε στον τελικό αποκλείοντας κατά σειρά: Ολυμπιακό, ΑΕΚ και ΠΑΟΚ. Όπως φαίνεται, από τη διαφορά δυναμικότητας, θα το πάρει περπατώντας (και) αυτό το πρωτάθλημα. Ο κυρ-Σωκράτης έχει μεγάλες σκοτούρες αυτόν τον καιρό και είναι δύσκολο να κάνει κάτι σοβαρό.

☞ Οι παλιές, καλές μέρες που το σύστημα λειτουργούσε αυτόματα υπέρ των συμφερόντων του πέρασαν ανεπιστρεπτή.

☞ Ποιος θα μαζεύει τώρα τους Τάκηδες από το σκουπιδοκάνάλό του και τους καλοταϊσμένους «δημοσιογράφους», οι οποίοι κονόμαγαν το κάτι τι τους με τα δημοσιεύματα υπέρ του εθνικού προμηθευτή στα έντυπα (sic) που «έγραφαν».

☞ No success, no money!

☞ Πάγωσαν (προσωρινά;) και οι προμήθειες στο δημόσιο...

☞ Μαύρη μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα!

☞ Το μάθαμε κι αυτό. Διεθνής μπασκετμπολίστας (Μυλωνάς) κατήγγειλε ότι πριν από χρόνια αντάλλαξε τα ούρα του με έγχρωμο συμπαίχτη του, όταν έπαιζε στη Δάφνη, για να μην εντοπιστεί η χρήση αναβολικών στον Αμερικανό.

☞ Από τις αλλαξοκωλιές στις αλλαξοκατουρλιές!

☞ Το Περιστέρι, λόγω χρεών, αποχαιρέτησε την Α1 κατηγορία. Θλίψη. Μια ομάδα την οποία έτρεμαν πριν μερικά χρόνια οι «μεγάλοι» στο γήπεδό της, με διεθνείς επιτυχίες και προσφορά μεγάλων ονομάτων στο χώρο, αλλάζει κατηγορία! Τα καλά των ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων και της επιχειρηματικότητας στον αθλητισμό.

☞ Και μια και περί καλαθόσφαιρας ο λόγος, διαβάσαμε ότι η διοργανώτρια του κυπέλλου σκέπτεται ο τελικός μεταξύ Παναθηναϊκού και ΑΡΗ να γίνει χωρίς την παρουσία των «οργανωμένων», και τα εισιτήρια να δοθούν σε μαθητές.

☞ Τα σωματεία αντιδρούν. Ίσως όχι τόσο για τα χρήματα που θα απολέσουν, αλλά επειδή η μοναξιά που αισθάνονται οι ελληνικές ομάδες χωρίς τους στρατούς των ανεγκέφαλων, είναι αβάσταχτη.

☞ Στο προηγούμενο τεύχος διατυπώσαμε από τη στήλη αυτή την άποψη ότι ο Σουμ βρίσκεται σε ηλεκτρική καρέκλα. Πριν αλέκτορα λαλήσει τρεις, ο προπονητής του Παναθηναϊκού απολύθηκε, την στιγμή μάλιστα που η ομάδα του ήταν πρώτη με τρεις στις τρεις νίκες.

☞ Με το νέο προπονητή κατόρθωσε να αποσπάσει ισοπαλία στην έδρα της με το Αιγάλεω!

☞ Ζητείται ψυχίατρος στην περιοχή Παιανίας, για απευθείας ανάθεση έργου στο οποίο θα συμπεριλαμβάνονται: εξετάσεις-ψυχανάλυση-εξωνοσοκομειακή θεραπευτική αγωγή και ό,τι ήθελε προκύψει.

☞ Τις νύφες του Παντελή Βούλγαρη θυμίζουν οι πρόεδροι των ποδοσφαιρικών ενώσεων της επαρχίας. Με γαμπρούς τον Γκαγκάτη και τη ΝΔ, σε όποιον τελικά πάρει το χρίσμα (γιατί οι μνηστήρες είναι πολλοί).

☞ Οι γαμπροί θα πάρουν την ψήφο για την ΕΠΟ και οι νύφες επιχορηγήσεις από την πολιτεία.

☞ Σε ρόλο μεσάζοντα και πάλι γνωστά πρόσωπα από τον χώρο της δημοσιογραφίας. Φανταζόμαστε, με το αζημίωτο.

☞ Κλείνουμε την ανταπόκριση με κάτι που επισήμανε ο καλός συνάδελφος Μάκης Διόγος στο *Ντέρμπι*. Ο Μαραθώνιος που θα διεξαχθεί, όπως όλα δείχνουν δεν θα έχει, όπως και πέρυσι, το όνομα του αγωνιστή της Αριστεράς Γρηγόρη Λαμπράκη. Οι διαφημίσεις στον τύπο φέρουν το όνομα του χορηγού. Μιας τράπεζας...

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Άνοιξη στο ελληνικό σινεμά

Κάτι πολύ παρήγορο συμβαίνει στο ελληνικό σινεμά μετά την επιδρομή των δήθεν μεταμοντέρνων ή αλμοδοβαρικών προτάσεων τύπου *Safe Sex* ή των ταινιών της Όλγας Μαλέα. Απ' την άλλη, τα πράγματα είναι απλά. Τα πράγματα είναι μονοδιάστατα. Και γι' αυτό τα πράγματα είναι άκρως επικίνδυνα. Το σινεμά ως η βασική βιομηχανία παραγωγής εικόνας, δοκιμάζεται διεθνώς καθώς κυριαρχείται εξ ολοκλήρου από τις νόρμες της αμερικανικής αγοράς και την αισθητική του Χόλιγουντ. Η πικρή αλήθεια είναι πως καταναλώνουμε παρασυρμένοι από την πιο ύπουλη διαφήμιση χιλιόμετρα κινηματογραφικής ηλιθιότητας. Τελεία και παύλα: ο συνειδητοποιημένος θεατής πρέπει να σαμποτάρει συστηματικά τα προϊόντα made in USA. Μ' ελαχιστότατες εξαιρέσεις, όπως λ.χ. ο Τζάρμους. Το δήθεν διασκεδαστικό αλλά στην πράξη αποβλακωτικό σινεμά που παράγει καταιγιστικά η υπερδύναμη εκφυλίζει σταθερά τον πλανήτη δημιουργώντας «μάζα» και «ζηματοποίηση», για να θυμηθούμε την έκφραση του αλησμόνητου Κωνσταντίνου Καλλιγά. Από κοντά ο παντοδύναμος τηλεοπτικός λαϊκισμός και ο φαρισαισμός της μονοδιάστατης τηλε-είδησης, ολοκληρώνουν το κακό. Πρέπει ν' αντισταθούμε. Θεωρώ κι εγώ τον εαυτό μου θύμα της κινηματογραφικής σπέκουλας υπέρ των χολιγουντιανών «αριστουργημάτων». Τελευταία φορά που την πάτησα ήταν οι *Γυναίκες του Στέπενγκουντ*, μια καλοσυσχευασμένη μπούρδα. Κρίμα τη Νικόλ Κίντμαν. Καταφύγιό μου η *Αμελί* και ο Τορνάτορε που (ξανα)είδα στην κρατική τηλεόραση. Καταφύγιό μου το «Μίξερ» της ΕΤ3, του Βασίλη Κατσίκη και του Παύλου Νεράντζη, επειδή ξέρει να συνδυάζει την έρευνα, την άποψη και την αισθητική. Την έγκυρη πληροφόρηση, την ανατροπή των στερεοτύπων και τη στρωτή σινε-αφήγηση.

Κολοφώνας αυτής της οπτικής η ταινία *CC.TV* του Κατσίκη, ένα αυτοσχόλιο στην εξουσία της εικόνας. Τη μαγγανεία και τ' αδιέξοδό της. Μια κάμερα τρελαίνεται και «γράφει» ανεξέλεγκτα τον εαυτό της και τον κόσμο. Ο Κατσίκης παντρεύει το -ευρηματικότατο- φίξιον με το ασυμβίβαστο ρεπορτάζ· το ντοκιμαντέρ με την κοινωνική θεωρία, ενώ συγχρόνως κάνει έναν κινηματογράφο χορταστικό, απροσδόκητο, έντιμο, εμπνευσμένο. Ζούμε όλοι την ιδιότυπη αστυνόμευση της κρυφής κάμερας παντού, για το καλό μας! Μας «φυλάνε» με τη διττή σημασία, έστω κι αν δεν τους το ζητήσαμε. Η χυδαιότητα των τηλεοπτικών ριάλιτι μετανάστευσε στον δημόσιο χώρο και, πολιτικοποιημένη πια, φόρεσε το πιο αποκρουστικό ένδυμα του φασισμού. Η κάμερα του Κατσίκη ταξιδεύει από τη Θεσσαλονίκη ως τη Γένοβα και από τα ροζ δωμάτια των τραβεστί ως τις συγκρούσεις στο Αφγανιστάν. Η γλυκόπικρη ιστορία του δεν τελειώνει με το «τέλος», μένει συμβολικά μετέωρη. Το όποιο τέλος της είναι έτσι ευθύνη του καθενός μας. Στο κάτω-κάτω σ' αυτό το παιχνίδι του «κάποιος να μας φυλάει» είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι. Η τρομοκρατική εξουσία του «γυάλινου ματιού» και των ειδήσεων στις 8, πατάει κυρίως στη δική μας συνενοχή και απάθεια...

Παράλληλα παίζεται αυτές τις μέρες το *Delivery* του Νίκου Παναγιωτόπουλου, ενώ επίκεινται οι πολύφερνες *Νύφες* του Παντελή Βούλγαρη. Τά πράγματα άρα μας επιτρέπουν να αισιοδοξούμε. Ειδικά ο Παναγιωτόπουλος έφτιαξε μια σκοτεινή ελεγεία σχετικά με τους ανθρώπους του περιθωρίου, τους μετανάστες, τους σαλεμένους άστεγους και τα πρεζόνια της πλατείας Βάθης, που ζουν ακριβώς παράλληλα με τη μικροαστική μας ευμάθεια και περιχαράκωση. Στους ίδιους αυτούς δρόμους που εμείς περιφερόμαστε πολυάσχολοι το πρωί, το βράδυ ζει ένας άλλος κόσμος, που τύποις έχει τα ίδια δικαιώματα με μας. Το *Delivery* είναι μια σκληρή, τρυφερή ταινία που περισσότερο ενοχλεί παρά ανακουφίζει. Κι αυτό γιατί κυρίως δείχνει ό,τι δεν θέλουμε να δούμε.

Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

- Στη Θεσσαλονίκη, στο Πολιτιστικό Κέντρο του ΜΙΕΤ (Βασ. Όλγας 108), μεταφέρθηκε η μεγάλη έκθεση του **Ανδρέα Βουρλούμη** (1910-1990), με τίτλο «Η καθημερινή ζωή ενός ζωγράφου», που είχαμε προ μηνών απολαύσει και στην Αθήνα. Επίσκεφθείτε την μέχρι 12/12.

- Στη Θεσσαλονίκη εκθέτει επίσης ο καλός ζωγράφος και ποιητής **Νίκος Χουλιάρης**: στη γκαλερί TinT (Χρυσ. Σμύρνης 13) και έως 20/11.

- **Επίσκεφθείτε** την ωραία έκθεση με χαρακτηριστικά του μεγάλου **Ρέμπραντ** από το Μουσείο Rembrandthuis του Άμστερνταμ, που εγκαινιάστηκε την περασμένη Τρίτη, 19/10, στο Μουσείο Μπενάκη (Κουμπάρη 1, Κολωνάκι).

- Στο Κολωνάκι δείτε επίσης την έκθεση ζωγραφικής του **Αχιλλέα Παπακώστα**, στη γκαλερί Ζουμπουλάκη (έως 6/11), αλλά και της **Ελένης Παυλοπούλου**, στον Αστρολάβο της Δεξαμενής (Ξανθίππου 11 - έως 12/11), και της **Μαρίας Κελαϊδή**, στη γκαλερί «3» (Φωκυλίδου 3).

- Την Τρίτη 2/11, στο Ινστιτούτο Γκαίτε (Ομήρου 14-16) το Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής θα παρουσιάσει έργα των **Γ. Σακαλλιέρου**, **Λ. Κανάρη** και **Α. Αγραφιώτη**, που βραβεύθηκαν στο Διαγωνισμό Σύnthεσης στη μνήμη «**Δημήτρη Δραγατάκη**» (2003/4), όπως και έργα του ίδιου του Δ. Δραγατάκη.

- **Μέχρι τις 30/10** προλαβαίνετε επίσης να δείτε την ωραία έκθεση ζωγραφικής του **Θοδωρή Κανάκη**, που γίνεται στη γκαλερί Astra (Καρυάτιδων 8, Ακρόπολη).

Ένα συνέδριο για τον Ψυχάρη

Ο Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης οργάνωσε από 14 έως 17 Οκτωβρίου την ΙΑ Έπιστημονική του συνάντηση αφιερωμένη στα 150 χρόνια από τη γέννηση του Ψυχάρη με τον τίτλο: «Ο Ψυχάρης και η εποχή του. Ζητήματα γλώσσας, λογοτεχνίας και πολιτισμού». Πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής ήταν η Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, ενώ επίτιμος πρόεδρος της Συνάντησης ορίστηκε ο σημαντικότερος μέχρι σήμερα μελετητής του Ψυχάρη Εμμ. Κριαράς, ομότιμος καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Η Συνάντηση δεν ήταν αμιγώς φιλολογική αλλά περιλάμ-

βανε επίσης διεπιστημονικές προσεγγίσεις από το χώρο της γλωσσολογίας, της ιστορίας και της εκπαίδευσης. Τους θεματικούς άξονες αποτέλεσαν: α) η συμβολή του Ψυχάρη στην καθιέρωση της δημοτικής και η σχέση του με τους παλαιότερους, τους συγχρόνους και τους μεταγενέστερους δημοτικιστές· β) η αλληλογραφία του με λογίους της εποχής· γ) η επιστημονική, λογοτεχνική και κριτική του δραστηριότητα· και δ) η σύνθετη ιδιοσυστασία του, οι δρόμοι και οι τρόποι διαμόρφωσής του.

Στη Συνάντηση μετείχαν με πρωτότυπες ανακοινώσεις επιστήμονες από πανεπιστήμια του εξωτερικού (Αγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Βελγίου, ΗΠΑ) και της Ελλάδας

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Η μεγαλοψυχία του Τίτο! Ή, καλύτερα, η δική μας μακροθυμία για το Γ' πρόγραμμα του ραδιοφώνου και τους συνεργάτες του.
- Σάββατο πρωί και ο μουσικός παραγωγός αναφέρει τρεις την γενική «του Τίτο», λες και δεν πρόκειται για τον ρωμαίο αυτοκράτορα αλλά για τον ιδρυτή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, τον οποίο ως γνωστόν θαύμαζε απεριόριστα ο Μότσαρτ...
- Και ο Γκλουκ ομολογουμένως.
- ...Αλλά και κάποια φιντάνια της εγχώριας διανοήσης – θα λέγαμε. Βέβαια στο Γ' παίζουν και ο Στέλιος Μούστος και ο Κυριάκος Λουκάκος και ο Γιάννης Κατσαούνης, μόνο που δεν φτάνουν για να ριζοσπαστικοποιήσουν ένα ραδιόφωνο που μοιάζει να μην έχει άποψη παρά μόνο καλές προθέσεις.
- Λατινιστί Clementia! Αργος το κύριο όνομα «Τίτος» εξελληνίζεται ήδη από τα ρωμαϊκά χρόνια και κλίνεται κανονικά. Πόσο μάλλον που ο απόστολος Τίτος, μαθητής του Παύλου,

- ιδρύει την εκκλησία της Κύπρου. Αλλά και άλλοι Τίτοι διετέλεσαν πάπες, πατριάρχες κ.λπ.
- Η Πάπισσα πάλι της Πινακοθήκης, υποχρεώθηκε να πιει στο τέλος το πικρό ποτήρι του νέου Δ.Σ. του ιδρύματος, που διορίστηκε με σαφή εντολή να ερευνήσει τα οικονομικά του, τις υπερβάσεις των προϋπολογισμών και την εν γένει απαξίωση των εργαζομένων υπέρ της αυθεντίας της διεύθυνσης.
- Αλλά και τον υπερσυγκεντρωτισμό σ' αυτήν τόσων εξουσιών που δεν είχε ούτε ο μακαρίτης ο Τίτο.
- Όχι ο Απόστολος, ο άλλος. Βλέπετε ο σκανδαλώδης νόμος Βενιζέλου μετέτρεψε την Πινακοθήκη σε φέουδο του ενός.
- Παρότι λοιπόν επεχείρησε με νομικά προσκόμματα να εφεισβάλει την καταλληλότητα ενίων από τα μέλη, η νυν διεύθυνση τελικά απεδέχθη το μοιραίο.
- Κύριε Αντώνη

- Μακρουδρημήτρη, κύριε Παναγιώτη Τέτση, κυρία Μερόπη Πρέκα, κύριε Αράπογλου, σιδεροκέφαλοι!
- Πολλά λέγονται για πολλές μίζες. Διερευνήστε τα!
- Όπως επίσης σιδεροκέφαλος και ο νέος γενικός επιθεωρητής δημόσιας διοίκησης, ο αεροπαγίτης κ. Λέανδρος Ρακιντζής, ένας άνθρωπος υψηλής παιδείας, σπάνιας ευθυκρισίας και αδαμάντινου ήθους. (Κι αυτό δεν είναι λόγια).
- Πληροφορούμαστε λοιπόν ότι υπάρχει η βούληση ν' αποσταλούν ελεγκτές στα άδυτα της Πινακοθήκης για να μελετήσουν τα οικονομικά των παρελθόντων ετών, όταν πρόεδρος ήταν ο φιλότεχνος κ. Απόστολος Μπότσος.
- Ου μην και θιασώτης των πολιτιστικών ταξιδιών αλλά και των κοσμικών δημοπρασιών, θα συμπληρώναμε. Ο κύριος της κυρίας.
- Ιδιαίτερα μάλιστα μετά τις σκληρές δηλώσεις του νέου προέδρου της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας», του μαύρου κ. Μαύρου που τρέχει και δεν φτάνει για να φέρει σε λογαριασμό τα ανοικονόμητα οικονομικά

- της βενιζέλειας-γιαννακοπούλειας Μεγαλομανίας...
- Δήλωσε λοιπόν ο κ. Μαύρος στην εφημερίδα *Metro* ότι η Πινακοθήκη τριπλασίασε σ' όλες τις μεγάλες τις εκθέσεις τον αρχικό προϋπολογισμό των εκδηλώσεων, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει ανεξήγητη τρύπα.
- Εμείς θα προτεινάμε να ελεγχθούν και οι αναθέσεις εκδόσεων, εργολαβιών και ποικίλων άλλων δραστηριοτήτων, στον ίδιο πάντα παραγγελιοδόχο, αλλά και το σκάνδαλο των καταλόγων που στοιχίζουν πανάκριβα, εκδίδονται μετά το πέρας των εκθέσεων και παραμένουν αδιάθετοι.
- Ενώ αντιθέτως είναι πολύ ευδιάθετος ο τυπογράφος που τους τυπώνει κατ' αποκλειστικότητα.
- Έτσι, οι επισκέπτες της Πινακοθήκης ζητούσαν τον κατάλογο για «Το Φως του Απόλλωνα», αλλά έπαιρναν το βιβλίο της κ. Λαμπράκη-Πλάκα για την Αναγέννηση προς εφορίαν των εκδόσεων Καστανιώτη.
- Πλάκα δεν έχει; Η εφορία τι λέει επ' αυτού;
- Αφήστε που έχει απαγορευθεί διά ροπάλου να πουλιούνται απ' το πωλητήριο της Πινακοθήκης τα ανάλογα

(Θεσσαλονίκης, Αθήνας, Ιωαννίνων). Το τετραήμερο των εργασιών υπήρξε γόνιμο και έδωσε ουσιαστικά ερευνητικά αποτελέσματα τόσο στο επίπεδο των στόχων και της θεματικής όσο και σε εκείνο της μεθοδολογίας, των προσεγγίσεων και των επεξεργασιών. Η προσωπικότητα καθώς και το έργο του Ψυχάρη με τις πολλαπλές πτυχές του εξετάστηκαν από πολλές οπτικές γωνίες, το ενδιαφέρον για την προώθηση των ψυχαρικών σπουδών και μελετών ανανεώθηκε. Βέβαια, πολλά θέματα μένουν ακόμη ανοιχτά για να ερευνηθούν με τα νέα θεωρητικά εργαλεία.

Σωτηρία Σταυρακοπούλου

Αφιέρωμα στο Νίκο Σκαλκώτα

Τριήμερο εκδηλώσεων για τα 100 χρόνια από τη γέννησή του Νίκου Σκαλκώτα διοργανώνει το Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου στο Μεγάλο Αρσενάλι, στο Παλιό Λιμάνι των Χανίων από 21 έως 24/10. Χθες Πέμπτη, εγκαινιάστηκε έκθεση με φωτογραφίες και ντοκουμέντα από τη ζωή και το έργο του Σκαλκώτα, που θα μείνει ανοιχτή έως τις 11 Νοεμβρίου. Για το Σαββατοκύριακο έχουν προγραμματιστεί δύο συναυλίες και μία ημερίδα με θέμα «Ο Σκαλκώτας και η εποχή του» (Σάββατο 23/10). Για περισσότερες πληροφορίες στο: 28210 40101.

Το έργο του Σκαλκώτα, έργο μεγάλο, καλύπτει όλες τις μουσικές μορφές και παραμένει στο μεγάλο μέρος του ανεξερεύνητο.

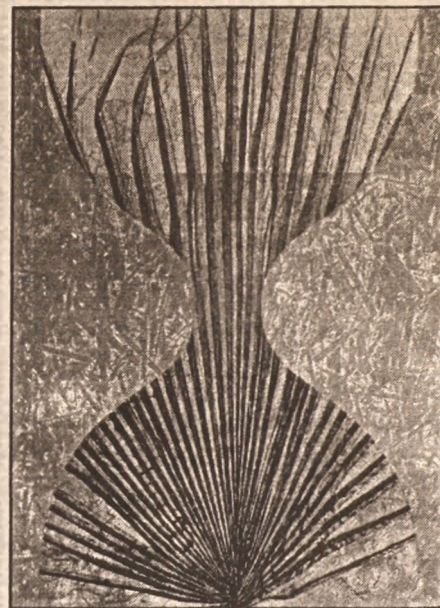
βιβλία του γνωστού επιμέλητή που εδώ και μια δεκαετία έχει μπει στη μαύρη λίστα της πάπισσας.

- Index librorum prohibitorum, που φτιάχνανε κι οι Πάπες.
- Δικό μας το μαγαζί, ό,τι θέλουμε κάνουμε.
- Η μικροψυχία της... Τίτας. Ή, αλλιώς, το Σπίτι της Μπερνάρντα Πλάκα. Ή, καλύτερα, η εκδίκηση της πάπιας.
- Η οποία αισίως εισέρχεται και στο εβδομηκοστόν έτος της ηλικίας της, αλλά εξακολουθεί να διακατέχει θέση του Δημοσίου.
- Ενώ προ διατίνας απεχώρησε απ' το Πανεπιστήμιο λόγω ορίου ηλικίας, πράγμα που συνέβη προσφάτως και με την άσπονδη φίλη και συμφοιτήριά της κ. Μαίρη Μιχαηλίδου, τ. γενική διευθύντρια του ΥΠΠΟ και τ. διευθύντρια της Πινακοθήκης, η οποία επίσης ετερμάτισε ευδοκίμως τη θητεία της, συμπληρώνουσα το 65ο έτος. Έτσι είναι αυτά τα πράγματα.
- Ει το φέρον σε φέρει, και φέρε και φέρου...
- Απλοελληνιστί καιρός φέρνει τα λάχανα, καιρός τα παραπούλια.
- Μόνον ο «καιρός» της *Ελευθεροτυπίας* παραμένει

αμετακίνητη αξία.

- Πάντως κάτι κινείται επιτέλους στο ΥΠΠΟ. Μόνο που τα βήματα, ακόμη, είναι πολύ διστακτικά.
- Άσχετο: Για την Προεδρία της Δημοκρατίας υπάρχει όριο ηλικίας;
- Θα ρωτήσω τον κ. Μητσοτάκη και θα σας απαντήσω.
- Είδες το Μπερμπάντειο; Και οι πρυτάνεις του δουλειές με φούντες! Αν και το αστεϊάκι πηγαίνει περισσότερο σ' εκείνον τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Κρήτης με τα δενδρύλλια.
- Εν πάση περιπτώσει, ό,τι φρούτο θες το βρίσκεις στον ακαδημαϊκό λειμώνα. Ο παπανδρεϊκός «Νόμος-Πλαίσιο» έχει κάνει επί μία εικοσαετία πολύ καλά τη δουλειά του.
- Και τώρα θερίζουμε τους καρπούς (πασοκιστί «φρουτάκια»).
- Τι να σου κάνει και η κακομοίρα η Γιαννάκου. Από πού ν' αρχίσει και πού να τελειώσει. Από τους δικούς της συνδικαλιστές, από τους «εχθρούς» ή από τις κομματικές νεολαίες που έχουν το πάνω χέρι στα πανεπιστήμια;
- Γι' αυτό και βρίσκονται τόσο στα κάτω τους τα πτυχία.
- Κάτι καλό τώρα: Από τις 24 Οκτωβρίου ως τις 14 Νοεμβρίου στο Κέντρο

Ελληνικού Πολιτισμού στη Στοκχόλμη εκθέτει ο Σαλονικιός από την Κρήτη Μανόλης Γιανναδάκης με θέμα του το βασικό δίδυμο: natura-cultura.

- Βλέποντας πόσο πολύ έχει αδυνατίσει εσχάτως ο κ. Βενιζέλος, ίσως από το ασταμάτητο πηγαίν'-έλα στα διάφορα πορτοπαράθυρα, θα του αφιέρωνα εκθύμως την έκθεση.
- Natura, cultura και μεγαλείο!
- Έκθεση «Μαθητευόμενων Μάγων της Χαρακτικής» πραγματοποιεί το Κέντρο Χαρακτικής Αθηνών του Ρίνο Pandolfini και της Δήμητρας Σιατερλή στην οδό Ζωοδόχου Πηγής 17 από τις 22 Οκτωβρίου, ενώ παράλληλα εγκαινιάζεται νέος κύκλος μαθημάτων χαρακτικής (τηλ. 210 3303436).

- Με τόσο δύσκολο χειμώνα, μάθε τέχνη κι άστηνε!
- Επίσης συμπληρώθηκαν τα 20 χρόνια από την πρώτη εμφάνιση του «Δημοσιούπαλληλικού Ρετιρέ» σε γιαπί της Άνω Τούμπας στη Θεσσαλονίκη. Σήμερα βέβαια στεγάζεται στο πολυτελές Μουσείο με την επονομασία «Άλλη Πόλη», στην οδό Κ. Μελενίκου 34, που ίδρυσε και εγκαινίασε ο Ευ. Βενιζέλος.
- Για το 1ο τεύχος του περιοδικού *Σημειώσεις για τη διαχείριση του πανικού* (2002) έγραψε ο Κ. Καρδερίνης στο διαδικτυακό περιοδικό *MIC*:
- «Είναι μια κουβαδιά νερό στον εγκέφαλο, μια μουσικο-θεραπευτική διαλεκτική ψυχρολουσία, ενάντια στο ξέπλυμα του κρίματος και του ελλείμματός μας...»
- Και ο Θανάσης Μητσόπουλος για το «Πάρτι» 1999: «Το “Δημοσιούπαλληλικό Ρετιρέ” είναι ίσως οι πρώτοι καλλιτέχνες (σε όλα τα μέσα) όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά ίσως και παγκοσμίως, οι οποίοι παρουσιάζουν ένα έργο πάνω στον πρόσφατο πόλεμο στο Κόσοβο».
- Θανάση Χονδρέ, Ντάνη Τραγόπουλε, Αλεξάνδρα

«Οδός Πανός» και Πρωτοβρόχια

Του έρωτα και του σεβντά, αλλά και του Μαρσέλ Προυστ, και του Πάτρικ Κάβανα, του σπουδαίου ιρλανδού ποιητή σε μετάφραση Άμυς Μιμς, αλλά και της Ιωάννας Ασμάνη, όπως άλλωστε πάντα, και του Παύλου Καλαντζόπουλου, με τον «Θεατρικό του Φιλοκτήτη» και της Αναστασίας Αναστασιάδου, και άλλων πολλών και καλών, είναι η *Οδός Πανός* του

Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου που κυκλοφόρησε πρόσφατα. Μια άριστη εισαγωγή στους φθινοπωρινούς μήνες της περιουλογογής, ως ελπίζεται, που έχουμε μπροστά μας, ώστε εκτός από άθλιοι τσιρκολάνοι να πείσουμε τους εαυτούς μας ότι είμαστε και σκεπτόμενα άτομα! Κι ακόμη να σημειώσουμε τη δεύτερη έκδοση της αυτοβιογραφικής-ατμοσφαιρικής

νουβέλας, θα λέγαμε, της Ελένης Ζαφειρίου, με τίτλο «Τι να σου πρωτοθυμηθώ βρε μάνα», που ζωντανεύει μυρωμένες παλιές εποχές μπροστά μας, πάλι από τις εκδόσεις «Οδός Πανός». Ο «ξενοδόχος» των «Βαλκανίων», ο Γιώργος Χρονάς, ξέρει κάλλιστα να μας περιποιείται!!

Μαρία Τσάτσου

Κατσιάνη, ευχαριστούμε.

- Πολύ καλή δουλειά κάνουν στο ΕΚΕΒΙ οι Νόλλας-Βελισσάρη. Τελευταίο τους επίτευγμα το ότι έσωσαν, κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή, από την καταστροφή λόγω υγρασίας την δωρεά της βιβλιοθήκης Στρατή Τσίρκα που είχε καταχωνιαστεί στη βίλα Μπότση.
- Περιμένουμε πάντως σύντομα και την υπεσχημένη, νέα βιβλιοθήκη του Κέντρου Βιβλίου.
- Αντίθετα, τα βιβλιοπωλεία και οι εκδόσεις του «Παρατηρητή» στη Θεσσαλονίκη βρίσκονται σε εξαιρετικά δεινή θέση καθώς ο κύριος μέτοχος Παπασαραντόπουλος, βενιζελάνθρωπος κι αυτός, βάρωσε κανόνι και κατέφυγε στη Σόφια, όπως λένε αυτοί που ξέρουν!
- Το δραματικό είναι ότι έχουν μείνει εκτεθειμένοι υπάλληλοί του, οι οποίοι υπέγραψαν τραπεζικά δάνεια επ' ονόματί του!
- Το άνοιγμα υπερβαίνει τα 15 εκ. ευρώ με αποτέλεσμα οι συνεταίροι του Γούμενος και Παγώνης, οι «σωτήρες» του ΠΑΟΚ μετά Μπατατούδη να βρίσκονται εξαιρετικά εκτεθειμένοι.
- Μήπως πρέπει να βάλει ο κ. Βενιζέλος το χέρι στην τσέπη; Ή έστω ο κ.

Μπακατσέλος; Είπαμε, λεφτά υπάρχουν. Η μεγαλοψυχία του... Τίτο λείπει.

- Αργος. Προσέξατε μήπως τους νέους πασσάλους στην Αθήνα που αντικατέστησαν τ' αβραμοπούλεια κάγκελα; Εμείς ανέκαθεν σας λέγαμε ότι γίνεται μεγάλο παιχνίδι με τα κάγκελα. Πάσης φύσεως.
- Μπράβο στον φιλέλληνα γάλλο πρέσβη από την Κορσική, ο οποίος μετονόμασε το Γαλλικό Ινστιτούτο σε «Ελληνογαλλικό». Και επίσης μπράβο στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Δανίας στην Πλάκα για τις εξαιρετικές εκδηλώσεις που οργάνωσε φέρνοντας σ' επαφή δανέζες ποιήτριες όπως η περίφημη Κρίστενσεν με τις δικές μας: την Αγγελάκη-Ρουκ, την Λαϊνά και την Κυρτζάκη.
- Βέβαια η κρατική τηλεόραση απ' όλα αυτά έδειξε μόνο... την Παναγιωταρέα, η οποία επέστρεψε στις αγκάλας της Αγίας Παρασκευής, αφού δεν φτούρισε στα ιδιωτικά κανάλια.
- Κουτσοί-στραβοί στον Άγιο Παντελεήμονα, τον ιατρό και φίλο της Αγίας Παρασκευής απ' εξαπανέκαθεν.
- Και βέβαια είχε ως

προσκεκλημένο τον Δημητράκη του κ. Χρήστου και την τελετή έναρξης.

- Πολύ σύντομα όμως θα σκάσει το κανόνι της κ. Καλλιόπης Οικονομάκου, που υποστηρίζει ότι η πρότασή της ΑΘΛΟΣ, κατατεθειμένη από 2001, έχει γίνει αντικείμενο σκύλευσης.
- Μπράβο και στην Ελληνοαμερικανική Ένωση, η οποία μετά την έκθεση με τους τσιγγάνους φωτογράφους –τους οποίους η ίδια επιμόρφωσε– θα παρουσιάσει αφιέρωμα στον Walt Disney και τον Μίκυ Μάους με ταινίες, έκθεση κόμικς αλλά και έργα ελλήνων δημιουργών όπως ο Δ. Αϊδίνης, ο Σπύρος Βερούκιος, η Έλλη Γρίβα, ο Στέφανος Ζαννής, ο Γιάννης Παπαγιάννης, ο Τάσος Παυλόπουλος, ο Μάριος Σπηλιόπουλος κ.ά.
- Παράλληλα στις 20 Οκτωβρίου θα εγκαινιαστεί έκθεση λιθογραφιών του Καρλ Μπαρκς, του σημαντικότερου σχεδιαστή της βιομηχανίας Disney.
- Μια και μιλάμε για λιθογραφίες, μήπως είδατε τη φετινή αφίσα της έκθεσης βιβλίου; Ήταν το ίδιο αποτυχημένη όπως και η περσινή. Χτες ο Τσόκλης, σήμερα ο Σόρογκας.
- Το πρόβλημα δεν είναι να χρησιμοποιήσουμε ένα έργο

μας ως βάση για να γραφτούν οι πληροφορίες, αλλά να δημιουργήσουμε μια νέα σύνθεση με αφορμή τις πληροφορίες. Δηλαδή να φτιάξουμε ένα καινούργιο, αυτόνομο έργο που να ξεπερνά το γεγονός για το οποίο έγινε.

- Τι διάβολο, δεν υπάρχουν εμπνευσμένοι γραφίστες στον τόπο μας;
- Αντίθετα, βρήκαμε άψογο και γραφιστικά και πληροφοριακά το πολύπτυχο που κάθε χρόνο κυκλοφορεί το «Θέατρο του Νότου», στο Πολύγωνο.
- Περιμένουμε με ανυπομονησία τον *Βασιλιά Ιωάννη* του Σαϊξπηρ σε σκηνοθεσία Νίκου Χατζόπουλου και το *Clavigo* του Γκαίτε σε σκηνοθεσία Χουβαρδά.
- Αλλά και τα «πειραματικά» ή τα «δοκιμαϊκά» του εξώστη.
- Α, να μην το ξεχάσω. Άρχισε και ο Θόδωρος Τερζόπουλος τις παραστάσεις του στο Θέατρο «Άτις», στην οδό Λεωνίδου.
- Να πάμε! Επιτέλους να γίνει κάτι σ' αυτόν τον τόπο της καλλιτεχνικής μούχλας και της πολιτιστικής ίντριγκας...
- Γαμώ τη μεγαλοψυχία μου!

Μανωλάκης ο Βομβιστής

Η πολιτική φιλοσοφία του Jacques Derrida

του Θεόδωρου Γεωργίου

Η «φιλοσοφία της διαφοράς», της οποίας εισηγητής είναι ο γάλλος φιλόσοφος Jacques Derrida (γεννήθηκε το 1930) θεωρείται από πολλούς ότι δεν μπορεί να ανασυγκροτηθεί ως πολιτική φιλοσοφία. Είναι σαφές ότι πράγματι δεν μπορεί κανείς να ανασυγκροτήσει σε σύστημα πολιτικής φιλοσοφίας τις ιδέες για το πολιτικό και την πολιτική, τις οποίες αναπτύσσει στο έργο του ο Derrida. Η απόσταση ανάμεσα στην πολιτική φιλοσοφία της νεωτερικότητας και την ιδέα της πολιτικής «αποδόμησης» είναι η ίδια ανάμεσα στο νεωτερικό παράδειγμα της διαμεσολάβησης πολιτικής θεωρίας και πράξεως και την διαδικασία μετατροπής της πολιτικής σε διοικητικό μηχανισμό διευθέτησης των κοινωνικών προβλημάτων.

Εδώ θα καταβληθεί μια προσπάθεια να αναπτυχθούν σε γενικές γραμμές οι πολιτικές ιδέες του Derrida ή ορθότερα οι απόψεις που διατυπώνει ο Derrida περί πολιτικής. Εξ αρχής θα πρέπει να τονισθεί ότι στην περίπτωση του Derrida δεν έχουμε να κάνουμε μ' έναν φιλόσοφο ο οποίος αναπτύσσει μια ολοκληρωμένη πολιτική φιλοσοφία· ο Derrida δεν είναι πολιτικός φιλόσοφος με την κλασική έννοια του όρου. Ωστόσο όμως το ενδιαφέρον του για την πολιτική είναι έντονο και καθ' όλη την διάρκεια της πνευματικής εξελίξεώς του ανέλαβε πολιτικές πρωτοβουλίες εναντίον της κοινωνικής αδικίας, εναντίον των κοινωνικών διακρίσεων· μπορεί να μην επεξεργάστηκε ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό πρόγραμμα υπεράσπισης της πολιτικής, της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης, οι πολιτικές παρεμβάσεις του όμως εντάσσονται σ' ένα

ιδιότυπο πολιτικό πρόγραμμα, του οποίου οι βασικές αρχές συνοψίζονται στην ιδέα της «συμπληρωματικής πολιτικής» και στην ιδέα της διαφοράς, η οποία στο επίπεδο της πολιτικής εξειδικεύεται ως το «επίδικο αντικείμενο» ανάμεσα στην πλειοψηφία και την μειοψηφία της δημοκρατικής τάξεως των πραγμάτων.

Οι δύο αυτές ιδέες αποτελούν την πεμπουσία του πολιτικού «αντι-συστήματος» του Derrida, ο οποίος ασκεί δριμύτατη κριτική στο νεωτερικό «παράδειγμα» της πολιτικής φιλοσοφίας. Το «παράδειγμα» αυτό θεωρείται υπεύθυνο για τα πολιτικά και πολιτισμικά αδιέξοδα της εποχής μας, για τους ολοκληρωτισμούς του 20ού αιώνα. Είναι γνωστό ότι η πολιτική φιλοσοφία της νεωτερικότητας θεμελιώθηκε στην ιστορικο-φιλοσοφική ιδέα της εσχατολογικής προόδου. Στο πλαίσιο ενός εσχατολογικού πολιτικού προγράμματος το πολιτικό στοιχείο κατέχει πρωτεύουσα θέση, λειτουργεί κατά μεταφυσικό τρόπο, με την έννοια ότι από την πολιτική ως πρώτη οργανωτική αρχή της κοινωνίας απορρέουν όλες οι επιμέρους κοινωνικές λειτουργικότητες. Η πολιτική πράξη αντιστοιχεί σε μια ιδέα πολιτικού στοιχείου σύμφωνα με την οποία η ισχύς είναι το θεμέλιο των πολιτικών αποφάσεων. Επιπλέον η πολιτική φιλοσοφία της νεωτερικότητας δεν αποτελεί παρά μια προσπάθεια διαμεσολάβησης της θεωρίας (των ιδεών) με την πράξη (με τις κοινωνικές πρακτικές). Τα πολιτικά προγράμματα του φιλελευθερισμού και του μαρξισμού είναι προσπάθειες διαμεσολάβησης θεωρίας και πράξης. Είναι οι «μεγάλες αφηγήσεις» για τις οποίες μιλάει ο Jean-François Lyotard.

Στις μέρες μας παρατηρείται μια «υποχώρηση» (retrait) της πολιτικής κατά τον Derrida. Αυτό σημαίνει δύο πράγ-

ματα: πρώτον ότι η πολιτική πράξη αποδεσμεύεται από την νεωτερική ιδέα του πολιτικού και δεύτερον ότι η πολιτική ως διοικητική διαδικασία υποκαθιστά το πολιτικό στοιχείο. Η ανάλυση του Derrida για το πολιτικό παρόν φαίνεται πως είναι πειστική. Ο κοινός νους έχει συμβιβαστεί σήμερα με την ιδέα μιας πολιτικής που συγγενεύει περισσότερο με τις διοικητικές πρακτικές και λιγότερο με την ισχύ. Το νεωτερικό «παράδειγμα» της πολιτικής φιλοσοφίας φαντάζει σήμερα απαρχαιωμένο. Και αξίζει να επιμείνει κανείς στο φαινόμενο της «υποχώρησης» της πολιτικής, για να αντιληφθεί τις μεθόδους συγκροτήσεως της μετανεωτερικής κοινωνίας. Την πρωτεύουσα θέση της πολιτικής στη συγκρότηση της κοινωνίας αμφισβητούν και άλλοι φιλόσοφοι όπως π.χ. οι Habermas και Luhmann με εντελώς διαφορετικές φιλοσοφικές καταγωγές απ' αυτές του Derrida. Ο μιν Habermas επιμένει στην ολοκλήρωση του πολιτικού προγράμματος του διαφωτισμού, ο δε Luhmann επεξεργάζεται μια περιγραφική συστημική θεωρία της κοινωνίας μας. Κατά τον Derrida το νεωτερικό «παράδειγμα» της πολιτικής έχει εξαντληθεί και η θεωρία (η φιλοσοφία) έχει χρέος να αναλύσει την νέα πραγματικότητα.

Κατά τον Derrida η πολιτική «πλήξη» που χαρακτηρίζει την εποχή μας οφείλεται στην εγκατάλειψη της νεωτερικής ιδέας του πολιτικού στοιχείου. Σήμερα ζούμε σε κοινωνίες στις οποίες άλλες δραστηριότητες κατέχουν την κεντρική θέση. Και αυτές είναι οι δραστηριότητες της οικονομίας και της πληροφορίας. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται σ' αυτές τις κοινωνικές περιοχές έχουν τον βαρύνοντα ρόλο στην εποχή της όψιμης νεωτερικότητας ή κατ' άλλους στην εποχή της μετανεωτερικότητας. Κατά την περίοδο της πρώιμης νεωτερικότητας η

Το παρόν κείμενο γράφτηκε με αφορμή τον θάνατο του Jacques Derrida το Σάββατο 9 Οκτωβρίου 2004.

εκκοσμικευμένη κοινωνία αντικατέστησε τον «θεό» με την πανίσχυρη πολιτική εξουσία. Στις συνθήκες της μετανεωτερικότητας η «υποχώρηση» της πολιτικής αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός. Όσοι παραμένουν προσκολλημένοι στην ιδέα της νεωτερικής πολιτικής υπερασπίζονται το φάντασμα της αυτονομίας της. Παραμένουν στρατευμένοι σε μια ιδέα περί πολιτικής που έχει παίξει τον ιστορικό της ρόλο.

Ο Derrida δεν απορρίπτει το διαφωτιστικό πρόγραμμα της πολιτικής, όπως πολλοί ισχυρίζονται. Αντιθέτως μέσω της ιδέας της «συμπληρωματικής πολιτικής» επιχειρεί να διαγνώσει την τωρινή αποστολή της σε μια κοινωνία η οποία διαμορφώνεται πρωτίστως μέσω των δραστηριοτήτων της οικονομίας και της πληροφορίας. Εδώ θα πρέπει να θυμηθούμε ότι ο Derrida κράτησε μια επιφυλακτική στάση απέναντι στη φοιτητική εξέγερση του '68. Το ίδιο ισχύει και για τους φιλοσόφους Theodor W. Adorno και Jürgen Habermas. Η επιφυλακτικότητα του Derrida απέναντι στη συγκεκριμένη πολιτική εκδοχή του διαφωτιστικού προγράμματος οφείλεται στη θεωρητική του διαπίστωση ότι ο ρόλος της πολιτικής έχει ριζικά αλλάξει. Η εξέγερση του '68 φιλοδοξούσε να μετασχηματίσει την πολιτική στα όρια του νεωτερικού «παράδειγματος», ενώ η ιστορική κατάσταση έχει προχωρήσει στην εγκατάλειψη της πολιτικής ως οργανωτικού σχεδίου της κοινωνίας. Ας σημειωθεί ότι την εποχή εκείνη ο Derrida, ενώ έχει συγγράψει τα τρία βιβλία με τα οποία ανατρέπει την παγιωμένη αυτοσυνείδηση της κοινωνίας μας και ταυτόχρονα διέρχεται μια κρίση προσωπικής πανεπιστημιακής αυτοσυνείδησής (λόγω του θανάτου του Hyppolites, στον οποίο θα υποστήριζε την διδακτορική διατριβή του με θέμα την θεωρία του σημείου στον Hegel), δεν διστάζει να προχωρήσει εκτός των πλαισίων του επιστημονικού καταμερισμού της εργασίας σε θεωρητικές διαγνώσεις περί πολιτικής, οι οποίες έγιναν κτήμα του κοινού νου πολύ αργότερα.

Ο Derrida δεν ισχυρίζεται ότι η μετανεωτερική κοινωνία μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την πολιτική. Αντιθέ-

τως διαγιγνώσκει ότι η πολιτική δυναμική της κοινωνίας μας έγκειται στην επεξεργασία που μπορεί να υποστεί η νοηματική «διαφορά» μεταξύ πλειοψηφίας και μειοψηφίας στη δημοκρατική τάξη πραγμάτων. Και στο σημείο αυτό εντοπίζει κανείς την δεύτερη ενδιαφέρουσα προσέγγιση του Derrida. Η πρώτη είναι ότι η πολιτική απέκτησε στις συνθήκες της μετανεωτερικότητας έναν ενδεχομενικό χαρακτήρα και επομένως ο κεντρικός θεσμικός και δεσμευτικός χαρακτήρας της αποτελεί παρελθόν. Στο βαθμό που η «διένεξη» μεταξύ πλειοψηφίας και μειοψηφίας μπορεί να διατηρήσει τον πολιτικό χαρακτήρα της, τότε μπορούμε να μιλάμε για την πολιτική δυναμική της μετανεωτερικής κοινωνίας. Σε διαφορετική περίπτωση η «υποχώρηση» της πολιτικής είναι οριστική.

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι η «φιλοσοφία της διαφοράς» του Derrida μπορεί να ανασυγκροτηθεί ως πολιτική φιλοσοφία. Εννοείται όχι κατά το νεωτερικό «παράδειγμα» της πολιτικής φιλοσοφίας, στο οποίο ασκεί δριμύτατη κριτική, αλλά ως συνειδησιακή δυνατότητα, η οποία εντοπίζει την σχέση μεταξύ δεσμευτικού και ενδεχομενικού, μεταξύ ορθολογισμού και σχετικισμού με εντελώς διαφορετικό τρόπο, με την μέθοδο της «αποδόμησης». Στις συνθήκες της οικονομίας και της πληροφορίας μπορεί η ιδέα της «συμπληρωματικής πολιτικής» να παίξει έναν συγκροτητικό ρόλο. Σε μια τέτοια περίπτωση είναι σαφές ότι η πολιτική δεν ταυτίζεται με την ισχύ, αλλά ούτε και καταλήγει σ' ένα κοινωνικό διοικητικό υποσύστημα. Ο ρόλος της πολιτικής στην μετανεωτερική κοινωνία, κατά τον Derrida, έγκειται στο ότι η πολιτική διεκδικεί για τον εαυτό της ένα μερίδιο στη συγκρότηση της κοινωνίας. Ο Derrida διαπιστώνει ότι η πολιτική πράξη αναπτύσσει ένα πλέγμα διαλεκτικών ή, κατά την έκφρασή του, «αποδομητικών» σχέσεων με τα άλλα κοινωνικά υποσυστήματα της οικονομίας και της πληροφορίας, ενώ ταυτόχρονα αναστοχάζεται το παρελθόν της ισχύος της. Η ιδέα της «υποχώρησης» της πολιτικής δεν είναι παρά μια θεωρητική σύλληψη που καταδεικνύει τον ενδεχο-

μενικό και σχετικιστικό χαρακτήρα της. Η μοναδική ελπίδα μας μπροστά στην μετανεωτερική κατάσταση της «υποχώρησης» της πολιτικής έγκειται στην δυνατότητά μας να διατηρήσουμε ζωντανή την «μνήμη» μιας φιλοσοφίας που μπορεί να συλλαμβάνει με έννοιες την εποχή της (Hegel).

Ο Derrida πιστεύει ότι στις συνθήκες της αποδέσμευσης της πολιτικής από την δεσμευτική προέλευσή της, από το θεμέλιο του νεωτερικού πολιτικού στοιχείου, διασώζονται κάποια στοιχεία ορθολογικής δεσμευτικότητας. Αυτά διασώζονται στην «αποδομητική» συσχέτιση πολιτικής και φιλοσοφίας. Και δεν είναι άλλα από την πραγματολογική συνθήκη της «διαφοράς», κατά την οποία οι διαφωτιστικές ιδέες της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης δεν αποτελούν περιεχόμενα ενός εσχατολογικού προγράμματος, αλλά στοιχεία μιας μετανεωτερικής μορφής ζωής, η οποία διαθέτει την δυνατότητα να τα υπερασπισθεί. Το τέλος της μεταφυσικής πολιτικής, κατά τον Derrida, διαμορφώνει τις συνθήκες για την δημιουργία της πολιτικής ως «συμπληρωματικού» παράγοντα ή ορθότερα ως «υποκατάστατου» στην αναζήτηση των πρώτων αρχών, μέσω των οποίων συγκροτείται η κοινωνία. Στον Derrida οφείλουμε την ύψιστη πολιτική αυτοσυνείδηση της εποχής μας.

Ελένη Χατζηαργύρη (1925-2004)

Η Ελένη Χατζηαργύρη υπήρξε για πενήνταδύο χρόνια ένα σταθερό σημείο αναφοράς κάθε φορά που θέλαμε να μιλήσουμε για ήθος, αξιοπρέπεια, σκληρή εργασία και απόλυτη αυτοπειθαρχία. Προσόντα απαραίτητα για κάθε καλλιτέχνη που θέλει να υπηρετήσει το θέατρο με συνέπεια και να μην αφήσει το ταλέντο του να φθαρεί χρόνο με το χρόνο. Προικισμένη με έμφυτη ευγένεια, ακαταμάχητη γοητεία, φινέτσα και αριστοκρατικό αέρα συνέπαιρνε τον θεατή με τον ίδιο αφοπλιστικό τρόπο που κατακτούσε τους μαθητές της, τους συναδέλφους και τους ανθρώπους γύρω της.

Σε μία σταθερή, ποιοτική και πάντα αυστηρά προσεγμένη σε κάθε της επιλογή πορεία ερμήνευσε δεκάδες σημαντικών ρόλων και συνεργάστηκε με τους πιο σημαντικούς ανθρώπους του θεάτρου: τον Κάρολο Κουν, τον Δημήτρη Ροντήρη, τον Αιμίλιο Βεάκη, τον Αλέξη Μινωτή, την Κατίνα Παξινού, τον Αλέξη Σολομό, τον Σπύρο Ευαγγελάτο, τον Μάνο Κατράκη, τον Δημήτρη Χορν και πολλούς άλλους. Είναι επίσης από τις λίγες ηθοποιούς που έχει ερμηνεύσει σχεδόν όλους τους γυναικείους τραγικούς ρόλους.

Γεννημένη στη Χαλκίδα, μαθήτρια ακόμη της Τετάρτης Γυμνασίου βγήκε στο θέατρο χάρις στον Κάρολο Κουν. Απέναντι από το σπίτι της, στην Κυψέλη, έμεναν ο Μανώλης Σκουλούδης και η γυναίκα του η Νιονιώ Σκουλούδη. Πήγαινε συχνά στο σπίτι τους για να δανειστεί βιβλία από τη βιβλιοθήκη τους. Η Σκουλούδη, που διέκρινε το ταλέντο της, την έφερε σε επαφή με τον Κάρολο Κουν. Η γνωριμία τους έγινε στο Εθνικό Ωδείο στη Φειδίου –ένα ερείπιο τότε–, όπου σημαντικοί άνθρωποι, όπως ο Βασίλης Διαμαντόπουλος, ο Λυκούργος Καλλέργης, η Βάσω Μεταξά, ο Στεφανέλης, ο Γιώργος Σεβαστίκογλου, ο Μάριος Πλωρίτης, μέσα

σε ένα περιβάλλον γεμάτο καπνούς και τσιγάρα, πίστευαν στον Κουν και εργάζονταν με πάθος.

Εκεί γνώρισε και τον λογοτέχνη Κώστα Χατζηαργύρη, τον άνθρωπο που έβαλε όλα του τα χρήματα για να στηθεί το Θέατρο Τέχνης. Παντρεύτηκαν μέσα σε λίγους μήνες, και η σχέση της μαζί του την βοήθησε να διευρύνει τον κύκλο της και να συναναστραφεί με την πνευματική ελίτ της εποχής.

Με το όνομα του συζύγου της, όνομα που κράτησε σε όλη της την καριέρα παρόλο που χώρισαν μετά από δύο χρόνια γάμου, θα κάνει την πρώτη της εμφάνιση στη σκηνή, στο πλάι του δασκάλου της, στο *Ρόσμερσχολμ* του Ίψεν, τον Νοέμβριο του 1942, έτος ίδρυσης του Θεάτρου Τέχνης. Μέχρι το τέλος του πολέμου θα έχει ερμηνεύσει στο Τέχνης Πιραντέλλο, Στρίντμπεργκ, Ίψεν και Γκόρκυ. Έπαιξε επίσης στο *Κωνσταντίνου και Ελένης*, έργο του καθηγητή της στη Σχολή, Γιώργου Σεβαστίκογλου.

Το 1944 συμμετείχε στον πρώτο σχηματισμό θιάσου του Κρατικού Θεάτρου Θεσσαλονίκης που συγκροτήθηκε από τον Λέοντα Κουκούλα, ο οποίος επέλεξε ως σκηνοθέτη τον Κωστή Μιχαηλίδη, σκηνογράφο τον Γιώργο Βακαλό και ανάμεσα στους ηθοποιούς τον Μάνο Κατράκη, τον Παντελή Ζερβό και τον Διονύση Παπαγιαννόπουλο.

Από το 1945 και έως το '50 θα συνεργάζεται τόσο με το Θέατρο Τέχνης όσο και με τον θίασο της Κατερίνας και του Γιώργου Παππά, με τον θίασο Κώστα Μουσούρη, τον θίασο Βεάκη-Γιώργου Παππά, με τον θίασο Βάσως Μανωλίδου-Παππά, καθώς και με τον θίασο Κοτοπούλη.

Από το 1950 έως το '52 συνεργάζεται με το Εθνικό Θέατρο και παίζει, ανάμεσα σε άλλα, στους *Βρυκόλακες* του Ίψεν, με τον Μινωτή και την Παξινού. Το 1951 στις *Τρεις Αδελφές* του Τσέχωφ, που σκηνοθετεί ο Κουν στο Εθνι-

κό, ερμηνεύει τη Μάσα, ρόλο που συγκατέλεγε ανάμεσα στους αγαπημένους της. Η Βάσω Μεταξά, η Μαρία Αλκαίου, ο Θάνος Κωτσόπουλος, ο Νίκος Παρασκευάς και ο Δημήτρης Χατζημάρκος πρωταγωνιστούσαν μαζί της.

Στον Κώστα Μουσούρη επιστρέφει από το 1953 έως το 1955 για να ερμηνεύσει και πάλι Ίψεν, Σίλλερ, Ξενοπούλο. Θα ακολουθήσουν συνεργασίες της με τον Μίμη Φωτόπουλο, τον Ντίνο Ηλιοπούλο, τον Τίτο Φαρμάκη, τον Στέφανο Ληναίο και τη Μαίρη Χρονοπούλου.

Από το 1962 και για περίπου 20 χρόνια θα ερμηνεύσει στο Εθνικό Θέατρο τους πιο σημαντικούς ίσως ρόλους στην καριέρα της. *Το σπίτι της Μπερνάρντα Άλμπα* του Λόρκα (1962, 1964), *Το κράτος του Ζόφου* του Τολστόι (1962), *Ρήγας Βελεστινλής* του Σπύρου Μελά (1962), *Διάλογοι Καρμηλιτισσών* του Μπερνάνος, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού (1962), *Βασιλεύς Ροδολίνος* του Τρωίλου (1962), *Το όνειρο* του Στρίντμπεργκ (1963), *Προμηθεύς Δεσμώτης* του Αισχύλου (1963, 1979), *Οι φυσικοί* του Ντύρενματ (1963), *Κροίσος* του Αλέξανδρου Μάτσα (1963), *Το σπίτι της Κούκλας* του Ίψεν (1964), *Το ατλαζένιο γοβάκι* του Πωλ Κλωντέλ (1964), *Οι δαιμονισμένοι* του Ντοστογιέφσκι (1964), *Μέλισσα* του Καζαντζάκη (1964), *Ίων* του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία του Μουζενίδη (1964, 1966, 1967), *Ικέτιδες* του Αισχύλου (1964, 1977), *Αλκηστις* του Ευριπίδη (1964, 1968), *Ταξίδι μακριάς μέρας μέσα στη νύχτα* του Ο'Νηλ, με τους Μινωτή, Παξινού, Χορν και Φυσσούν σε σκηνοθεσία Μινωτή (1965, 1967), *Βρυκόλακες* του Ίψεν (1965), *Λορεντζάτσιο* του ντε Μυσσέ (1965), *Αγαμέμνων* του Αισχύλου (1965, 1966, 1967), *Το επάγγελμα της κυρίας Γουώρρεν* του Σω (1966), *Ιβάνωφ* του Τσέχωφ (1966), *Η τρελή του Σαγιό* του Ζιρωντού

(1966), *Η συνναστροφή* (1967) της Λούλας Αναγνωστάκη, *Ερρίκος Δ' του Πιραντέλλο* (1967), *Ψυχοσάββατο* του Ξενοπούλου (1968), *Βυσσινόκηπος* του Τσέχωφ (1969), *Ηλέκτρα* του Ευριπίδη (1969, 1971, 1972, 1978), *Η Νεκρή βασίλισσα* του Μοντερλάν (1969), *Βάκχες* του Ευριπίδη (1969), *Τραχίνιες* του Σοφοκλή (1970), *Ο φούρναρης, η φουρνάρισσα και ο παραγιός* του Ανούιγ (1970), *Η βεντάλια της λαίδης Ονίντερμπερ* του Όσκαρ Ουάιλντ (1970), *Ορέστης* του Ευριπίδη (1971, 1973, 1974), *Θεοφανώ* του Τερζάκη (1971), *Ορέστεια* του Αισχύλου (1972, 1973), *Οθέλλος* του Σαίξπηρ, παράσταση που σκηνοθέτησε ο Τάκης Μουζενίδης με πρωταγωνιστή τον Μάνο Κατράκη (1973), *Πρόβα ή Η τιμωρία του έρωτα* του Ανούιγ (1973), *Τρωάδες* του Ευριπίδη (1975), *Η ζωή που σου έχω δώσει* του Πιραντέλλο (1975, 1980), *Δον Κάρλος* του Σίλλερ (1975), *Μήδεια* του Ευριπίδη (1976, 1977, 1978), *Ιωάννης Γαβριήλ Μπόργκμαν* του Ίψεν (1976, 1979), *Φοίνισσες* του Ευριπίδη (1978, 1979, 1980, 1981), *Η μεγάλη ώρα* του Οδυσσέα Ελύτη (1977, 1978), *Βασιλιάς Αηρ* του Σαίξπηρ (1978), *Αυτοκράτωρ Μιχαήλ* του Τερζάκη (1978), *Δύσκολη Ισορροπία* του Άλμπι (1977), *Ο ματωμένος γάμος* του Λόρκα (1980), *Οιδίπους Τύραννος* του Σοφοκλή (1981), *Ο καρδινάλιος της Ισπανίας* του Μοντερλάν (1981), είναι οι παραστάσεις στις οποίες πρωταγωνίστησε. Η *Ηλέκτρα* του 1969, στην οποία πρωταγωνιστούσε, σε σκηνοθεσία του Τάκη Μουζενίδη, προκάλεσε μεγάλη ταραχή στους θεατρικούς κύκλους εξαιτίας των σύγχρονων κοστουμιών της. Η *Ηλέκτρα* του 1978 ήταν η αναβίωση της παράστασης του Ροντήρη, 40 χρόνια νωρίτερα στο θέατρο της Επιδαύρου. Τον ρόλο του Ορέστη είχε ο Χρήστος Πάρλας και της Κλυταιμνήστρας η Αλέκα Κατσέλη.

Το 1981 θα αποχωρήσει από το Εθνικό και θα παίξει σπουδαίους ρόλους στο πλάι σημαντικών ηθοποιών. Το 1983 παίζει την Αλίνα Σόλνες στον *Αρχιμάστορα Σόλνες* του Ίψεν, την τελευταία παράσταση του Δημήτρη Χορν, στο θέατρο Διονύσια, σε σκηνοθεσία Αλέξη Σολομού. Το 1989 στο θέ-

ατρο Αθήναιον έπαιξε τη Λαίδη στον *Αμπιγιέρ* του Ρόναλντ Χάργουντ, παράσταση που σκηνοθέτησε ο Βασίλης Παπαβασιλείου, με τον Δημήτρη Παπαμιχαήλ και τον Νικήτα Τσακίρογλου. Το 1990 συμμετείχε με τον ρόλο της Κλυταιμνήστρας στην παράσταση της *Ορέστειας* με το Αμφιθέατρο του Σπύρου Ευαγγελάτου.

Το 1991, συνεχίζοντας τη συνεργασία της με το Αμφιθέατρο, ερμήνευσε τη Γερτρούδη στον *Άμλετ* του Σαίξπηρ. Το 1995 στο θέατρο Αθήναιον έπαιξε στο *Τρεις Ψηλές Γυναίκες* του Έντουαρντ Άλμπι, με τη Ζωή Λάσκαρη και την Κατερίνα Μαραγκού, σε σκηνοθεσία Ανδρέα Βουτσινά.

Θα επιστρέψει στο Εθνικό Θέατρο το 1996, όταν στη Νέα Σκηνή ανεβαίνει το έργο της Μαριέττας Ριάλδη *Άστεγοι*, που σκηνοθέτησε ο Γιώργος Ρεμούνδος. Το 1997 θα παίξει για ακόμα μια φορά στους *Βρυκόλακες* του Ίψεν που σκηνοθέτησε ο Σπύρος Ευαγγελάτος, με τον Χρήστο Πάρλα, τον Ιάκωβο Ψαρρά και τον Δημήτρη Λιγνάδη.

Τελευταίος της ρόλος υπήρξε αυτός της ψυχαναλύτριας Κλάιν στην παράσταση του Θεάτρου Εξαρχείων *Η Κυρία Κλάιν*. Η παράσταση σημείωσε μεγάλη επιτυχία και παίχτηκε για δύο χρονιές. Λίγες εβδομάδες πριν τον θάνατό της, συνέχιζε να κάνει πρόβες για την παράσταση που θα συμμετείχε τον χειμώνα σε σκηνοθεσία Σταμάτη Φασουλή.

Η πρώτη της ταινία στον κινηματογράφο ήταν *Η Καταδρομή* με τον Λάμπρο Κωνσταντάρα σε σενάριο και σκηνοθεσία του Μ. Καραγάτση, το 1946. Ακολούθησε η *Μαντάμ Σουσου* του Τάκη Μουζενίδη το 1948, το *Αμάρτησα για το παιδί μου* του Χρήστου Σπέντζου με τον Θόδωρο Μορίδη το 1950, και το 1952 η μεγάλη της επιτυχία, *Η Αγνή του Λιμανιού*, που σκηνοθέτησε ο Γιώργος Τζαβέλας με τον Γιώργο Γληνό και τον Αλέκο Αλεξανδράκη. Την ίδια χρονιά γύρισε και τον *Άλλο* με τον Γιώργο Παππά σε σκηνοθεσία Αλέκου Σακελλάριου, ενώ το 1955 έπαιξε στον *Αγαπητικό της Βοσκοπούλας* του Δαδήρα με την Αλίκη Βουγιουκλάκη και τον Θάνο Κωτσό-

Φωτογραφία της Ελένης Χατζηαργύρη από πρόσφατη παράσταση.

πουλο. Στον κινηματογράφο θα σταματήσει να εργάζεται το 1962, και θα στραφεί αποκλειστικά στο θέατρο.

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών την είχε αναγορεύσει επίτιμο διδάκτορα (πρώτη φορά που μία καλλιτέχνη του θεάτρου έχει λάβει τον υψηλότερο τίτλο τιμής από το Τμήμα). Είχε τιμηθεί και με το βραβείο Κοτοπούλη.

Για σαράντα χρόνια υπήρξε καθηγήτρια υποκριτικής στις Δραματικές Σχολές του Εθνικού Θεάτρου, του Γιώργου Θεοδοσιάδη και του Σύγχρονου Θεάτρου Αθήνας του Γιώργου Κιμούλη, προσπαθώντας να πλάσει ηθοποιούς με ήθος, με αξιοπρέπεια και κυρίως ηθοποιούς που δεν θα επαναπαύονται, καθώς, όπως έλεγε, το ταλέντο είναι 90% δουλειά.

Τη μάχη με τον καρκίνο την έχασε μέσα σε μικρό διάστημα. Έφυγε την 1η Οκτωβρίου σε ηλικία 79 ετών στο Ευγενίδειο Θεραπευτήριο.

Η αυλαία όμως για ηθοποιούς τόσο σημαντικούς δεν πέφτει ποτέ!

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Η μεγάλη Σχολή του αμερικανικού θεάτρου! Ο Ντόναλντ Μάργκιουλις αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά άξιος αποδέκτης της παράδοσης των τελευταίων εξήντα χρόνων, που τροφοδοτεί σταθερά το παγκόσμιο θέατρο –και το δικό μας– με αξιόλογα έργα ενός ώριμου ρεαλισμού. Ως συνήθως βέβαια το καλό θέατρο δεν κρίνεται στα φιλολογικά σημειώματα των κριτικών, αλλά στη σκηνή των θεάτρων. Και η *Αθέατη* θέα στη σκηνή του «Λαμπέτη» είναι μια δαυμάσια παράσταση, άψογα κουρδισμένη από το σκηνοθέτη της Θανάση Βαλτινό.

Η θεά του αθέατου

Ουσιαστικά η παράδοση που έχει καλλιεργήσει το αμερικανικό θέατρο είναι εκείνη του κοινωνικά συνειδητοποιημένου, αστικού και αναλυτικού δράματος, του κληροδοτήματος του Ίψεν, που σταδιακά μετά τον πόλεμο στρέφει το ενδιαφέρον του από τα θέματα του κοινωνικού περιβάλλοντος σε ολοένα και σκοτεινότερα και πιο απόκρυφα τοπία της ανθρώπινης ψυχής. Ο Μάργκιουλις δεν έχει καμιά πρόθεση να αποκρύψει τις όποιες οφειλές του. Το ιψενικό τρίγωνο γίνεται στο θέατρό του το εκκύκλημα για την εμφάνιση της εσωτερικής εικόνας, κατά τον τρόπο του μεγάλου δασκάλου του, του Άρθουρ Μίλλερ. Και δεν θα μπορούσαν φυσικά να απουσιάζουν εδώ οι κλασικές για το αμερικανικό θέατρο τεχνικές του φλας-μπακ, τα μονταρισμένα πλάνα του χρόνου, η κινηματογραφική αντίληψη, όχι μόνο του θεάτρου αλλά και της ίδιας της πραγματικότητας, που μεταφέρεται στη σκηνή ρέουσα, μέσα από την επιλογή της συνείδησης και της μνήμης.

Για να εκτιμήσει κανείς το έργο του Μάργκιουλις, πρέπει να εκτιμήσει πρώτα την ικανότητά του να διαγράφει διαγώνιες τομές της πραγματικότητας και να εξάγει από το σύνθετο πλαίσιο της μόνο το δραματουργικά αναγκαίο. Ο ρεαλισμός του θα μπορούσε να μοιάζει δοκιμασιώδης ή και εγκεφαλικός, αν δεν κυλούσε μέσα του ο χυμός της πλούσιας εσωτερικής ζωής των προσώπων του. Αυτή τη χυμώδη αποτύπωση της πραγματικότητας και αυτή τη δραματουργική επίδειξη ικανότητας και ευελιξίας εκ μέ-

ρους του συγγραφέα χαιρόμαστε στο έργο του *Αθέατη* θέα. Γιατί αλλιώς το ίδιο το έργο μοιάζει κάπως με τρικυμία σε ποτήρι. Ένας επιτυχημένος πια, πρωτοποριακός αμερικανοεβραϊός ζωγράφος, μεγαλωμένος σε ένα κλειστό εβραϊκό οικογενειακό περιβάλλον, αναζητά ύστερα από χρόνια και μετά το θάνατο του πατέρα του, την πρώην αγαπημένη του, χριστιανή στο θρήσκευμα. Με αφορμή μια αναδρομική έκθεσή του στο Λονδίνο θα την συναντήσει στην Αγγλία, να είναι συμβατικά παντρεμένη με έναν αρχαιολόγο, το ακριβώς αντίθετό του σε χαρακτήρα, ύφος, όνειρα. Αν και το όλο έργο μοιάζει με αισθηματικό δράμα, το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται εξαρχής αλλού: στην αθέατη πλευρά του εαυτού μας, την αθέατη όχι μόνο στους άλλους αλλά και σε εμάς τους ίδιους, που εντούτοις έχει τη δύναμη να ελέγχει την πορεία μας και να εμφανίζεται μέσα από τις πράξεις μας. Είμαστε περισσότερο υπεύθυνοι για τις αποφάσεις μας, λέει ο Μάργκιουλις, απ' ό,τι έχουμε το θάρρος να παραδεχτούμε. Οι επιλογές μας καθορίζονται από εμάς τους ίδιους, ακόμη και αν θα θέλαμε να είναι αποτέλεσμα τύχης, εξωτερικών παραγόντων ή εξωγενούς πίεσης. Είμαστε τελικά οι μόνοι υπόλογοι της ελευθερίας μας.

Το ιδιοφυές στον Μάργκιουλις είναι πως αυτή η παραπάνω διαπίστωση είναι το τελικό συμπέρασμα του έργου του και όχι η πρώτη αξιωματική πρότασή του: είναι το σημείο στο οποίο καταλήγει η *Αθέατη* θέα και ο ίδιος ο συγγραφέας της. Ο Μάργκιουλις προσπαθεί να

εντοπίσει κι αυτός τα πρώτα αίτια μιας απόφασης που καθόρισε τις ζωές των προσώπων του: κινείται γι' αυτό μπρος και πίσω, πάνω και κάτω από την επιφάνεια των διαλόγων τους. Εις μάτην. Ως το τέλος του έργου, μια πλευρά της ζωής τους θα παραμένει αθέατη, θα υπονοείται μόνο, αλλά δεν θα εκφράζεται ποτέ με σαφήνεια. Είναι ίσως αυτή η πλευρά, η περισσότερη αληθινή τους.

Στο θέατρο «Λαμπέτη» συμβαίνει βέβαια υποκριτικά ένα όργιο εκλεκτικού ρεαλισμού. Για τον σκηνοθέτη και πρωταγωνιστή Θανάση Βαλτινό μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι κατέχει από καιρό πλήρως και ενδελεχώς το ερμηνευτικό του όργανο. Δεν αποτελεί επομένως έκπληξη η νέα του επιτυχία. Πολλή μεγαλύτερη χαρά φέρνει η παρουσία του Γεράσιμου Σκιαδαρέση, στον καλύτερο εδώ και καιρό ρόλο του. Ο Σκιαδαρέσης υποδύθηκε έναν άνθρωπο που ακόμη και αν ζει με μισή αναπνοή, κρύβει στα σωθικά του έναν κόσμο εξαιρετικά πλούσιο σε συναισθήματα και σκέψεις. Από κοντά η Κοραλία Καράντη στο ρόλο της «ορθής γωνίας» του ερωτικού τριγώνου, του αποδέκτη όλων των συνισταμένων δυνάμεων του έργου. Η γυναίκα που υποδύεται έχει μια δική της, αναφαίρετη αξιοπρέπεια. Η Γεωργία Μαυρογεώργη άκρως ικανοποιητική στο συμπληρωματικό και κάπως εμβόλιμο ρόλο της δημοσιογράφου.

Το θέατρο «Λαμπέτη» οδεύει και αυτή τη χρονιά πλησίον προς τη νέα επιτυχία του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

«Τα ακριβά αρώματα περιέχονται σε μικρές συσκευασίες»

Οχι συχνά, είναι οι τρόποι με τους οποίους υλοποιείται το περιεχόμενο μιας πολιτιστικής διοργάνωσης που της χαρίζουν πολυτιμότητα. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αισθητό όταν σκεφτεί κανείς ότι διοργανώσεις όπως είναι π.χ. τα κινηματογραφικά φεστιβάλ της περιφέρειας, σιγά σιγά αποτελεσματώνονται μέσα στη μονοτονία της επανάληψης. Και δεν είναι βέβαια η επανάληψη ο αποκλειστικός ένοχος αυτής της μονοτονίας. Το φεστιβάλ ντοκιμαντέρ της Καλαμάτας «κατέβασε, φέτο, τα ρολά», θύμα αυτής της πολυμερισμένης πραγματικότητας. Μια τέτοια όμως συζήτηση θα μας ξεστράτιζε. Την αναφορά αυτή την κάναμε για να δικαιολογηθούν οι αρετές που υποστηρίζουμε ότι υπάρχουν στο «Μεσογειακό Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ» που πραγματοποιείται στο γραφικό και γαλήνιο Πυθαγόρειο της Σάμου. «Σκοπός μας δεν είναι ο όγκος του προγράμματος και ο εντυπωσιασμός –λέει ο Βασίλης Βαφέας, πρόεδρος του Σωματείου Ελλήνων Σκηνοθετών-Παραγωγών Κινηματογράφου, το οποίο μαζί με το Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου» είναι οι διοργανωτές αυτής της εκδήλωσης– αλλά η προσπάθεια να διατηρούνται οι πολιτιστικές “φωτίτσες” που ο ζωντανός κινηματογράφος και όσοι από αυτούς που τον υπηρετούν αγωνίζονται και τις κρατούν αναμμένες». Έτσι συμβαίνει στη Σάμο. Ντόπιοι και άνθρωποι του κινηματογράφου (μέλη, θαρρείς, μιας πολιτιστικής «σέκτας») υπερασπίζονται την 7η τέχνη με όρους μοναδικότητας. Φέτος πραγμα-

Η μηχανή του θανάτου των κόκκινων Χμερ του σκηνοθέτη Rithy Panh.

τοποιήθηκε η έβδομη διοργάνωση (1-6 Οκτωβρίου), μ' όλο που ο αριθμός «επτά» αντιμετωπίζεται με ανησυχία. Ευτυχώς όμως όλα πήγαν καλά, εκτός από τα στενεμένα φέτος οικονομικά, που δεν κρύβονται.

Να θυμίσουμε σε τι συνίστανται αυτές οι σημαντικές διαφορές από τα άλλα κινηματογραφικά φεστιβάλ. Προβάλλεται πάντοτε περιορισμένος αριθμός ταινιών και αποκλειστικά από χώρες της Μεσογείου. Φέτος συγκεκριμένα, προβλήθηκαν 24 ταινίες από τις: Ελλάδα, Κύπρο, Γαλλία, Ιταλία, Αίγυπτο και Τουρκία. Το φεστιβάλ δεν είναι αγωνιστικό, δεν μοιράζει βραβεία και συνεπώς δεν είναι ανταγωνιστικό. Δεν υπάρχει περιορισμός στη διάρκεια των ταινιών. Δέχεται την προβολή δείγματος ντοκιμαντέρ του οποίου η παραγωγή βρίσκεται σε εξέλιξη. Επιλέγει τις ταινίες του ανεξάρτητα από τον χρόνο παραγωγής τους, γεγονός που επιτρέπει στους διοργανωτές του αναδρομές και συγκρίσεις (ταυτόχρονα και αντοχές) του παλαιού με το σύγχρονο. Αποδεικνύεται έτσι ένας τρόπος εγρήγορσης του θεατή, που δεν είναι μακριά από μια παιδευτική αντίληψη, ρόλο χρήσιμο του σινεμά. Φέτος π.χ. πραγ-

ματοποιήθηκε μια ημερίδα με προβολή σειράς ταινιών ντοκιμαντέρ και μυθοπλασίας, προκειμένου να καταφανούν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα δύο είδη. Η ενδιαφέρουσα αυτή πρόταση ολοκληρώθηκε με τρίωρη ανοιχτή συζήτηση πάνω στο ίδιο θέμα που την εισηγήθηκε ο Λάκης Παπαστάθης και με τη συμμετοχή γνωστών δημιουργών και θεωρητικών του κινηματογράφου αλλά και ντόπιων. Αξίζει να αναφερθεί ότι η συζήτηση έγινε στο γραφικό καφενείο του ξενοδοχειακού συγκροτήματος «Doryssa Bay» στο Πυθαγόρειο, όπου πραγματοποιείται το φεστιβάλ.

Κορυφαία ταινία ήταν *Η μηχανή του θανάτου των κόκκινων Χμερ* του Καμποτζιανού σκηνοθέτη Rithy Panh (2003). Συνταρακτική, μπρεχτική καταγωγή, εμπειρία. Κοντά του το μικρό αφιέρωμα στη Γαλλίδα Coline Serreau με δυο αριστουργήματα: *Οι γιαγιάδες του Ισλάμ* (1980) και *Μα τι θέλουν οι γυναίκες;* (1975). Μάθημα ντοκιμαντέρ το 11λεπτο *Παιδιά* (1951) του σπουδαίου Φραντσέσκο Μαζέλι. Μας κέρδισε ακόμα το *Κάιρο* (1991). Αντίθετα, κουραστικό μας φάνηκε το *Cocorico! Monsieur Poulet* (1974) του μεγάλου Ζαν Ρους. Από τις ελληνικές συμμετοχές η πιο ενδιαφέρουσα ήταν το ντοκιμαντέρ του Ελληνογάλλου Μαρκ Γκαστίν *Μασσαλία, μακρινή κόρη* (2003). Και βέβαια, η *Χαραυγή* (2003) του Γιάννη Κατσάμπουλα. Επινοημένο ντοκιμαντέρ (ανορθόδοξος ο χαρακτηρισμός, αλλά ακριβής) και τα δυο ντοκιμαντέρ της Εύας Στεφανή: *Το κουτί* (2004) και *Συγκάτοικοι* (1998) σε συνσκηνοθεσία με τον Νίκο Ζωϊόπουλο. Μια από τις αποδεκτές «ελευθεριότητες» της διοργάνωσης είναι να βάζει σαν σφήνα και καμιά ενδιαφέρουσα μυθοπλασία. Φέτος χαρήκαμε την απολαυστική τηλεταινία του Νίκου Κανάκη *Παράθυρο στη δύση* (1995).

Τελικά, η απουσία υπερβολής, η φιλική οικειότητα, το χαλαρό πρόγραμμα που βοηθά την αφομοίωση όσων το βλέμμα και το μυαλό παρακολουθούν και συμμετέχουν είναι αυτά που δικαιολογούν την εκτίμησή μας ότι τα σημαντικά κυρίως στα μικρά μεγέθη συμβαίνουν.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Όταν ο έμπειρος σκηνοθέτης βρίσκεται μπροστά σε ένα ευρηματικό στο δέμα και γερά δομημένο σενάριο (και τέτοιο είναι το σενάριο της ταινίας *Νύφες* της Ιωάννας Καρυστιάνη, που σκηνοθέτησε ο Παντελής Βούλγαρης) αντιμετωπίζει το (καλλιτεχνικό) δίλημμα ποιον από τους εναλλακτικούς τρόπους που του προσφέρουν τα αισθητικά και τα κοινωνικά του αποδέματα να επιλέξει για την καλύτερη αξιοποίησή του στην οδόν.

Μεγάλο το εγχείρημα, ανάλογος κι ο θαυμασμός

Στις ιστορικές αναπαραστάσεις –έστω και αν αυτές πηγαίνουν μόλις 80 χρόνια πίσω– αυτό είναι πολλαπλά αναπόφευκτο. Όταν, κι απ' αυτή την επιπρόσθετη αιτία, το δυνατό σενάριο προβλέπει και φιλόδοξα μεγέθη παραγωγής, τότε η ελληνική κινηματογραφική πραγματικότητα ξεροκαταπίνει αμήχανη και μουρμουρίζει το γνωστό: Ας το καλύτερα, δεν είναι αυτά για μας.

Ευτυχώς όμως τα πράγματα δεν συνέβησαν έτσι με το ζεύγος (και στη ζωή) Βούλγαρη-Καρυστιάνη. Είναι πλέον γνωστά και δεν χρειάζεται να ξαναειπωθούν. Για τις ανάγκες τούτου του κειμένου να ξαναθυμηθούμε, σύντομα, ότι κάποια στιγμή, με τη μεσολάβηση του «συγχωρεμένου» Ηλία Καζάν, ο Βούλγαρης γνωρίζεται με τον Μάρτιν Σκορτσέζε, ο οποίος στη συνέχεια παρεμβάλλεται στη διαδικασία της παραγωγής (όχι της οικονομικής). Δυόμιση

χρόνια πήρε στην Καρυστιάνη να δώσει την τελική μορφή του σεναρίου, ενώ η παραγωγή της ταινίας χρειάστηκε να αναβληθεί για 3 χρόνια! Το κου-

ράγιο γονάτιζε και αποκτιόταν ξανά. Ό,τι ακολούθησε, δηλαδή ο χρόνος, οι δυσκολίες και ο κόπος είναι... μια άλλη ταινία, που θα 'λεγε και ο Κίπλινγκ. Είναι όμως ένα σπουδαίο και πολύτιμο μάθημα για τους ανθρώπους του ελληνικού κινηματογράφου. Γι' αυτούς που αξίζουν. Και υπάρχουν τέτοιοι.

Χρειάστηκαν 150 ηθοποιοί, 5500 κομπάρσοι και 2500 κοστούμια, ώστε ο θεατής της εντυπωσιακής αυτής παραγωγής –της μεγαλύτερης, όπως λέγεται, που γνώρισε μέχρι σήμερα ο ελληνικός κινηματογράφος– να μπορεί εύκολα να αναγνωρίσει σ' αυτές τις πολύτροπες, με την ομηρική σημασία, *Νύφες* ταυτόχρονα την ιδιαίτερη αίσθηση σινεφιλίας, που μόνιμα χαρακτηρίζει τον κινηματογράφο του Βούλγαρη, και μαζί τις απαιτήσεις (παραχωρήσεις ή επιτεύξεις) της μεγάλης παραγωγής που στόχο έχουν το ενδιαφέρον και της ξένης διανομής. Σημαντικό είναι ότι η όποια και σε όποιο βαθμό «παρέμβαση» του διάσημου αμερικανού σκηνοθέτη και παραγωγού δεν στέρησε από την ταινία την ευρωπαϊκή καλλιτεχνική της ταυτότητα, της οποίας τα συστατικά είναι μεν το μεγάλο, συχνά εντυπωσιακό, θέαμα, η ιστορική επάρκεια και πιστότητα της αναπαράστασης, αλλά κυρίως το ανθρώπινο πρόσωπο, «πορτοπαράθυρα» της εσωτερικής περιπέτειας. Άλλωστε ο Παντελής Βούλγαρης δεν υπήρξε θιασώτης φορμαλιστικών εκδοχών του σινεμά ούτε των θεματικών εμμονών. Με τις δέκα μέχρι σήμερα ταινίες του αφηγήθηκε (άλλοτε περισσότερο κι άλλοτε λιγότερο καλά) ανθρωποκεντρικές ιστορίες.

Και τη φορά αυτή, κορυφαία στιγμή της καλλιτεχνικής του πορείας, την ίδια απαρέγκλιτη στάση τηρεί. Ακόμα και τις δυσάρεστες πτυχές των ανθρώπινων χαρακτήρων τις λειαίνει, με καμπύλες αγάπης. Στις *Νύφες* η σεναριογράφος, ούσα της ίδιας αντίληψης, το επέτεινε, ανεβάζοντας την αισθηματική και την ανθρωπιστική θερμοκρασία, ακόμα και στα αδιέξοδα. Η ζωή πρέπει να νικάει. Και το ταξίδι αυτών των 700 κοριτσιών, ταξίδι προς δοξασμό της ζωής έγινε. Μέσα από την επαρκέστατη σκιαγράφηση του ιστορικού περιβάλλοντος των αρχών του περασμένου αιώνα, επιλέγει ένα από τα πιο σκληρά επακόλουθα του

Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης από τις φτωχές χώρες του ευρωπαϊκού νότου. Σε συντριπτικό ποσοστό, άντρες της μετεφηβικής ηλικίας και φυσικά ανύπαντροι. Το πρώτο πράγμα που θα ζητήσουν αμέσως μετά τη βιοποριστική τους αποκατάσταση είναι ο γάμος με γυναίκα από την πατρίδα τους. Τέτοιες νύφες, 700 τον αριθμό, μπαρκάρουν από διάφορα λιμάνια με το πλοίο «King Alexander» (ελληνικής πλοιοκτησίας) η κάθε μια με τη φωτογραφία του γαμπρού που θα τις περιμένει μετά 3 εβδομάδες ταξιδιού στο περιβόητο νησί Έλις, τσεκ-πόνι των νεοεισερχομένων στην αμερικανική Γη της Επαγγελίας. Έχει προηγηθεί μια εξ αποστάσεως διαδικασία γάμου ενώ δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις προξενιτάδων-προαγωγών που κάποια θύματα-νύφες τα προορίζουν για άλλου είδους «υμέναιους».

Χωρισμένη σε τρία μέρη, η ταινία ακολουθεί την αυστηρή λογική ανάπτυξης μυθιστορήματος. Προηγείται η περιγραφή των τόπων και οι συνθήκες που αναγκάζουν τις κοπέλες να ξενιτευτούν, δεσμεύοντας τη ζωή τους με αγνώστους. Ακολουθεί το κύριο μέρος της ταινίας που το καταλαμβάνει το ταξίδι, στη διάρκεια του οποίου εκτυλίσσεται όλη η δραματουργία των χαρακτήρων, κυρίων και δευτερευόντων. Το τρίτο και τελευταίο, σύντομο όπως και το πρώτο, περιγράφει την άφιξη, την αποβίβαση και έναν κατά κάποιο τρόπο επίλογο. Και ενώ το κύριο θέμα, η μετανάστευση των εκ του μακρόθεν παντρεμένων κοριτσιών, παραμένει η κυρίαρχη θεματική βάση που στηρίζει την ταινία με το πλήθος τα συμβάντα και τους χαρακτήρες που τα βιώνουν, τον συγκινησιακό άξονα τον αποτελεί το ζευγάρι του αμερικανού φωτογράφου Νόρμαν και της νεαρής μοδίστρας Νίκης από τη Σαμοθράκη. Τίποτα το καινούργιο, τίποτα το παράξενο. Στις αφηγηματικές ταινίες σχεδόν πάντοτε χρειάζεται η ιστορία σε «κοντινό πλάνο» που κρατάει ζωντανό όλο το υπόλοιπο αφήγημα. Έτσι έγινε π.χ. στο *Όσα παίρνει ο άνεμος*, έτσι έγινε στον τελευταίο *Τιτανικό*, έτσι έγινε –για να 'ρθουμε και στα δικά μας– και με την *Πολίτικη Κουζίνα*. Το ζητούμενο είναι αυτή η κεντρική ιστορία να δείχνει

σάρκα από τη σάρκα της ταινίας και όχι εμφύτευμα. Η Καρυστιάνη και ο Βούλγαρης το πέτυχαν με τρόπο εντυπωσιακά δικαιωμένο δραματουργικά. Η περίπτωση τους δεν είναι το «κερασάκι» στην κορυφή του γλυκού. Η περίπτωση τους εμπεριέχει την αλήθεια όλης αυτής της –άλλωστε αληθινής– ιστορίας. Ο κάθε θεατής μπορεί να αφήσει τη φαντασία του να περιπλανηθεί στις παραλλαγές που θα είχε το θέμα: Τι απέγιναν όλα αυτά τα τρομαγμένα μπροστά στο άγνωστο πλάσματα.

Χωρίς αμφιβολία οι *Νύφες* είναι ένα μεγάλο επίτευγμα. Είναι ένα άνοιγμα, χωρίς ιδιαίτερες και άστοχες παραχωρήσεις στο μεγάλο θέαμα, αποδεκτό όχι μόνο από το (προσδοκώμενο) μεγάλο κοινό αλλά και από τις «μειοψηφίες» εκείνες που δικαιολογημένα ζητάνε το «θέαμα» να το στηρίζουν η αληθινή ουσία και τα δημιουργικά μέσα της έμπνευσης. Η συγκίνηση να μην είναι προκατασκευασμένη και τέλος να μη λείπει η υγρασία της ποίησης –στη σωστή της δόση– έτσι που να ενυδατώνεται και η φρυγμένη ψυχή του θεατή. Και τα πετυχαίνει σχεδόν όλα η ταινία. Από το πρώτο πλάνο υποψιάζεσαι, διαισθάνεσαι τα επερχόμενα. Στα πρώτα 20 λεπτά έχει ανοίξει την αυλαία της ταινία με «όλα τα πρόσωπα επί σκηνής». Μισή ώρα πριν το τέλος η συγκινησιακή φόρτιση κορυφώνεται. Η γλώσσα της δραματουργικής τέχνης έχει πολλές λέξεις για να την ονομάσει. Όλες και η κάθε μια ταιριάζουν στις

Νύφες. Είναι τότε που λες ότι η ταινία νίκησε.

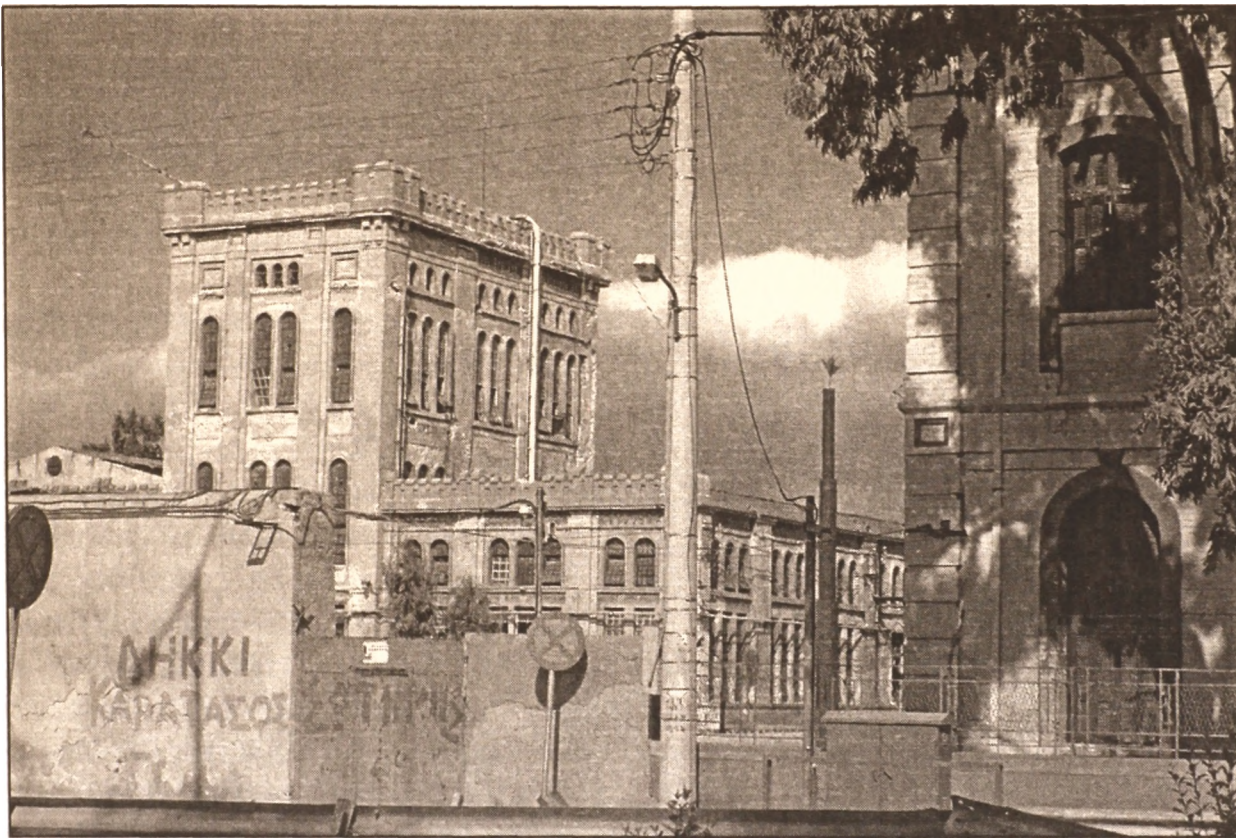
Όλοι οι βασικοί χαρακτήρες ήταν επαρκέστατοι. Μας έπεισαν περισσότερο ο Δημήτρης Καταλειφός, ο Ντέμιαν Λιούις, ο Στίβεν Μπέρκοφ και πάνω απ' όλους η Βικτωρία Χαραλαμπίδου. Σήκωσε –και μόνο μ' εκείνο το απίστευτο σε κλίμακες βάθους και έντασης βλέμμα της– κορυφαίες στιγμές της ταινίας. Την είχαμε εντοπίσει πριν 4 χρόνια στη μικρού μήκους ταινία του Βασίλη Λουλέ *Ένας λαμπερός ήλιος*. Είναι βέβαιο η ελληνική υποκριτική τέχνη απέκτησε ένα σπουδαίο ταλέντο. Ακούγεται αστείο το παίνεμα της φωτογραφίας του Γιώργου Αρβανίτη. Αυτός ο μεγάλος διευθυντής φωτογραφίας, σε τούτη την 90ή ταινία του, πρόσφερε το πολύ σημαντικό· η καλλιτεχνικότητα της ταινίας του να μην γίνεται βιρτουοζιτέ σε βάρος των απαιτήσεων της ταινίας. Το καλό μοντάζ φαίνεται ότι είναι πια ζήτημα ρουτίνας για τον Τάκη Γιαννόπουλο. Αντίθετα, η μουσική του Σταμάτη Σπανουδάκη μάς άφησε κενά. Ελάχιστες φορές μάς πήρε μαζί της. Έμπνευση συγκρατημένη, δίχως πετάγματα, διεκπεραιωτική.

Καμιά φορά, σκέφτεται κανείς, αν ο αφειδώλετος έπαινος είναι γνώρισμα μιας σωστής κριτικής προσέγγισης. Αλλά από την άλλη, τι νόημα έχει μια κριτική που δεν βγάζει τα αληθινά αισθήματα του κριτικού θεατή;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Από Αθήνα 2004 χορτάσαμε, μπουχτίσαμε, σκάσαμε από όνειρα και μελλοντικές υποσχέσεις. Υπάρχει όμως όχι μόνο η «άλλη» Ελλάδα αλλά, με μεγαλύτερη ακριβολογία, υπάρχουν και άλλες «Αθήνες», οι σύγχρονές μας. Όπως η Ελευσίνα 2004, το σημερινό μας θέμα.

Ελευσίνα 2004

Αρμενίζοντας γεμάτοι ευφορία στην Αττική Οδό φτάσαμε στην Ελευσίνα πριν καλά-καλά το καταλάβουμε. Όσο βέβαια μας πήρε να ταξιδέψουμε ως εκεί, άλλο τόσο χρειάστηκε για να βρούμε το δρόμο μας μέσα σε αυτή την άσημη, σκονισμένη μικρή πόλη. Την απίστευτα ανύπαρκτη Ελευσίνα, με μοναδικό μας οδηγό το λόφο του αρχαιολογικού χώρου με τις σιωπηλές καμινάδες του τσιμεντάδικου. Η «Ιερά Οδός» του Σικελιανού ακυρωμένη από χρόνια, μαζί με την *Αγέλαστο Πέτρα* του Κουτσαφτή πιο πρόσφατα. Εδώ έχεις συνέχεια την έντονη γεύση ενός αναχρονισμού. Ψάχνοντας για τον προορισμό μας, νοερά αναμετρώ τα βήματα του μύστη των Ελευσινίων, κοιτάζοντας τα νοικοκυρεμένα μικρόσπιτα με τις γλάστρες στα πεζοδρόμια τα συγκρίνω με το σκοτεινό βάθος του Τελεστηρίου, και το θαυμά-

σιο δάσος από ευκαλύπτους γύρω από το ερειπωμένο εργοστάσιο της «Ίριδας» σε μεταφέρει (τόσο εύκολα!) σε ψίθυρους από τα έγκατα της γης.

Και όλη αυτή η παράδοση αίσθηση των πραγμάτων θα κορυφωθεί στην υπερβατική έκθεση της Βάνας Ξένου στο ερειπωμένο εργοστάσιο «Κρόνος», όπου οι εντυπωσιακοί βιομηχανικοί χώροι ξαφνικά φωτίζονται με άλλο φως και η γλώσσα της τέχνης αναβιώνει το μυστήριο της Μητέρας-Κόρης. Αλλά ως εδώ και μη παρέκει.

Όλη αυτή η περιρρέουσα εγκατάλειψη και νοικοκυρεμένη φτώχεια αύριο το πρωί θα έχει εξαφανιστεί. Το λένε τα επίσημα χαρτιά, το λένε οι προαποφασισμένες δεσμεύσεις, το λένε οι προνοητικές επενδύσεις στη γη. Πάνω από όλα, το μαρτυρά η Αττική Οδός, που βίαια, αύριο το πρωί κιόλας, θα μεταμορφώσει την Ελευσίνα σε Αθήνα – δηλα-

δή, σε «Ελευσίνα 2004». Η πορεία είναι νομοτελειακά καθορισμένη, ο ιστορικός ντετερμινισμός δεν θα μπορούσε να βρει πιο ξεκάθαρη εφαρμογή.

Αυτό το ευλογημένο φθινοπωρινό μεσημέρι, η ήρεμη θάλασσα αντικριστά στη Σαλαμίνα λαμπιρίζει, η μοναδική παραλιακή καφετέρια εκπέμπει μια διακριτική μουσική, η κίνηση με νταλίκες στον παραλιακό δεν πολυενοχλεί. Με λίγες σχετικά επεμβάσεις θα μπορούσε εδώ να διαμορφωθεί μια παραλιακή ζώνη αναψυχής, καλή ώρα όπως στο Σαρωνικό ή στο Ναύπλιο – για «εκτόνωση» της πρωτεύουσας. Θα μπορούσαν να αναπλαστούν κατάλληλα οι τόσο ενδιαφέρουσες βιομηχανικές εγκαταστάσεις (τα πρώτα ελληνικά κελύφη μπετόν στην «Ίριδα», οι νέο-γοτθικές μορφές του «Κρόνου»), ώστε να προκύψει ένας δραστήριος πολυ-λειτουργικός πόλος, προσφέροντας κάτι που λείπει εντελώς σήμερα από την πόλη (για την ακρίβεια, κι από όλο το Θριάσιο). Θα, θα.

Όνειρα φθινοπωρινού μεσημεριού. Στην πράξη έχουμε ένα «εγκεκριμένο» ρυθμιστικό σχέδιο της πόλης, όπου εδώ πλάι μας προβλέπεται το δεύτερο «κέντρο πόλης» της Ελευσίνας, παραθαλάσσιο αυτή τη φορά, και βέβαια με τη συμφέρουσα πυκνότητα εκμετάλλευσης. Πλάι του ο «αναβιωμένος» (ύστερα από το Ολυμπιακό Χωριό) Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας προτίθεται να αναγείρει δύο συγκροτήματα εργατικής κατοικίας σε ιδιόκτητη γη. Οι ευαίσθητοι ντόπιοι έχουν (δίκαια) ξεσηκωθεί ενάντια στον τόσο ξεπερασμένο από τα πράγματα ΟΕΚ, αλλά δεν (φαίνεται να) έχουν καταλάβει τι σημαίνουν οι ζώνες με τα χρώματα πάνω στο χάρτη της πόλης. Οι επιχειρηματίες, αντίθετα, ξέρουν και για την ώρα σωπαίνουν. Θα έρθει κι αυτών η ώρα.

Η πόλη της Δήμητρας και της Περσεφόνης ξυπνά από το λήθαργο της εγκατάλειψης και της λησμονιάς με άσχημα προαισθήματα. Όπως παλιότερα δεν αντιδρούσαν στις τσιμεντοβιομηχανίες, που τους χάριζαν απλόχερα τις πνευμονικές ασθένειες, επειδή φοβούνταν μήπως χάσουν το μεροκάματο, έτσι και τώρα θα υποδεχτούν το όραμα της «νέας ανάπτυξης». Επειδή κανείς δεν τους προσφέρει μια εναλλακτική λύση. Η «Ελευσίνα 2004» είναι ήδη εδώ!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Έξοχος, με όλη τη σημασία της λέξης, δημιουργός ο Άγγλος στην καταγωγή γλύπτης Richard King (γεννημένος το 1956 στο Cheshire της Αγγλίας και εγκατεστημένος στην Πάρο από το 1980), αποτελεί μια σπάνια στις μέρες μας περίπτωση καλλιτέχνη που διακατέχεται από ένα αμείωτο, στη σταδιοδρομία του, πάθος για τη γλυπτική. Και ειδικότερα, για τη γλυπτική σε μάρμαρο κυρίως. Τη γλυπτική που προϋποθέτει και απαιτεί ένα δυναμικό, αυθεντικό ταλέντο, προκειμένου να διασφαλισθεί η ποιότητα στην εκτέλεση και να αποφευχθεί από καταβολής κάθε ευκολία και επιδερμική λύση.

Richard King: Ο γλύπτης που συλλαμβάνει και γεννά το φως

Οντως, τα κατεξοχήν ποιητικά, ατμοσφαιρικά σε ύφος, σε φόρμα, σε παράστημα γλυπτά του Richard King, γλυπτά φιλοτεχνημένα ως επί το πλείστον σε λευκό μάρμαρο, όπως ο ονομαστός λυχνίτης της Πάρου, το μάρμαρο της Νάξου, του Διονύσου, του Πρίνου, της Καρράρας, αλλά και σε γρανίτη, σε ξύλο και σε μαύρο μάρμαρο Βελγίου, προβάλλουν χαρακτηριστικά σε έμπνευση και σε παράστημα μέσα από την εμπνευσμένη, μοναδική αίσθηση του φωτός που ο σημαντικός αυτός γλύπτης

κατορθώνει να υποβάλλει ακόμη και μέσα από το μαύρο μάρμαρο.

Έχοντας σπουδάσει λογοτεχνία και φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο του Μπέρμιγχαμ, ο King είναι αυτοδίδακτος στον χώρο της γλυπτικής. Γοητευμένος από τον παριανό λυχνίτη άρχισε το 1983 στην Πάρο να σκαλίζει μόνος του, και μάλιστα με παραδοσιακά εργαλεία, το μάρμαρο. Ιδιότητα που στην περίπτωση του αποτελεί μια κατεξοχήν εύστοχη συγκυρία, δοθέντος του αυθεντικού και εξαιρετικά δυναμικού ταλέντου του και του εγγενούς σε αυ-

τόν πάθους για δημιουργία. Γνωρίσματα που τροχοδρόμησαν το ταλέντο του σε μια συνεχή διαπασών, καθιστώντας το αλώβητο από οιαδήποτε επιδερμική λύση, μανιέρα, κοινότοπο ρεύμα, και τα συναφή.

Δημιουργική πρόκληση για τον King, ο μεταφυσικός σε υφή και σε διαφάνεια λυχνίτης της Πάρου στάθηκε το έναυσμα για τις σημαντικές και μοναδικές ως προς την προσωπικότητά τους δημιουργίες του. Δημιουργίες άμεσα αναγνωρίσιμες ως προς την οργανικότητα-βιομορφικότητά τους και συνάμα άκρως ποιητικές χάρις στη διαφορούμενη και αινιγματική υπόστασή τους, που τις προσφέρει με περισσή έμπνευση σε πολλές και υποβλητικές αναγνώσεις. Αυτή ακριβώς η οργανικότητα των γλυπτών του, που δεν αντιτίθεται αλλά τουναντίον αξιοποιεί στο έπακρον την

πρώτη ύλη, είναι ο συνδυασμός κρίκος στα έργα του. Και αυτό επειδή ενορχηστρώνεται με μια χαρισματική άνεση στα προικισμένα με μια ποιητική αισθησιακότητα γυναικεία γυμνά του, το ίδιο όπως και σε ένα ανατομικό μέλος που προβάλλει μεταφυσικός κάλυκας φυτού, στον μίσχο και στα πέταλα ενός άνθους στο μεταίχμιο με γυναικείο όργανο. Δίχως ποτέ να εγκλωβίζουν τη φαντασία και τον ψυχισμό του θεατή, τα γλυπτά αυτά αναπνέουν, συστέλλονται και διαστέλλονται ορίζοντας μιαν ολάκερη ατμόσφαιρα και αποτελώντας πάνω απ' όλα τοπία της ψυχής.

Αντιδραστικά σε κάθε έννοια στατικότητας, κι από μια υπέρβαση, το καθένα από τα έργα αυτά στην εξορισμού ακινησία τους δείχνουν έτοιμα να αλλάξουν μορφή, στάση, χάρις στην ενέργεια με την οποία τα δημιουργεί ο καλλιτέχνης εναλλάσσοντας λείες και αδρές επιφάνειες, αξιοποιώντας τη διαφάνεια ή το συμπαγές της πρώτης ύλης με γνώμονα τις άγραφες αλλά ενεργοποιημένες στο μυαλό του μαθηματικές εξισώσεις που στοχεύουν στην υπέρτατη αρμονία. Εκείνην που καθώς υπάρχει «δυνάμει» και δεν αποτελεί προϊόν μιας επιδερμικής ωραιοποίησης, είναι δέκτης και πομπός αυτής της υπέρτατης ενέργειας που καθιστά τα έργα του King μικρόκοσμο κατ' εικόνα και ομοίωση του μακροκόσμου.

Δοσμένος με πάθος στη γλυπτική, που την ταυτίζει με τον καθημερινό ρυθμό της ζωής του και την εκπληκτική αυτοσυγκέντρωση που απαιτεί ώστε να σκαλίζει σχεδόν πάντοτε κατ' ευθείαν το γλυπτό που έχει ήδη έτοιμο στο μυαλό του, ο καλλιτέχνης κατορθώνει κάτι εξαιρετικά σπάνιο στις ημέρες της παγκοσμιοποιημένης τέχνης: Να φιλοτεχνεί άκρως προσωπικές δημιουργίες με εξασφαλισμένη διαχρονικά την αυθεντικότητα και την ποιότητα, και συνάμα να υποβάλλει με τον πιο χαρισματικό τρόπο μέσα από την οργανικότητα των μορφών αυτή καθεαυτή την πεμπουσία του αινιγματικού και του διαφορούμενου, τόσο στιγμιαία όσο και διαχρονικά. Αποκάλυψη που αποτελεί κατά τον Πλάτωνα τη μοναδική υπέρτατη εγγύηση για κάθε αυθεντική δημιουργία.

ΝΤΟΡΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΡΟΓΚΑΝ

Ο πολιτισμός ως παράδοση

«Στον καιρό της νεωτερικότητας και του ατομικού καλλιτέχνη, ο Λορεντζάτος τονίζει ότι η αισθητική πραγμάτωση που δεν οδηγεί ή δεν απηχεί νόημα, παραμένει ατελής και ατροφική· υποκαθιστά την ιερότητα με πεπερασμένα και ατροφικά μέσα, απολύτως θνησιγενή, όταν εγκλωβίζεται στον πεπερασμένο ανθρωποκέντρισμό.»

Δ. Κοσμόπουλος, «Το Ζήσιμο και το Γράψιμο», Αντί, τχ. 823-4, Αφιέρωμα στον Ζήσιμο Λορεντζάτο, σελ. 84.

Ελεγε συχνά ο Β. Ραφαηλίδης: «Ευφυΐα είναι η συνειδητοποίηση του ποσού βλακειάς που όλοι φέρουμε ακριβοδίκαια». Τούτων δοθέντων, επιτρέψτε μου μερικές σκέψεις με αφορμή την έκθεση «Διαπολιτισμοί» στο Μέγαρο Μουσικής. Απ' την άλλη, ας λάβουμε αξιωματικά υπ' όψη τη διεισδυτική σκέψη του Bourdieu σύμφωνα με την οποία η καλαισθητική κρίση πορεύεται ευθέως ανάλογα προς την κοινωνική διάκριση. Εξηγούμαι:

Παράδοση είναι το σύνολο των διεργασιών δια των οποίων η ανθρωπότητα εκπολιτίζει τον εαυτό της μετασχηματίζοντας το άτομο από ύπαρξη σε υποκείμενο. Ο παιδαγωγικός μετασχηματισμός του ανθρώπου από ύπαρξη σε υποκείμενο (σε πρόσωπο) πραγματοποιείται μέσω της θέσπισης προτύπων. Κι αυτό είναι μια αργή και επώδυνη διαδικασία από τον ατομοκεντρικό στον προσωποκεντρικό πολιτισμό. Κατά την κρίση του νεωτερικού πολιτισμού όπως σήμερα τη βιώνουμε, κυριαρχούν οι δομές και το πρόσωπο εκλείπει. Το ίδιο πράγμα ισχύει στη σύγχρονη τέχνη. Κυριαρχεί ο τέλειος, ο ιμπεριαλιστικά εξαπλούμενος μηχανισμός και εκλείπουν τα πρόσωπα, τα «μέσα» δηλαδή δια των οποίων οι ιδέες αισθητοποιούνται.

Ποια είναι τα «πρόσωπα» σήμερα στη σύγχρονη τέχνη; Ο Koops ή η Hatoum, ο Viola ή η Nessat; Ή, κανείς απ' αυτούς; Και εν πάση περιπτώσει πόσο συγκρίσιμοι είναι με τον

Beuys, τον Ray, τον Magritte, τον De Chirico, τον Malevich, τον Giacometti, τον Bacon; Ή και τον Dali ακόμη; Τότε δηλαδή υπήρξαν αυτά τα πρόσωπα που τώρα ελλείπουν; Όχι βέβαια! Οι απόψεις και η στάση είναι που ελλείπει. Η τέχνη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αμφισβήτηση και ανατροπή, χωρίς ιδεολογικό πλαίσιο πέρα από τον εγωτικό ατομοκεντρισμό ή την τρέχουσα «μόδα». Αν δεν καταλάβουμε την ουσία και τα αίτια αυτής της κρίσης δεν θα κατανοήσουμε και τ' αδιέξοδα τα εκφραστικά. Που δεν είναι φορμαλιστικά αλλά ιδεολογικά-υπαρξιακά. Εάν «υψηλό γούστο» είναι ό,τι αίρεται πάνω από την χυδαία ανάγκη, για να προκαλέσει αισθητική ηδονή, τότε ο ταξικός χαρακτήρας της τέχνης είναι περισσότερο από ανταπόδεικτος. (Πρβλ. το βιβλίο του Bourdieu, *Η Διάκριση, Κοινωνική Κριτική της Καλαισθητικής Κρίσης*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, Πατάκης 2002).

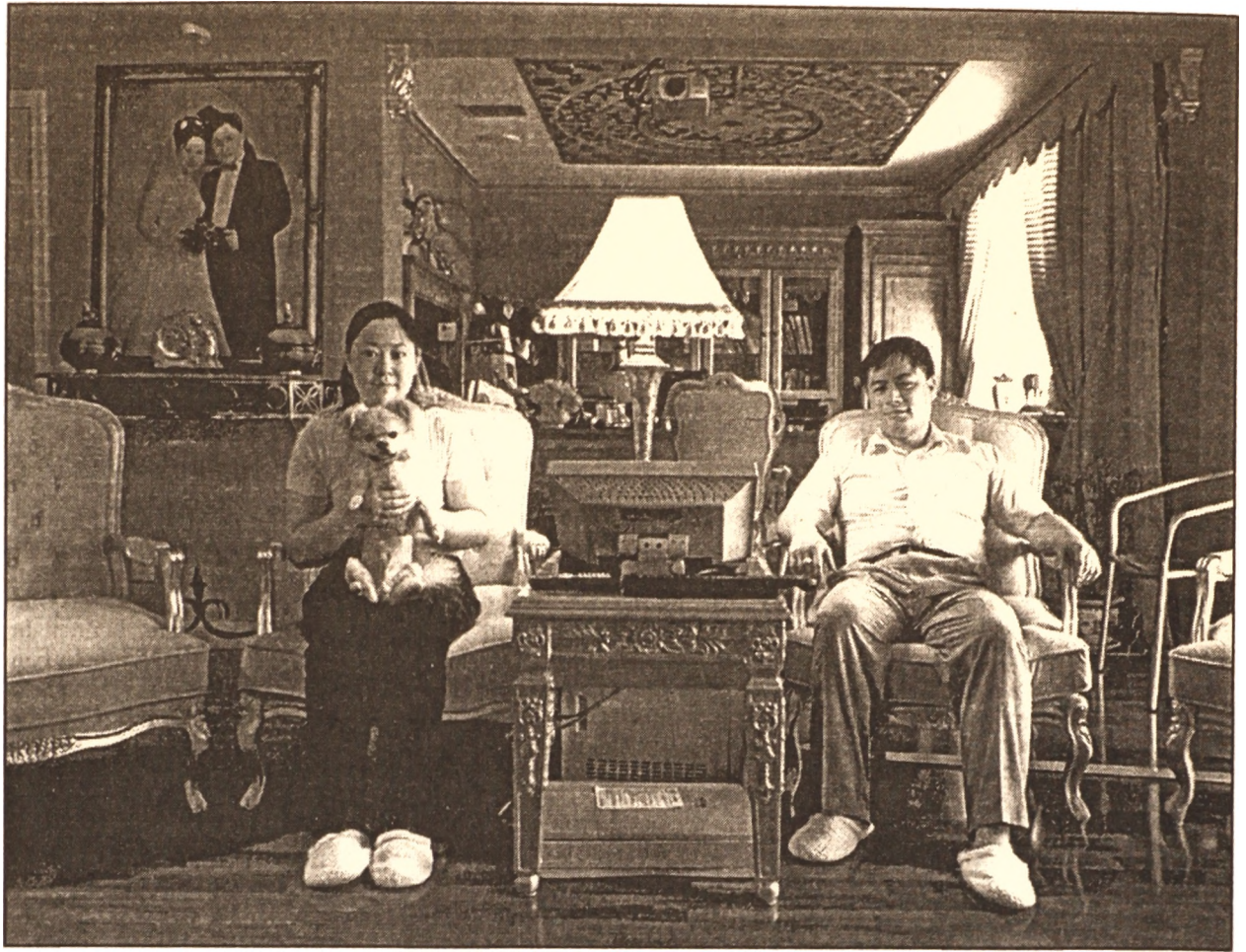
–«Διαπολιτισμοί» λοιπόν; Τι είναι όμως πολιτισμός; Φοβάμαι ότι υπαινίσσονται σχετικά οι διοργανωτές έναν υπερπολιτισμικό ιμπεριαλισμό του politically correct γούστου – παρά τις περί πολιτικού και πολιτισμικότητας προθέσεις τους. Γιατί μόνο ίσως ο Κουνέλλης έχει σήμερα το ήθος και το κύρος για ένα πολιτικό έργο. «Αυτό που αποκαλούμε τέχνη είναι ένα πολυδιαφημισμένο υποκατάστατο της τέχνης», έλεγε συχνά ο Μάνος Χατζιδάκις. Η τέχνη είναι το μέσο που θερα-

πέυει την αναπηρία μας, η σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού που υπάρχει και σαν απειλή και σαν ελπίδα.

Η πλάνη της νεωτερικότητας τώρα, έχει να κάνει με την ιδέα της ατέρμονης προόδου. Έγραφε ο Hegel: ιδρυτική πράξη του πολιτισμού είναι η έως θανάτου μάχη μεταξύ Κυρίου και Δούλου· αυτός ο «πόλεμος» παράγει πολιτισμικά γεγονότα. Κάθε ιδρυτική πράξη πολιτισμού άρα είναι κατ' ουσίαν πράξη βίας. Είναι γι' αυτό που ο Μαρξ όρισε τον πολιτισμό ως την εξουθενωτική πάλη των τάξεων, ως την οριστική επικράτηση του προλεταριάτου. Είτε έτσι όμως είτε αλλιώς, ο ταξικός χαρακτήρας της τέχνης καθορίζει την όποια δράση της. Λέει ο Ρενέ Ζιράρ: Κάθε πολιτισμός στηρίζεται πάνω στο φαινόμενο της θυσίας και του αποδιοπομπαίου τράγου και την τριγωνική φύση της επιθυμίας, δηλαδή: Επιθυμία, Αντικείμενο, Πρότυπο και πάλι απ' την αρχή.

Αλήθεια ή ψέματα όλα αυτά, δεν μπορούμε να διεκδικήσουμε διεθνή παρουσία, αν δεν επιμείνουμε στη συγκεκριμένη μας υπεροχή. Αν δεν κομίσουμε δηλαδή καινούργιες ιδέες. Αυτό είναι μια αυταπόδεικτη αλήθεια. Κι εδώ αρχίζουν τα δύσκολα. Στην Ελλάδα συνηθίσαμε να καταναλώνουμε έτοιμες, εισαγόμενες ιδέες, και δεν στεκόμαστε κριτικά στη γεμάτη αντιφάσεις και αλληλοαναιρούμενη σύγχρονη πραγματικότητα. Το τοπικό μας καλλιτεχνικό ιερατείο είναι αξιοθρήνητα αυτοεγκλωβισμένο σε άσφαιρους μαξιμαλισμούς και σ' επαρχιώτικες πόζες, που εντέλει το αδικούν.

Τι σημαίνει για παράδειγμα ένα video με την μαζική εκτέλεση κουνελιών; Πόσο μπορεί να «τρομάξει» τον σημερινό σνομπ θεατή, ιδιαίτερα μετά την πρόσφατη εμπειρία του Μαλιακού; Στην τέχνη, το θέμα είναι να περάσουμε το ρίγος ή τον προβληματισμό με πλαστικά μέσα, δηλαδή αναμορφώνοντας το χύδην υλικό που μας προσφέρει σχεδόν προβοκατόρικα η καθημερινότητα. Όσο κι αν ανακατεύεται η σούπα με τα δύο-τρία συνεχώς ανακυκλούμενα πρόσωπα, τίποτα το καινούργιο δεν παράγεται και άδικα απαξιώνεται έτσι το υπόλοιπο καλλιτεχνι-

Έλληνες συλλέκτες απολαμβάνουν το τελευταίο video με τα κουνέλια, ή: Παράδοση και πρωτοπορία στη Σαγκάη.

κό μας δυναμικό.

Ή, τι νόημα πάλι έχει η, ρηματική, επίκληση των «φυλακισμένων μνημάτων» στη Λευκωσία όταν το εκτιθέμενο έργο πάσχει από αφόρητο φορμαλισμό; Ως πότε θα μας ταλαιπωρούν τα ερζάτς αντί των προτύπων; Δεν υποψιάζονται οι συν-αυτουργοί του έργου, ότι και ο χώρος με τις συμπαραδηλώσεις του λαμβάνει μέρος στο τελικό αποτέλεσμα; The message is the message. Τελικά δηλαδή η μάλαξη. Γιατί σε μίαν έκθεση, πρώτο έκθεμα και ιδεολογικό πρόταγμα είναι και ο χώρος όπου η έκθεση παρουσιάζεται με όλα τα παρελκόμενά του. Το υπόγειο του Μεγάρου είναι ένα κενοτάφιο οικοδομηθέν εν αμαρτίαις. Δεν μπορεί να μην αφορά κάτι τέτοιο τους εμπλεκόμενους καλλιτέχνες.

Ο Καβάφης έγραφε το 1919: «Τι άλλο είναι η τέχνη παρά οι λεπτομέρειες;». Κι ο Σολωμός, η ζωντανή μας νεωτερική παράδοση, αλληλογραφώντας με τον Τερτσέτη επέμενε στον ρόλο του καλλιτέχνη: «Το έθνος ζητά από μας τον θησαυρό της δικής μας διάνοιας της ατομικής ντυμένον εθνικά». Και αναφερόμενος στα κλέφτικα τραγού-

δια, τους αναγνώριζε «τρόπο μικτό αλλά γνήσιο» (in modo misto).

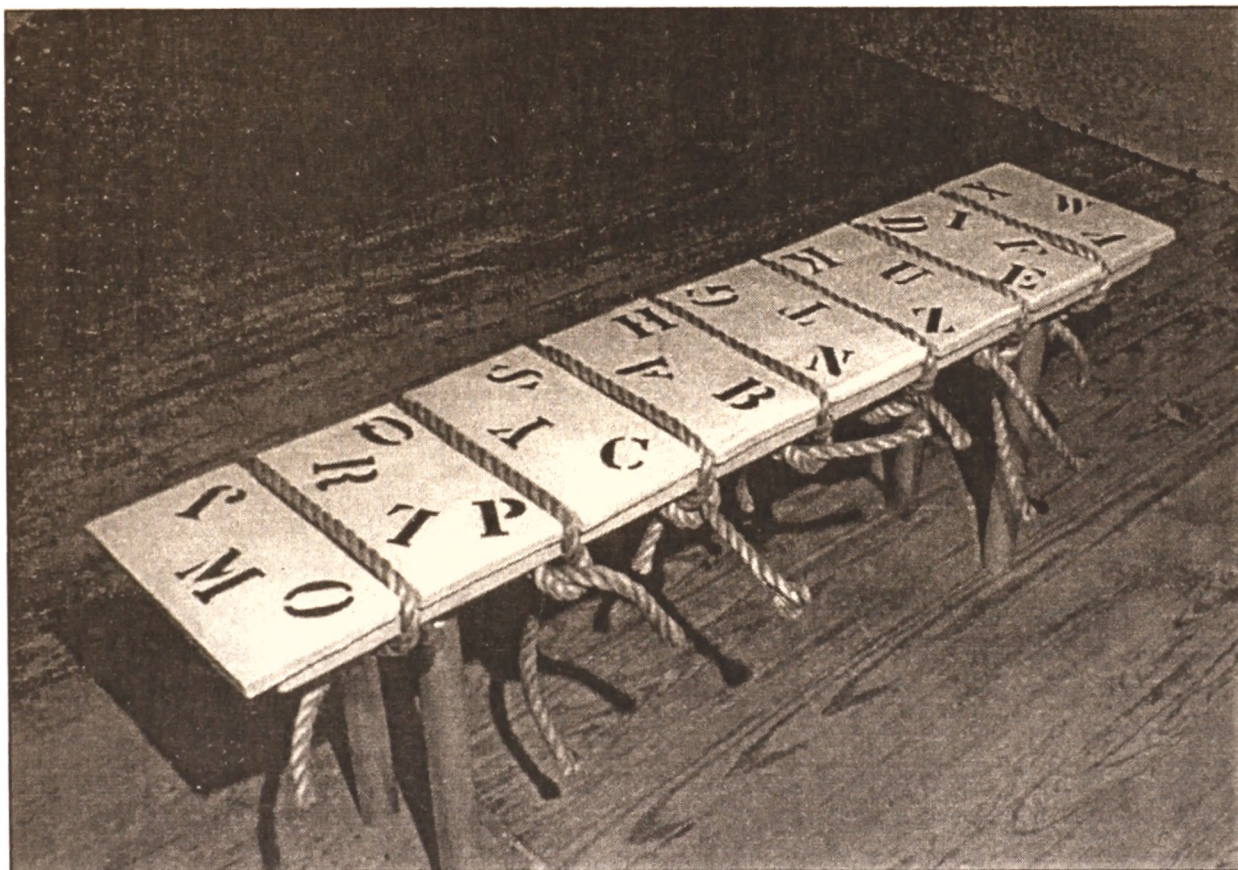
Πολιτισμός, άρα, σημαίνει ενδυνάμωση της παράδοσης με συνεχείς ρήξεις κι ανατροπές. Κι ας ορίσουμε την παράδοση ως το πνεύμα (der Geist) με την χεγκελιανή έννοια, το οποίο πραγματώνεται σταθερά στον κόσμο ενεργοποιώντας τις διαφορετικές «στιγμές» του (Moment) (δες: Ζεράρ Μπρα, *Ο Χέγκελ και η Τέχνη*, Μτφρ. Στρατής Πασχάλης, Επιμ. Γεράσιμος Βώκος, Πατάκης 2000). Σ' αυτόν τον τόπο εκατοντάδες χρόνια πριν η Σαφώ έγραφε για ένα μήλο κόκκινο, ως υπέροχη ερωτική μεταφορά: «Οἶον τό γλυκύμαλον ἐρεύθεται... ἄκρον ἐπ' ἄκροτάτῳ». Και το λαϊκό τραγούδι λέει: *Μηλίτσα πούσαι στο γκρεμό ἢ Μήλο μου κόκκινο, ρόδο βαμμένο*. Ιδού η συνέχεια χωρίς ακροβασίες και τυχοδιωκτισμούς αγοραίας συγκίνησης.

Γλώσσα, έρωτας και πρωτοπορία: πράγματα πανάρχαια, έννοιες προς αναζήτηση, στόχοι σταθερά απομακρυνόμενοι. Μπορούν να τα κατανοήσουν αυτά οι περίτρομοι «μοντερνιστές» μας;

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Yiannes, Πολιτική Συνείδηση και Έκφραση

Ο πολύ σημαντικός δημιουργός μας της Διασποράς θα εκδέσει τέσσερα έργα δαπέδου στο Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού της Ν. Υόρκης και μια περιεκτική αναδρομή της δουλειάς του στο Queens Arts Center, City University of N. York.

«Untitled». Περιβάλλον, 2002.

Το θέμα δεν είναι να φτιάξουμε πολιτικές ταινίες, αλλά να λειτουργήσουμε τις ταινίες μας πολιτικά.

J.L. Godard

ΤΟ ΧΩΜΑ

Ο Eric Hobsbawm το έθεσε αλλιώς: «Το να τρομάξει κανείς τον αστό είναι πολύ πιο εύκολο από το να τον εξοντώσει». Και τώρα που κατατρομάξαμε τους αστούς –χωρίς, ευτυχώς, να τους εξοντώσουμε– ανεμίζοντας εμπρός στα απορημένα μάτια τους τις ποικίλες πρωτοπορίες, τι μπορούμε περισσότερο να κάνουμε; Πώς μπορεί δηλαδή η τέχνη ν' αντιμετωπίσει τη δικτατορία

του μέσου γούστου και της μικροαστικής αυτάρκειας; Τι μέλλει γενέσθαι τώρα που οι σημαίες της avantgarde έχουν γίνει τα πιο περίοπτα, τα πιο διαφημιστικά πανό της αγοράς;

Ο Hans Haacke (1936), ο σημαντικότερος, κατά τη γνώμη μου, πολιτικός καλλιτέχνης του καιρού μας, δήλωνε ήδη από τη δεκαετία του '60: «Επί πολλά χρόνια η αυθεντία του Greenberg μας είχε κάνει να πιστέψουμε ότι το έργο τέχνης ξεπηδάει δέκα μέτρα πάνω από τη γη και δεν σχετίζεται διόλου με τις ιστορικές συνθήκες στις οποίες αναπτύσσεται. Ο μόνος δεσμός του με την ιστορία είναι απλά στυλιστικός...». Ο ίδιος καλλιτέχνης μαζί με τον Carl

André και την Lucy Lippard ιδρύουν την ομάδα Art Workers' Coalition (AWC) στην οποία συμμετείχε και ο έλληνας γλύπτης Takis (1925), πρωτεργάτης της τηλε-γλυπτικής...

Δεν είναι περιεργό λοιπόν που ο Yiannes, επίσης πολύ σημαντικός έλληνας καλλιτέχνης της Διασποράς, εναλλακτικός δημιουργός και λάτρης της Jazz, χρησιμοποιεί κατ' αρχάς τον πηλό για τις δημιουργίες του· δηλαδή γειώνεται με το χώμα έτσι ώστε τα έργα του ν' αντηχήσουν με τον πιο άμεσο και αδιαμεσολάβητο τρόπο τις αξίες αλλά και τις ανάγκες του κόσμου μας. Πράγμα που θα πει ποίηση χωρίς διόλου μεταφυσική. Αλλά και έκφραση εμπροτισμένη βαθύτητα στον πολιτικό προβληματισμό.

Έτσι, εκτός από τις «νεκρές φύσεις» από πηλό ή ψηφιδωτό, τις εγκαταστάσεις στον χώρο, τα θεατρικά «αντικείμενα» που μεταφέρουν την εννοιολογική τους ταυτότητα με χιούμορ, αιχμηρό σαρκασμό ή τρυφερή μελαγχολία, ο Yiannes είναι ένας περφόρμερ που θέτει την σωματική του δράση συμβολικά στην υπηρεσία και την ερμηνεία όχι μόνο αισθητικών αλλά και οικολογικών ή ευρύτερα κοινωνικών προβλημάτων. Ο πλανήτης δεν είναι «έξω», αλλά εντός του έργου του και η «γη» είναι παρούσα στη συγκίνησή του.

Ο καλλιτέχνης, μ' άλλα λόγια, είναι πρωτίστως ένα πολιτικό ον που ψάχνει την ιδιαιτερότητα και τον ρόλο του μέσα στη συλλογικότητα κι όχι το αντίθετο. Ίσως γι' αυτό ξεκινά πάντα στην γλυπτική του από το «πράγμα», το «αντικείμενο», το «προϊόν»· επειδή αυτό, περισσότερο από αισθητικό φετίχ, είναι η μονάδα μέτρησης της αγοράς και η ακατάλυτη δύναμη που την κινητοποιεί.

Ο Yiannes αντιμετωπίζει το «πράγμα» όχι με την λατρεία της pop art αλλά μέσα από την φαινομενολογική ανάλυση της μεσοπολεμικής ευρωπαϊκής φιλοσοφικής παράδοσης. Δεν στέργει στην αναπαράστασή του αλλά μάλλον στην γλωσσολογική του «φανέρωση». Ο γλύπτης, συνδυάζοντας ανόμοια πράγματα, περισσότερο αποτυπώνει σχέσεις, παραμέτρους, προεκτάσεις, παρά επιδιώκει αληθοφάνεια και ομοιότητα. Το δράμα των μορφών του δεν είναι ποτέ επιφανειακό.

Η ΡΗΞΗ

Ήδη από το 2000 συγκροτεί το έργο «Defense», μian ενότητα εν προόδω δηλαδή, που περιλαμβάνει video, κολλάζ, τσί-τσι και κατασκευές δημιουργημένες στα διάφορα μέρη του κόσμου που ταξιδεύει και απ' όπου αντλεί στοιχεία κι ερεθίσματα. Η πολιτική του στάση είναι πάντα προφανής, η σύνθεση όμως υπακούει σε βαθύτερες, άκρως προσωπικές διαδικασίες. Είπαμε: όχι πολιτικό έργο –εφόσον εδώ ο κίνδυνος της στράτευσης ελλοχεύει– αλλά το έργο σε λειτουργία πολιτική. Η ρήξη προς ό,τι το συμβατικό ή συμβιβασμένο θα είναι το επόμενο βήμα.

Απ' την άλλη πλευρά ο δημιουργός αυτός παραμένει ένας θιασώτης της ουτοπίας. Ο Edmund Keely από το Princeton υπογράμμισε σε κατάλογο του 1977 ότι ο Υιανπες μεταμορφώνει το σύνηθες σε ποιητικό, αντιπαραθέτοντας τα αντικείμενα των συνθέσεών του και εμπυχνώνοντάς τα με τον πιο βαθύ ανθρωπισμό.

Ο Υιανπες εκκινώντας από τον Surrealism αλλά και την Funk Art, που δέσποζε στην δυτική ακτή των ΗΠΑ κατά την δεκαετία του '70, περνά σε μια προσωπική γλώσσα όπου η δεξιοτεχνία συναντά την κριτική στάση και ο στοχασμός την προκλητική παρέμβαση στα εκάστοτε κοινωνικοπολιτικά δρώμενα (βασανισμοί, πείνα στον πλανήτη, φυσικές ή «αφύσικες» καταστροφές). Ζώντας στις ΗΠΑ είναι φυσικό να αισθάνεται ο ίδιος υπεύθυνος για την όποια τραγωδία στην υδρόγειο. Εξ ου και η όλο και αιχμηρότερη πολιτικοποίηση της δουλειάς του. Η σουρεαλιστική του, υπερβατική διάθεση υποτάσσεται πλέον στην ανάγκη να μιλήσει εδώ και τώρα με λόγο αλλά και με κραυγή. Π.χ. στο happening με τίτλο Defence το κοινό παίρνει ένα κείμενο στο οποίο διαβάζει:

Άμυνα εναντίον των κοινωνικών τύπων

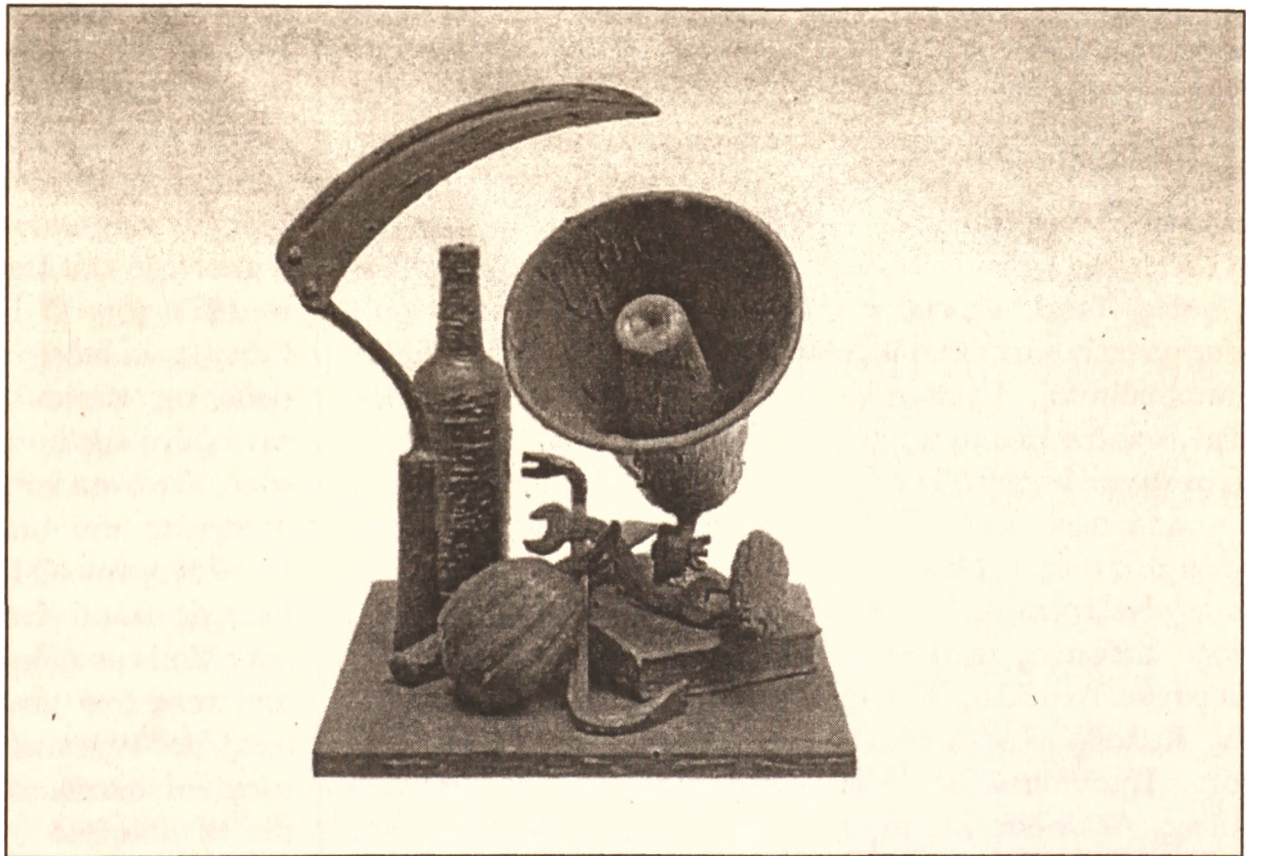
Η πραγματική δημοκρατία έχει κανόνες

Η πραγματική οικονομία έχει κανόνες
Η πραγματική δημοκρατία έχει ανθρώπινη κατεύθυνση.

Τώρα πια δεν προτάσσεται το καλλιτέχνημα αλλά ο καλλιτέχνης.

«Still life with champagne bottle and tennis racket». Μικτή τεχνική, 1987.

«Still life with bullhorn». Μικτή τεχνική, 1988.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Προσωπικά δεν μ' ενδιαφέρει το λεγόμενο μεγάλο έργο τέχνης, επειδή το «μέγεθος» του συναρτάται ευθέως ανάλογα προς τα κριτήρια της αγοράς. Μ' ενδιαφέρει όμως η προσωπική εμπλοκή του καλλιτέχνη στο κοινωνικό γίνεσθαι, από τον βαθμό της οποίας προσμετρώ, ακολουθώντας τον Nietzsche, το δημιουργικό του ανάστημα. Καθώς η όποια αξία του δικαιώνε-

ται αποκλειστικά και μόνο μέσα από την αντήρηση του εγώ του στον κόσμο. Καιρός άρα ν' αντιστρέψουμε τη σκέψη του Hobsbawm: Είναι πιο δύκολο να τρομάξεις πια έναν αστό παρά να τον εξοντώσεις. Η τέχνη λοιπόν που εγώ εννοώ, δεν επιδιώκει τίποτε απ' τα δύο. Αλλά θέλει ν' αφυπνίσει συγκινώντας και να ερμηνεύσει υποβάλλοντας.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Στα όρια μιας ποιητικής μυθιστορίας

του Δημήτρη Κοσμόπουλου

**Νάσος Βαγενάς,
Στέφανος,
εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2004,
σελ. 52.**

Θα ξεκινήσω με τα πραγματολογικά δεδομένα, τα οποία δικαιολογούν τον τίτλο μου: Στους δρόμους και στα χωράφια, στα γήπεδα και στα μπαρ, στα φιλολογικά στέκια και στα σαλόνια, στις ταβέρνες και στα καφενεία, αλλ' εσθ' ότε και στα γραφεία και στις βιβλιοθήκες, προπάντων δε στις ψυχές των ηρώων – μ' άλλα λόγια στον χωροχρόνο και στα πρόσωπα του Στεφάνου, υπάρχουν όλα εκείνα τα στοιχεία, αλλά και όλες οι σχέσεις και οι –υπονοημένες ή ρητές– διασυνδέσεις, που γεωγραφούν μian έκταση μυθιστορηματική. Έχουμε και λέμε, λοιπόν: Πρώτα απ' όλα τα ονόματα, με την δραστική, ποιητικά, σημαντική του ηχοχρώματός τους: Γ. Μπλέτσος, Ιάσων Νεζερίτης, Ηλίας Κάγιος, Στέφανος Καλκάνης, Ουρανία Δεσύλλα, Κλέαρχος Καλαβρούζος-Λαγκαρινός, Τριαντάφυλλος Μωραΐτης, Λεωνίδας Κανταράκης, Δανιήλ Μισδραχής, κ.ά., κ.ά... Μπορεί στην κοφτερή στιλβηδόνα της ολόμαυρης Καρυωτακικής ειρωνείας, να είναι «θάνατος οι λεροί ασήμαντοι δρόμοι με τα λαμπρά μεγάλα ονόματά τους», όμως στον Στέφανο τα απηγήματα των λαμπρών ονομάτων εμπλέκουν το αρχαίο κλέος με την νεοελληνική μίζερια, όπως και τα «λαμπρά και με-

γάλα» όνειρα της ατάλαντης υψιπέτειας, οδηγούν στην ματαιότητα ή στα λασπωμένα και «λερά» στενορρύμια της διάψευσης και της χολής που αυτή συνεπάγεται. Ύστερα, πέρα από την σημαντική των ονομάτων, τα ονοματοδοτούμενα πρόσωπα περνούν από το ένα ποίημα στο άλλο, καθορίζουν συμπεριφορές και πυροδοτούν εντάσεις, ιδρύουν συμμαχίες ή γκρεμίζουν φιλίες, για να μείνουν στο τέλος πανέρημα και κατάμονα. Τοιουτοτρόπως, ο Νεζερίτης εμφανίζεται πέντε φορές, ο Αρδίζογλου δύο, δύο η Παπαδούκα κι από δύο ο Μπεζανής και ο Μπαρμπής. Ένας κόσμος που μάχεται για την επιβολή της μεγαλοφυΐας και την αναγνώριση της ποιητικής ιδιοφυΐας (ή παράνοιας). Ο Λεούσης διαμαρτύρεται γιατί τον έθαψαν τόσο κοντά «στο εξοχικό του Αρδίζογλου, του επιμοντέρνου μετασεφερικού», τον οποίο έχει καταβαραθρώσει ποιητικά με τους κριτικούς του μύδρους, παρ' ότι «εγκωμιαστικούς» ο Νεζερίτης. Ο Νεζερίτης και οι «έπαινοί» του, είναι ο βραχνάς που συνοδεύει τον Ηλία Κάγιο, ακόμα κι όταν περνά τις πύλες του Άδη. Η Ιωάννα Χρηστέα σκοτώνεται διαβάζοντας την άσπονδη φίλη της Παπαδούκα, ο Κοσμετάτος «δικαιώνεται» από τον έπαινο του Νεζερίτη, και πάει λέγοντας σκοινί-κορδόνι, η χαρτογράφηση ενός μικρόκοσμου και των παθών του, που λαβαίνει στο νου και τις

ψυχές των πρωταγωνιστών του, τις διαστάσεις ενός αενάως διαστελλομένου σύμπαντος. Όμως να προσέξουμε: Η μυθιστορηματική συνθήκη του Στεφάνου δεν αφορά μόνον στους τρίτους. Άλλος λογαριασμός, εάν για την ποιητική ματαίωση όλων ανεξαιρέτως των ηρώων, φταίνει πάντα οι τρίτοι: ομότεχνοι, φιλότεχνοι, κριτικοί άκριτοι ή βιβλιοσημειωματογράφοι. Η δραστικότητα της ειρωνείας τελεσφορεί μέχρι τον ευδιάκριτο καγχασμό, δια της αυτο-ειρωνείας και της αυτοϋπονομεύσεως. Αφού, πανταχού παρών, είναι και ο Πάτροκλος Γιατράς, το ποιητικό προσωπείο ή alter ego του Βαγενά, από το 1973 ήδη. Ο Πάτροκλος Γιατράς «...διδάχτηκε τη μέθοδο της περισυλλογής και την οδύνη της αυτογνωσίας» τόσο, ώστε «το νόημα της λογοτεχνίας τού αποκαλύπτεται ολόγυμνο». Ο Πάτροκλος Γιατράς αλλού γίνεται Μενέλαος Σοϊλεμετζίδης. Πίσω κι από τους δυο κινώντας μάσκες με ειρωνικές γκριμάτσες και σπασμούς, βρίσκεται το ποιητικό υποκείμενο που αυτοπαρωδείται και παρωδεί την αυταπάτη της γλώσσας. «Καταριέμαι τη μοίρα που δεν μ' έκανε ποιητή για να επωφεληθώ από την άδολη φιλία μας. Θα ήμουν τώρα μια από τις αντιπροσωπευτικότερες φωνές της νέας μας ποίησης, ίσως η πιο αντιπροσωπευτική. Σκοτεινές συντυχίες με οδήγησαν στην πεζογραφία (μια απ' αυτές

και η άκαιρη γνωριμία μου με το έργο της Βιρτζίνια Γουλφ). Υπάρχουν άνθρωποι που αναγνωρίζουν τη φουσιολογία μου στην ανεπιτήδευτη απόδοση της γυναικείας ψυχολογίας. Επιμένω πως το στίγμα μου θα πρέπει να αναζητηθεί στην αυθεντικότητα κάποιων θαλασσιών περιγραφών... [...]» (Βλ. Νάσος Βαγενάς, *Η Συντεχνία*, εκδ. στιγμή, 1987, σελ. 39). Ο Πάτροκλος Γιατράς, επομένως, από την εποχή της *Συντεχνίας* μέχρι και τον Στέφανο αποτελεί για τον Βαγενά φασματικό υπόδειγμα ποιητικής συμπεριφοράς. Αυτή η συμπεριφορά μόνον μέσω της καταρρίψεως του αυτο-ειδώλου νοείται. Κι όλοι οι παροικούντες στην Ιερουσαλήμ, γνωρίζουν ότι το αυτο-είδωλο και η θωπευτική ή αποθεωτική του αυτο-ειδώλου, φυσική ροπή, δημιουργεί τον καθρέφτη της μεγαλύτερης ψευδαίσθησης. Η περιφραστική της διατύπωση, μπορεί να την ιχνογραφήσει ως εξής: «Είμαι-ο-καλύτερος-κι-ο-πιο-αδικημένος-μού-ανήκουν-όλοι-οι-στέφανοι-της-νίκης-τα-βραβεία». Συντρίβοντας το αυτο-είδωλό του ο Πάτροκλος Γιατράς, θρυμματίζει και τον καθρέφτη της ψευδαίσθησης, και επανασυγκολλώντας τα κομμάτια του, δημιουργεί το κάτοπτρο της ποιητικής του αυτο-συνειδησίας. Έτσι, στον Στέφανο, ο Γιατράς «σκάει μύτη», από την προμετωπίδα: «Μπαίνοντας στον Αχέροντα/ βράχηκαν τα χειρόγραφα./ Μου πή-

ραν την περούκα τα νερά./ Έμεινα δίχως λύρα». Όμως κρατάει για τον εαυτό του και την κατακλείδα. Το ακροτελεύτιο ποίημα-επιτύμβιο (θα έρθω αργότερα σ' αυτό) έχει να κάνει με τον Γιατρό: «Ενθάδε εσάπη το -ταλαίπωρο άλλωστε- / σώμα του σκάπτη Πάτροκλου Γιατρά / (το πνεύμα του διασώζεται, υποθέτω, σ' αυτούς τους στίχους). / Έγραφε επιτύμβια για ομοτέχνους / - συνθέσεις μιας ορισμένης αναζήτησης. / Διαβάτη, θα ένιωσες, πιστεύω, ότι οι θλιβερές / σελίδες του, που βρίσκονται ανοιχτές εμπρός σου, / δεν είναι χωρίς κάποια χρησιμότητα».

Άλλωστε, ο Λεωνίδας Κανταράκης, παίζει μαζί του τάβλι στον κάτω κόσμο, τον επικαλείται ο Δανιήλ Μισδραχής, ανταποδίδοντάς του το επίγραμμα που ο Γιατράς «θα του είχε επιδαφιλεύσει»: «Ατάλαντος. Το μόνο καλό του ποίημα / ήταν οι στίχοι που δεν έγραψε».

Ποιο είναι το τεχνοτροπικό του Στεφάνου; Η άσκηση, μέχρις εσχάτων, της ειρωνικής υπονόμησης-αυτοϋπονόμησης, βρίσκει την ακριβοδίκαιη έκφρασή της μέσω ενός πανάρχαιου είδους: αυτού του επιγράμματος. Οι κωδικοποιήσεις του είδους αυτού, υπάρχουν στα ανθολόγια επιγραμμάτων ποιητών από διάφορες εποχές, μάλιστα δε, υπό τον ίδιο τίτλο Στέφανος, έχουμε διασωσμένο τον Στέφανο του Μελεάγρου (κωδικοποιείται το 70 π.Χ., τον πρώτο, δηλαδή, αιώνα π.Χ.), τον Στέφανο του Φιλίππου του Θεσσαλονικέως (c. 40 μ.Χ., 1ος μ.Χ. αιώνας) ή, στην νεοελληνική περίοδο, τον Στέφανο του Σίμου Μενάρδου (1924) (πρόκειται για ανθολογία μεταφράσεων, από τον Σίμο Μενάρδο, ποικίλων ποιημάτων, όχι μό-

νον επιγραμμάτων), αρχαίων ελλήνων ποιητών. Εκ πρώτης όψεως η συλλογή φαίνεται σαν μια μεταμοντέρνα συλλογή, αφού ικανοποιεί τις προδιαγραφές της μεταμοντέρνας παρωδίας. (Επανεγγράφει, δηλαδή, «με διαφορά», ένα αρχαίο ποιητικό είδος -«επανάληψη με διαφορά» είναι ο βασικός ορισμός κατά την Linda Hutcheon, *A Theory of Parody*, London 1985). Η οποία, διαφορετικά από την συνήθη έννοια της παρωδίας, δεν περιέχει μόνο κείμενα σατιρικά ή χιουμοριστικά, αλλά και κείμενα «σοβαρά». Πρόκειται για την -κατά Hutcheon- artistic recycling, «καλλιτεχνική ανακύκλωση», παλαιότερου λογοτεχνικού υλικού. Ο Στέφανος, μ' άλλα λόγια, ανήκει στους παλαιότερους τρόπους της επανάληψης με διαφορά ενός παλαιότερου είδους.

Η διαφορά είναι ότι διαφορετικά από το αρχαίο επιτύμβιο επίγραμμα, που είναι ποίημα σοβαρό, εδώ έχουμε μια χρήση του είδους για παρωδικούς λόγους. Η παρωδία όμως δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο ποίημα (σε ένα συγκεκριμένο επιτύμβιο επίγραμμα), ούτε στο συγκεκριμένο είδος (το είδος του επιτύμβιου επιγράμματος), αλλά στο συγκεκριμένο περιεχόμενο του είδους, ανατρέποντάς το: αντί του σεβαστικού περιεχομένου, έχουμε ειρωνικό-σατιρικό: Ως εδώ είμαστε στην περιοχή του μεταμοντέρνου. Όμως, κατά την αίσθησή μου, ο Στέφανος υπερβαίνει, ανατρέποντάς την, την έννοια του μεταμοντέρνου, γιατί περιέχει την παρώδηση και του ίδιου του μεταμοντέρνου: θέλω να πω, την παρώδηση της ίδιας της έννοιας του μεταμοντέρνου (Στον Στέφανο το μετά αναφέρεται ειρωνικά πολλάκις: «μετασεφερικός, μετα-

μοντέρνος» ο Εφραίμογλου, «Φάρος των μεταρεαλιστών» ο Νεζερίτης), πράγμα το οποίο σημαίνει και παρώδηση του ίδιου του μεταμοντέρνου επιτύμβιου επιγράμματος. Δηλαδή, το μεταμοντέρνο επιτύμβιο επίγραμμα είναι μια παρωδία του παραδοσιακού. Τα επιτύμβια επιγράμματα του Στεφάνου είναι μεταμοντέρνα: όμως, συγχρόνως, είναι και μετα-μεταμοντέρνα, αφού παρωδούν (με τους όρους της μεταμοντέρνας παρωδίας) και τον ίδιο τους τον εαυτό. (Διότι η μεταμοντέρνα παρωδία δεν αυτοπαρωδείται. Παίρνει στα σοβαρά τον εαυτό της: το παιχνίδι του σημαίνοντος δεν γίνεται ποτέ παιχνίδι του παιχνιδιού του σημαίνοντος. Ο μεταμοντερνισμός αμφισβητεί τα πάντα, πλην του εαυτού του). Τα μεταμοντέρνα επιτύμβια επι-

γράμματα του Στεφάνου παρωδούν και τον ίδιο τους τον εαυτό και κατά τούτο υπερβαίνουν και την ίδια την μεταμοντέρνα συνθήκη. Αυτό φαίνεται ως εσωτερική διάσταση ή ένταση σε όλα τα επιγράμματα της συλλογής, αλλά και πιο συγκεκριμένα (στην επιφάνειά τους), στον τρόπο με τον οποίο διακωμωδείται η τεχνοτροπική υπέρβαση που πρεσβεύει ο μεταμοντερνισμός (με την μίξη των τεχνοτροπιών που καλλιεργεί, και με την υποτιθέμενη κατάργηση της οργανικής μορφής): «Το μήμα -βαθυστόλιστο- είμαι του άφθαρτου / ιερουργού των Εφρυνίων της Αβύσσου. / Του εκτός σχολών και υπεράνω εποχών / ανατροπεία κάθε τεχνοτροπίας / Έζησε ευτυχής. Όμως εκεί κάτω / μόναχος περιφέρεται, βαρύς, γιατί οι νεκροί / αποστρέφο-

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίσσοτόπων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.), της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας (EFPF) και της Εθνικής Εταιρείας Ψυχοθεραπείας Ελλάδος (ΕΕΨΕ) (Μέλος της ΕΑΡ)

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

Ομαδική Ψυχοθεραπεία - Ψυχοδράμα
Ψυχολογική Αξιολόγηση
Κοινωνική Ψυχιατρική - Κοινωνικοθεραπεία
Δυναμική της Οικογένειας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πληροφορίες - Έγγραφές

Αθήνα: Γραμματεία τοβ Α.Ψ.Κ. 9.00 π.μ. - 9.00 μ.μ.
Γεωργία Μορφουόλου 0651 75487, Τέλη Τέλη 0651 21782
Ιωάννινα: Φραντζέσκα Μπασιλά 031/455.331, Τρίτη - Τετάρτη 6.00 - 8.00 μ.μ.
Θεσσαλονίκη: Λοιπασία Παπαδοπούλου 031 / 435.919, Δευτέρα & Τρίτη: 6.00-8.00 μ.μ.
Κατερίνη: Λάμπης Σιδηρόπουλος 0351/38465, Τρίτη 10.00-1.00 π.μ. & Τετάρτη 5.00-8.00 μ.μ.
Λάρισα: Στέλα Ί. Λαμπροπούλη 041 / 253108
Βόλος: Μαρία Αποστολίδου 0421 / 50349

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΚΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ * ΤΗΛ. 6447.533-6435.980-
FAX 6445.140 e-mail: igaa-opc@otenet.gr · www.opc.gr

νται τους αθανάτους».

Οι ήρωες της βαγενικής ποιητικής μυθιστορίας, του Στεφάνου, ανήκουν σε συγκεκριμένη Συντεχνία – και το ξέρουν. Είναι ιδαλγοί της ελεεινής συντεχνίας των περιφερόμενων «αδικαίωτων ταλάντων». Ο Στέφανος είναι ένα νεκροταφείο ζώντων ποιητών. Ένα ποιητικό μυθιστόρημα, εντός του οποίου κινούνται οι απόγονοι του ήρωα της Φανταστικής περιπέτειας, του πεζογραφήματος του Αλέξανδρου Κοτζιά, στον οποίον, εξάλλου, αφιερώνεται ο Στέφανος. Κι όπως εκεί «[...] Στων κακών την ασίγαστη αμάχη/ λυγερόκορμη η αίγλη σαν στάχυ/ τον καλό αγωνιστή αγκαλιάζει – Πετάει! Σαν εμβατήριο πετάει – σας έσκισε, ρετάλια, ο Καπάνταης. Η διαιώνια πάλη του Φωτός και του Σκότους, δύο ιδέες κοσμογονικές διαλεκτικά αλληλοσπαράσσονται μέσα σε τρεις στίχους» – έτσι και στον Στέφανο, σαλ-

πίζουν την παρουσία τους η, παρ' ολίγον Πολυδούρη Μαρία Βερελή ή ο Γ. Μπέτσος: «Θα μπορούσα να ήμουν μια Πολυδούρη,/ αν υπήρχαν αντισυλληπτικά εκείνη την εποχή./ Αλλά και η Πρέβεζα ήταν μικρή, κι ο Βερελής/ ήθελε οικογένεια με κάθε τρόπο./ Έτσι: γάμος, παιδιά, παιδιά παιδιών,/ δισέγγονα, θάνατοι, αρρώστιες/ (πού καιρός για ποιήματα). Η μοίρα μου.../ – θέλω να πω, το πιο θλιβερό/ ήταν ότι δεν πέθανα στα εικοσιοκτώ μου...». Ο Γ. Μπέτσος παραμένει ασυναγώνιστος «Αθηναίος περισσότερο, παρά Θεσσαλονικεύς,/ Ευρωπαίος παρά Έλληνας,/ φιλότεχνος παρά καλλιτέχνης,/ αιχμή του νεωτερισμού αλλά και –ενίοτε– ραβδοσκόπος της παράδοσης. [...] συναιρώντας παρελθόντες και μέλλοντες -ισμούς/ σε έναν και μοναδικό όρο: *εαυτότητα*./ [...]».

Στην ποιητική μας γραμματεία, την νεώτερη, ο Στέφα-

νος, αποτελεί πρωτόγνωρη απόπειρα. Ναι μεν υπάρχουν στην πεζογραφία, η Φανταστική περιπέτεια του Κοτζιά, αλλά και η εξαιρετική περιπέτωση του αδικώς παραθεωρημένου Κώστα Χατζηαργύρη (ποιος άραγε θυμάται στην παγκυριαρχία του lifestyle και στον χώρο της λογοτεχνίας πια, την Παλιά Αυλή του ή τον Τρόμο του υπαλλήλου, όπου ήρωες όπως «ο τελειόφοιτος του γυμνασίου, κάτοχος σχεδόν της γαλλικής και συγγραφέας δύο διηγημάτων με ποιητικό περιεχόμενο [...]», που γράφουν πλατειά έργα υπό τον τίτλο «Ωδή στην ευσπλαχνία», και είναι σίγουροι ότι «όταν η ιστορία ξύσει τα μολύβια της και καταπιαστεί με την εποχή μας, θα δούμε τότε ποιος θα κρεμαστεί στο στύλο της κατασχύνης») – όμως με τον Στέφανο περνάμε πλέον στην ανατίναξη κάθε σοβαροφάνειας και μέσω αυτής, στην αναζήτηση των ορίων αυτού

καθαυτού του ποιητικού γεγονότος. Βεβαίως, όποιος έχει μύγα μυγιάζεται και ενδεχομένως τον ζώνουν τα φίδια. Όμως, πέραν της πρώτης αναγνώσεως και της αναζητήσεως ενδεχόμενων αντιστοιχιών μεταξύ των ηρώων του Στεφάνου και της Οδού Σόλωνος, ωφέλιμο, νομίζω θα ήταν να δούμε τον Στέφανο, όχι μόνον ως ποιητική ανάπλαση του τρέχοντος «γραμματανθρωπισμού», αλλά ως μιαν ιδιότυπα επιτυμβιακή και επιγραμματική σύνθεση που φανερώνει την ποιητική λειτουργία ως αυτογνωσία και μελέτη θανάτου, έμμεση πλην εξαιρετικά ψυχωφέλιμη.

Μετά τις Σκοτεινές Μπαλλάντες, μια αποκορυφωματική συγκεφαλαίωση της ποιητικής του Βαγενά και στο οντολογικό και στο μορφικό πεδίο, – είναι φυσικός παρεπόμενος καρπός ο Στέφανος. Το υπαρκτικό περίσσειμα, το περιπλέον του πράγματος, καταδηλώνεται ως επέκεινα της ποιητικής εμβέλειας: είναι η πηγή που ξεπλένει από την αυταπάτη της εύκολης ικανοποίησης. Στις Σκοτεινές Μπαλλάντες είναι αυτή η ποιητική αντίληψη που δίνει σφιχτοδεμένη την μορφική αρχιτεκτονική. Τώρα, στον Στέφανο η ίδια υπαρκτική έλλειψη ενός πληρώματος ζωής οδηγεί στο πικρόχολο μειδίαμα, που φτάνει μέχρι το στεντόρειο γέλιο, συμπαρασύροντας εαυτούς και αλλήλους. «Ανανεωτής ακόμη και των ενταφίων», ο Βαγενάς, μένει στην καλλιέργεια μιας ζείδωρης αίσθησης που απελευθερώνει από την σκοπιμότητα και την φιλοκέρδεια της καταξίωσης. Τώρα, ο Πάτροκλος Γιατράς υπάρχει περισσότερο σιμά «εις του μνήματός του/ το ανοικτόν στόμα».

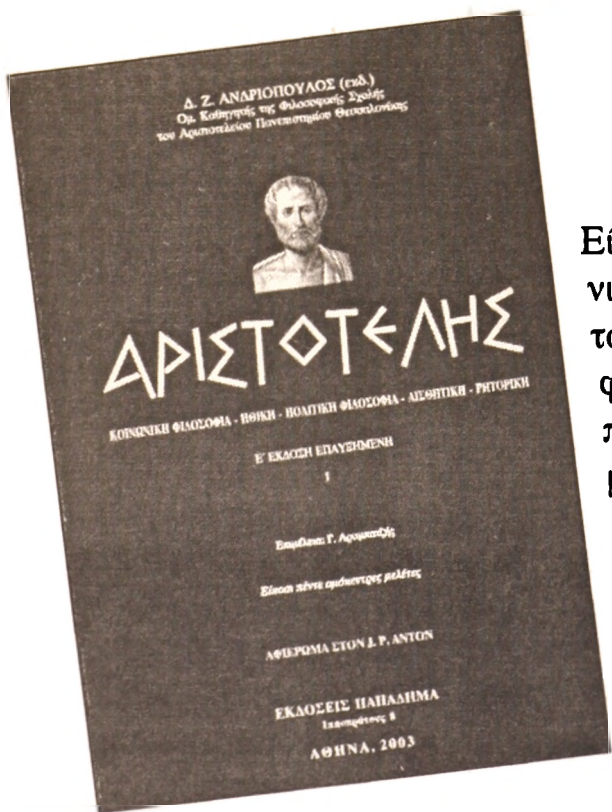
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Δ. Ζ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΣ (εκδ.)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

τόμοι Ι και ΙΙ

Είναι η πρώτη φορά που κυκλοφορεί στην ελληνική γλώσσα συλλογικό έργο για τον θεμελιωτή των επιστημών και της συστηματικής φιλοσοφίας και με επιστημονική υπευθυνότητα καλύπτει το ευρύ φάσμα της φιλοσοφικής προβληματικής του. Η έκδοση αυτή, μάλιστα, πραγματοποιείται σε μια εποχή αναβίωσης της αριστοτελικής φιλοσοφίας σε διεθνή κλίμακα, επανερμηνείας, επαναξιολόγησης και πολλαπλής αξιοποίησής της με την αναζήτηση λύσεων των τραγικών αδιεξόδων του σύγχρονου ανθρώπου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210 36.27.318
www.papadimasbooks.gr e-mail: papadimas@atp.gr

Β ΚΡΙΤΙΚΗ βιβλίου

Η άλλη πλευρά

Άλμπερτ Σόνισεν,
Αναμνήσεις ενός Μακεδόνα αντάρτη,
μετάφραση: Νέλλη Ρούτσου-Πανταζή,
εκδ. Πετσιβα, Αθήνα 2004, σελ. 368.

Περιλαμβάνονται εκτενής βιβλιογραφία,
συρτηρία ονομάτων και τοπωνυμίων καθώς
και περιλήψεις στα αγγλικά και γαλλικά.)

Η άλλη πλευρά! Να τι θα αναφωνήσει –είτε από μέσα του είτε στα φωναχτά– όποιος, αφού διαβάσει το βιβλίο του Σόνισεν, θυμηθεί ότι στα παιδικά του χρόνια είχε μέχρι ακριβώς συγκινηθεί από τα *Μυστικά του Βάλτου* της Πηνελόπης Δέλτα. Και τούτο επειδή η ιστορία που ξετυλίγει ο αμερικανός δημοσιογράφος στις σελίδες του συναρπαστικού του κειμένου παρουσιάζει μια υπόθεση αλλά Πηνελόπη Δέλτα, στους ίδιους τόπους και στο ίδιο σκηνικό, μόνο που τώρα οι ρόλοι είναι αντεστραμμένοι. Οι «καλοί» είναι οι Εξαρχικοί Σλαβομακεδόνες και «κακοί» αυτοί που αυτοαποκαλούνται «Στρατιώτες του Χριστού», δηλαδή οι Έλληνες ή ελληνόφωνοι που ευχερέστατα διολισθαίνουν στο έγκλημα προκειμένου να διασωθούν το κύρος και τις δικαιοδοσίες του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης. Ο υποκλασμένος Βαλκάνιος μάλιστα, ιδίως αν συστηματικώς έχει εντρυφήσει στις συναρπαστικές μεταπτώσεις της σύγχρονης Ιστορίας της Χερσονήσου του Αίμου, ενδεχομένως θα υφιστάται και στενότερη σχέση μεταξύ Άλμπερτ Σόνισεν και Πηνελόπης Δέλτα. Ο πρώτος νοήτω... και όποιος θέλει να συμπεριληφθεί στην κατηγορία των νοούντων μπορεί να αρχίσει από την ωραία καρτποστάλ του φωτογραφικώς αναπαράγεται στις σελ. 42 και 243 της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου του Σόνισεν: Τα πρόσωπα είναι και τις δύο περιπτώσεις ακριβώς τα ίδια· οι λεγόμενοι όμως διαμετρικώς διαφέρουν: Ελληνίδες χωρικές Θεσσαλονίκης – Βουλγάρες χωρικές Θεσσαλονίκης. Ήδη το μόνο που

μπορεί να κάνει ο οξυδερκής αναγνώστης είναι να ομολογήσει (ψιθυριστά τώρα): γηράσκω αεί διδασκόμενος και εν οίδα ότι ουδέν οίδα.

Ο Άλμπερτ Σόνισεν είχε γεννηθεί στον Άγιο Φραγκίσκο των Ηνωμένων Πολιτειών το 1878, και πέθανε, σχετικά νέος, σε πόλη του Κοννέκτικατ το 1931. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου του έγινε στη Νέα Υόρκη το 1909 – το έτος δηλαδή του κινήματος στο Γουδί και ένα μόλις χρόνο μετά το προνουσιαμένο των Νεοτούρκων, το 1908, στη Θεσσαλονίκη. Όπως έχει ίσως γίνει αντιληπτό, το βιβλίο του είναι συναρπαστικό· πλανάται όμως πλάνην μεγίστην όποιος πιστεύει πως το εν λόγω κείμενο προσφέρεται μόνο ως εργαλείο ενδοσκοπήσεων και αναμόχλευσης αναμνήσεων της παιδικής μας ηλικίας. Κάθε άλλο... Και τούτο γιατί ο αμερικανός δημοσιογράφος, λανθάνοντως αλλ' ως εν αναγλύφω και με τρόπο ιδιαιτέρως εύγλωττο, παρουσιάζει ορισμένες από τις κύριες αιτίες της ήττας, κατά την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα, των Εξαρχικών από τους Πατριαρχικούς στη Μακεδονία. Και βέβαια οι αιτίες αυτές υπήρξαν η ταυτόχρονη επιδίωξη της επίτευξης τόσο κοινωνικών στόχων αριστερής απόκλισης όσο και στόχων «εθνικοθηρησκευτικών»· η επιβολή στους κόλπους των Εξαρχικών του συστήματος της συλλογικής ηγεσίας· και βέβαια, αντίθετα με ό,τι θα περίμενε κανείς, οι συχνά βαθύτατες διαφωνίες μεταξύ των ιθυνόντων τόσο των Βουλγάρων όσο και των Σλαβομακεδόνων.

Ο Σόνισεν βέβαια κάνει ένα λάθος – πολύ συνηθισμένο, όπως θα έλεγε και ο Μιγκέλ ντε Ουναμούνο, σε όσους δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν να μελετήσουν σε βάθος τη γαλλική γλώσσα: Μπερδεύει τις έννοιες «φυλή» και «έθνος»· και έχοντας ανέμελα διαπράξει το λάθος αυτό, κάνει και άλλο βαρύτερο. Ελαφρά τη καρδιά θεωρεί τους Σλαβομακεδόνες «ομοφύλους» των Βουλγάρων. Και μάλιστα, το διαπράττει αυτό το δεύτερο

Τα παλιά
αριστουργήματα του
αντιιμπεριαλιστικού
κινηματογράφου /
ασπρόμαυρες κινούμενες
σκιές της δεκαετίας του
'60 / –έτη φωτός μακριά–
/ γίνανε ντεκόρ σε
μεταμοντέρνα καφέ /
κάτω από παλιές
διαφημίσεις Κόκα Κόλας
/ και προγράμματα
συναυλιών του '39 / ή
φωτογραφίες ομάδων
χωρίς λεζάντα / κι
ομορφαίνουν την
ατμόσφαιρα / όπου
νεότερες πουτανίσσες /
κάνουν παρέα σε
εξηντάρηδες. /
Ντεκαντάνς, /
ντεκαντάνς της τέχνης /
και της Επανάστασης /
και των ονείρων που
ενσάρκωναν: Γιώργος
Ρούβαλης, *Τα ταξίδια
του Οδυσσέα* (εκδ.
Γαβριηλίδης, 2003).

Υψηλή τέχνη
ακολουθείται από υψηλή
φιλολογική κριτική.
Αναφέρομαι στην
λαμπρή και πολύχρονη
εργασία του Ν.Δ.
Τριανταφυλλόπουλου,
αφοσιωμένου στον
Παπαδιαμάντη, και στον
τόμο *Εικοσιπεντάχρονος
Πλους. Φιλολογικά στον
Παπαδιαμάντη Β'* (εκδ.
Σύλλογος προς διάδοσιν
ωφελίμων βιβλίων, 2004)
που συνεχίζει την
παράδοση του βιβλίου
του *Μινύρισμα πτηνού
χειμαζομένου* (1986). Η
συγκέντρωση εργασιών
του σημαντικού αυτού
φιλόλογου και εκδότη
των *Απάντων* (ή
καλύτερα των
«Ευρισκομένων») του
Παπαδιαμάντη,
δημοσιευμένων σε
περιοδικά, προσφέρει
νέες δυνατότητες για τον
μελετητή και μια σωστή
αντιμετώπιση των

προβλημάτων που θέτει το έργο του Παπαδιαμάντη, με τρόπο που βοηθά στην περαιτέρω έρευνα.

Φίλοι αναγνώστες που το βιβλίο τούτο διαβάζετε, το κάθε πάθος από πάνω σας πετάξετε: Φρανσουά Ραμπελαί, Γαργαντούας και Πανταγκρουέλ (εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις: Φίλιππος Δ. Δρακονταειδής, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2004)· το αριστούργημα του 16ου αιώνα, που έδωσε το στίγμα του πρώιμου ευρωπαϊκού ανθρωπισμού, της τόλμης και της ελευθεροφροσύνης, βρίσκει στην παρούσα έκδοση την πλήρη του μορφή, καθώς για πρώτη φορά μεταφράζεται στο σύνολό του, και μάλιστα από τον καταλληλότερο μεταφραστή, έναν εξαιρετο πεζογράφο.

Χάρη στη σύνθετη αφήγηση η Λίλα Χαμπίμπη κατορθώνει να μας δώσει ένα μυθιστόρημα όπου ο αναστοχασμός της ζωής του ήρωα τον οδηγεί στην ανατροπή των δεδομένων της ίδιας του πορείας. Η επιστροφή στο παρελθόν, η αναγωγή του παρόντος στο βάθος του χρόνου, φέρνει στην επιφάνεια τα χαμένα σημεία της μνήμης και τα ξανακερδίζει. Τελικά, η στροφή προς εαυτόν δίνει στα πρόσωπα τη δύναμη της συνέχειας: **Οι πολλαπλές ζωές του Αρτέμη Μίσιου** (εκδ. Εξάντας, 2004).

Ψάχνοντας βρίσκεις: Ένα βιβλίο που εκδίδεται σε δεύτερη

σφάλμα τόσο εύκολα και έτσι «αστόχαστα» (όπως θα είχε πει και η Πηνελόπη Δέλτα), ώστε να αναρωτιέται κανείς μήπως το κάνει επίτηδες, απλώς και μόνο γιατί είναι Αμερικανός.

Πέρα όμως και πάνω από όλα αυτά, το εν λόγω βιβλίο αποτελεί και μια έξοχη μαρτυρία για την κατάσταση των οθωμανικών αρχών, πολιτικών και ιδίως στρατιωτικών, στο ευρωπαϊκό τμήμα της αυτοκρατορίας κατά τις αρχές του περασμένου αιώνα. Είναι αδύνατο να καταλάβει κανείς γιατί έγινε –και κυρίως γιατί πέτυχε– το κίνημα των Νεοτούρκων το 1908, αν δεν διαβάσει προσεκτικά ορισμένες σελίδες τις οποίες (passim) αφιερώνει ο Σόνισεν στα στελέχη των στρατευμάτων της Υψηλής Πύλης. Επιπλέον, μια

προσεκτική ανάγνωση των εν λόγω σελίδων μπορεί να επιτρέψει και την εξιχνίαση του μυστηρίου της επιμονής του Βενιζέλου, τον Οκτώβριο του 1912, για στροφή του ελληνικού στρατού προς τη Θεσσαλονίκη.

Ειδικά όμως αυτό το τελευταίο είναι μια άλλη ιστορία· ό,τι πάντως παραμένει στο πλαίσιο της ιστορίας μας αυτής εδώ είναι ότι το βιβλίο του Σόνισεν, όπως το εξέδωσε ο Γιώργος Πετσιβάς, αποτελεί τεκμήριο καλαισθησίας περίπου εκπληκτικής, ιδίως για τα τωρινά νεοελληνικά δεδομένα. Και αυτό, όπως πεισματικώς θα εξηγούσε ευρωπαίος διανοούμενος της εποχής του Μεσοπολέμου, μόνο φυλετικώς μπορεί να εξηγηθεί.

Δημήτρης Μιχαλόπουλος

Από το δασκαλοκεντρικό στο ομαδοκεντρικό μοντέλο

Lilian Katz & Sylvia Chard,
Η μέθοδος Project: Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των παιδιών της προσχολικής ηλικίας,
(επιμέλεια-εισαγωγή: Μ. Κόνσολας),
εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2004, σελ. 300.

Η μέθοδος Project είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία η οποία οδηγεί στη μόρφωση μέσω μιας συγκεκριμένης διαδικασίας μάθησης (Frey, 1986). Είναι ένας τρόπος ομαδικής διδασκαλίας στην οποία συμμετέχουν αποφασιστικά όλοι, και η ίδια διδασκαλία διαμορφώνεται και διεξάγεται από όλους τους συμμετέχοντες. Σύμφωνα με τον Frey είναι μια ανοιχτή διαδικασία μάθησης, της οποίας τα όρια και οι δυνατότητες δεν είναι αυστηρά προκαθορισμένα, αλλά εξελίσσονται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων.

Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους παιδαγωγούς στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, παρουσιαζόμενη συστηματικά το 1918 από τον Killpatrick (είχαν προϋπάρξει βέβαια το ενεργητικό σχολείο του Ferriere, το σχολείο εργασίας του Kerschensteiner στη Γερμανία και το σχολείο «για τη ζωή με τη ζωή» του Decroly στο Βέλγιο, τα οποία είχαν χρησιμοποιήσει τη μέθοδο αυτή είτε για την οργάνωση της εργασίας τους, είτε για την επαφή του σχολείου με τη ζωή).

Συνοπτικά, τα πλεονεκτήματα της μεθόδου (Hindle, 1993) είναι: η εκπαίδευση των μαθητών να σκέφτονται κριτικά, να κατανοούν - αποσαφηνίζουν - επιλύουν προβλήματα·

τους ενθαρρύνει να είναι πρακτικοί, τους καλλιεργεί τη δημιουργικότητα και συμβάλλει στο να είναι επικοινωνιακοί, να εκλαμβάνουν την εργασία ως σημαντική εμπειρία κι όχι ως καταναγκασμό, να μετατρέπονται οι διδάσκοντες σε συμβούλους και οι μαθητές να γίνονται περισσότερο υπεύθυνοι· η γνώση των μαθητών από την ατομική παρατήρηση και την αφηρημένη σκέψη περνά περισσότερο στην εμπειρία και τον πειραματισμό· βοηθά, τέλος, όχι απλά στην εκπαίδευση των μαθητών, αλλά και τους προετοιμάζει για εργασίες υψηλότερων απαιτήσεων. Ουσιαστικά στο να «μάθουν» οι μαθητές «πώς να μαθαίνουν».

Είναι διαπιστωμένο και επιστημονικά ελεγμένο ότι η μέθοδος project μπορεί να υπηρετήσει τους διδακτικούς στόχους τους οποίους θέτει το σχολείο. Μαθητές οι οποίοι διδάχθηκαν με την εν λόγω μέθοδο υπερέχουν από τους συμμαθητές τους οι οποίοι ακολούθησαν την παραδοσιακή διδασκαλία σε ζητήματα όπως η επίλυση σύνθετων προβλημάτων, διακατέχονται από αλτρουισμό, είναι περισσότερο υπεύθυνοι σε όσα αναλαμβάνουν και τους διακρίνει το πνεύμα της συνεργασίας.

Με βάση τα παραπάνω οι δυο συγγραφείς του βιβλίου (σ.σ. έχει κάνει πολλαπλές εκδόσεις στις ΗΠΑ και έχει μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες) προσεγγίζουν τη συγκεκριμένη μέθοδο και την εφαρμογή της σε παιδιά του νηπιαγωγείου: χώρο πολύ πιο δύσκολο και ευαίσθητο από τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης, λόγω της μικρής ηλικίας των παιδιών, όπου δυστυχώς αναπαράγονται τα ήδη χρεοκοπημένα μοντέλα που εφαρμόζονται στην πρωτοβάθμια και δευτε-

ροβάθμια εκπαίδευση (δασκαλοκεντρισμός, επιβράβευση-τιμωρία κ.λπ.) – αν τα νηπιαγωγεία δεν λειτουργούν ως απλοί χώροι «στάθμευσης».

Ένα βιβλίο άκρως ενδιαφέρον. Με πληθώρα παραδειγμάτων, χωρίς να υποβαθμίζεται η θεωρία, η παρούσα εργασία είναι ένα

εξαιρετικό βοήθημα στους εκπαιδευτικούς της προσχολικής ηλικίας, αλλά και τους ευαίσθητοποιημένους γονείς. Πολυσέλιδη, διαφωτιστική και σημαντική η εισαγωγή του πανεπιστημιακού Μ. Κόνσολα.

Νικόλαος Θ. Αναστασάτος

Λαογραφία και χωροχρόνος

Βασίλης Νιτσιάκος,
Χτίζοντας το Χώρο και το Χρόνο,
εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2004, σελ. 185,
βιβλιογραφία, ευρετήριο.

Η Λαογραφία ως επιστήμη ή επιστημονικός κλάδος που μελετάει τον πολιτισμό του ίδιου του ερευνητή, όντας ουσιαστικά μια αυτοεθνογραφία ή ενδοεθνογραφία και επομένως μια ανθρωπολογική επιστήμη δεν μπορεί να έχει αυτόνομη θεωρία. Ήδη από την εποχή του Albrecht Dietrich αυτό είχε διατυπωθεί με μεγάλη σαφήνεια. Είπε αυτός ο μεγάλος γερμανός λαογράφος: «δεν με ενδιαφέρει αν η Λαογραφία μπορεί να θεωρηθεί μια ανεξάρτητη ή όχι επιστήμη. Να μας φυλάει όμως ο Θεός από όσους ασχολούνται με τη Λαογραφία ως μόνη επιστήμη τους!» Τι ήθελε να πει με αυτά τα λόγια ο γερμανός διανοητής; Ο Dietrich με αυτόν τον ακραίο τρόπο εξέφρασε το αναμφισβήτητο γεγονός ότι η αλήθεια βρίσκεται στη διεπιστημονικότητα.

Οι θεωρίες και η μεθοδολογία της Λαογραφίας και της Κοινωνικής Λαογραφίας, της οποίας είναι καθηγητής ο Βασίλης Νιτσιάκος στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, έχουν κάθε φορά ανάγκη από τις ιδέες και τις προσεγγίσεις της Ανθρωπολογίας. Άλλωστε η επιστήμη αυτή από πολύ νωρίς έχει ασχοληθεί στις εθνογραφικές εργασίες με το φυσικό περιβάλλον και κατ' επέκταση με τον χωροχρόνο. Ο συγγραφέας το γνωρίζει πολύ καλά αυτό, έχοντας πραγματοποιήσει λαογραφικές και ανθρωπολογικές σπουδές στα Πανεπιστήμια Λιντς και Κέμπριτζ της Βρετανίας, και το επισημαίνει στο βιβλίο του. Η συνεργασία του μάλιστα με το Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ, όπως δηλώνει στον πρόλογο του βιβλίου, συνεχίστηκε από το 1994 ως το 1998. Το βιβλίο αυτό είναι ο καρπός ενός ερευνητικού προγράμματος που είχε στόχο να μελετηθούν οι χρήσεις και οι αντιλήψεις του φυσικού περιβάλλοντος στο χώρο της Μεσογείου.

Είναι αλήθεια ότι η Νεοτερική Λαογρα-

φία, όπως θα ήθελα να την ονομάσω, δεν έχει να παρουσιάσει εκπροσώπους όλων των παλαιότερων ανθρωπολογικών τάσεων της επιστήμης. Π.χ. πολλοί λίγοι έως ελάχιστοι έλληνες λαογράφοι μελέτησαν τον ελληνικό λαϊκό πολιτισμό με δομολειτουργική προσέγγιση. Γεγονός είναι πάντως ότι μια νεότερη γενιά ανθρωπολόγων και λαογράφων έχει στραφεί στις νεότερες θεωρίες, που δεν είναι, θα έλεγα, απλώς νεότερες, δηλαδή μοντέρνες, αλλά μεταμοντέρνες ή, ας μου συγχωρεθεί η έκφραση, «μετανεοτερικές».

Ο Νιτσιάκος στηριζόμενος σ' αυτή τη μεταμοντέρνα και ουσιαστικά μεταδομική θεωρία εξετάζει ένα μεγάλο θέμα που μέχρι σήμερα διχάζει τους μελετητές του λαϊκού πολιτισμού. Πρόκειται για τη θεωρία της ουσιοκρατίας και του κονστρουκτιβισμού. Είναι, θα έλεγα, ειρωνεία της ιστορίας ότι αυτό το πρόβλημα ξεκίνησε από τους ιστορικούς που πρώτοι έθεσαν το ζήτημα της επινόησης ή εφεύρεσης της παράδοσης. Αναφέρομαι στον Hobsbawm και στον Ranger. Το θέμα δεν περιορίστηκε εκεί, προχώρησε περισσότερο, για να συμπεριλάβει γενικά ολόκληρο τον λαϊκό πολιτισμό. Το βιβλίο άλλωστε του Νιτσιάκου κλείνει με την προβληματική της έννοιας της παράδοσης και του φολκlorισμού στη σύγχρονη, μετανεοτερική εποχή.

Το κεντρικό λοιπόν θεωρητικό σημείο του βιβλίου είναι πως ο χώρος και ο χρόνος διευθετούνται ή δομούνται κάθε φορά σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, μέσα στην ιστορικότητά της. Πεδίο έρευνας είναι η ελληνική κοινωνία και ο «λαϊκός» ή «παραδοσιακός πολιτισμός», ο οποίος προσεγγίζεται υπό το φως των νεότερων θεωρητικών εξελίξεων στις κοινωνικές επιστήμες, όπως μας λέει ο συγγραφέας, δηλαδή μέσα από ένα ολικό πρίσμα, πέρα από τις παλιές διχοτομίες «φύση-πολιτισμός», και με γνώμονα την έννοια της ιστορικότητας και της κοινωνικής κατασκευής. Η μετάβαση, κατά τον Νιτσιάκο –και αυτό είναι γενικά αποδεκτό–, το βασικό δηλαδή χαρακτηριστικό της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, υπαγορεύει εξ ορι-

έκδοση ύστερα από 65 χρόνια χάρη στη φιλέρευνη διάθεση μιας συντροφιάς ανήσυχων διανοουμένων από τα Λεχαινά: Κώστας Καρκαβίτσας, *Ο Διαολής και άλλα διηγήματα* (επιμέλεια: Γ. Γώτης, Λ. Κράγκαρης, Ε. Ψυχογιού, (εκδ. εκ παραδρομής, Λεχαινά 2004). Πρόκειται για τον μικρότερο αδελφό του Ανδρέα Καρκαβίτσα, ο οποίος έζησε στη σκιά του, αλλά αξίζει την προσοχή μας.

Ως τα θεμέλια γκρέμισαν το σπίτι, / η καινούρια γέφυρα / χώρισε στη μέση τα νερένια μαλλιά των κυμάτων, / στη σκιά από τα ερείπια / αναπαύεται το ποτάμι. / Του φεγγαριού το αλκοόλ πήρε φωτιά / και κάτω από το πάτωμα / οι καταρατίδες υπνοβατώντας περιμένουν την ώρα τους, / ενώ οι αράχνες κλώθουν νωπά δίχτυα / για την πείνα τους. (...): Jaroslav Seifert, *Η γλυκιά συμφορά της ποίησης*. Επιλογή από το έργο του (μετάφραση, εισαγωγή, σημειώσεις: Κάρολος Τσίτσικ, εκδ. Ποταμός, 2003).

Από την εμφάνιση της σύγχρονης Τουρκίας τον 19ο αιώνα και σε όλη τη διάρκεια του 20ού συντελούνται κοσμογονικές αλλαγές και πολιτικές μεταβολές που διαμορφώνουν το σημερινό κράτος και την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική του πραγματικότητα. Το βιβλίο του Erik J. Zürcher, *Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας* (μετάφραση: Βαγγέλης Κεχριώτης,

επιστημονική επιμέλεια:
Σωκράτης Πετμεζάς,
εκδ. Αλεξάνδρεια, 2004)
επικεντρώνεται στις
αλλαγές που
συντελέστηκαν στην
Τουρκία, στη διάρκεια
αυτής της περιόδου και
εξετάζει αυτή ακριβώς τη
μεταβολή και τις
πολιτικές της
συνιστώσες. Για τις
ανάγκες του ελληνικού
κοινού ο συγγραφέας
συνέταξε εισαγωγικό
κείμενο ειδικά για τους
έλληνες αναγνώστες.

**Βιβλιογραφία Γιώργου
Θεοτοκά** (εκδ. University
Studio Press,
Θεσσαλονίκη 2004):
Μια εργασία που
ξεκίνησε ο **Εμμ. Ι.
Μοσχονάς**
επανεκδίδεται με
ορισμένες αναγκαίες
αλλαγές και
συμπληρώνεται με ένα
δεύτερο τόμο από τους
Χ.Α. Καράογλου και
Ναταλία Δεληγιαννάκη,
καθώς και με τη
συνεργασία της
Αλκμήνης Ριζοπούλου.
Μια εργασία σύνθετη
και ιδιαίτερος χρήσιμη,
που καλύπτει χρονικά ο
πρώτος τόμος την
περίοδο από το 1922 έως
το 1973 και ο δεύτερος
από το 1974 έως το 2002.

ο χαρτοκόπτης

σμού δυναμικές προσεγγίσεις. Τα ίδια τα κοινωνικά φαινόμενα με το μετασχηματισμό τους επιβάλλουν την εισαγωγή της έννοιας της ιστορικότητας ως μεθοδολογικού εργαλείου. Έτσι οι α-ιστορικές προσεγγίσεις εκ των πραγμάτων τίθενται στο περιθώριο.

Η θεωρία, πολύ αφαιρετική, καταστάλαγμα των γενικότερων κοινωνικών και ανθρωπολογικών σπουδών του Νιτσιάκου, είναι ο πυρήνας στον οποίο θα στηριχθεί η εξήγηση/ερμηνεία. Τα παραδείγματα εξάλλου που χρησιμοποιεί προέρχονται από μακρόχρονη προσωπική επιτόπια εθνογραφική έρευνα: Όσον αφορά στο πρώτο μέρος (το χώρο), πρόκειται για το χωριό Μπουλιαράτι της Δερόπολης στη Βόρειο Ηπειρό ή Νότια Αλβανία και το χωριό Αρίστη του Ζαγορίου στο Νομό Ιωαννίνων.

Ποιο είναι το κεντρικό θέμα της παρουσίασης του υλικού του: Ο χώρος και ο χρόνος είναι οι βασικές συντεταγμένες της κοινωνικής συγκρότησης. Σήμερα, αντίθετα με τη θετικιστική αντίληψη, θεωρούνται προϊόντα κοινωνικά και επομένως ιστορικά. Ως προϊόντα της ιστορίας επομένως, οι σχετικές αντιλήψεις και στάσεις διαφοροποιούνται ιστορικά. Ο άνθρωπος, καθώς οικειοποιείται το χώρο και το χρόνο, τους μετασχηματίζει, και αυτό γίνεται με όρους ιστορικούς. Ο τόπος είναι πολιτισμός αλλά και ο χώρος είναι πολιτισμός, καθώς καθορίζονται από την ιστορική συγκυρία. Γιατί πολιτισμός είναι εκείνο που μετατρέπει το φυσικό τοπίο σε πολιτισμικό τοπίο. Χώρος και χρόνος, με άλλα λόγια, είναι κοινωνικές κατασκευές.

Αλλά τι συμβαίνει ειδικότερα με το χρόνο: Ο χρόνος, όπως και ο χώρος, κατά τον Νιτσιάκο –και όχι μόνο–, δεν είναι απλώς μια κοίτη μέσα στην οποία λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα και εκτυλίσσεται ο βίος μιας κοινωνικής ομάδας. Ο χρόνος δεν είναι ένα αντικειμενικό δεδομένο, μια φυσική κατηγορία με την οποία ο άνθρωπος καλείται να συνδιαλεχτεί, αλλά ένα φαινόμενο που δημιουργείται και αναδημιουργείται με όρους κοινωνικούς, δηλαδή ιστορικούς, στο πλαίσιο μιας διαλεκτικής, με βάση την οποία οι κοινωνίες παράγουν και αναπαράγουν τις υλικές και συμβολικές προϋποθέσεις της ύπαρξής τους.

Οι μελετητές ιστορικοί και ανθρωπολόγοι είχαν από νωρίς επισημάνει τη διαφορετική αντίληψη του χρόνου στις προβιομηχανικές και βιομηχανικές κοινωνίες, που χαρακτηρίζονται από ορισμένους ανθρωπολόγους αντίστοιχα «ψυχρές» ή «θερμές». Ο λόγος περί του κυκλικού χρόνου και του γραμμικού χρόνου. Ο πρώτος χαρακτηρίζει τις κοινωνίες που ζουν από τη γεωργοκτηνοτροφία

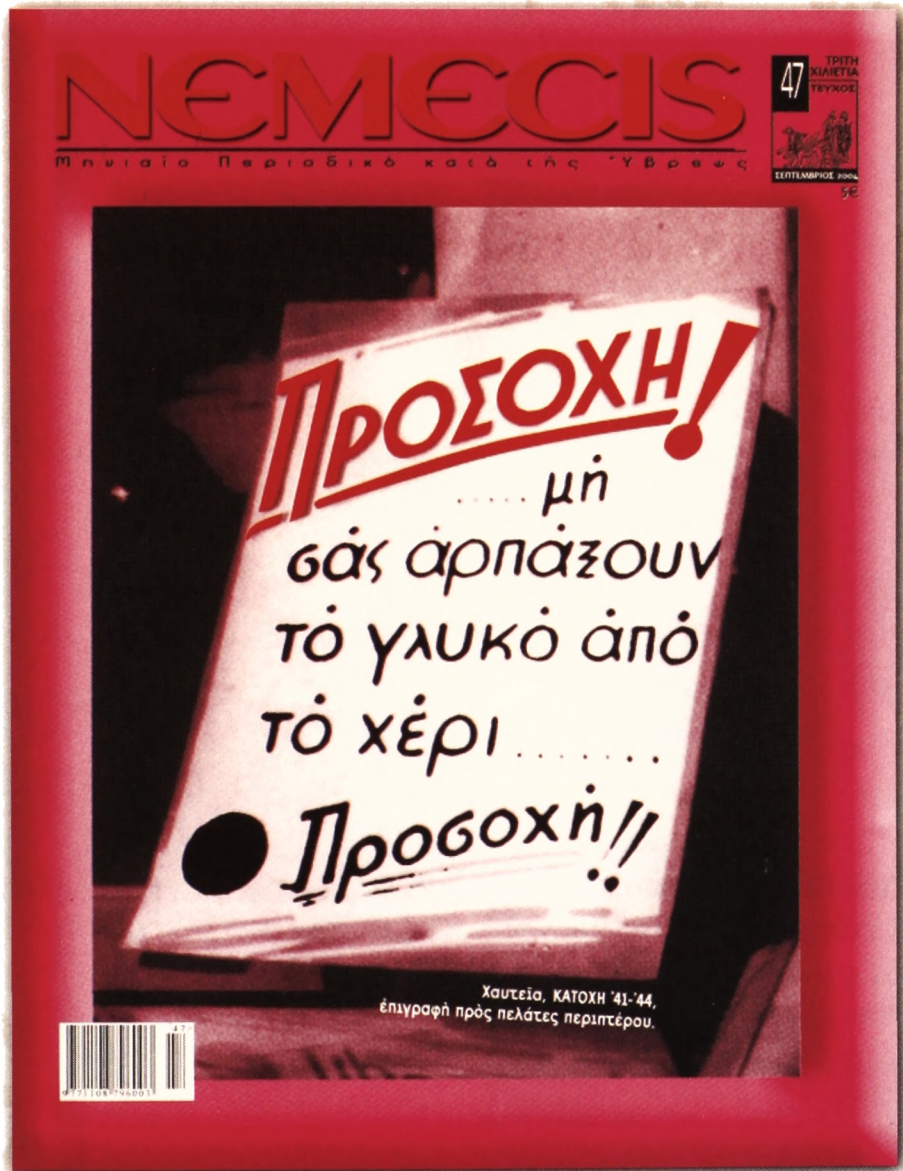
και εξαρτώνται από τον κύκλο του φυσικού χρόνου που επηρεάζει και τον κοινωνικό χρόνο, το χρόνο εργασίας και οργάνωσης της παραγωγής. Η σπορά το φθινόπωρο, ο θερισμός και το αλώνισμα το καλοκαίρι, οι μετακινήσεις των κτηνοτρόφων, ο τροπάλισμός, στα πεδινά χειμαδιά το φθινόπωρο/χειμώνα, στα ορεινά θερινά βοσκοτόπια την άνοιξη/καλοκαίρι. Αλλά και οι ημερήσιες μετακινήσεις των κοπαδιών για τη βοσκή, το πότισμα, το άρμεγμα. Όλα σε κυκλική βάση. Ο δεύτερος χρόνος είναι ο γραμμικός χρόνος της ιστορίας, των κοινωνιών που έχουν προχωρήσει πέρα από τη φυσική εξάρτηση, σε αστικές μορφές, κεφαλαιοκρατικές, εμποροκρατικές. Ορισμένοι κοινωνιολόγοι έχουν παρουσιάσει εικονιστικά τον πρώτο, τον κυκλικό χρόνο σαν κύκλο, και τον άλλο, τον γραμμικό, σαν μια γραμμή. Οι ιδεολογίες που προκύπτουν από αυτή την αφετηρία επηρεάζουν εμφανώς τα συμβολικά συστήματα και τις κοσμοαντιλήψεις των λαών.

Ο Νιτσιάκος κάνει ιδιαίτερη μνεία και εξετάζει διεξοδικά και θεωρητικά τον κυκλικό χρόνο σε συνάρτηση με το χρόνο που ονομάζει «ιερό». Πρόκειται για το χρόνο ο οποίος καθαγιάζει τις φυσικές δραστηριότητες και συνδέεται με τις θρησκευτικές γιορτές του ημερολογιακού έτους και τις άλλες εκδηλώσεις, π.χ καρναβάλια, διάφορα δράματα κ.λπ., με τις οποίες έχουν ασχοληθεί παλαιότεροι παραδοσιακοί αλλά και νεότεροι λαογράφοι.

Μετά τις προσεγγίσεις αυτές, τεκμηριωμένες με την πιο σύγχρονη βιβλιογραφία, με αναφορές σε νεότερους διακεκριμένους ανθρωπολόγους και εθνολόγους, για το τι είναι τόπος και χρόνος, η επιστροφή σε ορισμένες παλαιότερες επιστημονικές ιδέες στο βιβλίο του είναι μια ευχάριστη έκπληξη. Η προσέγγιση του θέματος του χρόνου, του κυκλικού χρόνου μέσα από την πίστη στον ονομαζόμενο «δαίμονα ενιαυτό» –«η αιώνια επιστροφή»–, που είχε απασχολήσει τους κλασικούς ανθρωπολόγους/εθνολόγους όπως ο Frazer, αλλά και τους κλασικούς φιλόλογους όπως η Jane Harrison, δείχνει ότι το πεδίο της μελέτης μπορεί να ανανεώνεται μερικές φορές με επιστροφή σε παλαιότερες προτάσεις.

Το βιβλίο του Νιτσιάκου ανοίγει καινούργιους δρόμους και καινούργιες προοπτικές στη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού. Η γόνιμη μεταμοντερνικότητα, αντί να αποδομεί τη λαογραφική επιστήμη, τη δομεί σε νέες βάσεις και σε πιο αντικειμενικά πλαίσια.

Ελευθέριος Αλεξάκης

www.nemecismag.gr
Kanelli@otenet.gr

